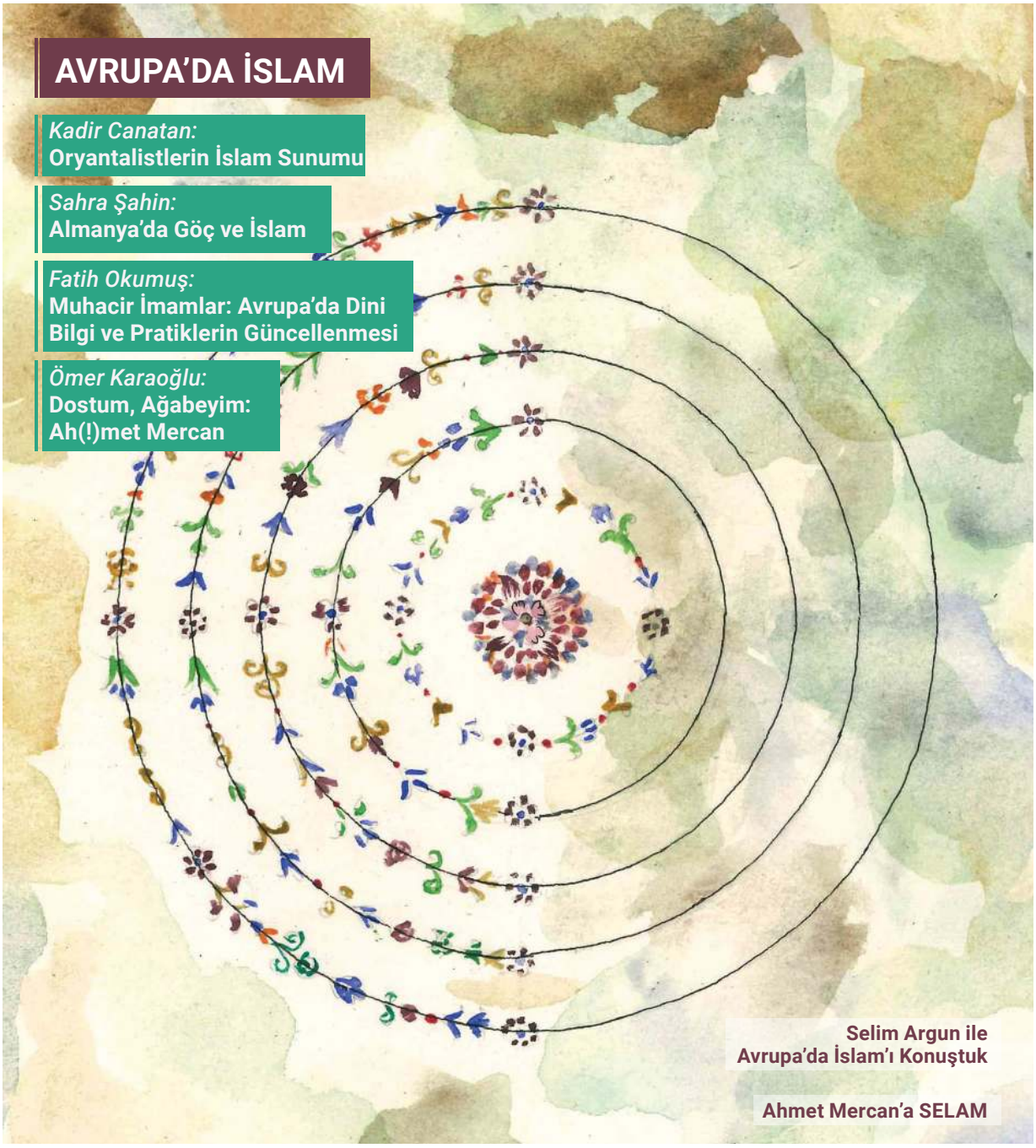
insan • düşünce • kültür

insicam

29

AVRUPA'DA İSLAM

Kadir Canatan:
Oryantalistlerin İslam Sunumu

Sahra Şahin:
Almanya'da Göç ve İslam

Fatih Okumuş:
Muhacir İmamlar: Avrupa'da Dini Bilgi ve Pratiklerin Güncellenmesi

Ömer Karaoğlu:
Dostum, Ağabeyim: Ah(!)met Mercan

Selim Argun ile Avrupa'da İslam'ı Konuştuk

Ahmet Mercan'a SELAM

SAYI 29 • Temmuz • 2023

Hüseyin Akın / Öğrenmenin Sonu Yok mudur? • Ahmet Poçanoğlu / Ebu Mûsâ El-Eş'arî (R.A.) • Rıza Savaş / Talha ibn Ubeydullah • Arif Altunbaş / Avrupa'da Müslümanların İzleri -I- • Ensari Yentürk / Birleşik Krallık'ta Müslümanlar • Zehra Tunç / Wer bist du Zehra? • İlhan Bilgü / Avrupa Basın Dünyasında İslam'a Yaklaşım • Temel Hazıroğlu / Bir Dostun Portresi: Ahmet Mercan • Abdülbaki Kömür / Ahmet Mercan

Mutlu Aile
Psikolojik Danışmanlık ve Araştırma Merkezi

Uzman Kadromuzla Psikolojik Danışmanlık Hizmeti Veriyoruz.

*"İstanbul'da belirlenen noktalarda **yüz yüze** ayrıca yurt içi ve yurt dışı **online** seçeneğiyle"*

0552 159 86 52
mapam@mutluaile.org.tr

mutlu aile

mapam
Mutlu Aile Psikolojik Danışmanlık ve Araştırma Merkezi

insan ve medeniyet hareketi

Merkez Mh, Silahtarağa Cd. No:12/1 Eyüpsultan / İstanbul

insicam
insan • düşünce • kültür

İMTİYAZ SAHİBİ:
İnsan ve Medeniyet Hareketi Adına
Kemal Özden

GENEL YAYIN YÖNETMENİ
Mustafa Özel

YAZI İŞLERİ MÜDÜRÜ
Mehmet Bulayır

EDİTÖR
Şehnaz Fındık

SON OKUMA
Betül Yavuz

KAPAK TASARIM
Şifa Yaratılmış

YAYIN KURULU
Ahmet Geçer
Cemal Balıbey
Ebubekir Dilekçi
Fatih Büyükkara
Haluk Nas
Mustafa Özel
Mehmet Bulayır
Raif Nas

ISSN: 2757-9271

GRAFİK TASARIM
Ahmet Furkan Onat
ahmetfurkanonat@gmail.com

YAYIN TÜRÜ
Ayda bir yayınlanır. Yerel Süreli Yayın. Ücretsizdir.

Yazı ve reklamların içerik sorumluluğu sahiplerine aittir. Kaynak gösterilerek alıntı yapılabilir.

Dergimize, www.insicam.net adresinden erişebilirsiniz.

Nûr ve *Münîr* olanın adıyla.

Bir bayramı daha idrak ettik. Kurbanlar kesildi, tekbirler getirildi, hayır hasenat yapıldı. Sevindik, sevindirdik. Sevincimiz, dâim ve bâkî olsun inşallah.

Sezai Karakoç merhûmun dediği gibi, "İslâm bir sevinçti kaplardı içimizi" (Gün Doğmadan, syf. 98). Evet o sevinç, içimizi hala kaplıyor. Umudumuz ve gayretimiz, o sevincin herkesin içini kaplaması. İslam'ın biz müslümanlara sağladığı huzurdan, mutluluktan, kardeşlikten, dayanışmadan, yardımlaşmadan herkesin, bütün insanlığın nasipdar olması.

Müslümanlık bir açıdan oldukça kolay, başka bir açıdan oldukça zor bir din. Kolaylık dinin kendisinden, zorluk müslümanların mensubu oldukları dini temsiliyetlerinden ileri geliyor. İslam'ın "zor" olan kısmıyla alakalı bir husus da, onu tanımayanların, onun hakkında kötü niyetli olanların tutum ve davranışlarıdır. *İnsicam*'ın Temmuz 2023 sayısının dosya konusunu, "Avrupa'da İslam" diye belirledik. Bunu, "İslam dünyasının Dışında İslam" şeklinde de okuyabilirsiniz. Belki günümüzde değil ama kırk elli yıl önce batıda müslüman olmak, hiç de kolay değildi. İslam'ın batıyla temasının tarihi, oldukça eskiydi. İslam, Avrupa'ya önce güneyden, daha sonra da doğudan girmişti. Müslümanların Avrupalılarla, Bizanslılarla ilk teması, Peygamber Efendimiz döneminde gerçekleşmişti. Bu uzun geçmişe rağmen Batılılar, müslümanlığı kendi insanlarına yanlış tanıtmaktan bir türlü vazgeçmediler. Müslüman algısı, Avrupalı insanın zihninde bugün hala yanlıştır. Bu durum da, oralarda yaşayan kardeşlerimizin hayatını güçleştirmekte, zorlaştırmaktadır. Avrupa'dan ve Türkiye'den yazılarla konuyu gündeme taşıdık. Dosyanın, bizim için oldukça öğretici olduğunu rahatlıkla söyleyebiliriz.

Vefa; dinimizin, geleneğimizin ve kültürümüzün kurucu unsurlarından biri. Vefayı, daha çok biri vefat ettiğinde hatırlarız. Hayatta olanların kıymeti dile getirilmez pek. Buradan yola çıkarak, kültür ve sanat dünyamızın önemli isimlerinden şair ve yazar Ahmet Mercan hakkında, kendisine teşekkür kabilinden, mini bir dosya hazırladık. Buna, kendisinin daha önce yayınlanmış muhteşem bir yazısını da ilave ettik. Kendisine sağlıklı, bereketli, hayırlı bir hayat niyaz ediyoruz.

Ağustos sayımızda buluşmak üzere, *Nûr* ve *Münîr* olana emanet olunuz.

Mustafa ÖZEL
Genel Yayın Yönetmeni

İÇİNDEKİLER

05 Çizgi: Hasan Aycın

06 *Küreselden Yerele; Kalkınma Stratejilerine Farklı Bir Bakış*
Derviş Çelebi

08 *Bakkal Amca*
Öznur Görür Kısar

10 *Utanç Eşliğinde Mürebbi Keşf*
Mustafa Eser

12 *Öğrenmenin Sonu Yok mudur?*
Hüseyin Akın

14 *Terörün Değişen Doğası: Örgütlü Yıldırma, Korkutma ve Zorbalık*
Şehnaz Fındık

18 *LGBT+İQA Sorunlarına Genel Bir Bakış -1-*
Hatice Balin

22 *İnci Mercan Gerdanlığı -25- Ebu Mûsâ El-Eş'arî (R.A.)*
Ahmet Poçanoğlu

26 *Kırk Kandil -25- Talha ibn Ubeydullah*
Rıza Savaş

28 *Oryantalistlerin İslam Sunumu*
Kadir Canatan

34 *Muhacir İmamlar: Avrupa'da Dini Bilgi ve Pratiklerin Güncellenmesi*
Fatih Okumuş

38 *28 Şubat ve Avrupa'da İslam*
Mülayim Sadık Kul

42 *Avrupa'da Müslümanların İzleri -I-*
Arif Altunbaş

46 *Birleşik Krallık'ta Müslümanlar*
Ensari Yentürk

48 *Diyanet İşleri Başkan Yardımcısı Doç. Dr. Selim Argun ile Avrupa'da İslam'ı Konuştuk*
İnsicam

52 *Batı Avrupa'da İslam*
Mucahid Yıldız

54 *Hollanda'da İslam*
Veyis Güngör

58 *Göçmenlik ve Buğulu Cam*
Muhsin Ceylan

62 *Avrupa Müslümanlarının Gayrimüslimlerle Münasebetleri*
Hakan Aydın

66 *Belçika'da İslam*
Hüseyin Dönmez

72 *Almanya'da Göç ve İslam*
Sahra Şahin

76 Wer bist du Zehra?
Zehra Tunç

78 *Avrupa Basın Dünyasında İslam'a Yaklaşım*
İlhan Bilgü

80 *Hollanda'da İslam Okulları*
Bahaeddin Budak

84 *İngiltere'de İslamiyet'in Öncüsü Abdullah Quilliam ve İlk Japon Müslüman Shotaro Noda'nın İstanbul Buluşması*
Sevde Öztürk

88 *Almanya'da Din Hizmeti Açısından Karşılaşılan Bazı Problemler*
Emre Sarıçayır

90 *(Av)rupa Yolunda Av Olmayın*
Halil Çayan

92 *Eski Korkular, Yeni Kabuslar ve Modeller*
Gözde Çimen

94 *Dostum, Ağabeyim: Ah(!)met Mercan*
Ömer Karaoğlu

96 *Bir Dostun Portresi: Ahmet Mercan*
Temel Hazıroğlu

100 *Ahmet Mercan*
Abdulbaki Kömür

102 *Ahmet Ağabey*
Elif Girgin Akın

104 *Hafızayı Resmetmek: Ahmet Mercan*
Betül Yavuz

106 *Üzerindeki Nimeti Hatırla Sen Yani Ben-Ben Yani Sen*
Ahmet Mercan

108 *Niyet: Kudüs Sefer*
Sevanur Caner

110 *İlk Kıblegâhımız Olarak Kudüs ve Serencamı (2)*
Hüseyin Yürük

114 *İslâm-Batı İlişkileri Çerçevesinde Medeniyet Meselesi*
Nihal Pakırdaşı

116 Çizgi Hasan Aycın

Çizgi: Hasan Aycın

Küreselden Yerele; Kalkınma Stratejilerine Farklı Bir Bakış

Derviş ÇELEBİ

Dergimizin bu sayısına hükümetin yeni açıkladığı Türkiye'nin yeni yüzyılı çerçevesinde, ülkemizin kalkınma stratejisine naçizane bir katkımız olsun babından bir yazı kaleme alayım, dedim. Bizim Köroğlu attığım başlığa şöyle göz ucuyla bakıp, "Bey sen ne anlarsın kalkınma stratejilerinden, bir de bunun küresel olanına niyet etmişsin, Allah akıl fikir vere!" deyince… Şöyle bir durdum. Yahu hanım, sen ki bunca yılın aşçısısın, masterchef yarışmasına girsen oradaki şefler, "Gurban olim teyzem şu sarmanın tarifine ver deyü sıraya girer mi girmez mi?" deyince gözlerinin içi güldü, hemen gevşedi, "O başka, bu başka".

Böyledir, insanoğlu takdir görmek ister, iltifattan hoşlanır. En küçükten en büyüğüne. En akıllısında en safına iltifatı sever. Şimdi bizim hanıma gaz verdim ya oradan yol bulur muyum? Mümkün değil. Bunca yıllık Köroğlu, hatır için değil çiğ tavuk, pişmişini bile yemez. Klasik stratejiler asla işlemez, daha sofistike bir yol bulmam lazım. Şimdi diyeceksiniz ki: "Birader amma uzattın, şart mıdır yenge hanımı uzman olduğuna ikna etmen? Hem bu mevzuda kalem oynatanların kaçı kalemin hakkını veriyor ki? De, ne diyeceksen."

Olmaz kardeş! Bu da benim takıntım işte, ne zaman yengenizin hilafına bir iş yapsam Cenab-ı Allah o dakika kulağımı çekiyor. Misal geçen hafta Karadeniz seferine çıkmış idik, Fatsa sahilinde bir lokanta beğenmiş. "Yahu Hanım ne gerek var, bu mekân bize iki numara büyük gibi, gidelim kayınpederin kavurması nemize yetmiyor" dedim. Demez olaydım, iki saat geçti geçmedi telefonum çaldı; o civarlarda zuhur ettiğimizi duyan bir dostumuz bizi akşam o lokantaya yemeğe davet etmez mi!

Gelelim tekrardan meselemize, dedim ki: "Hanım, senin kocan çok şükür bunca mühendislik ilmi tahsil etmiş, o da yetmemiş bilim felsefesi tedris etmiş, nice alimlerden vaaz-nasihat dinlemiş; epistemoloji makalelerini dosyalamış, farmakoloji kitabını pencere pervazına dayamış bir molla. So-

filik tarafına hiç girmeyelim, malum yaz mevsimi ortalık yangın yeri, harmanı zayi etmeyelim..."

"Strateji dediğin biraz öngörü, çokça planlama" dediğimde ise, "Sanki bir bildiğin var gibi, yap stratejini, lakin uçmayasın konması müşkül olur" diyerek gülümsedi. Bak, yol açarken bile laf sokuyor. Böyledir, Allah eksikliğini göstermesin.

Sevgili dostlar, yine her zaman ki gibi peşrev faslını uzun tutuğumun farkındayım. Lakin çaldığımız zurna değil. O sebepten çoklukla yazının peşrevi, asıl gibidir Derviş Çelebi yazılarında, bunu kadim okurlarım gayet iyi bilirler.

Kalkınma stratejileri deyince ilk elde sanayi ya da bilişim alanındaki yatırımlar, planlamalar gelecektir bir çoğunuzun aklına. Milli görüş çizgisine yakın politika yapan siyasetçiler üzerinden bir okuma yapacak olursak; kalkınma bağlamında Erbakan Hoca sıkça ağır sanayi hamlesine vurgu yapardı konuşmalarında. Turgut Özal'ın odaklandığı alan, daha çok Türk ekonomisini dışarıya açmak şeklinde özetlenebilir. Mevcut Cumhurbaşkanımız Tayyip Bey, bu kavramı daha soyutlaştırarak, taş üstüne taş koyanın yanındayız, şeklinde formüle ediyor kalkınma hamlesini; "milli ve yerli" kavramları üzerine bina ediyor.

Bu üç siyasetçinin de birbirini tamamlayan düşünceler ifade ettikleri ve doğru şeyler söyledikleri konusunda anlaşabiliriz. Ancak dostlar, küresel ölçekte bir kalkınma stratejisi dediğimiz zaman; bunun ancak bağımsızlıkla mümkün olabileceğini ve bağımsızlığın, sadece sanayi üzerinden, ekonomi üzerinden yürütülemeyeceği, bunun güçlü bir ideolojik ve kültürel zemine, "bir medeniyet tasavvuruna" yaslanması gerektiği açık değil mi? Kalkınmayı salt maddi varlıkların artması, refah seviyesinin artması üzerinden (misal kişi başına düşen gelir; kaldı ki bu da, adil bir gelir dağılımı olmadığında anlamsız bir ölçüt. Kişi başına tüketilen enerji vs.) ölçmek eksik bir değerlendirme olacaktır.

Peki sevgili dostlar, "kalkınma" kavramına bu açıdan baktığımız zaman, hangi hükümet bu çerçevede tutarlı bir kültür politikası izlemiştir, sorarım size?

Hükümeti geçelim, çünkü konuyu siyasete havale edip kendimizi temize çıkarmak; çocuklarımızın ahlakını, dini eğitimini özel kolejlere havale etmek gibi sık yaptığımız sorumluluğumuzu delege etme yöntemi, kolaycılıktır. Aynaya bakalım, biz bize düşeni ne kadar yaptık, yapıyoruz?

Öyle yağma yok sevgili okuyucu!

Siyaseti topa tutarak, eğitim sistemine, kültür politikasına ver yansın ederek, ancak kendimizi kandırırız. O zaman gelin ülkeye nizamat vermezden önce kendi kişisel kalkınma stratejimize bir göz atalım. Gelecekte kendimizi görmek istediğimiz yer neresidir? İyi bir kariyer, bir kışlık bir yazlık, iyi bir emekli maaşı, bankalarda kabarık bir kefen parası…?

Sanırım büyük bir çoğunluğumuzun gelecek planlamasında kültürel, sosyal içerik mevcut değil. Zaman akıp giderken. Yaratılış gayemize uygun nasıl bir gayretimiz var?

Eşimize, çocuklarımıza ne kadar nitelikli zaman ayırıyoruz?

Akraba, komşu ziyaretlerinde durumumuz nedir?

Radyomuzda çalan müzik, hangi fasıldan?

Altın ve kur fiyatları, borsa haberleri maşallah her daim ekranımızda, peki sadaka ve infaktan ne haber?

Sanat? Klasik hat, tezhip dışında, ki o da yetersiz, içerik üretmeye çalışan genç yeteneklere neden arka çıkmazsınız? Destek deyince aklınıza neden hemen gıda kolileri geliyor? Bize ait bir kültür üretmek için çabalayan sanatçılara neden el uzatmayız, anlamış değilim.

Ömer Karaoğlu'nun kasetini Allah rızası için korsan çoğaltıp dağıtan adam gördü kardeşim bu gözler, daha ne diyeyim!

Ez cümle, tencere dibin kara hikayesi. Başta siyaset olmak üzer vur abalıya, kendini temize çıkar hikayesi. Çok sevdiğim bir atasözü var. "Karanlıktan şikâyet etme, bir mum yak!"

Gelin her birimizin kişiselleştirilmiş bir kalkınma stratejisi olsun. Elbette ekonomiden bağımsız olmayacak ama bu zaten bildiğimiz ve kantarın topuzunu kaçırdığımız bir alan. Kadim sese kulak verelim dostlar.

Yaşamın ritmini kaybettik sanki. Şehrin ışıkları o kadar güçlü ki yıldızlarla irtibatımız kesildi. Kutup yıldızını görmeyeli hayli zaman oldu. Pusulaların kuzeyi gösterdiğinden bu kadar emin olmak akla uygun, lakin kalbe ziyan. Vesselam.

Bakkal Amca

Öznur GÖRÜR KISAR
Eğitimci

Çocukluk çağlarıma dair derin iz bırakmış, belki de benim için o demlerin en önemli figürlerinden bakkal Dursun amca ve aşağı mahalledeki bakkal Hüseyin amcayı, hep derin bir saygı ve hürmetle anar, hatırlarım. Onlarla geçirdiğim vakitleri hatırlamak, bana çocukluğumun gizli hazinelerine sanki yeniden ulaşmışım gibi, mutmain bir gönül huzuru yaşatır. Uzaklara, çocukluk ülkesinin sokaklarına alır, götür.

Bana katılır mısınız bilmem; fakat bakkalların kendilerine has ilginç bir kokusu vardır. Biraz şekerleme, çikolata, biraz da tüm bunlara karışıp, onların rayihasını kısmen bastıran deterjan kokusu. Ve elbette ekmek dolabından yükselen mis gibi ekmek kokusu.

Dursun amca uzun boyu, iri yarı, koca cüssesine rağmen, gönlü tam bir pamuk yumuşaklığı ile sarmalanmış merhameti ile aslında mahallenin tüm çocuklarına abur cubur, evlere ekmek, yiyecek malzemesi satmaktan ziyade, mutlu çocukluk ve harika çocukluk hatıraları satarmış, şimdilerde anlamlandırabiliyorum bunu.

Aslına bakarsak, çocuk sevmeyen biri bakkal olmamalı. Çocuk cıvıltısını, neşesini, saflığını aynı çocukluk temizliği ve neşesi ile karşılayıp dükkânında ağırlayacak olanların bir bakkal dükkânı olmalı.

Dursun amcanın özenle arkaya taradığı beyaz saçları ve neredeyse her daim üzerinde bulunan kahverengi takım elbisesi ile, işini epey ciddiye alırdı. Dükkânına bir çocuk geldiğinde ona bir çikolata, şekerleme ikram etmenin bir yolunu mutlaka bulurdu. Bana o günlerde bakkala adım atar atmaz: "Ooo gel bakalım hoca hanım, hadi bakalım ilk siftah sizin!" deyip ilk açtığı çikolata kutusundan bir çikolata uzatıverirdi. Hoca hanım yakıştırması ise; o yıllarda Kur'an-ı Kerim öğrenmeye çok küçük yaşlarda hevesli olup, okuyuşumu mahalledeki yetişkinlerin beğenip, beni yüreklendirmek için neredeyse her ortamda, hadi bir besmele çek bakalım kızım, deyip heyecanla dinlemelerinden kalma bir alışkanlıktı. Dursun amcayı ve bakkalını o kadar benimsemiştim ki diğer çocuklar geldiğinde bakkal kapısında durup, ellerimi ve ayaklarımı açıp kendimi siper yapar, bakkal bizim, deyip onları içeri almazdım. Dursun amcanın bu benimseyiş çok hoşuna gider ve gülümseyerek yanıma gelir, beni bir şekilde çocukları içeri almaya ikna ederdi. O yıllarda yoğun ilgisinin yalnızca bana karşı olduğunu düşünüp iyiden

iyiye havaya girdiğim Dursun amcanın, aslında diğer çocuklara da aynı özeni, sevgiyi ve yaklaşımı sergilediğini hatırlıyorum şimdilerde… Onunla kimi zaman toz şeker tartar, kimi zaman ekmekleri gazeteye sarar, kimi zaman kibrit, mum ve çeşitli abur cuburlar satardık. Bazen zamanın nasıl geçtiğini anlayamaz, evden yemek vakti ekmek bekleyen ailemin beni merak edip haber göndermeleri ile hatırlardım. Belki de Dursun amcanın hiç okula gitme şansı olamamıştı; fakat bir çocuk kalbinin alfabesini eksiksiz ve su gibi okuyabildiğini, dükkanından gelen çocuk cıvıltılarından anlayabilirdiniz. Her daim gülümseyen aydınlık çehresi, müşfik bir baba yaklaşımı ve sevgisi, kuşatan kalbi ile çocukluğumun en büyük kahramanlarından olmayı başarmıştı bakkal Dursun amca.

Bir de aşağı mahallenin bakkalı Hüseyin amca vardı ki... Ne Dursun amca ondan daha iyi, ne de Hüseyin amca ondan daha merhametli sayılabilirdi. Her ikisi de o mahallenin ve çocukların başına gelebilecek en tatlı ve neşeli iki bakkal amca idi.

Bakkal Hüseyin amcanın kocaman tepside harika kaymak tutan bir yoğurdu vardı ki, onu hazırlarken Hüseyin amcayı bir seyretmiş olsanız, dünyanın en önemli ve dikkat isteyen işini yaptığına oracıkta ikna olabilirdiniz. Tepsiden istenilen miktarda alınıp kaba yerleştirilen yoğurdun üzerine jelatin poşet örter, onu bir lastik ile tutturur, sabitlerdi. Hüseyin amca kısa boyu, bembeyaz sakalları, eşinin ördüğü yeleği, yaz kış başından çıkarmadığı takkesi ve mahcup gülümsemesi ile müşterilerini ağırlardı.

Dükkânının bir köşesinde o zamanlarda kullanımı epey popüler olan melamin tabaklar, şekerlikler, çaydanlıklar, cam çay ve su bardakları olurdu. Ben ve kardeşimin elinde biraz harçlık olsa annemize, onu sevindireceğine inandığımız küçük birer şekerlik veya salata tabağı alırdık. Sevinçle hediye verme anının coşkusunu yaşamak, saf çocuk kalbimiz için eşsiz mutluluklardı.

Yıllar geçtikçe zamanın izlerini saçlarında, yüzlerinde ve yorgun bedenlerinde taşıyan bu iki güzel insandan, önce Dursun amca dâr-ı bekâya göçtü gitti. Ondan yıllar sonra ise bakkal Hüseyin amca. Onların gidişi ile ilk çocukluk hatıraları da iç çekerek hatırlayacağım eski hatıralara dönüştü.

Çocukluğumun büyülü demlerine denk gelmediği için olacak ki bende eski etki ve sihrini göremediğim, fakat saygıdeğer ve mütevazı duruşu, mütevekkil hali ile anacağım bir başka bakkal, Ahmet ağabey. Ahmet ağabeye hal hatır sorduğunuzda her şart ve ahvalde asla şikâyetçi olmaz, sürekli şükür ve rıza halinde olurdu. Çoğu kez şikâyetlendiğim birçok durumdan onunla sohbetlerimiz sonrası pişmanlık duymuş, kendimi yeniden sigaya çektiğim olmuştur. Şimdilerde Ahmet abi memlekete dönmek için bakkalın devir teslim işlerini tamamladı. Böylelikle, öyle sanıyorum ki bende epey yeri olan bakkal kültürü ve bakkal müessesesi de şimdilik nihayete ermiş oldu.

Aslında bir bakkal, bir öğretmen, bir polis, bir garson, bir doktor vb. kendi mesleğini icra ederken sadece işini yapmaz, mutlaka bir çocuğun çocukluğunda öyle veya böyle kendine bir yer bulur. Orada saklanır bir ömür boyu. Gönül ister ki çocukluğun büyülü dünyası bizi içine alsın. Güzel ve anlamlı hatıralar ile gönül bahçeleri şenlensin çocukların.

Kapitalist dünya düzeninin bizi getirmiş olduğu son noktada bakkallar varlıklarını koruma ve sürdürme çabası, hatta neredeyse hayatta kalma savaşı verir hale geldiler maalesef. Dileğimiz odur ki istedikleri kıymet ve rağbeti görmüş olurlar.

Umuyorum ki günümüz çocuklarının da en az benim çocukluğumun kahramanları gibi bakkal amcaları olsun. Yıllar geçtikçe hatıralar dillendirilirken yüzlerinde bir gülümseme, gönüllerinde bir hoşluk oluşsun. Çocukluk demlerinde farkında olamasalar da çocukluklarında o kıymetli insanlardan mutlaka güzel hasletler ve belli değerleri öğrenmiş olsunlar. O güzelliklerin etkileri hayat boyu daim olsun.

Rahmetle…

Utanç Eşliğinde Mürebbi Keşfi

"Utanmıyorsan dilediğini yap!"
Hz. Muhammed (sav)
"Başka insanların kafaları, gerçek mutluluğun bir yer edinip oturabilmesi için pek zavallı yerlerdir."
Schopenhauer

Mustafa ESER

"Sen yabancı değilsin." beyanı ile başlayan konuşmada ne anlaşılsın istenmektedir? Bu cümle kurulduğunda, ardından gelecek cümleleri, muhatap hangi donanımla dinlemelidir? Bunlara cevap verebilmek için yabancıya yüklenen anlam üzerinde düşünülmelidir. Yabancı yaban kelimesinden türer. Farsça olan bu kelime sözlükte; verimsiz, faydasız, boş anlamlarına gelir. Yabancı da bu bağlamda bulunulan merkezden uzak, dolayısıyla barbar; benim varlığıma faydasız olan, anlamlarında kullanılmaktadır. Yabancı olanla yabancı olmayana yani biz(?)den olana karşı bir tavır değişikliğini makul ve makbul görebilmenin utanma fenomeni ile ilintili olduğunu iddia edeceğim.

Utanmak için kişinin iç dünyası ile vitrini arasında tutarlılık gibi bir derdinin olması icap eder. Sosyal statüsü ile aslında olduğu kişilik arasındaki tenakuz ya çok iyi bir ikiyüzlülük ya da öz saygısını kaybetmekten daralmış bir ruh doğuracaktır. Kendisine saygı duyma edimi için de *kendi*'ye karar vermek yani ben derken kastedilen anlam üzerinde mesai yapmak gerekir. Bir de tutarlı olunmak zorunda mıdır, evet ise ne ile ne arasında bir insicam olmalıdır? Mesela arzu edilen ile aslında doğru olduğuna inanılan şeyler arasında kişi hep bir mücadele içindedir. Bazen arzu edilen şey kişinin bütün varlığına baskın gelir ve kişi arzusundan ibaret hale gelir. Bu haldeyken ben derken kastettiği ile ödevlerini yerine getiren bir mesul iken ben dediğinde kastettiği aynı ben olmayacaktır. O halde tutarlılık iddiası temkinle yaklaşılması gereken bir iddiadır, diyebiliriz.

Utanma duygusunun tezahürü insanın sosyal çevresine bağımlı olmasıyla yakından ilgilidir. Ayıp olarak kabul edilen durum başka kültürde ayıp kabul edilmeyebilir. Bu, bireyin sosyal çevresine ve bu çevredeki statüsüne göre değişecektir. Diğer yandan hukuki olarak suç kabul edilen bir eylem ayıp mıdır? Ayıp olan eylem, hukuksal zeminde suç mudur? Mesela nezaketsizlik ayıp olarak kabul edilirken hukuki bir yaptırımı yoktur. Hukuk sosyal birliktelik ve nizam için çok daha ciddi bir alana sahip iken insanların fikirlerini, estetik görüşlerini, sosyal ilişkilerini ve diğer pek çok alanı, daha çok neyin utanılacak neyin utanılmayacak olduğu belirler. İnsanların hayatlarında utanma fenomeni temel belirleyici haldedir. Sosyal ba-

ğımlılık, tamamlanma amacı ile bir gruba dâhil olmayı doğurur. Uyumdan ziyade çoğunluğun akışına teslim olma konforu, utanma tarafından tetiklenir. Zannediyorum utanma ameliyesinin itibarı, utanmanın hangi sebepten kaynaklandığı ile direkt ilgilidir. İkincisi de kime karşı utanç duyacağı ile irtibatlıdır. Mesela Allah'a karşı duyulan utanç hukuki olarak bir yasağı çiğnemekten de kaynaklanabilir, yapılması gerekeni layıkıyla yapmamaktan da kaynaklanabilir. Hatta bazılarınca bu ikisi çoğu kez aynı şeydir.

Hesap verme bilinci ile yaşanılan hayatın, tâbî bulunduğu hukukun da temel referansı olarak kabul edilmesi icap eden ilahî bağlantısı, utanmanın meşru illeti olabilir. Fakat bunun dışındaki normlar bu halden daha agresif bir tutuşla kişinin tercihlerinin belirleyicisi konumundadır. Bu derin bir kırılmadır. Artık utanma bir mürailik halidir. Utanan kişi için bir totemdir artık. Statüyü yani mevcudu muhafaza etme hesabı ile akıntıda kaybolmak, utanmaya göre daha kabul edilebilir hatta arzu edilir noktaya ulaşır. Kayboluşta pek çok mesele, istiyorum ile gerekçelendirilebilir. İstemek temel ve sorgulanamaz bir mazeret ve açıklamadır burada. Hâlbuki statüyü korumak ve kitleden kopmamak için gösterilen emekte, istiyorum, bulunduğum kitle bunu istiyor, anlamına gelir. Çünkü akıntıda kaybolmuşluk, en önce kişinin kendinden vazgeçmesi ya da kendini akışa göre yeniden oluşturması anlamına gelir ki ikisi de aynı neticeye; kişinin benliğinin buharlaşmasına çıkacaktır.

Utanma duygusunun zıddı bağımlısı olduğunuz topluluğun onayını alma halidir. Kitlenin onayı ise onların bakışına, görüşüne, zevkine ve menfaatine uygun olana karşıdır. Şayet kişi herhangi bir çıktısı ile topluluk için tehlike arz ediyorsa onaylanamaz. Dışlanır ve utanca mahkûm edilir. Bu, ilahi bağlantısı ve ilkel çıkarları dışında ulvi gayeleri olan medeni toplumlarda, toplumsal inşanın bir koruyucusu olabilir. Sair toplumlarda ise şahsiyetin yitirilmesi demektir. O halde kişi bulunduğu toplulukla var olduğundan ondan bağımsız değerlendirilmemeli ve herhangi bir kurguya girişilmemelidir.

Utanmış olmak da bazen utanç kaynağı olur. Kişi utanır ve bu utancının varlığından ayrıca utanır. Ya da bu utanca şahit olanlar utanır. Utanç, diğer duygular kadar sirayete müsait akışkanlıktadır. Utanç, hem başkalarının gözündeki ben ile hem de benim gözümdeki ben ile ilgili olduğundan iki yönlü etkiye sahiptir. Başkalarının nazarındaki beni aşırı önemsemede ve hatta onlara uygun hale getirme gayretinde, ciddi bir benlik yetersizliğinin varlığından bahsedebiliriz. Kendini var kılmada ve kendini gerçekleştirmede atıl ve gafil olma yani mesuliyetten kaçma, statüyü korumak için her türlü tavizi verebilme hali ile neticelenecektir.

İşimizin olduğu herhangi bir yerde, tanıdık arama gayreti ile tanış olma işçiliği aynı yerde durmamaktadır. Tanıdık üzerinden kendimizi güçlü hisseder ve kendimizi yalnızlığın ürkütücülüğünden kurtulmuş sayarız. Hatta tanıdık yoksa tanıdığın tanıdığı bile işe yarayabilir. Gizli; belki de aleni bir ayrıcalık talebidir. Hâlbuki bu usul ciddi bir hukuk güvensizliğinden kaynaklanır. Muhatabın nazarında yabancı ise birisi ne ile karşılaşacağından emin olamayacaktır. Zira tanıdık olduğunda bize gösterilecek muamele "sen yabancı değilsin" üzerinden, özel olacaktır. Bunu kınamak yerine buna talip olmak ciddi bir ahlaki sorun teşkil eder. Ama tanış olma işçiliği hem yeni bir fırsat hem de emek alanıdır. Herkese uygulanan muamele beklenir ve bu muamelenin zaten muteber olması gerekmektedir. Farklı bir talep olamaz, olmamalıdır. Bir mücahede olacaksa herkes için olması gereken muteber muamele için olmalıdır. Ayrıcalık talebi, kişilik yetersizliğinin bir başka tezahürüdür. Bu yetersizliğin ve güvensizliğin utancını yaşamak; burayı ikmal edip çaba harcamak yerine, maalesef, aslında utanç duyulacak talepler yeğlenmektedir.

Yabancı olanla yabancı olmayana karşı takınılan tavırdaki değişiklik haliyle bir maskeyi de zorunlu kılar. Maskesiz tavır utanca sebep olur. Bu iki farklı tavırdan hangisi tutarlıdır? Maskeli tavır kişiyi utançtan uzaklaştırıyorsa meşru kabul edilebilir mi? İnsan dışarıya yansıttıkları ile sosyal ortamda değerlendirmeye tabi tutulur ve ilişkiler bunun üzerine inşa edilir. Hukuksal alanda da bu görünürlük üzerinden işleyiş sağlanır. Bu bağlamda yabancı olmayana karşı muamele nereye kadar, ne ölçüde farklıdır? Bu farklılığın ahlaki ve hukuki mazereti olabilir mi?

Utanmıyorsan dilediğini yap, öğretisinde kastedilen utanma, zannediyorum, kişinin özüne ve varoluş sancısına aykırı olan ameliyelere bir tür set çekme amacı güder. Utanma bu yönüyle koruyucu bir nimettir. Sakındırıcıdır. Yoksa utanmanın statü koruma amaçlı refleks şekli, öğretinin kastının dışındadır sanki.

Utanmanın bir koruyucu donanıma dönüşmesi için utanılacak mercînin ne olduğuna dair gösterilecek hassasiyet ile utanmazlığın cesaret ve özgüven olduğu dayatması karşısında gösterilecek direnç aynı noktada mülaki olur; insanın çok katmanlı ve boyutlu yapısının terbiyeye duyduğu ihtiyaç. Ontolojik olarak hem içkin hem de aşkın bir varlığın terbiyesine. Dileyen icat eder, dileyen keşfeder.

Öğrenmenin Sonu Yok mudur?

Hüseyin AKIN
Şair-Yazar

İnsan adına hayat denen pratik yaşamdan kovmak istediği şeyleri yazıya konu edip tanımların insafına terk eder. Yaşanan şeyler mevzubahis olmaktan çıkmış fiil halini almıştır. Bir kavramı ya da mefhumu doğru düzgün bir yere yerleştirememişseniz onun yersiz yurtsuzluğunu tescilleyip evsizleştirmekten başka çareniz kalmamış demektir. Sözgelimi bugün "iktisat" diye bir kelimeyi çarşıda pazarda dolaştırıp serbestçe kamuya açabilirken "İslam iktisadı" ya da "İslam'da İktisat" diye bir başlık attığınızda, aktüel hayatın kendi bünyesine kabul etmediği bir retorikten bahsetmiş olursunuz. Zira bir şey İslam'da var ise, zaten onun varlığını ayrıca ifade edip söze konu etmek, abesle iştigalden öteye gitmeyecektir. Ne vakit "İslam" hayatımızdan çekilmiş ve biz İslam'dan uzaklaşmışız o vakitten sonra bir kavramı tek başına kullanmak hiçbir şey ifade etmeyecek hale gelmiştir. "İktisat" kelimesini okuduğumuzda neden İslam iktisadı aklımıza gelmiyor da hemen önüne "İslam" kelimesini yerleştirmek zorunda kalıyoruz.

"İslam'da Namaz" şeklinde bir başlık gördüğünüzde şayet şaşırıp garipsemiyorsanız siz de bu tuhaflığın bir parçası olmuşsunuz demektir. "Namaz" kendini anlatabilmek için illa bir kelimeye yaslanmak zorunda mıdır ki? "Yumurtalı Omlet" demenin gereksizliği ne ise "İslam'da Namaz" demenin lüzumsuzluğu da odur. "İslam" nasıl tek başına bir anlamlar manzumesi ise "namaz" da bir başına koca bir ummandır. İktisat denilince ilk akla gelen yaşanan ekonomi oluyorsa, bu yaşananın kitabi olana galebesi anlamına gelir.

Cahiliyeyi kitaptan öğrenen kaç kişi acaba şunun şurasında? Yok denecek kadar az. Çünkü yürürlükte ve pratik hayatiyete sahip bir öğreti, artık öğreti olmaktan bile çıkmıştır. Bir şeyi kitaplardan ve de hitaplardan öğreniyor ve bunun ardı arkası kesilmiyorsa ortada tek kelimeyle oturmamışlık vardır. İslam neden sürekli öğrenilen bir sistem olmaktan çıkıp da hayat içinde bizzat kendisi, kendisine yönelenleri yaşayarak öğreten haline gelmiyor? "Öğrenmenin yaşı ve sonu yok" dediğinizi duyar gibiyim. Fakat

bu, ayrıntılar için geçerlidir. Öz ve omurga bilgi, temel esasların bilgisidir ki uygulayarak hayata yerleşir. Tedris için sürekli dirsek çürütmeye gerek yoktur. Temel esas ve düsturlar öğreninceye kadar öğrenilen, öğrendikten sonra fiiliyata geçirilen şeylerdir. Sürekli öğrendiğin şeyleri tekrar tekrar öğreniyorsan bir kazağı sürekli örüp örüp sökmekten başka bir şey yapmıyorsun demektir. Dışarıdan öğrenilen bilgiler, hakikate ulaşmayı geciktiren bilgilerdir. Zorunlu ve sahici bilgi, fıtratın doğruladığı bilgilerdir. Hayatta kalma bilgisi, bu anlamda fıtri bir bilgidir ki uzun uzadıya tedrisi gerektirmez.

Hayat yaşamaktır. Yaşamak bir kelimeyi, kavramı ve mefhumu hayat içinde ait olduğu göreve iade etmektir. Yaşayan bir mefhumu cümle ipine dizmek, onu müzeye kaldırmak ya da ona hayattan el çektirmektir. Sevmek bir bilgi değildir. İnanmak ve bilmek de öyle. Bilmek fiili bile bilmenin çok ötesindeki pratik bir dünyaya (ontoloji) işaret ettiği için bilgi olmanın sınırlarını aşar. Bir kelimeye fiil diyorsak onu bir faaliyete gönderiyoruzdur. Fiiliyata geçmemiş bir fiil, müze eşyası gibidir.

İslam dünyası asırlar boyu hep aynı dairede bir kısır döngü içerisinde dönüp durmuştur. "Amel imandan bir cüz müdür?" sorunsalı, mezhepleri inandığını yapmakla, yaptığına inanmak tercihleri arasında meşgul etmiştir. İnanmak, inandığını yapmaktan bağımsız bir fiil mi? Evet her ne kadar durağan bir hâl gibi düşünülse de "inanmak" fiili bir durumdur. Ne zaman ki inanmanın eylemsel tarafı kişiyi inandığının gereğini yapmaya ikna ya da icbar ederse, o vakit iman ile amel arasında birbirini nakzeden durum da ortadan kalkmış olacaktır. Fakat "inanmak" statik bir kelimeye dönüştürülürse bir adım ötesi yoktur. İnanmak kendi odasına çekilmiş, hayatla irtibatını kesmiştir artık. İnancın eyleme taalluk eden tarafları hayattan bir karşılık bulamayınca kitaplarda, konferanslarda ve gece yarılarına kadar süren tartışmalarda kendine bir yaşam alanı bulmaya çalışacaktır. Modern çağdaş hayat inancın ve amelin birbirinden ayrı olduğu noktasındaki görüşün yarattığı esneklikten bir hayli istifade etmiştir. Söylemek başkadır, eylemek başkadır anlayışı seküler, laik, kartezyen düşüncenin felsefesini geliştirmek için yararlandığı bir dolaşım alanıdır.

Eylemenin kanalları tıkandığında söylemenin, söyleme dönük düşüncenin yolları da sonuna kadar açılacaktır elbet. İslam'da Eylem, İslam'da Kanal, İslam'da Tıkanma, İslam'da Söylem…uzat uzatabildiğince. Çünkü bu yollar doğru adreslere falan giden yollar değil "izafi ve görece" olanla yoldaşlık yaparak bir çıkmaza doğru sürüklenen yollardır. Yola da kılavuzluk etmek lazım. Zira yol da O'nundur!

Hayat yaşamaktır. Yaşamak bir kelimeyi, kavramı ve mefhumu hayat içinde ait olduğu göreve iade etmektir.

Terörün Değişen Doğası: Örgütlü Yıldırma, Korkutma ve Zorbalık

Şehnaz FINDIK

Güçlü devletler, kamu mallarını halkına ulaştırmada; vatandaşlar için makul güvenlik/adalet şartlarını ve temsil, siyasi katılım ve temel özgürlükleri sağlamada başarılı olan devletlerdir. Öte yandan güçlü devletler; siyasi ve cezai şiddete karşı yüksek düzeyde güvenlik sağlayan ve meşru şiddet tekelini elinde bulundurmada sorun yaşamayan devletlerdir. Siyasi ve sivil özgürlükleri sağlayıp ekonomik fırsatların büyümesine elverişli ortamlar yaratırlar. Hukukun üstünlüğü hâkimdir. Yargıçlar bağımsızdır. Genel olarak, güçlü devletler kıskanılacak bir barış ve düzene sahiptir.

Peki, ya zayıf devletler? Bu soruya iki türlü yaklaşmamız gerekiyor. Öncelikle coğrafi, fiziksel veya temel ekonomik kısıtlamalar nedeniyle doğası gereği zayıf olan devletler olabileceği gibi temelde güçlü olan ancak iç düşmanlıklar, yönetim kusurları, açgözlülük, despotizm veya dış saldırılar nedeniyle geçici veya durumsal olarak zayıf olan devletler de vardır. Yani çeşitli unsurlar ve bazı sorunlu aktörler sebebiyle başarıya ulaşması engellenen devletler de bu kategoridedir. Zira zayıf olmak, oldurulan da bir şeydir.

Yaratılan suni bir terör ile kocaman bir coğrafyanın sorunlu, istikrarsız, cahil ve insan artığı ilan edilmesi konusuna tam da buradan giriş yapıyorum. Güçlü devlet ve zayıf devlet tanımları ile Darvinci anlayışı birleştiren Batılı siyasal bilimciler, devletleri de gelişmiş, gelişmemiş, tam gelişecekken kaynanası gelmiş devletler diye kategorize etmeye bayılırlar. Tıpkı Türkiye'nin tam gelişecekken (!) bir önceki Amerikan başkanı Donald Trump'ın "Ekonominizi mahvedeceğim" tiviti ile karambole gitmesi gibi. Şaka yaparken gelişi güzel vurmuyorum dostlar, zira durum trajikomik bir şekilde böyle. Ha ekonomik ha siyasi ha kültürel... İstikrarlı, demokratik ve refah bir devletiniz olsun diye yüksek dozda telkinde bulunan küreselcilerin söz konusu değerlerine sahip olmanız halinde eski jandarmalıklarına dönmeleri an meselesi. Tıpkı İhvan-ı Müslimin'in başına gelenler gibi... Neyse, konumuza dönelim.

Elverişli bir ortam yaratıldığı takdirde istediğiniz din ve anlayışa sahip terör örgütünü kurmanız, basketbolda etkili bir oyun kurmanızdan daha kolaydır. İhtiyacınız olan tek şey, sömürüldüğü için aç bırakılmış, umutları ve onuru ayaklar altına alınmış ama toprakları hâlâ petrol kuyularıyla dolu duygusal, tepkisel ve konsolide bir halktır. Orada esnek bazı içtihadi konuları kaşıyarak tam da dişinize uygun terörize edilecek cemaatler yaratabilirsiniz. Lawrence ile daha önce temelleri atılan her bir marjinalleşme artık kutsal görevini tamamlamak üzere yerini modern terör örgütlerine bırakabilir. Fakat küçük bir sorun var. Sözde El Kaide Terör Örgütü lideri Usame bin Ladin'in 2010 yılında yakalanması ile terörün ve terör örgütlerinin de doğası epey değişti ve terörün örgütlenme biçiminde yeni bir stratejik dönem başladı. Karizmatik liderlere sahip, eylem yeteneği ve kapasitesi mukayyet olan örgütlerin yerine, liderleri belli olmayan, farklı eylem düzenekleri bulunan ve kimliksiz de olabilen mensuplara sahip yeni tip bir terör karakteri dizayn edildi.

Yıllardır El Kaide'nin eylemlerinde gördükleri Orta Doğulu teröristlerin yanında refah seviyesi tavan yapmış İskandinav teröristleri görmek de bundandır ki kimseyi şaşırtmadı. Terör örgütleri, Batılı emperyalistlerin ihtiyaçları doğrultusunda adeta birer uluslararası uydu, şirket ve şebeke olarak yeniden kurgulandı. Rusya'nın Wagner'i, İran'ın Hizbullah'ı nasıl devletin omurgasından bir parça ise, YPG ve El Kaide'nin türevleri de (DAEŞ ve PKK da buna dâhil) ABD başta olmak üzere tüm Batılı emperyalistler için aynı nitelikte bir kimlik kazandı. Burada Taliban'ı bir istisna olarak gördüklerini söylemekte fayda var. Zira Taliban, kısmen meşru bir hükümete dönüşmekle birlikte hakkında yazılanlara bakılırsa çok da canlarını sıkan işler yapmıyor gibi. Bu da parantez içi bir not olarak burada dursun.

Gelelim "terör" piyasasının artık dikiş tutmadığı gerçeğine. Terör örgütlerinin değişen doğası ile tanımlandıkları "terör" damgası artık işlevsel değil. Bu gibi silahlı, amaçlı ve eylemsel yapıların zararlı olmadıklarını, aksine çıkarlarına hizmet ettiği sürece kullanışlı birer ticari-askeri şirket olduklarını söylüyorlar. ABD, YPG'nin DAEŞ ile mücadele ettiğini ileri sürerek kendi ittifakında yer alan ve güçlü bir askeri kapasiteye sahip olan müttefiki Türkiye'yi rahatsız etmekten çekinmiyor. Neden mi? Çünkü teröre dair tanımları değiştirip söylem üstünlüğünü sağladıktan sonra işleri çok kolay. Kendi yararına olmayan her türden silahlı ve organize bir direniş, "terör" sorunu iken kendilerine hizmet eden tüm haşhaşi oluşumlar masum birer şirket, demokrasi ve istikrar savaşçısı olarak yeniden tanımlanıyor. Bu tanımların kapsamı o kadar genişliyor ki bayrak ve örgütlülük atfedilen tüm grupları da kendi içinde sistemlerine entegre ediyorlar. Korku ve yıldırmanın artık "normalleşme" ile kapımıza dayandığını söylemek mümkün. Nasıl mı?

Gelin bu işin yakın tarihine bir bakalım.

Bilhassa 1973'teki petrol krizi ile travmatik bir tecrübe yaşayan büyük güçler, benzer bir travmayı engellemek için terör örgütlerine sığındı. 90'lı yıllarda enerji kaynaklarına ve enerji yollarına sahip olmak, enerji politik kazanımlarından ödün vermemek için sistematik bir şekilde korku yaratıldı. Kaynaklara veya stratejik konuma sahip ülkelerden tüm dünyanın tehdit edildiği yalanına sarılan emperyalistlerin Avrupa'ya ve Kuzey Amerika'ya tek bir mesajı vardı;

Ha ekonomik ha siyasi ha kültürel... İstikrarlı, demokratik ve refah bir devletiniz olsun diye yüksek dozda telkinde bulunan küreselcilerin söz konusu değerlerine sahip olmanız halinde eski jandarmalıklarına dönmeleri an meselesi.

Terör örgütlerinin değişen doğası ile tanımlandıkları "terör" damgası artık işlevsel değil. Bu gibi silahlı, amaçlı ve eylemsel yapıların zararlı olmadıklarını, aksine çıkarlarına hizmet ettiği sürece kullanışlı birer ticari-askeri şirket olduklarını söylüyorlar.

terörü bitirmek için bizimle ele ele tutuşup yolumuzu açın.

Dolayısıyla bu kaynakların üstünde yaşayan İslam toplumları bir sabah uyandıklarında artık terörle iltisaklı ülkelerin vatandaşıydılar. Batılı devletler gerek akademide gerekse medyada İslam karşıtı söylemlerini terör zemininde inşa ederek suni bir fobi, uzun yıllar sürmesi beklenen bir korku ve algı yarattılar. Ancak beklenenin aksine, İslamiyet'in bizatihi kendisini merak eden, Amerikan sistemine düşmanlık besleyen, kendi tabirleriyle "üçüncü dünya ülkelerinin" (bu kavram ile kavgalıyım, siz daha iyisini bulup yazabilirsiniz) halkları İslam'ı araştırıp benimsemeye başladı. Terör ile korkutulan toplumlar Müslümanlarla tanıştıkça ve İslam'ı öğrenmeye başladıkça sorunun hiç de din merkezli olmadığını gördüler. Görebilenlerin ışığında yazılan eserler, yapılan etkinlikler, bugünkü terörizm olgusunun stratejik bir hataya mahal verilmeksizin çağa uygun olarak güncellenmesi fikrini doğurdu. Bundandır ki Batılı ve Batı merkezli toplumlarda Müslümanların terörist olduğu, Orta Doğu ve Kuzey Afrika'da İslam'dan kaynaklanan bir şiddet problemi olduğu yanılgısı aşılmaya başlandı. Asıl sorunun ekonomik ve dolayısıyla emperyalizmin bir sorunu olduğu artık daha net anlaşılıyordu. Bilhassa Çin'in pasifikte hızla artan etkinliği, başka alternatiflerin gözle görülür hale gelmesiyle yönünü diğer toplumların değerlerine kaydırdı. Derken, yapay zekâ ile birlikte ulus aşırı yaşam biçimleri ve radikal post-modernizm kendini göstermeye başladı.

Sosyal medya platformlarının ve dijital etkileşimlerin artması ile Batılıların Batı dışı dünyayı kendi gündelik, geleneksel ve şeffaf şekliyle tanıması söz konusu oldu. Hal böyle iken bireyselleşen ve doğal olarak sekülerleşen toplumlarda İslam'ın gölgelenmek istenen doğal imajının güçlü bir şekilde ortaya çıkması kaçınılmazdı. Yıllardır terör için İslam'ın bir cihat yöntemi olduğunu haykıran küreselcilerin "İslami terör" söylemleri hızla trendden düştü ve sonunda da etkisini kaybetti. Bunun yerini alacak uzun soluklu söylemleri kurmak klasik ve masraflı olduğundan, ellerindeki örgütleri birer şirket gibi kullanmaya başladılar. Fakat bu pragmatist çabanın ihmal ettiği tüm alanlarda İslam, hızla ilerledi ve mensuplarını yıllar içerisinde kat be kat artırdı. Artık İslam topraklarındaki işgal, ilhak ve zulmün sebebi olarak "dünyanın medeniyet havzasını tehdit eden kimyasal silahlara sahip olmak" ya da "cihat farz olduğu için topraklarımızı işgal etmek" bahanelerini satamaz oldular. Çünkü Avrupalılar da İslam ümmetinin bir parçası olmaya başlamıştı. Fakat başka örgütlerin eliyle maksadına ulaşmak isteyen muhterislerin de yeni bir dönüşüm planı vardı.

Öyleyse gelinen noktada neyi görmeliyiz?

En başta terör kavramına sığınarak mevcut sistemi korumak için kaynakların tek bir elden kullanılıp yönetilmesi geleneğinin geride kaldığını görmeliyiz. İkinci olarak da Huntington'un sözde "Medeniyetler Çatışması" ile öne sürdüğü İslam, Hristiyanlık ve Çin merkezli dinsel-medeniyetsel çatışmaların artacağına yönelik varsayımlarının toplumların algılarını yönetme kapasitesini kaybettiğini görmeliyiz. Terörü İslam ile bağdaştırarak uzun yıllar boyunca Müslümanları savunma pozisyonuna hapseden Amerikan İmparatorluğunun bundan sonraki süreçte örgütlü-sapkın zorbalığı peşine takarak yeni bir düzenlemeye giriştiğini görmeliyiz. Her ne kadar devletlerin savunma sanayileri ve ulus-

lararası silah ticareti devam etsin diye terör örgütlerinin yaşamasına omuz verilse de yaratılan yeni tip terörün nasıl sinsice kanımıza girdiğini anlamamız gerekiyor. Sırf tedbir almanın da teknik olarak sorunları çözmediği ortada. Bu kez tepkisel davranma hatasına düşmeden, terör kadar tehlikeli olan bu tip zorbalıklarla mücadele ederken kavramsal üretim, söylem üstünlüğü ve sistematik yıpratmanın doğasını çok iyi bilmemiz gerekiyor. Bunun için evvela:

1. Tüm eylemlerini bilhassa müzik ve televizyon endüstrisi aracılığıyla psikolojik kanallardan yöneten bu yeni tip terör oluşumları ile mücadelede bütüncül bakış önemli. Parlamentoda terör örgütleriyle doğrudan ilgisi bulunan cinsel yönelimci zorbalığın tek isteği kendi ideolojik tahakkümlerini dayatmak. Madem mesele sadece insan hakları ve özgürlük, o vakit sözde onur yürüyüşlerinde terör sloganlarının işi ne? Alkolizm ve fuhuşu açıktan teşvik ederek kazanç odaklı bir sektör oluşturma gayreti kime hizmet ediyor? Silahlı örgütlerle bağları neden bu denli güçlü? Bu sorular ve sorunlar çerçevesinde yeni bir anlayış ve mücadele yolu inşa etmeliyiz.

2. Psikolojik harekât yöntemleri ile cinsel yönelim safsatasını destekleyerek ulus devletlerin ahlak, disiplin ve millet karakterini zayıflatmak isteyenlerle yalnızca Müslümanların değil Hristiyanların da mücadele ettiğini görmemiz lazım. Bu doğrultuda uluslararası baskı mekanizmalarını harekete geçirmek daha kolay ve elverişli olacak. Çünkü bu durumu yalnızca İslami kanattan çözmeye çalışırsak tarihsel hatalarımızdan birini daha tekrar etmiş oluruz. İnsanlık için hassas olan bu konu insanlığın ortak kaygılarını dindirmek için bir söylem birliği sağlayabilir ve çıkış noktasında İslam'ın temel ilke ve kaidelerini anlatmada işimizi kolaylaştırabilir. Bu zaviyeden iyi bir politika yapmamız elzem.

3. Son olarak dijital platformlarda terör örgütlerinin korku salgını yaratmasına ve cinsel yönelim bahanesiyle yeni tip örgütler meydana getirmesine engel olmanın en güçlü yolu, kanaatimce, profesyonel çalışarak iyi ve güzel içerikler üretmek. İlgiyi insan fıtratına uygun olarak ve temel ihtiyaçlara cevap veren bir sahaya çekmek, akıllıca olacaktır. Sevgi, aile ve "farklı ve önemli hissetme" ihtiyacıyla kavrulan insanlık için terörün yahut marjinal grupların eline düşmek oldukça kolay. Hal böyle iken böylesi bir arızanın sonuçlarını bilerek bunlara uygun dijital platformlar hazırlamak bu insanları iyi ve mutlu hissettirmeye yardımcı olacaktır. Müslüman gençlerin ve gelecekteki neslimizin de örnek içerik, örnek dijitalleşme ve örnek kişilikler kanallarıyla manipüle edilmesi engellenebilir. Yalnızca korumak değil, devamlılık sağlamak ve üreten, söz söyleyen, yönlendiren, dikkat çeken taraf olmak gerekiyor.

Netice itibariyle terör, ekonomik saiklerle öcüleştirilen Müslümanların uzun yıllar boyunca muzdarip olduğu bir konu olmaktan çıkıyor. Ancak yeni tip terör oluşumları kendini hissettirmeye başladı. Örgütlü yapılara sahip olmaları, bayrak ve sembollerle temsil edilmeleri, küresel piyasayı elinde bulundurmaları, çocuklar üzerindeki kirli emelleri ve zorbalıkla kurdukları aşağılık düzende ellerine silah almadan toplumları manipüle ederek yeni tip bir mücadele alanı yaratıyorlar. Bunun üstesinden gelmek için terörün ne olduğunu, ne işe yaradığını, nelere sebep olduğunu ve mücadele için esasında nereye bakmak gerektiğini çok iyi hesap etmek gerekiyor.

Terörü İslam ile bağdaştırarak uzun yıllar boyunca Müslümanları savunma pozisyonuna hapseden Amerikan İmparatorluğunun bundan sonraki süreçte örgütlü-sapkın zorbalığı peşine takarak yeni bir düzenlemeye giriştiğini görmeliyiz.

LGBT+İQA Sorunlarına Genel Bir Bakış -1-

Hatice BALİN
Uzm. Sosyolog

Günümüzde çok tartışılan konular arasında bulunan farklı cinsel kimlik yönelimi ve LGBT. Batı toplumunda bu bireylerin görünürlüğünün arttığını ve toplumun kabul edildiklerini görüyoruz. Dünya ülkelerinde normalleştirilen bu durumun Türkiye'deki yansımasının ne olduğuna bakacak olursak, çok iç açıcı görünmediği aşikar. Özellikle gençlerin ilgisinin çok fazla arttığı bir konu haline geldi. Her ailede cinsel kimlik yönelimi olan bireylerin olduğu bir toplum haline dönüşüyoruz. LGBT+İQA topluluğunun kendilerinin tercihi dışında dayatma politikalarına karşı büyük bir sorunla karşı karşıyayız. Toplumumuzda çok büyük sorun haline gelen bu başlığın ne olduğunu iyi anlayabilmek için, çalışmamızı üç temel başlık altında inceleyeceğiz.

İlk olarak, herhangi bir olgu ya da soruyla mücadele ediyorsak o sorunun ne olduğunu objektif olarak ortaya koymak ve onu bilmek gerekiyor. O yüzden öncelikle LGBT kimliğinin içeriğine ve tarihçesine bakacağız. İkinci olarak, küresel ve ulusal medyanın LGBT'ye yönelik son dönemde artan ilgisinin nedenlerinden bahsedeceğiz. Üçüncü olarak da bu gençlerin LGBT kimliğini benimseme yönündeki eğilimlerinin bu ilişkinin aslında kırılma noktasını sağlayabilecek bir çözüm noktası olarak medya okuryazarlığını da ele alacağız. İncelleyeceğimiz maddelerden önce çok tartışılan kavramların tanımına baktığımızda; biyolojik cinsiyet veya doğumda atanan cinsiyet nedir? Biyolojik cinsiyet/doğumda atanan cinsiyet; genellikle doğumda veya doğum öncesi ultrason sırasında dış genital organların görünümüne göre belirlendiği iddia edilen cinsiyettir. Cinsel ve toplumsal cinsiyet tartışmalarında gelinen son nokta biyolojik cinsiyette tartışılan bir

konu haline geldi. Birilerinin biyolojik cinsiyetine cinsel organına ve kromozomuna bakılarak cinsiyetinin belirlenmeyeceğini, çünkü cinsiyetin sosyal olarak inşa edildiğini iddia ediliyorlar.

Toplumsal cinsiyet kavramının tanımı ise, toplumda kadınlara ve erkeklere çoğunlukla biyolojik cinsiyetleri üzerinden atfedilen roller, pratikler, sorumluluklar, nitelikler ve bunlar üzerinden üretilen söylemler, performanslar, kimlikler ve öznelliklerin bütünü olarak tanımlanabilir. LGBT hareketinin açılımında genellikle erkek eşcinsel olarak daha çok bilinir ancak bu tanımlama yanlış olarak biliniyor. LGBT +iQA gibi harflerde eklenerek bir çok cinsel kimlik yönelimini tanımlamaktadır. Lezbiyen (kadın eşcinselliği tanımlar) gay (erkek eşcinselliği), biseksüel (hem kadına hem erkeğe yönelme hali), trans (doğumdaki biyolojik cinsiyetini ameliyat ile değiştiren kişi) ,interseks (doğumda çift cinsiyet ile dünyaya gelen kişi), Queer (cinsel kimlik yönelimi olan bireylerin hareketine verilen isim) ve Aseksüel (herhangi bir cinsiyete cinsel çekim olmama hali) eşcinselliği tekrar tanımladığımızda, kişinin romantik veya cinsel veya her ikisi ile birlikte hemcinsine yönelmesi şeklinde tanımlanabilir. Eşcinselliğin hastalık olup olmadığına dair (Bayraktar, 2020);

Eşcinsellik 19. yüzyıl sonlarından itibaren özellikle Alman seksolog, psikiyatrist ve psikologlar tarafından incelenmeye başlamış ve **psikiyatrideki hâkim görüş patolojik olduğu** üzerine yoğunlaşmıştır. 1970'lerin başında bazı psikiyatristler, psikiyatri ve psikoloji alanında eşcinselliğe konulan "hastalık'' tanımının ideolojik olup olmadığı tartışmasını açmışlardır. Bu tartışmalar ve politik direniş (1969'da Stonewall Inn'deki isyan) Amerikan Psikiyatri Derneği'nin eşcinselliği hastalık kategorisinden çıkartması ile sonuçlanmıştır. **1973 yılında Amerikan Psikiyatri Derneği, 1990 yılında ise Dünya Sağlık Örgütü eşcinselliği hastalık kategorisinden çıkarmıştır.**

DSM5 kitabı, cinsel kimlik yöneliminin hastalık olmadığını, doğuştan olduğunu kabul eden psikolog ve psikiyatrların mesleki kitabıdır.

LGBT'nin biyolojik, doğal ya da hastalık olarak tartışmalarından ziyade biz genel olarak LGBT'nin gelişim sürecini aktarmaya çalışacağız Kısaca şu an yapılan tartışmaların ne olduğunu anlamak için her iki görüşü belirtmek gerekir. LGBT'nin bunu doğuştan olarak kabul ederken, psikolojik olarak bunun hastalık olduğunu savunan uzmanlar da bulunmaktadır. Batı'da hastalık kabul edilmediği için meslekleri gereği bu vakalara bakmaları (DSM-5 Amerikan Psikiyatri Birliği kitabına göre) yasak olmasına rağmen bunu titizlikle çok duyurmadan yapan alanında uzmanlar bulunmaktadır. (Doyle, 2022)

Tedavi maksatlı terapi yapan uzmanların mesleki kariyeri ve diplomasının iptal edildiğine dair örneklerin olduğu literatürdeki kaynaklarda belirtiliyor. Batı'da özellikle Avrupa'da ve Türkiye'de bu alanda hizmet veren psikolog ve psikiyatrlar ise bunun doğuştan olmadığını sonradan yaşanılan bir takım travma vb. durumlardan ötürü ortaya çıktığını savunuluyor. Bu düşünceyi benimseyenler tedavi ile heteroseksüel olarak yaşamlarına devam edebileceklerini de öngörebiliyorlar. Bu tartışmalardan sonra kısaca LGBT'nin tarihsel sürecinde ise;

LGBT'nin varlığı iki cinsiyetin dışında yani heteroseksüel kimliğin dışında bir alt kimlik olarak kabul ediliyor. 20. yüzyılın başlarından hatta Yunan mitolojisinden beri var olan bir kimlik. Sadece 20. yüzyılda, son yüzyılda, ortaya çıkarılan inşa edilen bir kimlik olduğunun da altını çizmek gerekiyor. Kimlik dediğimiz şeyler bizim kendimizi tanımlamak için ortaya koyduğumuz sosyal yönden inşa edilmiş çeşitli özellikler olarak kabul ediliyor. Bir insanın kendini tanımlaması için kimliğe ihtiyacı vardır. Bugün baktığımızda da bu kişiler LGBT grubu içerisinde sayılan kişilerin bunları aslında bir kimlik olarak ortaya koyduklarını görüyoruz. Son bir yüzyıl içerisinde gelen bir kavram ve eşcinsellikten farklı bir olgu olarak kabul ediliyor. Eşcinsellik olgusal olarak, tarihsel okumalarımızdan dini ve toplumsal kaynaklardan edindiğimiz bilgiye göre, somut arkeolojik kanıtlarda dahi çok eski çağlardan beri var olduğu görülmektedir. Fakat eşcinsellik meselesinin hukuki ve siyasi yönden aslında yönetim nezdinde ele alınarak ilk kez yasaklanması Hristiyanlığı seçen Roma imparatorluğu döneminde oluyor. Ve bu kişilerin eylemleri suç sayılarak çeşitli cezalar veriliyor. Hatta toplumdan dışlanarak halk tarafından çeşitli şekilde işkenceye maruz bırakılıyor. Rönesans döneminde aslında bir çeşit karşıt duruş, bir mualif bir çizgi sağlasa da 19. yüzyıla kadar neredeyse tüm Avrupa

ve Asya devletlerinde eşcinselliğin bir suç olduğunu görüyoruz (Carter, 2018).

1789 Fransız Devrimi sonrası, 1804 Napolyon Kanunları dine dayalı tüm suç ve cezaları kaldırıyor. İşte bu noktada aslında eşcinsellik Avrupa'da rahat nefes alarak kendine bir alan buluyor. Günümüzde Avrupa ülkelerinde eşcinsellik ve LGBT kimliğinin çok daha özgür yaşandığı ifade edilen ülkelere baktığımızda aslında bu bir tesadüf değil. Neticesinde Hollanda, Danimarka, Fransa, İtalya, İspanya ve Portekiz gibi ülkeler Napolyon Kanununları'nın yani dine dayalı tüm suç ve cezaların kaldırılmasını benimseyen ülkeler. Ve bu ülkelerde de aynı zamanda devam eden süreçte eşcinsel kimliğinin siyasi gelişimini görüyoruz. Diğer yönden LGBT denilen olgu 20. yüzyıl kimliği olarak kabul edilebilir. Burada 20. yüzyılın başlarında yaşanan iki dünya savaşının önemli etkisi büyük rol oynuyor. Birinci dünya savaşı üzerinden yükselen faşizm ve ari ırk çalışmaları ile birlikte ardından da ikinci dünya savaşı sonrası komünizm ve anarşizm karşıtlığı da yükselir. Ülkelerin bu baskı, sansür ve sert deneyim politikalarının toplumun gündelik hayatında da farklı değişime yol açtığı görülür. Bu değişimler İngiliz yazar Aldous Huxley'e *göre "bir toplumda siyasi ve ekonomik özgürlükler azalınca insanlar cinsel özgürlüklerinin peşinde koşar."* Yani aslında bir yerden baskılandığınız noktada insanlar o acı çekme durumundan kurtulmak için farklı ahlaki ve manevi dayanakları da yoksa bireysel haz ve cinsel hazlarının peşinden koşarlar. Biz bunu tarihteki kültürel değişimlerde görüyoruz. Tabi 1930'larda aynı zamanda Freud ve William R. gibi bilinçaltı dürtülerinin ortaya çıkarılması, her yaşanan sıkıntının sebebinde cinselliğin bastırılması gibi teorilerinde genel olarak dünyada karşılığını bulunca bu meselenin artık yavaş yavaş bir siyasallaşma yönünde gittiğini söylemek mümkün. Milyonlarca kişinin öldüğü, çok ciddi krizlerin yaşandığı, Avrupa toplumunda özellikle de Hristiyan toplumlarında İkinci Dünya savaşı sonrası insanlar artık gündelik hayatlarında savaşın acılarına karşı tamamen haz ilkesine sarılmaya başlıyorlar. Bu dönemde doğurgan kuşağın çok fazla çocuk sahibi olması, kontrolsüz cinsel yönelimli ilişkinin ve eşcinsel eylemlerin artması aslında bu dönemde başlıyor. Keza altmışlı yıllarda Vietnam Savaşı sonrası ortaya çıkan özgürlük hareketleri ile birlikte Avrupa ve Amerika'da bir cinsel devrim yaşanmaya başlıyor. Bu cinsel devrimin de ortaya koyduğu temel ilke ise, siz bir cinselliği yaşamak için üremek zorunda değilsiniz, evli olmak zorunda değilsiniz, tek eşli olmak zorunda değilsiniz, heteroseksüel olmak zorunda değilsiniz. Şimdi bu yaklaşım ile birlikte aslında aynı dönem tıpta bazı gelişmeler, mesela doğum kontrol haplarına ulaşım işte kürtaj operasyon tekniklerinin gelişimi, televizyon ve evdeki gösterim teknolojisinin yaygınlaşmasıyla inanılmaz derecede kontrolsüz ve ahlaki kuralların geçerli olmadığı bir cinsel ilişkiler toplumu ortaya çıkıyor ki porno sektörünün de aslında başlamasının bu yıllara dayandırmak mümkündür. 1969'da Amerika Birleşik Devletleri'nde Stonewall Ayaklanması denilen bir olay var. Bu olay ufak, sıradan bir olay gibi gözükse de LGBT için dönüm noktası sayılır. Eşcinsellerin gittiği bir bara New York polisi bir baskın yapar. Bu baskın sonucunda polislerin eşcinsellere şiddet uygulaması üzerine çok kısa sürede destek için diğer eşcinseller geliyor. Ve bu olay on -on beş gün süren, onlarca yüzlerce kişinin zarar gördüğü bir ayaklanmaya dönüşüyor. Bir sene sonra, LGBT kişiler 1970'in Haziran ayı sonunda bu olayı anmak için onur yürüyüşleri düzenliyor. Örgütlemeleri Queer hareketi ile başlasa da topluluk olarak bir araya gelmelerini sağlayan Stonewall Baskını oluyor. Aslında LGBT'nin kendi propagandasını yaptığı, pride yürüyüşleri, onur yürüyüşleri dediğimiz olgunun kökeni 1970'e dayandığını söyleyebiliriz. Tabii bunun sonucunda 1970-1980 yılları içerisinde küresel ekonomik krizler, toplumsal krizlerle birlikte siyasi ve örgütsel kimlikler de ön plana çıkıyor. Sendikalaşma, dernekleşme, sivil toplum kuruluşlarının hız kazanması ve bunlar aynı zamanda eşcinsellerin de kendi sivil toplum örgütlerinin kurulmasına neden olan gelişmelerin altında yer alıyor. 1980'lerde bizim toplumsal hafızamızda olan bir AIDS dönemi vardı. Bu AIDS hastalığı, üst düzeyde eşcinsellik ve kontrolsüz cinsel ilişkinin önü alınamayan bir dönemiydi. Her ne kadar buna yönelik devletler tedbir almaya çalışsa da netice itibariyle neoliberal politikalar dediğimiz yani o ciddi ve can yakıcı kapitalizmin yüzü tüm dünyada yaygınlaşmıştır. Ve ilk kez bu dönemde LGBT çatısı altında örgütlenmeleri görüyoruz.

1990'lı yıllarda neoliberal kapitalist politikalara dayanamayan çoğu sosyalist, komünist devletlerin çöküşüyle birlikte artık insanlar genel kimliklerini tanımlarken mikro kimliklere ihtiyaç duydular. Örneğin, etnisite, cinsel yönelim gibi kimlikler doksanlarda insanların kendilerini tanımlamadığı ve görünürlüğünün arttığı yıl olarak karşımıza çıkar. Eş zamanlı olarak Türkiye'de LGBT hareketinin kurumsallaştığını görürüz. Türkiye'de 1990'lı yıllarda terörle

mücadele de çok ciddi atılımlar yapılırken aynı dönemde bir yandan da devletin bu atılımına karşı muhalif sivil toplum kuruluşu, devlet ideolojisine karşı muhalif sivil toplum kuruluşlarında ciddi örgütlenmeler meydana gelir. Bu marjinal yapılanmalara uluslararası maddi destek de verilir. 1993'te ilk kez o dönem Türkiye'deki LGB bireyleri o zaman için LGB diyorlardı kendilerine yani lezbiyenler, gayler, biseksüeller olarak tanımlıyorlardı. LGB'ye T+İQA sonradan eklendi. Yani trans ve interseksi de dahil ederek örgütlenmelerine farklı cinsiyet kimliği yönelim çeşidini arttırarak lobi haline dönüştü. 1993'te İstanbul'da 1970 yılında Avrupa'da başlayan furya haziranın sonunda uluslarası katılımla bir onur yürüyüşü gerçekleştirmeye çalışılıyor. Bu ilk kez 1993'te oluyor. Yurt dışından çok fazla LGBT bireyi Türkiye'deki bu çalışmaya destek vermek için geliyor. İstanbul'da gerçekleşmeye çalışılan bu eylem o dönemin valisi tarafından izin verilmediği için iptal oluyor. Yurt dışından bu yürüyüşe destek vermek için gelen kişiler de sınır dışı ediliyor. Onur yürüyüşüne izin verilmemesinin sonucunda dernekleşmeye karar veriyorlar. LGBT'nin örgütlenmeleri Türkiye'de iki STK'nın kurulmasıyla gerçekleşiyor. Birincisi, LAMBDA TÜRKİYE denilen Hollanda ve İsviçre desteği ile kurulmuş kurum. İkincisi de KAOSG-L denilen bağımsız bir STK. (Özışık, 2022)

KAOSGL genel sivil toplum kuruluşlarına bütçelere bakıldığında en yüksek bütçeye sahip sivil toplum kuruluşlarından biri olduğunu söylemek mümkün.

2000'li yılların başında Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne üye girişimi vardı. Çok hızlı başlayan bu süreçte demokratikleşme, insan haklarının geliştirilmesiyle ilgili de Avrupa Birliği'ne entegre olmak üzere pek çok hibe programı başta olmak üzere pek çok reformlar, çalışmalar yapıldı. Bu Avrupa Birliği'ne üyelik macerasının hızlandığı dönemde de Türkiye insan hakları ihlalleriyle ilgili çok ciddi suçlamalarla karşılaştı. Eşcinsel hareketin sivil toplum kuruluşu boyutundaki faaliyetlerinin tümü görmezden gelindi. Hani biz 2000 aslında 2007 -2008'e kadar ki dönemde KAOSGL'nin onun yürüyüşlerinin Türkiye'de çoğu yerde sorunsuz olduğunu görebiliyoruz. Nitekim ne zaman 2012-2013 yıllarına geldik. Gezi olayları başladı aslında Gezi olayları Türkiye'deki bu LGBT'yi savunan STK'lar açısından inanılmaz bir görünürlük kazandıran mecraydı. Özellikle de hem resmi devlete zarar veren hem de muhalif durma, kendi anarşist yaklaşımlarından dolayı aslında siyasi bir tehdit olduğunun da öne çıktığını söyleyebiliriz. Gezi olaylarından günümüze kadar LGBT'nin onur yürüyüşü başta olmak üzere bazı toplumsal eylemlere izin verilmiyor. Avrupa Konseyi'nin içerisindeki insan hakları mekanizmalarından inanılmaz hibeler alabiliyorlar. Yani normal sıradan bir kadın hakları ya da başka bir STK başvurduğunda bu projenin yetersizliğinden bahsedilirken KAOSGL'nin bütün bilinçlendirme ve diğer faaliyetleri finanse ediliyor. KOSGL kendi içerisinde örgütlendiğinde pek çok kalifiye insanları da bünyesine alıyor. Uluslararası anlamda eğitim görmüş, bu proje işlerini bilen vs. aynı zamanda da başka yerde de iş bulamamış insanları da kalifiye edip eşcinselleri de kendi bünyesinde belirli ücretlerle çalıştırıyor. Avrupa'daki liberal devletlerin bağımsız insan hakları, Afrika'daki insan haklarına değil de eşcinsellerin insan haklarını önceleyerek finanse ettiği, tartışmaya açık olmakla birlikte bu tür bağımsız insan hakları kuruluşları, başta İsveç vb. gibi. Avrupa'nın birçok ülkesinden çok fazla destek aldıklarını görüyoruz. Türkiye'nin pek çok ilinde örgütlenmeye başladılar. Kendi içinde gelişen bu yapı yurt dışı destekçileriyle güçlenerek lobileşti... Bu lobi aynı zamanda bir mikro kimlik dediğimiz bir kimliği inşa etmeye çalışıyor. Lobileşen bu yapı kendilerini normal görüyor. Heteroseksüel olan kişileri anormal görüp, çocukları kendileri gibi olmaya dayatma veya teşvik etmeleri çok büyük sıkıntı ve tehdit oluşturmaktadır. Okullarda örgütlenen bu yapı, eşcinsel olan öğrencilerin diğer öğrencilere karşı akran zorbalığına varan davranışları örnek olarak verilebilir. Şimdi okul idarecileri ve öğretmenler çığ gibi büyüyen bu sorunla nasıl baş edeceğini bilmiyor. LGBT sorununa karşı neler yapılıyor? Medyanın etkisi gibi konuları diğer yazı serimizde devam edeceğiz...

Kaynakça

Bayraktar, Z. (2020). İnterseks-Hermafrodit ve Eşcinsel . İstanbul: Motto yayınları.

Carter, D. (2018, 12 27.). Psikiyatrık Bozukluklar listesinden Eşcinselliğin Dışlanması Tarihçesi. 2022 tarihinde https://pro-lgbt.ru/tr/295/. adresinden alındı

Doyle, C. (2022). Psikoterapi Savaşı . İstanbul: Ayik kitap, Aydına yayınları.

Özışık, S. (2022, 12 10). LGBT Bireylerin Tarihçesi. Konferans. İstanbul.

İnci Mercan Gerdanlığı -25-

Ebu Mûsâ El-Eş'arî (R.A.)

Ahmet POÇANOĞLU
Emekli Konya İl Müftüsü

25. HADİS

حديث أبو موسى الأشعري عبد الله بن قيس بن سليم بن حضار بن حرب: خَرَجْنَا مع النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عليه وسلَّمَ في غَزْوَةٍ ونَحْنُ سِتَّةُ نَفَرٍ، بيْنَنَا بَعِيرٌ نَعْتَقِبُهُ، فَنَقِبَتْ أقْدَامُنَا، ونَقِبَتْ قَدَمَايَ، وسَقَطَتْ أظْفَارِي، وكُنَّا نَلُفُّ علَى أرْجُلِنَا الخِرَقَ، فَسُمِّيَتْ غَزْوَةَ ذَاتِ الرِّقَاعِ؛ لِما كُنَّا نَعْصِبُ مِنَ الخِرَقِ علَى أرْجُلِنَا. وحَدَّثَ أبو مُوسَى بهذا ثُمَّ كَرِهَ ذَاكَ، قَالَ: ما كُنْتُ أصْنَعُ بأَنْ أذْكُرَهُ؟! كَأَنَّهُ كَرِهَ أنْ يَكونَ شَيءٌ مِن عَمَلِهِ أفْشَاهُ.

Ebu Musa El-Eşa'ri (Radıyallahü Anh), Abdullah İbn-i Kays İbn-i Slim İbn-i Hdar İbn-i Harb şöyle dedi:

"Nebi (s.a.v) ile bir gazaya çıktık. Biz altı kişi idik. Bir devemiz vardı, nöbetleşe biniyorduk. Ayağım delinmiş, tırnaklarım dökülmüştü. Bunun için ayaklarımıza bez parçası sarıyorduk. Ayaklarımıza bez parçası sardığımız için bu gazaya Zat'ür-Rika gazası denildi."

Ebu Musa bu hadisi rivayet etti. Sonra bunu hoş görmedi ve "Ben bunu zikretmeyi doğru bulmazdım." dedi. Sanki o amelinden bir şeyi ifşa etmekten hoşlanmamıştı.

(Buhari: 4128, Müslim: 1816)

BU HADİSTEN ÖĞRENDİKLERİMİZ

Zât'ür-Rika Gazvesi, Beni Nadir Gazvesi'nden sonra hicretin 4. yılının Rebiyülahir veya Cemâziyelevvel ayında sonra meydana geldi. Necid bölgesinden Medine'ye gelen bir tüccar, Gatafânlılar'dan Enmâr, Muhârib ve Sa'lebe-oğulları'nın Medine'ye saldırmak için Nahl yakınında Sa'd ve Şukra arasında toplandığını bildirdi. Bu haber üzerine Resûl-i Ekrem düşmanın bulunduğu yere kadar gidip onlara bir baskın yapmaya karar verdi. 400 kişiden oluşan bir kuvvetle 10 Muharrem 5 (11 Haziran 626) tarihinde Medine'den ayrıldı. Resûl-i Ekrem olay mahalline vardı ancak taraflar arasında herhangi bir çar-

pışma gerçekleşmedi. Zira bir Müslüman birliğinin yurtlarına kadar geldiğini öğrenen müşrikler Müslümanlarla karşı karşıya gelmekten çekinmiş, olay yerinden hızla uzaklaşıp etrafa dağılmış, hatta bazıları ailelerini ve mallarını ortada bırakıp dağların tepelerine tırmanmışlardı. Bunların bıraktığı sığır, koyun ve develer Müslümanlar tarafından ganimet olarak ele geçirildi. Tepelere tırmanan düşmanlarla Müslümanlar arasında fazla mesafe yoktu, her iki taraf birbirinden çekiniyor ve birbirini gözetliyordu. Müslümanlar bir saldırıdan çekindikleri için Hz. Peygamber (s.a.v) onlara korku namazı (salâtü'l-havf) kıldırdı. Bu namazın ilk defa bu sefer sırasında kılındığı da rivayet edilir.

Neticede çatışmaya girmeden olay yerinden ayrılan Müslümanlar on beş gün süren bu sefer sonunda Medine'ye döndüler.

وَاللّٰهُ يَعْصِمُكَ مِنَ النَّاسِ

"Allah seni insanlardan korur." (Maide: 67)

Hz. Peygamber'in kalbine güven aşılayıp maneviyatını yükselten ve zorluklara karşı direnme gücü veren bu ayet, Zat'ür-Rika gazvesi dönüşü tezahür etmiştir. Bu savaşta mucizeler yaşanmıştır. Nitekim Hz. Peygamber kılıcını bir ağaca asıp dinlendiği sırada Gavres b. Hâris adlı bir müşrik ağaçtan kılıcı alıp Hz. Peygamber'i öldürmeye teşebbüs etmiş, Resûl-i Ekrem'e, "Şimdi seni benim elimden kim kurtaracak!" demiş, Resûl-i Ekrem, "Allah!" deyince kılıcı elinden düşmüş ve teşebbüsü başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Bu sebeple bu Gazve, Gazvetü'l-eâcîb (Şaşılacak olaylar savaşı) şeklinde de anılır.

Biz bu hadisten savaşçıların yokluktan dolayı ayaklarına bez parçası sardıkları için bu gazveye Zat'ür-Rika' denildiğini öğreniyoruz ve böylece Sahabe-i Kiramı'n üstün fedakârlık örneklerinden birine daha şahitlik ediyoruz. Hiç şüphesiz, Peygamberimiz, ashabı ve onlardan sonra gelen Selef-i Salih'in bu dini yaşamak, Hakk'ı hâkim kılmak için büyük zahmetlere ve çilelere katlandıklarını, cennetin yolunun çile ve sıkıntılarla dolu olduğunu, bunu hiçbir zaman unutmamak gerektiğini, yine de bu yolda asla pes etmemek gerektiğini öğreniyoruz. Bu, altı kişilik grubun bir bineğe nöbetleşe binerek, fakr-u zaruret içinde,

Hz. Peygamber'in kalbine güven aşılayıp maneviyatını yükselten ve zorluklara karşı direnme gücü veren bu ayet, Zat'ür-Rika gazvesi dönüşü tezahür etmiştir. Bu savaşta mucizeler yaşanmıştır.

tabanları delinip tırnakları dökülecek ölçüde zorluklara göğüs gererek ve hiç şikâyet etmeden, hatta anlatılmasından bile hoşlanmadıkları bir sabra, sebata ve ubudiyete şahit oluyoruz. İşte buna cihat denir.

Bizden önce gelip geçmiş Müslüman nesiller, büyük bir fedakarlıkla görevlerini yapmışlar ve iman etmişler ki yaptıklarını hem Allah hem Rasul hem de müminler görecektir. Kanaatsizlik edip daha iyi imkanlara kavuştuktan sonra iyi şeyler yapacaklarını iddia etmek gibi yanlış düşüncelere de kapılmamışlardır.

Ashâb-ı Kirâm çok zor şartlarda büyük bir fedakarlıkla İslam'a hizmet etmişler, onlar çektikleri sıkıntıların söylenmesini hoş karşılamamışlar, şan ve şöhrete hiç tenezzül etmemişlerdir. Çünkü salih amelin gizlenmesi, açığa vurulmasından daha faziletlidir. Ancak salih ameller, insanların örnek alması amacıyla, yani muktedilerin (tabi olan, uyan) mukteda-bih olan (kendisine uyulan) kimseleri örnek almaları için anlatılabilir.

Ashâb-ı Kirâmı tanımak Rasulullah'ı (s.a.v) tanımak demektir. O'nun hayatını, tebliğini, davasını, sünnetini, fetihlerini ve hatta İstanbul'un fethini anlamak demektir. Çünkü onlar, "İnsanlar için ortaya çıkarılan en hayırlı ümmettir. İyiliği emreder, kötülükten meneder ve Allah'a iman ederler".

EBU MUSA EL-EŞ'ARÎ (Radıyallahü anh)

Ebu Musa el-Eş'arî hicretten 21 yıl önce (miladi 602 yılında) Yemen'in Tihâme bölgesinde yer alan Zebid beldesinin Rima köyünde dünyaya gelmiştir. Ebu Musa, baba tarafından Eş'ar, anne tarafından Ak kabilesine mensuptur. Babasının adı Kays İbn-i Süleym, annesinin adı ise Zabye bint Vehb'dir. Annesi Zabye (r.anha) Medine'ye hicret edip orada vefat eden sahabedendir. Asıl adı Abdullah bin Kays'tır. Onun Ebu Musa olarak künyelenmesi, Peygamber'in (s.a.v) amca oğlu Fadl bin Abbas'ın kızı Ümmü Gülsüm ile evliliğinden doğan oğlu Musa sebebiyledir.

Hz. Peygamber'in (s.a.v) İslam'a davetini haber alınca İslam'ı öğrenmek ve Müslümanlar arasına dahil olmak amacıyla kabilesine mensup kişilerle Kızıldeniz yoluyla Mekke'ye gitmeye karar verdi. Ancak fırtına sebebiyle Habeşistan'a sığınmak zorunda kalınca o da yanındakilerle birlikte Habeşistan'a hicret etmiş bulunan Mekkeli Müslümanlara katılmıştı. Ebu Musa (r.a) burada belli süre kaldıktan sonra Hayber Fethi esnasında diğer muhacirlerle birlikte Medine'ye dönmüştü. Hz. Peygamber'in ashabıyla birlikte Hayber Seferi'nde olduğunu öğrenince oraya gidip, ona iman üzere bey'at ettiler. Onların kalabalık bir heyet halinde gelişlerinden memnun olan Hz. Peygamber, savaştan sonra gelmelerine rağmen, ashabının rızasını da alarak onlara ele geçen ganimetten pay vermiş, ayrıca hem Habeşistan'a hem de Medine'ye hicret etmeleri sebebiyle, iki hicret sevabı aldıklarını söyleyerek kendilerini tebrik etmiştir. Medine'ye hicret eden Eşarîleri, topluca Medine'nin Bathân vadisine yerleştirmiştir, Ebû Musa'nın da onlarla Bathân vadisinde oturduğu anlaşılmaktadır. Eşarîlerin, Kur'an okumaya büyük bir önem verdikleri, geceleri okudukları Kur'an sesiyle evlerinin tanındığı, evlerinde veya savaşta iken azalan yiyeceklerini bir araya getirip aralarında eşit bir biçimde bölüştürdükleri, onların bu özelliklerini Hz. Peygamber'in takdir ettiği ve "Eşarîler benden, ben de onlardanım." dediği, Kur'an-ı Kerim'de (Mâide: 54) nitelikleri sayılarak geleceği bildirilen kavmin yine onlar olduğu kaynaklarımızda nakledilmektedir. Hz. Peygamber döneminde Ebu Musa Kur'an'ı öğrenmeye ve okumaya büyük özen göstermiş; Medine mescidinde

zaman zaman davudî sesiyle okuduğu Kur'an'ı, hem Hz. Peygamber ve ailesi hem de diğer Müslümanlar severek dinlemiş ve onu takdir etmişlerdir. Sahip olduğu Kur'an ve Sünnet bilgisi, zamanla onu, tanınan sahibi fakih ve kadılardan birisi haline getirmiştir.

Ebu Musa (r.a) Hayber'in fethinden sonra yapılan gazve ve seriyyelere katıldı. Huneyn Gazvesi'nde bozguna uğrayan düşman askerlerini takip etmekle görevlendirilen amcası Ebu Âmir el-Eş'arî kumandasındaki birlikte o da vardı. Ebu Âmir şehit düşerken kumandayı kendisine bıraktı. Hz. Peygamber, Ebu Musa'yı Veda haccından önce Yemen'in Zebîd, Aden, Me'rib ve sahil taraflarının zekâtını toplamakla görevlendirdi. Hz. Ebu Bekir'in halifeliği döneminde de orada kalan Ebu Musa, irtidat olaylarında Esved el-Ansî ile mücadele etti. Daha sonra Medine'ye dönerek Suriye fetihlerine katıldı.

Hz. Ömer, Hz. Osman ve Hz. Ali (r.anhüm) dönemlerinde Basra ve Kûfe valisi olarak görev yaptı. Hz. Peygamber vefat ettikten sonra, Hz. Ömer İslam medeniyetine süreklilik kazandıracak sistemi kurma noktasında kilit rol oynayan üç mektuptan birini bölgenin valisi Ebû Musa el-Eş'arî'ye gönderdi. Mektup yargı usulünü ana çerçevesiyle ortaya koyma ve usulün ilk temellerinin yazılı olarak bize aktarılması açısından tarihi bir öneme sahiptir. Bu mektupta Hz. Ömer'in evrensel hukuka armağan ettiği iki cümlesinden birisi, "Müddaiye beyyine, inkâr edene ise yemin düşer." (Delil getirmek iddia edene (davacıya), yemin ise inkâr edene (davalıya) düşer). Diğeri ise "Adalet mülkün temelidir." sözüdür.

Cemel Vakası'nda tarafsız kalmayı tercih ettiği için Hz. Ali onu valilikten azletti. Ebu Musa da Dımaşk taraflarında bir köyde inzivaya çekildi. Sıffîn Savaşı'nda, iki grup arasında barışın tarafsız hakemlerce gerçekleştirilmesi kararlaştırıldığı zaman Hz. Muâviye Amr b. Âs'ı, taraftarlarının ısrarı üzerine Hz. Ali de Ebu Musa'yı hakem olarak seçti. Hakemler Ezruh'ta bir araya geldiklerinde Hz. Ali ile Muâviye'nin azledilerek halifenin bir şûra tarafından seçilmesini kararlaştırdılar. Bu karar önce Ebu Musa tarafından açıklandı. Söz sırası Amr'a gelince Amr, Hz. Ali'yi azledip hilâfet makamına Muâviye'yi tayin ettiğini bildirdi. Ebu Musa buna karşı çıkmışsa da durum değişmemiş ve neticede hakem olayı hilâfet meselesini bir çıkmaza götürmüştür.

Hicri takvimin tespitine o vesile olmuştur. Buna göre Ebu Musa, "Bize tarihsiz mektuplar gönderiyorsunuz" diye Hz. Ömer'i uyarmış, halife de bir şûra toplayarak hicreti tarih başlangıcı olarak kabul etmiştir. Ebu Musa, Kur'ân-ı Kerim'i bizzat Hz. Peygamber'den öğrenerek ezberleyen sayılı sahabilerden biridir. Güzel sesiyle Kur'an okuyuşu herkesi hayran bırakırdı. Bir gece Hz. Peygamber Ebu Musa'nın Kur'an okuyuşunu dinlemiş, kendisine Hz. Dâvûd'unkine benzer bir ses verildiğini söylemiştir.

Uzun yıllar idarecilik yapmasına rağmen dünya malına hiç iltifat etmedi. Etrafındakilere Hz. Peygamber zamanında yaşadıkları mütevazi hayattan örnekler vererek sade yaşamanın güzelliğini anlatmıştır. Hicri 42 (662-63) yılında vefat eden Ebu Musa'nın (r.a) Kûfe'de mi yoksa Mekke'de mi vefat ettiği hususu ihtilaflıdır.

Rasulullah'tan (s.a.v) tekrarlarıyla 360 hadis rivayet etmiştir. Bu hadislerden dördü Buhari'nin, beşi Müslim'in Sahihlerinde yer almış, 49 hadiste ise Buhari ve Müslim ittifak etmişlerdir.

Allah O'ndan Razı Olsun.

Ashâb-ı Kirâmı tanımak Rasulullah'ı (s.a.v) tanımak demektir. O'nun hayatını, tebliğini, davasını, sünnetini, fetihlerini ve hatta İstanbul'un fethini anlamak demektir. Çünkü onlar, "İnsanlar için ortaya çıkarılan en hayırlı ümmettir. İyiliği emreder, kötülükten meneder ve Allah'a iman ederler".

KIRK KANDİL
25

Talha ibn Ubeydullah

Teym
.
.
.
Ubeydullah
Talha -eşi- Hamne bint Cahş[1]
Muhammed İmran

Rıza SAVAŞ

Prof. Dr., Dokuz Eylül Üni. İlahiyat Fak. Emekli Öğretim Üyesi

Kureyş'in Teym oğulları koluna mensup olan Talha b. Ubeydullah, hicretten yaklaşık 28 yıl önce Mekke'de doğdu. Ticaret için gittiği Busra'da karşılaştığı bir rahipten Hz. Muhammed'in peygamberliğini öğrenince Mekke'ye döndü ve İslâmiyet'i kabul edip ilk Müslümanlar arasında yerini aldı. Vahiy katipliği de yapan Talha, az sayıda okur yazar olan Mekkelilerden biri idi. Suriye'de bulunduğu dönemde gerçekleşen Habeşistan hicretine katılamadı. Hz. Peygamber Medine'ye hicret ettikten sonra Hz. Ebubekir'in ailesini Medine'ye o götürdü.

Hz. Peygamber'in Talha b. Ubeydullah ile beraber Said b. Zeyd'i Bedir Savaş'ı öncesinde Şam yoluna istihbarat için gönderdiği ve Medine'ye ancak savaş bittikten sonra dönebildikleri belirtilmektedir. Bu sebeple kendisine ganimetten pay verildi. Uhut Gazvesi'nden itibaren bütün savaşlarda yer aldı. Kahramanca savaştığı Uhut Gazvesi'nde Rasulullah'ı korurken birçok yerinden yaralandı ve parmaklarını kaybetti. O gün üzerinde iki zırh bulunduğu için Uhut kayalığına çıkamayan Hz. Peygamber, Talha'nın sırtına basarak oraya çıktı.

Talha'nın faziletine dair birçok hadis nakledilmiştir. Hz. Peygamber'in hanımlarından dördünün kız kardeşleriyle evlenen Talha, Hz. Peygamber'in bacanağıdır.

1- Hamne bint Cahş: Kocası Mus'ab b. Umeyr Uhut Savaşı'nda şehit olunca Talha, Hz. Peygamber'in baldızı olan Hamne bint Cahş'la evlendi. Talha'nın Muhammed ve İmran isimli oğullarının annesidir.

2- Ümmü Gülsüm bint Ebubekir: Hz. Aişe'nin katipliğini yapan Aişe bint Talha'nın annesidir.

3- Kureybe: Hz. Peygamber'in eşi Ümmü Seleme'nin kız kardeşidir.

4- Faria bint Ebu Süfyan: Hz. Peygamber'in eşi Ümmü Habibe'nin kız kardeşidir.

Halife seçilmesinin ardından Hz. Ebubekir'e hemen biat eden Talha, onun zamanında yaşanan Ridde olaylarının bastırılmasında aktif rol oynadı. Ancak Hz. Ebubekir'in kendisinden sonra Ömer'i halife tayin etmesine itiraz etti. Hz. Ömer'in üçüncü halifeyi seçmeleri için belirlediği altı kişilik heyette yer almasına rağmen o günlerde Medine'de bulunmadığından seçimde yer almadı. Medine'ye döndüğünde herkesin Osman'a biat ettiğini görünce o da biat etti. Fakat Hz. Osman'ın hilâfetinin son döneminde görülen yönetim zaafları yüzünden onu eleştirenler arasında Talha da vardı. Osman'ın öldürülmesinden sonra Ali'ye biat ettiyse de bu biatın kendisinden zorla alındığını söyledi. Hz. Ali'nin yeni valiler tayin edeceğini öğrenince kendisine ait geniş toprakların ve taraftarlarının bulunduğu Basra valiliğini istedi, fakat halife bunu kabul etmedi. Bunun üzerine Zübeyr b. Avvam ile birlikte hareket ederek Mekke'ye gidip orada oluşan muhalefet cephesine katıldı.

Basra Valisi Abdullah b. Amir'in ısrarı üzerine Mekke'deki muhalefet cephesi gittikleri Basra'da Hz. Ali'nin ordusuyla karşılaştılar. Burada iki ordu arasında Cemel Savaşı olarak bilinen çarpışma meydana geldi ve Talha bu savaşta yaklaşık 64 yaşında öldü.

Kendisinin satın aldığı sayısız arazileri ve bunlardan gelen yüz binlerce dinar geliri vardı. Ayrıca Talha b. Ubeydullah buğday ekiminde yirmiden fazla sulama kanalından istifade eden bir kişi olduğu rivayet edilmiştir. Sahabenin en zenginlerinden biri olduğu için geriye büyük bir miras bıraktı.

Talha b. Ubeydullah'ın cömertliğinden akrabaları da ciddi manada yararlanıyordu. Talha b. Ubeydullah cömert olduğu kadar misafiri de çok seven biri idi. Medine'ye dışarıdan gelen insanlar genellikle onun evine misafir olurlardı.

Allah rahmet eylesin.

Basra Valisi Abdullah b. Amir'in ısrarı üzerine Mekke'deki muhalefet cephesi gittikleri Basra'da Hz. Ali'nin ordusuyla karşılaştılar. Burada iki ordu arasında Cemel Savaşı olarak bilinen çarpışma meydana geldi ve Talha bu savaşta yaklaşık 64 yaşında öldü.

[1] Hamne, Hz. Peygamber'in halası Ümeyme bint Abdulmuttalib'in kızı ve Hz. Peygamber'in eşi Zeynep bint Cahş'ın kız kardeşidir

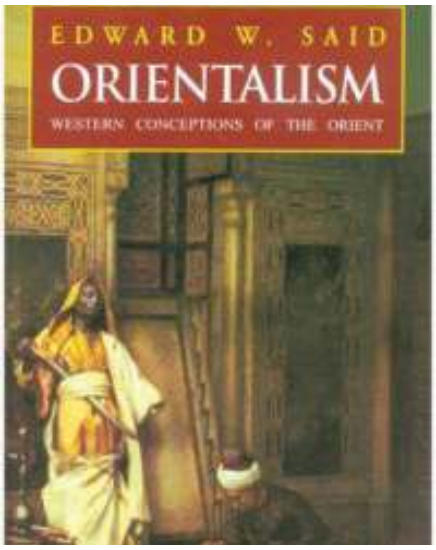
Oryantalistlerin İslam Sunumu

Kadir CANATAN

Prof. Dr., İstanbul Sabahattin Zaim Üni. Öğretim Üyesi

Batılı bilimsel disiplinler içinde yer alan oryantalizm hem tanımı hem de işlevleriyle önemli bir tartışma konusudur. Son iki yüzyıl içinde geçirdiği değişimler dikkate alınarak "Oryantalizm nedir?" sorusuna beş farklı tanım yapılmıştır. İlk olarak, oryantalizm akademik anlamda "Doğu'nun dilleri ve metinlerinin bilimsel çalışması" olarak tanımlanmaktadır. Denebilir ki oryantalizm Batı'nın Doğu'ya duyduğu ilginin bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. İkinci olarak oryantalizm politik anlamda "Doğu Hindistan dillerini, yasalarını ve geleneklerini korumak amacıyla Doğu Hindistan Şirketi'nin 18. yüzyılın sonlarına doğru izlediği politika"yı ifade etmektedir. Doğu Hindistan Şirketi Hollanda'nın egemenlik alanlarında etkinlik gösteren, 1602 yılında kurulmuş, Asya'da 21 yıl boyunca tekel olmuş imtiyazlı bir şirkettir. Burada "Doğu Hindistan" olarak geçen ifade Hindistan'ı değil, Endonezya ve etrafındaki adaları tanımlamaktadır. Üçüncü olarak oryantalizm sanat alanında Doğu'yu konu edinen artistik stilleri içermektedir. Bu üç tanım, sözlük ve ansiklopedilerde oryantalizm için kullanılan asli anlamları ifade etmektedir.

Oryantalizm, 20. yüzyılın ikinci yarısına kadar bu anlamlarda kullanılmıştır. 1960 ve 1970'li yıllar, oryantalizm için tarihsel bir kırılma noktası olmuştur. Bu dönemde Anouar Abdel-Malek, A.L. Tibawi, Bryan Turner ve Edward Said gibi bir grup bilim insanı oryantalizmin klasik biçimlerine karşı bir eleştiri başlatmışlar ve oryantalizme yeni bir anlam yüklemişlerdir. Bundan böyle kavram ideolojik bir çağrışım kazanmıştır. Başka bir deyişle söz konusu bilim insanları, oryantalizmi bilimsel bir disiplin olmaktan ziyade ideolojik bir disiplin olarak yeniden tanımlamışlardır. Bunlara göre oryantalizm, "Batı'da şekillenen ve Avrupa emperyalizmine derinden bulaşmış bir güç söylemi"nden ibarettir. Bu bilim insanları ve yazarlar, oryantalizmin "emperyalizmin bir aracı" olduğunu ileri sürmüşlerdir. Bu gelişmeden

sonra "oryantalizm" ve "oryantalist" ifadeleri negatif anlamda birini suçlamak üzere bir etiket olarak kullanılmaya başlanmıştır. Oysa ilgili bilim insanlarının esas amacı böyle bir etiketleme yapmaktan ziyade oryantalistlerin söylem, metodoloji ve bilgilerini gözden geçirmelerini talep etmekti.

1978 yılında Hristiyan kökenli Arap Edward Said'in "Oryantalizm: Batı'nın Doğu Tanımları" adlı kitabının yayınlanması, klasik veya eski-oryantalizmden yeni-oryantalizme geçişte önemli bir rol oynamıştır. Çünkü bu eser haklı olarak oryantalizm hakkında yeni bir tartışma ve yayın patlamasına sebep olmuştur. Bundan sonraki aşamada oryantalizm söylemlerinde "Said yanlıları" ile "Said karşıtları" arasında kıyasıya bir mücadele başlamıştır.

Ortadoğu konusundaki çalışmalarıyla haklı bir ün yapmış olan Bernard Lewis'in "Oryantalizm Hakkında Bir Soruşturma" adlı makalesi klasik anlamda oryantalizmin ne olduğunu ele almaktadır. O, bir yandan Şarkiyatçılığı Ortadoğu'yu inceleyen bilimsel bir disiplin, (*oryantalistik*) olarak görürken, diğer yandan da, 19. yüzyılda Orta Doğu ve Afrika'yı resmetmek için seyahat eden bir grup Avrupalı sanatçının çalışmalarını ifade eden bir kavram olarak tanımlamaktadır. Lewis, Oryantalizmin sanatsal önemini tartışmaz, ancak o Oryantalizmin tarihi ve önemi üzerinde durur. Bunu uygulayanlar "Ortadoğu'dan metinleri restore etmek, yayınlamak ve yorumlamak"la uğraşan filologlardı. Başka bir deyişle klasik oryantalistler masa başında Ortadoğu kaynaklı metinleri inceleyerek, Doğu hakkında bir fikir ve bilgi üretiyorlardı. Bunlar içinde sosyologlar ve kültürel antropologlar gibi sosyal bilimcilerden ziyade filologlar ağırlıktaydı.

Peki, masa başında oturarak metinleri inceleyerek Doğu veya Ortadoğu'yu anlamak mümkün müdür? Ortadoğu'da üretilmiş metinler, bu coğrafyanın değişen sosyal ve kültürel yapısını ne kadar yansıtmaktadır?

İşte, Edward Said'in eleştirileri ve bu tür soruların tartışılmasıyla birlikte oryantalist çevrelerde "Yeni-Oryantalizm" diye adlandırılan bir akım doğmuştur. Bu akım sadece eski ve klasik oryantalizmi eleştirmekle kalmamış, oryantalizmin farklı bir biçimde yapılabileceğini de göstermeye çalışmıştır. Yeni-oryantalizmin bazı özelliklerini şu şekilde maddeleştirebiliriz:

1) Yeni-oryantalizm, masa başı metin çalışmalarıyla yetinmez, ilgili ülkeleri ve kültürleri saha araştırmalarıyla tanımaya çalışır;

2) Yeni-oryantalizmi yapanlar filologlar ve seyyahlardan ziyade sosyal bilim) i niteliği ağır basan sosyolog, kültürel antropolog, teolog, tarihçi ve siyaset bilimcilerden oluşmaktadır. Bunlar içinde ülkelere göre (sözgelimi Türkoloji) çalışmalar bulunduğu gibi, belirli dinleri (sözgelimi İslamoloji) odak noktası seçerek bu konularda uzmanlığa yönelenler de bulunmaktadır;

3) Eski oryantalistler Doğu'yu değişmez ve durağan bir dünya, bunun karşısında ise Batı'yı değişimci ve yenilikçi bir dünya olarak resmederken, yeni-oryantalistler Doğu'yu

Oryantalizm, 20. yüzyılın ikinci yarısına kadar bu anlamlarda kullanılmıştır. 1960 ve 1970'li yıllar, oryantalizm için tarihsel bir kırılma noktası olmuştur. Bu dönemde Anouar Abdel-Malek, A.L. Tibawi, Bryan Turner ve Edward Said gibi bir grup bilim insanı oryantalizmin klasik biçimlerine karşı bir eleştiri başlatmışlar ve oryantalizme yeni bir anlam yüklemişlerdir.

değişmez bir dünya olarak görmezler, bilakis son iki yüzyılda hızla değişen ve bu bakımdan da bilgilerin sürekli güncellenmesi gerektiğini düşünen dinamik bir Doğu algısına sahiptirler. Bunlar genellemeler kadar Doğu-Batı karşıtlığından da kaçınırlar.

4) Daha da önemlisi yeni-oryantalistler, kendi disiplinleri üzerinde sorgulamalar yaparken yeni isimlendirmeler de yapmaktan kaçınmazlar. Sözgelimi 1973 yılında Paris'te düzenlenen Uluslararası Oryantalistler Kongresi'nde "oryantalizm" kavramını tartışmaya açmışlar ve sonraki yıllarda isimlerini "Asya ve Kuzey Afrika Uluslararası İnsan Bilimleri Kongresi" olarak değiştirmişlerdir.

5) Yeni-oryantalistler sadece Doğu ve Ortadoğu'yu değil, Avrupa ve Batı'daki göçmenleri ve Müslümanları da çalışmaya başlamışlardır. Çünkü uluslararası göç hareketleriyle birlikte üzerinde çalıştıkları coğrafyalardan milyonlarca insan Avrupa'ya akın etmiştir. Buraya gelen göçmen ve Müslümanların uyum sorunları olduğu gibi Avrupa'nın önyargılarından kaynaklanan İslamofobik eğilimler de güçlenmiştir.

Bu gelişmelere bağlı olarak Lewis, sözü edilen makalesinde oryantalizm ve oryantalist ifadelerinin belirsizleştiğini belirterek, bu kavramı Filistin kökenli Edward Said'in zehirlediğini ve rasyonel kullanım için işlevsiz bir hale getirdiğini iddia eder. Ona göre oryantalizm kavramı bugün orijinal anlamını kaybetmiş olduğu gibi artık ideolojik çağrışımlarından kurtarmak da mümkün değildir. Günlük gözlemlerimizde de birçok oryantalistin "Ben oryantalist değilim" dediği işitilmektedir. Sözgelimi Leiden İslamoloji bölüm başkanı olan Pieter Sjoerd van Koningsveld kendini ortyantalist olarak görmüyordu ve daha çok "İslamolog" veya "Arabist" olarak adlandırıyordu.

Bu kısa arkaplan bilgilerden sonra, bu yazımızda Hollandalı oryantalistlerin ve islamologların Batı'da ürettikleri metinlerde nasıl bir İslam sunumu yaptıklarına odaklanacağız. Bu noktada iki farklı profil üzerinde durarak bir resim çizmeye çalışacağız. İlk profil için Protestan bir kimliğe sahip olan ve pozitif görüşleriyle tanınan Anton Wessels, ikinci profil için ise, önce sosyalist, sonra aşırı sağcı ve anti-islamist bir eksene kaymış olan Hans Jansen seçilmiştir.

Prostestan Bir İslamolog: Anton Wessels (1937-.....)

Wessels, Amsterdam Vrije Universiteit'te Din Bilimleri okumuş olmakla birlikte uzmanlık alanı olarak da İslam'ı seçmiştir. Ayrıca Kahire'de modern Müslüman edebiyatında Hz. Muhammed imajı üzerine bir doktora yapmış ve bu nedenle gerçek bir İslam uzmanı olarak kabul görmüştür. 1978'den 2002'ye kadar Wessels, Hür Amsterdam Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde Din Bilimleri profesörü olarak, bundan önce de Mısır ve Lübnan'da yıllarca çalışmıştır. İslam ile Hristiyanlık arasındaki ilişki ve İncil ile kültür arasındaki ilişki üzerine birçok yayınlar yapmıştır. Wessels, Hristiyan teolojisi de okuduğu için düzenli olarak Hollanda'daki Protestan Kilisesi'nin ayinlerinde vaaz vermiş ve yine neredeyse tüm hayatı boyunca Hristiyanlık ve İncil ile olduğu kadar İslam ve Kur'an ile de yoğun bir şekilde ilgilenmiştir.

Wessels'ın İslam odaklı birçok kitabı bulunmaktadır. "İslam Hakkında: Öyküsel Bir Anlatımla İslam", "Yahudilik, Hristiyanlık ve İslam'da Kudüs Şehri"; "İncil Tevrat ve Kur'an'da Musa"; "Kur'an'ı Anlamak" ve "Tevrat, İncil ve Kuran" gibi kitaplar belli başlı eserleridir. Çalışmalarının çoğu karşılaştırmalı bir nitelik taşımaktadır. Onun iddiasına göre İbrahim dinler olan Musevilik, İsevilik ve İslam birbirinden kopuk olarak anlaşılamaz. O bu konudaki iddiasını çok ileri bir aşamaya taşımıştır. Johan M. Snoek'un 2010 yılında yayınlandığı "Yahudi ve Filistinlilerin Gözyaşları" adlı kitabının tanıtımı sırasında yaptığı bir konuşmada Yahudi ve Hıristiyanlara çarpıcı bir çağrıda bulunarak "Yahudiler, Hıristiyanlar ve Müslümanlar inkâr edilemez bir şekilde birbirine bağlıdırlar. İsa, Yahudilerin çoğu tarafından, Hristiyan kilisesinin onu gördüğü ve anladığı şekilde kabul edilmemiştir. Hem Yahudiler hem de Hıristiyanlar, Muhammed'i bir peygamber olarak tanımayı çoğunlukla reddetmişlerdir. Ancak, Muhammed'in de peygamberler arasında olup olmadığı sorusu, benim açımdan, tartışmasızdır. Yahudi ve Hristiyanlar da bence bu soruya olumlu cevap vermelidirler." Bu sözler, onun Hz. Muhammed'i peygamber, Kur'an'ı da ilahi bir kelam olarak kabul ettiğini göstermektedir.

Wessels, erken dönem yayınladığı "Müslüman Komşu: İslam Teolojisine Doğru" (1978) adlı kitabında İslam ile ilgili görüşlerini aktarmaktadır. Bu kitabın kurgusu onun konuya nasıl bir perspektiften yaklaştığının ipuçlarını vermektedir. Wessels, İslam'ı tarihsel olarak Hz. Muhammed'in Hristiyanlarla karşılaşmasıyla başlatır, haçlı savaşları ve fetihler sırasındaki çatışmalarla tarafların birbirleri karşısında olumsuz bir imaj geliştirdiklerini anlatır ve netice olarak kitabın sonunda "diyalog mu, karşılaşma mı?" sorusunu sorar. Kitabın başlığından anlaşılacağı üzere onun bu soruya verdiği cevap "diyalog" şeklindedir.

Wessels, tarihsel olayları ele alırken daha çok betimleyici bir tarzda anlatır ve hem İslam hem de Hristiyan kaynaklarında bolca aktarımlar yapar. Hristiyanların Hz. Muhammed ve Kur'an karşısındaki olumsuz tutumlarını, Kur'an'ın içeriğinde anlatılan Ortodoks olmayan Hristiyan

anlatısına dayandırır. Hristiyan kaynaklar, Hz. Muhammed'in Bahira ile ilişkilerini kabul etmekle birlikte Bahira'nın sapkın bir keşiş olduğu kaydederler. Ki bu sapkın keşiş, onlara göre Muhammed'in Kur'an'ı oluşturmasına katkı vermiştir. Bu arada Wessels Kur'an'ın Hristiyanlara yönelik tutumunun, Yahudilere kıyasla daha mutedil ve olumlu olduğunu kaydeder.

Wessels'a göre Müslümanların Hristiyanlar hakkındaki görüşleri Kur'an'da anlatılan verilere dayanmaktadır. Bu bağlamda İncil, İsa ve Meryem gibi temalar çok önemlidir. Bu noktalarda İslam ile Hristiyanlık arasındaki ayrımlar verilmektedir. Ortaçağ boyunca da, örneğin İspanya'da olduğu gibi Müslümanların polemikleri bu noktalara odaklanmıştır. İtiraz edilen konuların başında teslis inancı, İsa'nın bedenleşmesi, bazı ibadetler ve pratikler gelmektedir. Tüm bu konularda Hristiyanlar inançlarını ve kitaplarını tahrif etmişlerdir. Buna verilen tepkilerle ve ayrıca Ortaçağ boyunca yaşanan savaşlarla birlikte, Hristiyan Batı ile Müslüman Doğu arasındaki ilişkiler bozulmuş ve yeni döneme de birçok önyargı aktarılmıştır.

Onun bu uzun tarihi arka planı anlatmasının bir sebebi vardır. Bu kadar olumsuz tecrübe, önyargı ve polemiklere rağmen Müslümanlarla Hristiyanlar arasında diyalog kurmanın imkânı var mıdır? Wessels'e göre her iki taraf da açık bir tutum ve diyalog temelinde bir araya gelebilirler, bunun için gerekli olan ortamlar oluşmuştur. İlk olarak tarihsel yükler olsa da, bunların etkisi geçmişteki kadar etkili ve canlı değildir. İkinci olarak Müslümanlar göç yoluyla Batı'da Hristiyanlarla "komşu" olmuşlardır. Bugün yeniden daha soğukkanlı ve bilinçli olarak birbirlerini dinleyebilir ve anlayabilirler. Diyalog sürecinde dikkat edilmesi gereken çok önemli bir nokta olduğuna işaret etmektedir: Bizim onlar hakkında ne düşündüğümüz değil, onların ne dediği önemlidir. Yine aynı şekilde onların bizim hakkımızda ne düşündükleri değil, bizim neye inanıp inanmadığımız önemlidir. Eğer bu perspektiften taraflar bir araya gelip bazı meseleleri konuşurlarsa, önemli oranda tarihsel önyargılardan koparak yeni bir anlama sürecini başlatabilirler.

Kitabının son bölümünde Wessels "Muhammed peygamber midir?" ve "Muhammed bir peygamber olarak tanınabilir mi?" şeklinde sorular sormakta ve bunlara cevap aramaktadır. Bu meyanda Hristiyan teolog Paul Tillich'in şu sözüne atıfta bulunmaktadır: "Biz (batıda) Yahudileri kendi dinimize çekemedik ama onları bir muhatap olarak kabul ettik. Tıpkı bunun gibi Müslümanlara da misyonerce yaklaşmaktan vazgeçmeliyiz, onları bir muhatap olarak görmeliyiz. Çünkü Müslümanları Hristiyanlığa çevirme hareketi başarısız olmuştur."

Tarihsel ve teolojik algılardan dolayı Hristiyanların Hz. Muhammed'i bir peygamber olarak tanımalarının önünde engeller bulunduğuna değinen Wessels, Hindistan-Haydarab'da Hz. Muhammed hakkındaki görüşleri anlattıktan sonra bir izleyicinin kendisine şu soruyu sorduğunu kaydeder: "Tüm bunlar güzel ve iyi şeyler ama Muhammed hakkında siz ne düşünüyorsunuz?" Bu soruya verdiği cevap Wessels'in sadece Hz. Muhammed hakkında değil, Kur'an karşısında da nasıl bir yaklaşıma sahip olduğunu göstermektedir. "Öyle inanıyorum ki, Tanrı Muhammed'e seslenmiştir. Kur'an'da da kesinlikte Tanrı'nın sözleriyle karşılaşıyoruz. Bunu ciddiye almanın zamanı gelmiştir. Aynı zamanda Kur'an'da Hristiyan inançlarıyla çelişen öğelere de rastlıyorum. Benim başka türlü yorum yapmama imkân tanımadığınız sürece, bunların Tanrı sözü olduğunu kabul

İşte, Edward Said'in eleştirileri ve bu tür soruların tartışılmasıyla birlikte oryantalist çevrelerde "Yeni-Oryantalizm" diye adlandırılan bir akım doğmuştur. Bu akım sadece eski ve klasik oryantalizmi eleştirmekle kalmamış, oryantalizmin farklı bir biçimde yapılabileceğini de göstermeye çalışmıştır.

edemem." Yıllar sonra emekli profesör, son yaptığı açıklamaların birinde Hristiyan ve Yahudilere çağrı yaparak Hz. Muhammed'in bir peygamber olarak tanımalarını talep etmiştir. Yukarıdaki sözlerinden de anlaşılacağı üzere Wessels, Hz. Muhammed'in vahiy aldığına ve Kur'an'ın bir Allah kelamı olduğuna inanmaktadır. Ancak Hristiyan inançlarıyla çelişen kısımların, kendince farklı biçimlerde yorumlanarak söz konusu çelişkilerin ortadan kaldırabileceğine de inanmaktadır.

Anti-İslamist Bir İslamolog: Hans Jansen (1942-2015)

Jansen, sadece bir Arabist, İslamolog, köşe yazarı-yayıncı değil, aynı zamanda bir politikacıydı. İslam hakkında birçok makale ve kitap yazmış ve internette de çok sayıda yayın yapmıştır. Medyada sık sık İslam'ın tartışıldığı programlarda yer almıştır. İslam karşısında başlangıçta ılımlı bir duruşu varken, bir dizi olay nedeniyle yıllar içinde tavrı değişmiştir. Theo van Gogh ve Ayaan Hirsi Ali gibi İslam karşıtlarıyla arkadaş olmuştur. Aşırı sağcı Özgürlük Partisi'nin lideri Wilders için bilirkişilik yaptığı için kamuoyunda daha fazla tanınır hale gelmiştir. Öğrencilik ve gençlik yıllarında politik olarak güçlü bir şekilde sol eğilime sahipti. Sonra Jansen, Geert Wilders'ın sadık izleyicilerinden biri oldu. Anti-islamist bir içeriğe sahip olan "Fitne" adlı filmde Wilders'a Kur'an metinleri konusunda tavsiyelerde bulunmuştur. Jansen, Wilders'ın partisi PVV için 2014 Avrupa Parlamentosu seçimlerinin aday listesinde yer almıştır. 1 Temmuz 2014'ten 5 Mayıs 2015'teki ölümüne kadar Avrupa Parlamentosu Üyesi olarak görev yapmıştır.

Bilimsel kariyeri açısından baktığımızda Jansen, 1979'dan 1982'ye kadar Kahire'deki Hollanda Arap Araştırmaları Enstitüsü'nün müdürü olarak Mısır'da çalışmıştır. 1982'den 2005'e kadar Leiden'de Arapça ve İslami araştırmalarda yardımcı doçent olarak görev yapmıştır. 2003'ten 2008'e kadar Utrecht Üniversitesi'nde "Çağdaş İslam Düşüncesi" alanında özel atamayla profesör olmuştur. Aynı zamanda Groningen Üniversitesi'nde de ders vermiştir.

Jansen sadece anti-İslamist olduğu dönemde değil, bundan önceki dönemlerde de İslam hakkında yanlı ve kasıtlı çarpıtmalar yapmaktadır. Bu yanlı ve kasıtlı çarpıtmaların bir kısmı satır aralarına sıkıştırılırken, bir kısmını da açıktan açığa yapılmaktadır. "Modern Müslüman fundamentalizmi"ni ele aldığı bir kitap bölümünde (Islam in Paradiso, ed., 1985) İncil'den bir alıntı yaparak başlar ve nasıl İslam ile Hristiyanlığın taban tabana zıt dinler olduğunu ileri sürer. İfade şudur: "Çünkü insanın, Yasa'nın gereklerini yaparak değil, iman ederek aklandığı kanısındayız." Bu söz Pavlus'un Romalılara yazdığı bir mektupta geçmektedir ve dinde şeriata değil imana vurgu yapmaktadır. Jansen, bunun zıddına imanın İslam'da önemli olmadığını, esas olanın şeriat olduğunu ileri sürmektedir. Bu anlamda, ona göre İslam, Yahudiliğin uzantısında ve ona benzer bir dindir. Tam olarak kendi ifadesini aktarırsak şöyle demektedir: "Müslümanlar için iman ve iman ilkeleri dinlerinin önemli bir parçası değildir, kesinlikle en önemli boyut bu değildir." Yine diyor ki, eğer Müslümanlara "Müslümanlar neye inanır?" diye bir soru sorarsanız, bu soruya duyarsız kalırlar, çünkü onlar için inanç değil, kurallar önemlidir.

Jansen'a göre böyle bir din anlayışının önemli bir sonucu vardır, o da kanunların nasıl ve ne yolla uygulanacağı meselesidir. İşte, Müslümanlar ve özellikle fundamentalistler bu noktada şeriatı uygulayacak bir İslam devleti fikriyle hareket ederler. Bu bakımdan İslam'da siyaset ve devlet, dinin ayrılmaz bir parçasıdır. İslamı uygulamak için iktidarı ele geçirmek bir Müslüman için hayati bir değer taşır. Bu noktada da Jansen, güç ve iktidara ilgi duymayan Hristiyanlıkla İslamı birbirine zıt dinler olarak değerlendirir. Ona göre Müslümanlar bir yöneticinin Müslüman olmasını onun şeriat karşısındaki tavrına göre değerlendirirler. Normalde bir Müslüman devlet başkanı şeriatı uygulamakla yükümlüdür, eğer bunu yapmıyorsa, söz gelimi Batılı kanunları uyguluyorsa o Müslüman değildir, Müslüman olmayan bir devlet başkanına da itaat meşru değildir.

Bu iki temel iddiadan sonra Jansen'ın sözü getirmek istediği nokta açıktır: Fundamentalist Müslümanlar, kendi ülkelerinde yönetimleri

meşru görmedikleri için cihat çağrısında bulunurlar ve şiddet bu temelden kaynaklanır. Buna örnek olarak Jansen Mısır'da devlet başkanı Enver Sedat'ı öldüren ekibin ideoloğu olan Muhammed Abdüsselam Farak'ın "Unutulmuş Ödev" adlı kitabından alıntılar yapar. Bu kitapta İslam beş temel ilkeden ibaret bir din olarak anlatılır: Namaz, zekât, hac ve oruçtan sonra cihat beşinci ilkedir. Eğer bir devlet başkanı şeriatı uygulamıyorsa, bunun yerine Batılı hukuku tercih ediyorsa, ona karşı cihat vacip hale gelir. Müslüman aktivistler sadece şeriat karşıtı güçlere değil, şeriat konusunda duyarsızlıkla suçladıkları sufilere de savaş açarlar. Çünkü bunların İslam'ı eksik gösterdiklerini ve eksik yaşadıklarını iddia ederler.

Jansen, İslam kadar İslam tarihi ve Hz. Muhammed hakkında da olumlu bir imaj çizmez. Ona göre Muhammed, kariyerini başarı ve tanınmayla sonuçlandırmıştır. En son Mekke'yi fethettikten sonra tüm Arap Yarımadası'nı kendine tabi kılmıştır. Dini ve politik otorite ayrımı yapmaksızın kendini hem peygamber hem de devlet adamı olarak kabul ettirmiştir. Muhammed sadece bir peygamber değildir, aynı zamanda bir devlet adamı, bir komutan ve büyük bir imparatorluğun kurucusudur. Jansen, İslam tarihini de Muhammed'in başarı ve fetihleriyle başlayan ve devam eden bir süreç olarak görür ve tek tek Müslümanların hangi coğrafyaları, nasıl ve ne zaman fethettikleri konusunda bilgiler aktarır.

Hz. Muhammed ve İslam tarihi anlatımlarından Jansen iki sonuç çıkarır. İlk olarak bugünkü fundamentalist Müslümanlar aslında İslam'dan bir sapmayı değil, bir sürekliliği ifade ederler. Tıpkı ilk dönem peygamber ve Müslümanların yaptığı kutsal savaş olan cihadı öne çıkarırlar ki, bu Müslüman dünyada neden şiddetin bitmediğini de izah eder. Cihat, İslam'ın bir emridir ve Müslümanların cihat olarak adlandırdıkları şey, dinin doğasından kaynaklanan bir şiddeti ifade eder. İkinci olarak bu noktada da İslam ve Muhammed, Hristiyanlık ve İsa'nın hayatıyla zıtlaşır. İsa, yasadan ziyade maneviyata önem verdiği için din ve siyaset işlerini birbirinden ayırmış ve şiddeti de tavsiye etmemiştir.

Aşırı sağ partiyle flört etmeye ve içinde yer almaya başladıktan sonra Jansen, Hz. Muhammed, Kur'an, Sünnet ve Cihat hakkındaki görüşlerini daha keskin bir şekilde ifade etmeye başlamıştır. Jansen'e göre Kur'an, esasen Allah'ın lafzı olarak anlaşılan kutsal kollektif emirlerinden oluşmaktadır. Oysa İncil, esas olarak insanlar tarafından yazılan eğitici hikayelerden ibarettir. Buna ek olarak, İncil'deki daha agresif metinlerin tarihsel olarak yorumlanabileceğini, bazı surelerin ise standart ders kitaplarının ve kökten dincilerin yaptığından farklı bir şekilde yorumlanamayacağını savunur; en azından pratikte bunların çok az anlamı var. Oysa bir zamanlar geniş çapta kabul gören saldırgan Kur'an yorumları İslam'ın teolojik sisteminde de kutsaldır, çünkü Muhammed "Halkım yanlışlıkta ittifak etmez" dediği için saldırgan ayetlerin şu andaki yorumuyla gelecekteki yorumu birbirinden farklı olmayacaktır. Jansen, bizzat hadislerin ve Kur'an'ın, Hristiyanlık ve Yahudi inancındaki kaynak metinlerin sözde esnekliğe ve muğlaklıklara karşı düzenli olarak tavır aldığını savunur. Bu nedenle Jansen, İslam'ın resmi öğretileri içinde reform olasılığı konusunda karamsardır.

Jansen, 2007 yılında Brüksel'de düzenlenen uluslararası "Cihat Karşıtı Konferans"ın konuşmacılarından biriydi. Bu iki günlük İslam karşıtı konferans kısmen Avrupa Parlamentosu'nda, kısmen de Flaman Parlamentosu'nda gerçekleştirilmiştir. Jansen yaptığı konuşmada Hollanda'daki İşçi Partisi, Sosyalist Parti ve Yeşil-Sol Parti'nin neredeyse tamamen zımmileşme (İslam'a teslimiyet) sürecinden geçtiğini iddia etmiştir Ona göre, yalnızca İşçi Partisi ara sıra bazı zayıf direnç işaretleri göstermektedir.

Sonuçlar

Yukarıda resmetmeye çalıştığımız iki profil, oryantalist ve islamologların farklı İslam sunumları olduğunu göstermektedir. Jansen, hâlâ klasik oryantalist söylemi ifade ederken ve hatta zaman zaman da radikal eleştiriler sunarken, Wessels yeni oryantalist söylemin bir temsilcisi olarak İslam hakkında yapıcı ve pozitif bir sunum yapmaya çalışmaktadır. İlki, eski oryantalist söyleme uygun olarak Doğu ve Batı, Hristiyanlık ve İslam arasında tam bir zıtlık olduğunu savunurken, ikincisi İbrahimî dinler olarak Yahudilik, Hristiyanlık ve İslam'ı aynı eksende ele alır. Hatta Wessels bir adım ileri atarak Hz. Muhammed'i peygamber olarak tanımayı teklif eder.

Bu görüşlere paralel olarak Jansen ve izleyicileri İslam ile Batı arasında bir diyaloğu mümkün görmezken, Wessels bilakis yeni dönemde profetik dinlerin mensupları için diyalog kapılarının açılmasını ve önyargılardan uzak bir anlama sürecinin başlamasını savunur. Klasik oryantalist söylem, Doğu-Batı karşıtlığını temel aldığı için İslamofobik ve anti-İslamist çevreler için de güçlü bir ideolojik zemin sağlar. Bunun somut kanıtı Jansen'ın eskiden solcu olmasına rağmen aşırı sağcı Özgürlük Partisi'ne destek vermek ve bu parti için çalışmaktan kaçınmamasıdır. Oysa Wessels ve onun gibi birçok pozitif hareket eden yeni oryantalist ve islamolog onun bu çıkışlarına ve söylemlerine karşı tavır almışlardır.

Muhacir İmamlar: Avrupa'da Dini Bilgi ve Pratiklerin Güncellenmesi

Fatih OKUMUŞ

Dr., Sütçü İmam Üni. İlahiyat Fak.

Giriş

İslam her toprakta yaşayan, her mevsim açan bir gül. Kokusunun notaları, renginin tonları hava, su ve toprağın özelliklerini aksettirir. Gül aynı gül, koku aynı kokudur.

Avrupa'da Müslüman olmak veya Avrupalı Müslüman olmak, dini bilgi ve bir kısım pratiklerin güncellenmesi sonucuna kendiliğinden yol açmaktadır.

Mecelle kaidesidir: "Ezmânın teğayyürü ile ahkâmın teğayyürü inkâr olunamaz." Zamanın değişmesi, hükümleri etkileyebilir. Müslümanların azınlık olarak bulundukları yerlerde hükümlerin değişip değişmeyeceği tartışılmış, genellikle bir kısım hükümlerin, yer ve zamana göre değişebilir olduğu söylenmiştir.[1]

Batıda dini bilginin yeniden üretilmesi, pratiklerin adaptasyonu ve dinin yorumlanması konularında sahanın içinde bulunan imamlar, başat aktördür. Bu sebeple makalemizde imamların vazifesi ve temsil ettikleri makam icabı, onlara gelen soru ve sorunlardan hareketle büyük resme bir ışık huzmesi tutmak istiyoruz. Şunu da belirtmeliyiz ki tablo çok daha girift, detaylı, değişken ve yer yer beklenmediktir. Biz bu özet metinle, sadece genel bir tahlil yapmış olacağız.[2]

Bu yazının istinat ettiği veriler, müellif tarafından Hollanda'da 2005-2008 yılları arasında yüzü aşkın imam ve cami görevlisi ile yapılmış anket, yarı-yapılandırılmış mülakat, katılımcı gözlem gibi sosyal bilim araştırma yöntemlerine istinat etmektedir.

Avrupa'da imam kimdir?

Avrupa'da imam, Müslümanların dini ve sosyal münasebetlerle sık sık bir araya geldikleri camilerde günde beş vakit namazı kıldıran, genellikle hafta sonları çocuklara ve gençlere Kur'an-ı Kerim okumayı talim eden, dini bilgiler veren kişidir. Cami ise içinde namaz kılma yeri, mescit bulunan sosyal donatı olarak görülebilir.

Avrupa'daki imam Türkiye'de bugün bilip gördüğümüz imamdan biraz farklıdır. İmamın, tabir caizse, görev paketi daha geniştir. Avrupa imamı, bugünkü cumhuriyet imamından ziyade Osmanlı mahalle imamını andırır.[3]

Avrupa'da camiler Türkler, Araplar, Hint ve Pakistanlılar, Balkan Müslümanları gibi farklı etnik gruplar tarafından kurulur ve yaşatılır. Mühtedi Müslümanlar tarafından kurulan camilere de rastlanır. Prensip olarak cami, kamu fonlarından destek almaz. Bununla birlikte Türkiye ve Suudi Arabistan gibi bazı İslam ülkeleri, Belçika gibi bazı Avrupa ülkeleri, kendi yasaları çerçevesinde din hizmetlerini, özellikle imam maaşlarını tekeffül edebilirler. Avusturya hükümeti de imam ve din dersi öğretmeni yetiştiren bir fakülteyi finanse etmektedir.

Türk camilerinin bir kısmı Diyanet İşleri Başkanlığı'nın idaresindedir. Bir kısmı Milli Görüş ve Süleymanlılar başta olmak üzere Türkiye merkezli dini mobilizasyonların güdümündedir. Hollanda örneğinde ülkede bulunan yaklaşık 500 caminin yarısı, Türk camiidir. Bunların da neredeyse 150'si Hollanda Diyanet Vakfı (HDV) tarafından yönetilir. Her cami kendi başkanı ve idare heyeti bulunan müstakil bir dernek hüviyetindedir. Bu dernekler, HDV'ye bağlıdır. HDV başkanı seçimle iş başına gelir; ancak teamül olarak Lahey Din Hizmetleri Müşaviri aynı zamanda Vakıf başkanlığını yürütür.

Öte yandan Diyanet camilerinin imamları, dört veya beş yıllık geçici atama ile Türkiye'den gönderilir. Maaşları, Türkiye Cumhuriyeti devleti tarafından ödenir. Son yıllarda Avrupa ülkelerinin talepleri ve Diyanet İşleri Bakanlığı'nın icabeti ile yer yer lokal çözümler de devreye girmiştir. Zaman içinde Avrupa'nın imamlarının Avrupalı Müslümanların çocukları arasından yetişmesi, daha da yaygınlık kazanacaktır.

Avrupa camilerindeki bir imam aynı zamanda mahallesindeki gayrimüslim çoğunlukla da iletişim ve etkileşim halindedir. Başta belediye olmak üzere resmî kurumlarla, ayrıca kilise ve papazlarla da muhataptır.

Pozisyonları gereği batıda Müslüman azınlıkla ilgili dini ve sosyal konularla ilgili olarak ilk akla gelen aktörler, imamlar olmaktadır. Bu itibarla imamlar, gerek camide gerekse cami dışında birçok soruya ve soruna muhatap olmaktadır. Bunların bir kısmı cemaatten, bir kısmı gayrimüslimlerden gelmektedir.

İmamlara gelen meseleler, ana hatlarıyla üç başlık altında tasnif edilebilir. İbadetlerle ilgili sorular, aile meseleleri, gençlikle ilgili konular.

İmamlara gelen dini sorular

İmamlara gelen dini soruların büyük ekseriyeti, namaz veya oruçla ilgilidir. Namazla ilgili konuların başında bazı mevsimlerde namaz vakitleri ve namazların cem' edilmesi gelmektedir. Hassaten, yatsı namazının fıkıh kitaplarında tarif edilen vaktinin oluşmadığı mevsimlerde mükellef üzerinden sakıt olup olmayacağı meselesi Kuzey ve Batı Avrupa'da yaşayan Müslüman Türklere mahsus bir ihtilaf konusudur.

Oruç konusunda ise uzun günlerde oruç tutma güçlüğü, özellikle oruca başlama (imsak) vaktine ilişkin sorular gelmektedir. Bayram günlerinin tespiti meselesi de, Türkiye'de olduğundan daha canlı ve güncel bir dini meseledir.

Genellikle gayrimüslimlerden veya genç nesillerden gelen "niçin soruları" dikkati çekmektedir. "Niçin kadın imam yok?", "niçin oruç tutuyorsunuz?", "niçin ibadet ediyorsunuz?" gibi sorular, imamlar için genellikle yenidir.

İmamların dini meselelerin çözümüne ilişkin tutumları, Türkiye'de de aşina olunan geleneksel rolleriyle uyum içindedir. Avrupa'nın farkı, cami imamının hem müftinin, hem Diyanet teşkilatının temsilcisi gibi olması, bir mahalle veya köy imamından daha ziyade otoriteye sahip görülmesidir.

Aile meselelerinin çözümünde imamlar

Avrupa'nın imamlarına cami cemaati tarafından getirilen meseleler arasında aile anlaşmazlıkları önemli bir yekûn tutmaktadır. Bu ihtilaflar sadece karı koca arasındaki anlaşmazlıklarla sınırlı değildir. Gençlerle ebeveynleri arasındaki çatışmalar da imamlara gelmektedir.

Toplumsal hayatta cinsiyet ilişkileri, kadının kamusal alana katılımı, ihtilat, kadının camideki ve ailedeki yeri, aile içi şiddet, Müslüman kadının gayrimüslim erkekle evlenme-

Toplumsal hayatta cinsiyet ilişkileri, kadının kamusal alana katılımı, ihtilat, kadının camideki ve ailedeki yeri, aile içi şiddet, Müslüman kadının gayrimüslim erkekle evlenmesi, Müslüman erkeğin gayrimüslim kadınla evlenmesi, mühtedi Müslümanların evlilik hayatının devamı, boşanmaya ilişkin soru ve sorunlar, imamlara düzenli olarak gelen meseleler arasında üst sıralarda yer almaktadır.

si, Müslüman erkeğin gayrimüslim kadınla evlenmesi, mühtedi Müslümanların evlilik hayatının devamı, boşanmaya ilişkin soru ve sorunlar, imamlara düzenli olarak gelen meseleler arasında üst sıralarda yer almaktadır.

Aile sorunlarında imamların rolü, fetva veya dini sorulara cevap çerçevesinin dışına çıkmaktadır. İmam herhangi bir terapi eğitimi almadığı, bu alanda staj görmediği, herhangi bir terapi metodu uygulamadığı ve süpervizyon almadığı halde ondan böyle bir görevi üstlenmesi beklenmektedir.

Burada şöyle bir ikilem karşımıza çıkıyor: Dindar halk genellikle imama veya kadın hocaya güven duyarak derdini söyleyebiliyor. Sahada rastladığımız kimi örneklerde on yıldan uzun süre psikoterapi seanslarına gittiği halde asıl dertlerini söylemeyen danışanların, henüz ilk görüşmede bir hocaya derdini anlattığı tespit edilmiştir.

Kuzey-Batı Avrupa'da yaşayan Türk azınlık açısından camiler güvenli bir liman, imamlar güvenilir rehberlerdir. Diasporada ortaya çıkan bu durum, muhacir imamların vazifesine yeni vazifeler ilave etmektedir.

Bu durumda çözüm, imamların bir kısmının İlahiyat eğitimiyle birlikte psikoterapi eğitimi alması olabilir. İlahiyat lisansının üstüne "manevi bakım ve rehberlik" yüksek lisansı yapacak imamların Avrupa'daki cami kuruluşlarında görevlendirilmesi, müşavirlik ve ataşelik nezdinde hizmet vermeleri mümkündür. Bazı yerlerde ve durumlarda söz konusu terapist-imamların kadrosu, namaz imamından ayrı bir vazifeli olarak ihdas edilebilir.

Terapist-imamlık, rehberlik görevi kadın imamlar tarafından da deruhte edilebilir. Türkiye'de İlahiyat eğitimi alan öğrenciler arasında kadınların oranı yüzde ellinin üzerindedir ve gittikçe artma temayülü göstermektedir. Böylece hem kadın İlahiyatçılara hizmet sahası açılmış hem de yarısı kadın olan cami cemaatinin dini hizmet almasına imkân verilmiş olacaktır. Ayrıca hoca hanımların daha ziyade istihdamı gurbette kız çocuklarının dini sosyalleşmesi, dini hassasiyetlerin genç nesillere aktarılması bakımından da elzemdir.

İmamlar ve gençlik

Hem anne babaların hem de gençlerin ortak endişesinin, Müslüman hüviyetini muhafaza ederek Avrupa vatandaşı olabilmek noktasında odaklandığını tespit ettik.

Yüzde yüz Müslüman, aynı zamanda yüzde yüz vatandaş olmak mümkün mü? Sual bu. Teorik olarak bu sualin cevabı, evet. Ancak pratik hayatta bu evet'in tahsili birtakım zorlukları, en zoru da tercih yapmayı icap ettirebiliyor.

İmam aynı zamanda hafta sonları, dini bilgiler ve Kur'an-ı Kerim öğretmeni olarak gençlerle buluşmaktadır. Bazen imamların mahalledeki okulda din dersi verdiği de görülmektedir. Cami cemaatinden bir genç için imam bir tür öğretmen, manevi yönü ve gücü olan, okuldakinden "daha önemli" bir öğretmendir.

İmam gençlik rehberi, maneviyat önderi ve toplumun bilge kişisi olarak gençlerin gözünde yer yer karizmatik bir etki alanına sahip olabilmektedir. Tabii ki her imam, her cami cemaati, her genç için hususi durumlar farklı olabilir. Genel bir resim çizmeye çalışırken, ortalamayı esas alıyoruz.

Gençlerin imamlara helal gıdadan, kadın erkek ilişkilerine, anne babalarıyla sorunlarından giyim kuşama, eğitimden felsefeye, bazen de doğrudan inanç esaslarına ilişkin sorular yönelttiğini görüyoruz.

Bu soruların bir kısmı doğrudan gencin kendi sorusu bile olmayabilir. İçinde yaşadığı batı toplumuyla etkileşim halinde bulunan

gençler, akranlarının dine veya Müslüman-Türk kimliğine, geleneklerine ilişkin sorularını da imama taşırlar.

Eindhoven'dan bir imam şu soruya cevap vermekte zorlandığını itiraf ediyor: "Gayrimüslimler niçin cennete giremeyecek? Bunların bir kısmı Tanrı'ya inanmaktadır. İçlerinde Tanrı'nın birliğine inanan da çoktur. Bunlar niçin sonsuza kadar cehennemde kalsın ki?"

Mülakat yaptığımız imamlar ortak bir tespit olarak "sorulmayan sorulardan" da söz etmektedirler. Bunlar, inanç soruları ve sorunlarıdır. İmamlara göre, gençler genellikle doğrudan iman esaslarına ilişkin sual yöneltmiyorlar; ancak bu konular imam tarafından açılırsa dikkatle dinliyorlar.

Amsterdam'da vazife yapan bir imam "gençlerin dünyevileştiğini, ahirete ilişkin anlatıların gençlerin ilgisini çekmediğini" söylüyor.

Hollanda genelinde görevlendirildiği camilerde aylık çizelgeye göre vaaz eden ve cemaatle görüşmeler yapan bir kadın din gönüllüsü (vaize) ise şu tür soruları yanıtlamakta güçlük çektiğini söylüyor:

"Bir erkeğin dünyada birden fazla eşi varsa, cennette bunların hangisiyle olacak? Ayrıca huriler de mi olacak? Orada kıskançlık olmayacak mı?" Vaize hanım, bu suallerin yaşlı kadınlar tarafından sorulduğunu, genç kızların gündeminin çok daha farklı olduğunu belirtiyor.

Gençlerin daha ziyade dini söylemi anlama amacına matuf sorularla meşgul olduğu söylenebilir. Gayrimüslimlerin cennete girip giremeyeceği, ibadetlerin hikmetleri, evrim teorisi, kadın ve erkeğin camide ve İslam dinindeki yeri gibi konular, gençliğin daha ziyade ilgisini çekmektedir.

Bize göre herhangi bir imamın bu suallere vereceği mükemmel cevaplar sadece çözümün bir parçası olabilir, çözüme katkı sunabilir. Avrupa'da gençlerin, hassaten genç kızların dini değerlerini muhafaza ederek, geliştirerek sosyalleşebilecekleri bir mekân ne yazık ki bulunmamaktadır. Ne evler ne camiler ne de okullar buna uygundur.

Gençlerin İslami sosyalleşmesine müsait cami dışında, ama camiyi de içerebilecek organizasyonlara ihtiyaç vardır.

Duisburg Almanya'da önce futbol okulu olarak kurulup sonra Müslüman ailelerin bir araya geldiği kültürel bir merkeze de dönüşen Selam Vakfı, bu tür alternatif çözümlere başarılı bir örnek olarak gösterilebilir.

Sonuç

Batıdaki Müslümanlara, Türklere yönelik dini hizmetler, mekânlara, aktörlere ve sahadaki ihtiyaçlara göre güncellenmelidir.

Camiler dışında veya camilerle iltisaklı eğitim merkezi, spor ve sanat merkezi gibi değerlerin korunarak sosyalleşmenin sağlanabileceği alternatifler desteklenmelidir.

Bir yandan yerli, Avrupalı gençlerin buralardaki camilerde imam olacak kıvamda yetiştirilmeleri sağlanırken, bir yandan da terapist-imam, manevi bakım rehberi-imam gibi profillerin geliştirilmesine ve bu görevlilerin cami dışında da kamu kuruluşlarında görev almasının desteklenmesine ihtiyaç vardır.

Avrupa'daki imamlarımız, hicret gülleridir. Gülden murat, kokusu ve manasıdır.

Beyt:

"Gerçi söz bagında çok nev-rûz olur güller biter

Bir gülistandan nişan virmege birkaç gül yiter"

Ahmet Paşa

(Gerçi, söz bağında çok nevruz olur, güller biter. (Ama) bir gül bahçesinden örnek olarak bir gül yeter.)

intehâ

Avrupa'da gençlerin, hassaten genç kızların dini değerlerini muhafaza ederek, geliştirerek sosyalleşebilecekleri bir mekân ne yazık ki bulunmamaktadır. Ne evler ne camiler ne de okullar buna uygundur.

[1] Muhalif bir tutum olarak M. Said Ramazan el-Buti'nin (1929-2013) görüşü kayda değer. Buti'ye göre mekânın değişmesi hükümlerin değişmesini intaç etmez.

[2] Daha detaylı bir portre için bakınız: Okumuş, Fatih. İmam in exile: Turkish religious leaders in a post-secular public sphere, İlâhiyât, Ankara 2023.

[3] Okumuş, Fatih. "Imams without District: Changing Roles of Contemporary Mosque Officials." Çekmece: IZU Journal of Social Sciences 5, no. 10-11 (2017): 173-203, 2017.

28 Şubat ve Avrupa'da İslam

Mülayim Sadık KUL

Başlık, ilk bakışta, o dönemi yaşamamış olanlara, "Ne alaka?" diye bir soru sordurabilir. O günleri, ailece yaşamış bir fert olarak, bu ilişkinin ne manaya geldiği, yazımızın temel konusu. Kısaca söylemek gerekirse, o dönemin mağdur ve mazlumları için tüm çıkış yolları tıkanınca Avrupa'ya yönelmekten başka çare kalmamıştı. Her kardeşimiz bu kadar şanslı olmasa da başörtüsü mağduru pek çok bacımız, eğitimlerini Avrupa'da, özellikle Avusturya'da tamamlayabilmek için yollara düştü. İmkânı olanlara paralı eğitim yapabilecekleri Amerika ve benzeri opsiyonlar açık olmakla birlikte çoğunluk kıt kanaat geçinebilecekleri fırsatları değerlendirmeye çalıştı. Bu satırları, ''Her karanlık gecenin bir sabahı olduğu'' hakikatini, acı ve tatlısıyla yaşayanlardan biri olarak, tarihe küçük bir not düşme adına karalıyorum.

İnsicam dergimiz bu ayın dosya konusu olarak Avrupa ve İslam'ı ele alınca, aklıma birçok başlık gelmekle birlikte, kendi Avrupa macerama işaret etmek daha isabetli gibi geldi. "Bizden sonraki neslin en büyük handikapı nedir?" diye sorulsa, "Kendilerinden önce olup bitenler hakkındaki bilgisizlikleri; diğer bir ifadeyle, bilseler de bu konulardaki duyarsızlıkları." diyebilirim. Gerçi bu durum neredeyse her neslin meselesi. Bu anlamda beylik laflar ve büyük tespitlerde bulunmak yerine tecrübelerimizi paylaşmanın, belki gönüllere dokunma anlamında daha faydalı olacağını düşünerek bu satırları dikkatlerinize sunuyorum.

Pakistan'daki eğitimim sonrası Türkiye'ye dönmüş, evime yerleşmiş, değil Türkiye'nin, belki dünyanın en kıymetli müesseselerinden olan İslam Araştırma Merkezi'nde (İSAM) görevli olarak çalışmalarıma devam ediyordum. Rabbim, bir ilim talebesine nasip olabilecek en mükemmel imkân ve kombinasyonları nasip etmiş, ülkeme kesin dönüş yapmadan yerimi hazırlamıştı. Şimdi üzerime düşen, gece gündüz demeden bu nimetlerin şükrünü eda etmeye çalışmaktı. Öyle yapmaya da gayret ettim.

O günlerde, yıllarca süren Pakistan gurbeti sonrasında hayatımın en verimli dönemlerinden birini yaşadım diyebilirim. İSAM çatısı altında ya da dışında ihtiyacım olan hoca ve arkadaşlarla ilim susuzluğumuzu gidermeye çalışıyorduk. Farklı konularda bursiyer olan araştırma adaylarının kendi alanları ve çalışmaları hakkında verdikleri bilgiler ufkumuzu daha geniş tutabilme imkânı sağlıyordu. Aramızda yaptığımız özel dersle sohbetler, bugün bile özlemini duyduğum kalite ve güzellikteydi.

Gelgelelim göklerden gelen emir farklıymış. "Gurbet hayatı bitti artık." diye düşünürken biraz aceleci davrandım galiba. Meğerse bizi yeni gurbet ve ufuklar, imtihanlar, tecrübeler beklemekteymiş. Yani, başlangıcı çile gibi görünen ama içinde birçok nimet barındıran yeni bir gurbet yolculuğunun hazırlıkları başlıyormuş.

28 Şubat denilen zulüm dönemi girdabına bizi de alınca o kurulu düzen yerini kaosa bıraktı. En azından dış görünüş böyle söylüyordu. Son bir çırpınışla doktoramızı yurtdışında yapabilme amacıyla çaldığımız kapılar, o dönemin çaresizliği içinde, bize de kapatılıyordu. İSAM idarecileri, "Başının çaresine bak." mesajının ötesinde bir şey yapamıyordu. O dönem, kurumun teftişi esnasında İSAM'a gelmemem söylenmişti. Varlığımın İSAM gibi bir kuruma bile sıkıntı oluşturabileceği korkusu, o günün şartlarında beklenen bir durumdu. Dolayısıyla, beni eve göndermiş, dosyalarımı zulaya kaldırmışlardı. İnsanın o beylik ifadeyle, "Sen neymişsin be abi!" diyesi geliyor.

Artık çalınacak tek bir kapı kalmıştı. Aslında diğer tüm kapılar da ya bu kapıya açılır ya da çıkmaz sokağa dönüşürdü. Bunu kulağıma fısıldayan hocalarımdan biri de tavsiyelerini rica ettiğim Hayrettin Karaman Hocamdı: "Evladım! Başka kapılarda medet aramaktan vazgeç! Senin yukarıyla aran iyidir. Tevekkül et, Rabbin seni aç açıkta bırakmaz. Bir kapıyı kapatır, bin kapıyı açar." Söylenenlere Âmin demekten başka elimden ne gelebilirdi!

Gerçekten de öyle oldu. Daha önce hiç aklımıza düşmeyen rahmet kapıları kısa sürede birer birer açılmaya başladı. Bunlardan biri de kendisinden bir müddet mantık okuma şerefine nail olduğum Nureddin Can Hocaefendiydi. Bu hocamla tanışmama, İSAM bursiyer arkadaşlarımdan Zekeriya Hayır kardeşim vesile olmuştu. O sıralar doktora tezim sebebiyle, yana yakıla, eski usul mantık okutacak birini arıyordum. Dücane Cündioğlu'yla bir derslik olan İsagoci serüvenimiz inkıtaa uğramıştı. Onunla nasibimiz bu kadarmış. "Olanda hayır vardır." ilacına sarılmaktan başka çare var mı?

Rahatsız olduğu için artık öğrenci okutmayan Nurettin Can Hocam çaresizliğimi görünce bana ders vermeye ikna olmuş ve kısa süre önce tanışmamıza rağmen bu fakire her türlü desteği sunmuştu. Kaderde ne

Avrupa'da Müslüman kimliğinizle yaşamaya çalışmak, bazı açılardan, İslam coğrafyalarında zalim idareciler veya baskıcı rejimler altında yaşamaktan daha kolay olsa da buranın her konuda hak ve hürriyetlerin korunduğu bir cennet olduğunu düşünmek ham hayalden öte bir şey değil.

varsa o oluyor. Hayrettin Hocamın da dediği gibi, Mevlam başka kapılardan nasibimizi kesmiş olmalı ki, kendisinden gayrısına muhtaç etmedi. Bu hikâye de kendi adıma oldukça ibret dolu.

Merhum Nurettin Hocamı hayırla anarken bazen rahmetin önüne, zahiren de olsa, set çekmeye çalışanların çıkabildiğini de not düşmek isterim. Neden mi? Nurettin Can Hocamın ayarladığı bursa birileri maalesef engel oldu da ondan. İsrafil, Sur'a üflediğinde her şey ortaya çıkar elbette. Bu haksızlığı yapanların vereceği cevabı doğrusu ben de merak ediyorum. Ya çekilecek çilemiz vardı ya da Mevla kapısından başka yerlerde medet arayan adamı te'dip etmişti. Hikmetinden sual mi olunur? Dostlar, demedi demeyin: Şahıslara takılmayıp kaderin sahibiyle olan ilişkiyi sağlam tutmaya bakın. Biraz sabır, biraz tevekkül ve gayret neticesi, Rabbim nimet kapılarını bir bir açınca bize de oradan girip verdiği nimetlere şükretmek kaldı.

Dışı Seni Yakar, İçi Beni

Almanya tecrübesi "Dışı seni yakar, içi beni." veya "Sudan çıkmış balığa dönmek." tabirleriyle ifade edilebilir. O yüzden, Halil Çayan kardeşimin Avrupa hayali kuran gençlere yönelik kaleme aldığı "(Av)rupa Yolunda Av Olmayın" adlı yazıya da bir göz atmanızı tavsiye ederim. Kim bilir! "Davulun sesi uzaktan hoş gelir." atasözü böylesine hayal kuranlara hatırlatılabilecek belki de en gözel hakikattir.

Avrupa'da Müslüman kimliğinizle yaşamaya çalışmak, bazı açılardan, İslam coğrafyalarında zalim idareciler veya baskıcı rejimler altında yaşamaktan daha kolay olsa da buranın her konuda hak ve hürriyetlerin korunduğu bir cennet olduğunu düşünmek ham hayalden öte bir şey değil. Bunun en açık örneklerinden biri son günlerde İslam aleyhinde yaşanan gelişmeler. Fransa, devlet ilkokulları ve ortaöğretimde başörtüsü takmayı resmen yasakladı. İsveç'te, Kurban Bayramı'nda tüm dünya Müslümanlarının gözü önünde, Kur'an'a yapılan hadsizlik ve hakaret fikir hürriyeti olarak açıklandı. Oysaki, aynı ülkelerde belli konularda mevcut tabulara asla dokunamazsınız. Son günlerde Türkiye'de de gündemde olan "Farklı cinsiyetlerin eşitliği ve İsrail Devleti ile ilgili konular." buna örnek olarak gösterilebilir.

Müslüman çocukların bu toplumda dini ve farklı kimlikleri sebebiyle yaşamak zorunda kaldığı ayrımcılık saymakla bitmez. Kızımın kiliseye ait bir anaokulunda iki haftalık stajının, örtüsünden dolayı engellenmeye çalışılması diğer bir örnek. Çocuklarımız maalesef böylesine dini bir kurumda bile aşağılanmalara maruz kalabilmekte. Bu kardeşiniz, en üst seviyedeki yetkililere ulaşarak meseleye müdahil olmasaydı, kızım anaokulunun kapısından ağlayarak geri dönmek zorunda kalacaktı.

Demem o ki, yalnızca kendi çocuklarımın maruz kaldığı ayrımcılığı anlatmaya kalksam sayfalar sürer. Dolayısıyla, bu toprakların maddi olarak sunduğu bazı imkân ve fırsatlar hatırlansa da ödettiği ağır faturalar unutulmamalı. Bu hakikatlere, buradaki hayat hakkında daha gerçekçi bir resim sunabilme adına işaret ediyorum. Avrupa'da yaşayan Müslümanlar, yıllar içinde birçok konuda mesafe kat etmiş olsa da yapılacak iş ve gidilecek yol henüz bitmedi.

Yeri gelmişken, gerek İbrahim Kalın'ın Barbar Modern Medeni, gerekse Wael B. Hallaq'ın Şarkiyatçılığı Yeniden Düşünmek adlı kitabında modern Batı mantalitesi hakkında yaptığı tespitleri bir daha hatırlamamız gerektiğine inanıyorum. Zira, tüm insan hakları ve hürriyet çığırtkanlığına, bayraktarlığına rağmen Aydınlanma'dan bu yana 20. ve 21. yüzyıllarda, bu mantalite sonucu, hangi katliamların gerçekleştiği akıldan çıkarılmamalı. Yeryüzünde akan kanlarla çekilen insanlık dramlarının bütün faturasını Batı'ya kesmek doğru olmasa da çoğunun buralarda ekilen fitne tohumları sonucu olduğu unutulmamalı.

Son yıllarda Batı'da İslam bağlamında gündemden düşmeyen konulardan biri, buralara farklı motivasyonlarla iltica eden Müslüman mülteciler meselesidir. Yazımızın sınırlarını zorlamamak adına kısaca işaret edelim.

Avrupa'da Müslüman Mülteciler

İslam coğrafyalarındaki savaş ve kargaşalar son yıllarda milyonlarca insanı Avrupa sevdasıyla perişan etti. Kimileri Aylan bebek gibi denizlerde boğulurken kimileri soğuk kış şartları altında yollarda hayatını kaybetti. Türkiye'ye arabayla yaptığımız yolculuklar esnasında bazen bu insanların gruplar halinde yol kenarlarında ve tarlaların arasında yürüdüğüne şahit oluyorduk. Medyadaki haberler buraya ulaşamayanları pişman gibi lanse etse de gelebilenler muhtemelen yakın bir zamanda bin pişman olacak.

Buradaki Müslümanlar, birçok konuda olduğu gibi, Müslüman mülteci akınında da hazırlıksız yakalandı. Misyonerler, devletin de desteğiyle, mültecileri her alanda çepeçevre kuşatırken bizler olanları seyretmekten öteye gidemedik. Bu hususta oldukça gayretli kardeşlerimiz ve cemiyetler olsa da yapılanların ancak devede kulak mesabesinde olduğunu ifade etmek gerekir.

Avrupa'ya ulaşan göçmenlerin büyük imtihanlardan geçeceği günler çok da uzak değil. Buranın şartlarında yetişen ve misyonerlerin kıskacında kültür emperyalizmine maruz kalan yeni neslin işi hiç de kolay görünmüyor. Avrupa devletleri tüm kurumlarıyla bu mülte-

cilere imkânları seferber etmiş durumda. Ortaya konanlar, bir nevi maddi refah sunmuş olsa da topluma entegrasyon adı altında yapılan bazı uygulamalar, mültecilerin kendisine ve dinlerine yabancılaştırılması olarak da yorumlanabilir.

Avrupa'da, özellikle Almanya'da, kiliseler devletin sosyal işlerini havale ettiği kurumlardır. Dolayısıyla, bu sığınmacı insanlar, çok sıkı bir kilise ve Hristiyanlaştırılma kıskacı altında bulunmakta. Devlet bu işi oldukça akıllı bir şekilde organize ederken, kendisi seküler olsa da Müslümanların Hristiyanlaşmasına el altından destek olmakta. Mesela, din değiştirenlerin oturum problemi, çok daha kısa sürede çözüme kavuşturulmakta.

Bu olumsuz gelişmelere rağmen Müslüman olarak ümitsiz olmak doğru olmaz. Ümitli olmak için de asgari olarak üzerimize düşenleri yerine getirmek zorundayız. Burada dile getirmeye çalıştığımız küçük kesitlerde bu ümitsizliği beslemek adına değil, tam tersine zamanı kuşanmak adına yapmamız gerekenleri doğru tespit gayreti olarak görülmelidir. Herkesin bir planı varsa, Rabbimin de bir planı var. Mesele, O'nun planındaki yerimizi doğru tespit etmekte.

Dolayısıyla bu tespitleri nankörlük olarak değil, bütün olumsuzluklara rağmen Rabbimin nimetinin ne kadar büyük olduğunu ifade sadedinde söylüyorum. Avrupa'da Müslümanların çok zor şartlarda elde ettiği nimet ve ikram boyutunu ifade etmekten aciz olduğumun farkındayım. Biraz sabır, biraz gayret. Sonuç, hayret mi hayret! Vakit, Erzurumlu İbrahim Hazretleri'nin Tevfiznamesi'ni, hatırlama vakti.

"Hak şerleri hayreyler.
Zannetme ki ğayreyler.
Arif ânı seyreyler.
Mevla görelim neyler.
Neylerse güzel eyler."

Rabbimin lütfu olarak, gurbet diyarını hem Doğu'da hem Batı'da tattık. Pakistan yıllarında bazen Batı'ya gitme fikri gönlüme düşse de "Ne işim var oralarda?" sorusuyla konuyu kapatırdım. Meğerse gönül, geleceğe yönelik hazırlıklar içindeymiş.

Derken Avrupa cenderesine bizler de düştük. Bu cendere bize ölümsüz dostlukların yolunu da açtı. Aklımızın ucundan geçmeyen imtihanlar yanında binler ikram-ı ilâhîlere ve lütuflara da bu gurbet yurdunda muhatap olduk.

Bahsettiğim tecrübelerin Ketebe Yayınları'ndan çıkan Avrupa Kilise Cami adlı kitapta detaylıca işlendiğini hatırlatırken bu hususta daha fazla bilgi arzu edenlerin o esere müracaatını tavsiye ediyorum.

Avrupa'nın Arka Bahçe Camileri (Hinterhof Moscheen) şeklinde ifade edilen küçük ama bereketli mescitlerde, eşimle birlikte yıllarca, neslimize kimliklerini ve dinlerini öğrenmelerine vesile olmaya çalıştık. Sadece bu tecrübelerimi kaleme almaya kalksam, onlarca sayfa karalamam gerekir. Kısaca söylemek gerekirse, şimdi camiler büyüdü. Bundan yaklaşık yirmi beş sene öncesindeki küçük mescitler, yerlerini daha büyük ve daha güzellerine terk etti.

Son yıllarda İslam coğrafyalarındaki çalkantı ve savaşlar sebebiyle mülteci akınına uğrayan Avrupa, 28 Şubat marifetiyle bizim de eğitimimizi tamamlamak için iltica ettiğimiz sığınak oldu. Camilerde yapmaya çalıştığımız gayretleri bereketlendiren Rabbim bizleri çocuklarımızın resmi okullarda dinlerini öğrenmeye de vesile kıldı. Şimdi sorumluluğumuz bir kat daha arttı. Zira, artık okullarda çocuklarımızı yetiştirecek öğretmenleri ve hocaları eğitme göreviyle de baş başayız.

Rabbim gönül fethi yolculuğumuzda bizi ve bu yolun yolcularını daha nice hayırlara/fetihlere vesile kılsın!

Avrupa'da Müslüman kimliğinizle yaşamaya çalışmak, bazı açılardan, İslam coğrafyalarında zalim idareciler veya baskıcı rejimler altında yaşamaktan daha kolay olsa da buranın her konuda hak ve hürriyetlerin korunduğu bir cennet olduğunu düşünmek ham hayalden öte bir şey değil.

Avrupa'da Müslümanların İzleri -I-

Arif ALTUNBAŞ

İlk defa Müslümanlar doğudan; 12. asırda ipek yoluyla ticaret amaçlı; Batı'dan 7. asırda fetih yoluyla Sicilya Adası ve Cebelitârık üzerinden İberik Yarımadası'ndan Batı Avrupa'ya geçerek Avrupa ile yüz yüze geldiler.

Hz. Osman devrinde, (644-656) Kıbrıs ve Rodos fethedilmiş, Emeviler devrinde Malta, Mayorka ve Minorka (705-715), Girit (813-833) ve Sicilya (831-1094) adaları Müslüman Araplar tarafından fethedilerek ilk askeri, ticari, kültürel temaslar bu adalar üzerinden kurulmuştur.

Daha sonra Müslüman Tatar tüccarları da Macaristan (Böszörmény)'da bir İslam toplumu oluşturdular. Ahşaptan yapılmış küçük camilerde ibadet eden Müslüman Tatarlar mütevazı ve gösterişten uzak yaşantılarıyla Macaristan, Polonya ve Litvanya tarihinde, doğu-batı arasındaki ticarette, sanatta, sosyal ve kültürel ilişki ve alışverişlerde de önemli rol oynadılar.

Müslümanlar ilk defa Afrika'nın Kuzeyinden Batı Avrupa'ya (Sicilya ve İspanya'ya) Emeviler zamanında Tatarlar vasıtasıyla doğusundan Avrupa içlerine kadar iki ayrı yoldan geldiler. Askeri, siyasi, ekonomik, kültürel ve sosyal olarak Batı medeniyetinin gelişmesinde ve ilerlemesinde çok önemli katkılarda bulundular.

Batıdaki Rönesans'ın ilk kıvılcımları ve bilinç bağlamında ön hazırlıkları ve alt yapısı, gerek Endülüs medreselerine okumaya gelen Batılı öğrenciler tarafından, gerekse Haçlı Seferleri sırasında batılıların Müslümanlardan öğrendikleri birçok bilim, teknoloji ve yeni icatlar üzerinde geliştirilmiş ve inşa edilmiştir.

Birçok Batılı tarihçi ve araştırmacı bu gerçeği gurur ve kibir meselesi yaparak söylememekte hâlâ dirense de gerçekler ne kadar inkâr edilirse edilsin, kıymet ve değerinden bir şey kaybetmez. Hikmet ve hakikat karanlıkta insanlığa yol gösteren yıldızlardır. İnsanların birçokları bu hakikatleri kabullenmekte zorlansalar da yıldızlar geceleri parıldamaya, insanlığa yol göstermeye devam ederler.

Birçok İslam aliminin eserleri yüzyıllar boyunca Avrupa üniversitelerinde ders kitabı olarak okutulduğunu kimse inkâr edemez. İslam âlimlerinin kitapları batılılarca tercüme edilerek kendi dillerine çevrilip kendi eserleriymiş gibi basılıp piyasaya sürdüğü herkesçe bilinen ve fakat gizlenen bir gerçektir. Zamanımızdaki bazı akademisyenlerin batıdan aşırdıkları bilgileri, kitapları tercüme ederek kendi eserleri diye piyasaya sürdükleri gibi.

Orta Çağ'da Avrupalı milletler yüzlerce küçük ve dağınık topluluklar halinde yaşarken onların birer devlet haline gelmelerine en büyük katkıyı Avarlar, Hunlar, Tatarlar ve Osmanlılar yapmıştır. Doğu'dan kitleler ve ordular halinde Asya steplerinden gelip Batı'ya, Avrupa içlerine akın eden Türklerin ve İslam ordularının, iç kavga ve savaşlarla uğraşan Avrupalıların kendilerini savunabilmeleri için derlenip toparlanmalarına, güçlü birer devlet haline gelmelerinde büyük rolleri oynamıştır.

Müslüman tüccarların, İslam ordularının, Müslüman bilim adamlarının Avrupa devletlerindeki bilimin, ticaretin gelişmesindeki rolünü bağımsız, gerçek tarihçiler asla inkâr edemezler.

Erken Dönem

Kuzey Afrika'nın İslam ordularınca fethedilmesiyle oranın yerli halkı Berberiler, İslam ile tanışıp Müslüman oldular. İslam ordularının 652'de Sicilya'ya, 711'de Kuzey Afrika'dan İspanya'ya geçmeleriyle İslam orduları güneyden ve batıdan Avrupa'nın kapılarına dayandı. Hem Akdeniz'de hem Batı Avrupa'da artık Müslümanlar hakimdi. Avrupa Müslümanlarla tanışınca, Avrupa tarihinde yeni bir dönem başladı.

Daha sonraki fetihlerde Güney İspanya, Bask, Navvara, Portekiz'in tamamı ile birlikte Batı Avrupa'nın geniş toprakları İslam ordularınca fethedildi. Buranın adına da Endülüs denildi. Kuzey Afrika'dan akınlar halinde gelen İslam ordusu, Cebelitârık boğazından geçerek 736 yılında İberik Yarımadası'nda yerleşik düzene geçtiler.

Şam Emevi Devleti'nin Abbasiler tarafından 750'de yıkılmasından sonra Güney İspanya'da Endülüs Devleti I. Abdurrahman tarafından miladi 756'da kuruldu. Bu zamana kadar (20 yıl) Şam Emevi Devleti'ne bağlı bir uç beyi olarak Şam'a bağlı kaldılar.

10. yüzyılda Endülüs nüfusunun çoğunluğu Müslümanlardan oluşuyordu. Avrupa'nın en büyük şehri Granada 500 bin nüfusu barındıran zamanın en modern, Müslüman şehri idi. Caddeler, meydanlar, hanlar, hamamlar, modern binalar, hastaneler, su ve kanalizasyon alt yapısı ve hizmetleriyle tertemiz ve göz kamaştıran Granada ile birlikte Fatime, Şatibe, Valensiya, Mursiye, Meriya, Ceyyan, Malaga gibi daha Orta Çağ karanlığında yaşayan Avrupa'ya birçok yönden örnek olacak şehirler kuruldu.

Endülüs Müslümanları burada kesintisiz 500 yıl hâkimiyet sürerek büyük bir bilim merkezi ve medeniyet meydana getirdiler. Bu modern şehirlerde kurulan üniversiteler, Avrupa'nın ilim ve irfan merkezleri haline geldi. O günün şartlarında Endülüs medeniyeti ve kültürü, ilmi ve sanatı, devlet yönetimi ve ordusu, hukuk ve adalet sistemi, tüm Avrupa'da en gelişmiş toplum ve devlet yapısı olarak örnek gösteriliyordu. Birçok Avrupalı öğrenciler bu şehirlerdeki üniversitelere okumaya, buralarda bilim ve teknoloji, felsefe, mantık, hukuk, tıp, matematik ve astronomi öğrenmeye geliyordu.

Bu tarihlerde Avrupa halkları birbirleriyle savaşan küçük şato devletlerinden ibarettiler. Endülüs ile kıyaslandığında çok geri kalmış, yokluk ve sefalet içinde bir hayat sürüyorlardı.

725 yılında Müslüman kuvvetleri Fransa'nın "Autun" bölgesini alıp Güney İspanya'da Fransızları yendiler ve Kuzey Akdeniz kıyılarına kadar tüm bölgeyi ele geçirdiler.

Endülüs İslam ordularının akınları İsviçre ve İtalya içlerine kadar uzandı. Hatta Müslüman orduları 846 yılında Roma'yı, 1004 de Pissa'yı ele geçirdi ve şehri yağmaladı. Kısa bir süre de olsa kendi hâkimiyetleri altında tuttular.

965'de Sicilya emirliğini kuran Müslümanlar, tüm Akdeniz'i, Avrupa

Endülüs tarihi, Müslümanlar için ibretler ve derslerle dolu, okunması gereken çok büyük ibret sahneleri, kahramanlıkları ve fedakârlıklarının at başı yarıştığı bir trajedinin, yani; bizim tarihimizin hemen hemen benzeridir.

Murabıtlardan sonra gelen Muvahhitler de 1238'de Endülüs'ü derleyip toparlamak isteseler de başarılı olamadılar. Onlar da kendilerine karşı yapılan iç isyanlar, çekişmeler ve başkaldırılar sonucunda zayıf düşüp Haçlı saldırıları karşısında dağıldılar.

ve Kuzey Afrika kıyılarını kontrol altına alıp 107 yıl buralara hâkim oldular. 1072 yılında Normanlarla yaptıkları bir savaşta yenik düşerek adayı terk etmek zorunda kaldılar.

12. yüzyılda İslami eserler Avrupa dillerine çevrilerek Avrupa'nın ilim ve sanat yönünden gelişmesinde, yeni keşiflere yönelmesinde, medenileşmesinde, hukuk ve adalet sisteminde mesafeler almalarında büyük katkıları oldu.

İbn-i Haldun, İbni Rüşt, İbni Firnas, Cabir bin Eflah, İbni Meserre, İbni Cübeyr, İbni Tufeyl, Muhiddin Arabî, Zerkali, Dani, Hasday bin Şaprut, Musa Meymun, Şatibi, Kurtubi gibi birçok İslam âlimlerinin eserleri yüzyıllarca Avrupa üniversitelerinde ders kitabı olarak okutuldu. Avrupalı bilim adamları bu kitapları kendi dillerine çevirerek birçoğunu kendi kitapları diye sahiplendiler.

Ne yazık ki dün; Müslümanları taklit eden batılılar idi, bugün de batılıları taklit eden kendi kültür ve medeniyetlerinden uzaklaşan, kendi değerlerinden kopan körü körüne batıyı taklit eden ve ona öykünen Müslümanlar oldu. Batılılaşma ve batılılaşma virüsüyle İslam düşmanlığı, Müslümanların evlerine, okullarına, yönetim sistemi ve tarzlarının kılcal damarlarına ve sinir uçlarına hâkim oldu.

Endülüs İslam Devleti

Biz de Tanzimat ile başlayan Batı taklitçiliği ve onunla birlikte gelen "İslam medeniyeti ve kültürü" düşmanlığı, milletimizin İslam tarihini hatta Türk tarihini, Selçuklu ve Osmanlı tarihini öğrenmesi ve bilmesi önünde en büyük engel teşkil etti. Bu çarpık ve yabancı dostu anlayış, görüş ve ideoloji devlet baskısı ve zoruyla millete bir ihanet tablosu olarak dayatıldı.

Endülüs tarihi, Müslümanlar için ibretler ve derslerle dolu, okunması gereken çok büyük ibret sahneleri, kahramanlıkları ve fedakârlıklarının at başı yarıştığı bir trajedinin, yani; bizim tarihimizin hemen hemen benzeridir. Müslüman gençlerin özellikle Müslüman kalemlerin yazdığı bu tarihi herkes dikkatle ve ibretle, olaylardan dersler ve hikmetler çıkararak okumalıdır. Tarih tekerrürden ibaret olduğu için şu an İslam coğrafyasında hemen hemen aynı yanlışlar bugün de tekrar ediyor. Aynı yanlışlar insanı aynı hatalara, aynı hatalar aynı felaketlere sürükleyeceği için bugün iç çekişmeler ve kardeş kavgalarının bitmediği İslam coğrafyasında, İslam düşmanları ve bu ülkelerdeki batının taşeronları ihanet senaryolarında gönüllü figüranlık yapmakta, birbirleriyle sınır tanımamakta yarışıyorlar.

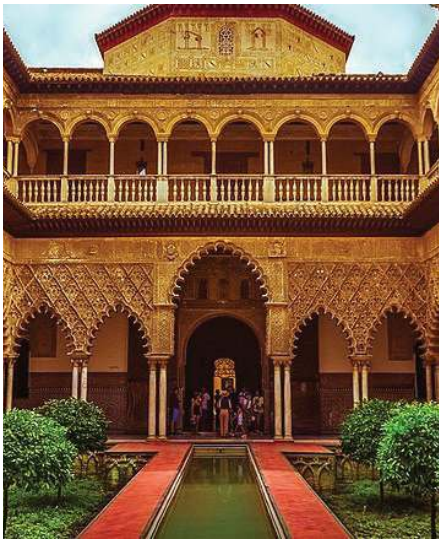
İslam medeniyeti ve kültürünün Türkiye ve İslam ülkelerinde gönüllü taşeronluğunu yapan birçok sözde Müslüman kişi, cemiyet, cemaat ve toplumun demokratik kurumlar veya kuruluşların çatıları altında İslam düşmanlığı yaptığı asla unutulmamalıdır. Bu yüzden Endülüs tarihi baştan sona güvenilir kaynaklardan okunup öğrenilmeli. Oradaki bilgiler ve olaylar, sebep ve sonuç olarak bizim tarih bilincimiz ve tecrübelerimize çok fazla ışık tutacak ve katkıda bulunacaktır.

Endülüs'te yaşanan acı tecrübeler, kardeş kavgaları, düşmanlarıyla birlik olup da kendi kardeşlerini imha etme gafletleri, katliamlar, sürgünler ve yıkımların Müslümanların adayı terk etmek zorunda kalmaları İslam tarihinin halen kanayıp duran yarası, Kerbela vakası gibidir.

Kısaca Kuruluş ve Tarihi

Kurtuba Emevi Emirleri devri 756-929, Kurtuba Emevi Halifeler devri 929-1017, Mahmudi Hanedanı devri 1016-1023, Tekrar Emevi Hanedanı devri 1023-1031, Yahya bin Ali bin Hammud el-Mu'tali, (ara dönem) 1025-1026).

Bu tarihten sonra Endülüs Müslümanlarının 20'ye yakın beyliklere ayrılmasıyla yarım adadaki İslam Birliği bölük pörçük parçalara ayrıldı. Bu beylikler birbirleriyle savaşarak güçlerini zayıflatıp zaafiyete düştüler.

Sonra birer birer kendi içlerindeki fitne ve ayrılık ateşi yüzünden koskoca ülkeyi ve medeniyeti Haçlı ordularının kılıç ve ateşine teslim edip, yakılıp yıkılmasına sebep oldular.

Hristiyan devletlerinin karşısında varlık gösteremeyen Endülüs Müslümanlarının çağrısına koşan Kuzey Afrika'da imparatorluk kurmuş olan Murabıtlar Devleti, Endülüs'e geçerek (1090-1147) yarımadayı kontrolleri altına aldılar.

Murabıtlardan sonra gelen Muvahhitler de 1238'de Endülüs'ü derleyip toparlamak isteseler de başarılı olamadılar. Onlar da kendilerine karşı yapılan iç isyanlar, çekişmeler ve başkaldırılar sonucunda zayıf düşüp Haçlı saldırıları karşısında dağıldılar.

Onların yerine Maruniler ve Hafsiler gibi devletler kuruldu. Ama onların da ömürleri iç kargaşalardan ve bir Endülüs Birliği kuramadıklarından uzun sürmedi.

İki buçuk asrı aşkın (1212-1462) bir süre Endülüs'te İslam hâkimiyetini temsil eden Nasriler (Beni Ahmer), varlıklarını esnek bir diplomatik siyâset takip ederek zar zor koruyabildiler. Onlar da önceki kardeşleri gibi iç karışıklıklara sürüklenince kendilerinden öncekilerin hataları ve yanlışlarına düştüler. Düşman kardeşlerin birleriyle kavga ve savaşları tarihin tekrar etmesinden ibaretti. Onlar da geçmiş kavim, millet ve devletler gibi yok olmaktan kurtulamadılar.

1479 yılında İslam düşmanı Kastilya-Leon Kraliçesi I. Isabel ile yine Müslüman düşmanı Aragon Kralı II. Fernando'nun evlenmesiyle 2 Ocak 1492 tarihinde İspanya Birliği kuruldu. Kastilya, Aragon, Portekiz ve yarımadada yaşayan öteki Haçlılar bir araya gelerek Müslümanların İspanya'daki varlığına son verdiler.

Granada şehrindeki son Müslümanlar da İspanyol güçlerine teslim olmak zorunda kaldı. Böylece Müslümanların İspanya yarımadasında 800 yıla yakın süren hâkimiyeti ve varlığı, işgal, istila, yağma, toplu katliamlar ve sürgünlerle büyük bir soykırıma dönüştü.

Daha sonra vahşi batı, Müslüman Endülüs topraklarında İslam kültürü, medeniyeti ve sanatının şaheseri olan Granada şehrindeki Elhamra sarayından başka dikili bir taş bırakmadı. Nerede bir Müslüman kişi veya İslami eser varsa; onları yaktılar, yıktılar yok ettiler. Müslümanları da Hristiyanlaştırmak için her türlü baskıyı ve katliamı yaptılar. Endülüs Katliamı, Batı uygarlığının Müslümanlar üzerindeki en büyük katliamı ve soykırımına sahne oldu. Bir Müslüman olarak Endülüs tarihini hatırlayınca Haçlı orduları tarafından katledilen Müslüman yaşlıların, kadınların, çocukların çığlıklarını hâlâ kulaklarımda duyar gibiyim. Yüreğim, damarlarında kan kaybeden yaralı bir ceylan.

Bu hezimet ve yenilgi Müslümanların İslami şuur yoksunluğundan, kendi iç çekişme ve didişmelerinden kaynaklanan ve bunun için kendi başlarına gelen, hâlâ acısı dinmeyen hata ve yanlışlıklardan kaynaklanan bir musibettir. Müslüman milletler ve toplumlar, Endülüs musibetinden büyük ibretler almak ve dersler çıkarmak zorundadırlar. Çünkü tarih tekrardan ibaret olup, aynı yanlışlar yapılırsa aynı bela ve musibetlerin tekrar tekrar başımıza gelmesi muhtemeldir.

Granada şehrindeki son Müslümanlar da İspanyol güçlerine teslim olmak zorunda kaldı. Böylece Müslümanların İspanya yarımadasında 800 yıla yakın süren hâkimiyeti ve varlığı, işgal, istila, yağma, toplu katliamlar ve sürgünlerle büyük bir soykırıma dönüştü.

Birleşik Krallık'ta Müslümanlar

Ensari YENTÜRK

Londra Din Hizmetleri Müşaviri

Türklerin Almanya'da, Fas-Cezayirlilerin Fransa'da, Pakistan-Bangladeşlilerin ise İngiltere'de nüfus ve kültür açısından öne çıkan Müslüman topluluklar olduğu yaygın olarak bilinmekle birlikte, İngiltere özelinde Hint alt kıtası Müslümanları haricinde Afrika kökenli, Arap ve Türk Müslümanların da belli bir nüfusa ulaştığı bir gerçektir.

Resmi verilere göre yaklaşık 3.87 milyon Müslüman nüfusun yaşadığı Anglosakson dünyanın kalbi bu topraklarda; Müslümanlar, Kıta Avrupası ülkelere kıyasla daha rahat bir hayat sürmekte ve kimliklerini muhafaza edebilmektedir. Bu durum, pragmatist İngiliz aklının emperyal ve enternasyonal siyasi becerisinden kaynaklanmaktadır. Rakamlar sürekli değişmeye devam etmekle birlikte, bugün, Birleşik Krallık'ta yaklaşık iki bin civarında hizmete açık cami ve mescit bulunmaktadır.

Bu yazıda nüfus ve etkililik açısından önemi dikkate alınarak Hint Alt Kıtası Müslümanları ile kendi millet varlığımızın mensuplarından bahsedilecektir.

Hint Alt Kıtası Müslümanlarını iki veçheden; zaafları ve meziyetleri açısından ele almak uygun olacaktır. Bu kardeşlerimizin en büyük zaafı, ana vatanlarındaki dini-sosyal yapılanmalarını taassuba varan bir aidiyetle Deobandi, Berelvi, Selefi, Ehl-i Hadis ve Tebliğ cemaati adı altında bu ülkede de aynıyla sürdürmeleridir. Bunlardan özellikle, medrese ve fıkıh geleneğine bağlı Deobandiler ile tasavvufî bağlılıklarıyla ön plana çıkan Berelvilerin Birleşik Krallık'ta teşkilatlanmaları ve hizmetleri son derece dikkat çekici seviyeye ulaşmıştır. 2017 verilerine göre Deobandilere ait 797 mescit, Berelvilere ait ise 459 mescit bulunmaktadır.

Hangi meşrep veya fırkadan olursa olsun bu dindaşlarımızın en büyük ortak özelliği, Türkiye'ye olan muhabbetleridir. Sadece iç siyaseti değil aynı zamanda dış politikamızı ve ekonomik gündemimizi de yakınen takip ederler. Maraş depremi için topladıkları yardımların ciddi rakamlara ulaştığını özellikle belirtmek gerekir. İş birliğiyle gerçekleştirdiğimiz ortak projeler, programlar veya ziyaretler ertesi günkü sosyal medyada geniş makes bulmakta ve filhakika aralarında tatlı bir rekabeti beraberinde getirmektedir.

Pedagojik açıdan eleştirilere açık olmakla birlikte, Hint Alt Kıtası dindaşlarımızın geleneksel metodlara dayalı din eğitimleri, biz Türklerle kıyaslanmayacak derecede başarılıdır. Sadece hafta sonları değil aynı zamanda hafta içinde de on binlerce öğrencinin okul sonrası cami kurslarına devam ediyor olması, çocuklar açısında ciddi bir özveri olmanın yanında ailelerin eğitime verdiği önemin bir göstergesidir. Yoğun bir programla disiplin altında alınan eğitim, bu çocuk ve gençlerin kimlik gelişiminin ve aidiyet bilincinin oluşmasına kuşkusuz büyük katkı sağlamaktadır. Hal böyle olunca, yetişkinliğine ulaştığında islami veya milli kültüre dayalı hayat tarzıyla var ve görünür olma hususunda asla bir kompleks yahut apolojetik bir tavır sergilememektedirler.

Bu kardeşlerimiz politika, sanat, medya ve ticaret alanında dikkat çeken başarılara imza atmıştır ve atmaya devam etmektedir. Belediye meclislerine veya parlamentolara seçilmiş yüzlerce Müslüman üye arasından; adı Ikbal, Kamran, Liyakat olan "sir" ve "lord"lar arasından muhtemelen sadece İskoçya Başbakanı Hamza Yusuf ile Londra Belediye Başkanı Sadık Han Türkiye kamuoyunca tanınmaktadır. Oysa söz gelimi British Muslim Heritage Center gibi bazı vakıf ve enstitüler, sadece din hizmetleri değil, eğitim, sağlık, danışmanlık, spor, kişisel gelişim, nefret suçları gibi akla gelebilecek hemen her alanda gerçekleştirdikleri etkinlik ve faaliyetlerle takdir edilesi bir misyon icra etmektedir.

Türk toplumuna gelince... Londra görece kozmopolit olmakla birlikte, taşradaki vatandaş popülasyonumuzu daha ziyade Adıyaman, Gümüşhane, Kahramanmaraş, Kayseri ve Aksaray illerinden gelenler oluşturmaktadır. Hemen her Avrupa ülkesinde olduğu gibi Diyanet İşleri Başkanlığı'nın yanısıra Türkiye merkezli olup din hizmeti sunan dinî-sosyal teşekküllerin teşkilatlanması da söz konusudur.

Türk toplumunun mevcudiyeti halen ilk veya ikinci nesil jenerasyona dayanmaktadır. Binaenaleyh yetişkin genç erkeklerin daha ziyade uzun süre mesai gerektiren restoran, kafe, market, kuaför gibi küçük bir işletmeyi yönetmeleri sebebiyle kendilerine ve ailelerine yeteri kadar vakit ayırabildiklerini söylemek mümkün görünmektedir. Her ne kadar çocuklar ve gençler hafta sonları otuz civarındaki dernek bünyesinde açılan Türkçe ve din eğitimi derslerine devam etse de ailelerin gereğince ilgilenme eksikliğinden, çocuklar maalesef Türkçeye ve Türk kültürüne gereği gibi hakim değildir.

Ülkemizden yüksek lisans ve doktora eğitimi için gelen öğrenciler bir tarafa, burada yerleşik toplumun gençleri maalesef yüksek eğitime arzu edilen oranda ilgi göstermemekte, ilk fırsatta iş hayatına atılarak hizmet sektöründe çalışmakta; bankacılık, gazetecilik, kamu görevi, siyaset veya sanat gibi daha seviyeli iş alanlarında -istisnai durumlar hariç- varlık gösterememektedir. Türk toplumunca dikkate alınması ve önem verilmesi gereken ilk ve en önemli konu, gençlerimizin dinî ve kültürel aidiyet bilinciyle ve vizyoner bir dünya görüşüyle yetiştirilmesidir. Aksi takdirde, dünya siyaset ve ekonomisine yön veren böylesine önemli bir ülkede millet varlığımızın etkin bir mevcudiyetinden söz edilmesi mümkün olamayacaktır.

Son olarak, esasen müstakillen araştırılması ve incelenmesi gereken mühtedi Müslümanlar, her coğrafyada olduğu gibi bu ülkede de kendi ayakları üzerinde durabilme mücadelesi vermektedir. İçlerinde, Abdulhakim Murad, Ameena Blake, Batool al-Toma, Ahmed Thomson gibi ihtida sonrası ilmi ve içtimai açıdan kendisini çok iyi yetiştirenler olduğu gibi yanlış veya yetersiz bilgi beslenmesi sebebiyle psiko-sosyal açıdan sıkıntı içinde olanlar da bulunmaktadır. Şartlar, imkanlar ne olursa olsun, müellefe-i kulûb kardeşlerimizin eğitsel, finansal, psiko-sosyal her yönden desteklenmeye ihtiyacı olduğu apaçık ortadır.

Diyanet İşleri Başkan Yardımcısı Doç. Dr. Selim Argun ile Avrupa'da İslam'ı Konuştuk

İNSİCAM

S: Kıymetli hocam, öncelikle Diyanet İşleri Başkanlığı'nın Avrupa'daki çalışmalarından bahseder misiniz? Diyanet ne zamandan beri, nerelerde, ne tür hizmetlerde bulunuyor?

C: Diyanet İşleri Başkanlığımız sadece yurt içinde değil, yurt dışında da çok geniş bir coğrafyada hizmet sunan, sunduğu hizmetin kalitesi ve etkisi yadsınamaz bir öneme haizdir. Yurt dışında yaşayan vatandaş, soydaş ve dindaşlarımıza yönelik din hizmetlerinin ve eğitiminin sunulması, gönül ve ideal birlikteliğimizin tesisi, sağlıklı bir Müslüman kimliğinin inşası ve geleceğe taşınması, Başkanlığımızın öncelikleri arasındadır.

1970'li yıllarda başlayıp 1980'lerde Kıta Avrupası ülkeleri başta olmak üzere teşkilatlanan Diyanet İşleri Başkanlığı, 1990'larda Balkan ve Kafkaslar başta olmak üzere Türk coğrafyasına açılmıştır. 2000'li yıllarda ise artık dünyanın hemen hemen tamamına yönelen bir hizmet yelpazesini önüne koymuştur.

Bugün Diyanet İşleri Başkanlığımız; Avrupa'dan Orta Asya'ya, Balkanlar'dan Amerika'ya, Afrika'dan Latin Amerika'ya, Karayipler'den Pasifik Asya'ya kadar küresel ölçekte din hizmeti sunan bir kurum olup iki bini aşkın nitelikli personeli ile sahih din hizmetlerini bütün dünyaya ulaştırma gayreti içerisindedir.

S: Son yıllarda giderek artan bir sorun var: İslamofobi. Bu konuda teşkilat neler yapıyor? Biraz bilgi verebilir misiniz?

C: İslamofobi, söylem boyutunu aşarak düşmanlık noktasına ulaşmış ve küresel bir tehdit halini almıştır. Müslümanların inanç özgürlükleri gün be gün kısıtlanmakta ve Müslümanlar cami, kamu kuruluşu, iş yerleri ve toplu taşıma alanları gibi pek çok yerde ayrımcılık ve şiddete maruz kalmaktadır. Barış ve huzur dini olan İslam'a karşı algı operasyonları artmaktadır. Sadece 2019 yılında gerçekleşen Yeni Zelanda'daki elim saldırı dahi Müslümanlara karşı nefret ve düşmanlığın dehşet verici boyuta ulaştığını gözler önüne sermek için yeterlidir. Yine son dönemde "Hindutva" ideolojisi çerçevesinde Hindistan'da görülen Müslümanlara yönelik düşmanca tutumlar, İslam karşıtlığının sadece Batı merkezli görülmemesi gerektiğini ortaya koymuştur. Son zamanlarda farklı ülkelerde gerçekleştirilen kutsal kitabımız Kur'an-ı Kerim'i yakma eylemleri de konunun vahametini ortaya koymaktadır.

Diyanet İşleri Başkanlığı olarak bu eylemin ilk gerçekleştirilmesinin hemen akabinde Başkanımız Prof. Dr. Sayın Ali Erbaş kınama mesajı yayınlamıştır. Ayrıca Sayın Başkanımız ulusal ve uluslararası toplantılarda yapılan bu çirkin saldırıya tepki göstermenin yanında yüce kitabımız Kur'an-ı Kerim'e saygı gösterilmesi noktasında mücadele edileceğini vurgulamıştır. İsveç ve Hollanda'da Kur'an-ı Kerim'e yapılan saldırıların ardından Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından, 70 ülkeden 130 katılımcının iştirakiyle, 25 Ocak 2023 tarihinde çevrim içi "Dünya Müslüman Dini Liderler Toplantısı" yapılmış ve 7 maddelik sonuç bildirgesi, kamuoyu ile paylaşılmıştır. Ayrıca İslam ve Müslüman karşıtlığı ile mücadele için çok yönlü stratejiler geliştirmek şarttır. Diyanet İşleri Başkanlığı toplantılar düzenleyerek, kitaplar yayınlayarak, dergilerinde özel sayı hazırlayarak, ilgili kurumlarla iş birliği yaparak, düzenli olarak İslamofobi raporları yayınlayarak ve televizyon programları yaparak bu mücadelede yer almaktadır. Özellikle Başkanımız Prof. Dr. Sayın Ali Erbaş'ın basın açıklamaları, uluslararası bir etki oluşturmaktadır. Tüm Müslümanların ve insanların İslamofobi ile mücadele etmesi ve meşru zeminde adalet arayışında iş birliği yapması esastır.

S: Genelde dünyada, özelde Avrupa'da ihtida olayları hep gündemde. İslam'a giren Avrupalılar, neden böyle bir tercihte bulunuyorlar? Onları İslam'a yönelten saikler nelerdir sizce?

C: Bu konuda yapılmış araştırmalar ihtidanın farklı arka planlarına işaret ediyor. Örneğin ihtida konusunda en kapsamlı çalışmalardan birini yapmış olan Ali Köse, insanların başka bir dine yönelmelerinin arkasında "farklılaşma", "soğuma" ve "yabancılaşma" şeklinde üç aşama olduğunu söylüyor. İngiliz mühtediler üzerine yaptığı doktora araştırmasının sonucunda ise ihtida nedenlerini şu şekilde sıralıyor.

- Mutsuz çocukluk evresi
- Babasız büyüme veya ilgisiz baba
- Ailenin dini temayülleri
- Başarısız sosyalleşme
- Kendi din ve kültüründen memnun olmama
- Başka bir dine mensup kişilerle olumlu ilişkiler
- Farklı dinden biriyle evlenme
- Travmatik olaylar
- Varoluşsal sorgulamalar

Bu bulguların bir kısmı, Başkanlığımız yurt içi ve yurt dışı teşkilatı bünyesinde yürütülen ihtida belgelerinde ifade edilen Müslüman olma gerekçeleri ile uyumludur. Nitekim Diyanet İşleri Başkanlığı'nın ihtida hizmetlerini ele aldığı uzmanlık tezinde Fatih Akkoca, ihtida sebeplerini şu şekilde sıralıyor:

- Araştırma – inceleme
- Evlenme
- Tavsiye – yönlendirme
- Gezi veya seyahat vesilesiyle İslam'ı tanıma
- Ekonomik sebepler
- Diğer sebepler

Ben, İslam'a yönelmenin ardındaki en büyük etkenin, İslam'ın hak din olması olduğunu düşünüyorum. Özellikle Avrupa'daki aşırı bireyselleşme, kapitalizm, rekabet ortamı ve zayıf sosyal bağlar, insanların başarılı ve zengin olsalar bile yalnız, mutsuz ve anlamsız bir hayat sürmelerine yol açabiliyor. Maddi refahın manevi mutluluk getirmediği ortamlarda bireyler bir maneviyat arayışına giriyor ve çoğunlukla bu arayışın sonunda İslam'ı buluyorlar.

S: Bununla bağlantılı olarak şunu da sormak isterim. Bir yandan İslam'a girenler var, bir yandan da az da olsa İslam'ı terk edenler. Müslüman kardeşlerimiz neden böyle bir duruma düşüyorlar? Bunun sorumlusu kim acaba? Bu konuda ne yapmalıyız?

C: Aslında İslam'ı terk edenleri ikiye ayırmalıyız. Bunlardan ilki Müslüman aileye doğup büyüyenler, ikincisi ise İslam'a sonradan girip bir süre sonra onu tekrar terk edenler. Müslümanken başka bir dine veya inançsızlığa geçenlerin çoğu, içine doğduğu inancı taklit seviyesine yaşayanlardan oluşuyor. Birey, travmatik olaylar, sosyal

medya ve arkadaş çevresi gibi unsurların etkisiyle bir sorgulama sürecine girince ailesinden öğrendiği tüm geleneksel bilgi ve uygulamalarla birlikte inancını da terk edebiliyor. Din adamlarının ve dindar görünen kişilerin olumsuz tutum ve davranışları da çoğu zaman bu kopuşun dile getirilen ön yüzü oluyor. Diğer taraftan İslam ile şereflendikten sonra bu dinden geri çıkanların saikleri ise biraz daha farklı. Burada, mühtedilerin İslam'a yönelmelerinin ardındaki motivasyon da etkili oluyor. Örneğin, kendi inanç ve kültüründen kopmuş ve varoluşsal sorgulamalara girmiş bir birey, dünya üzerindeki değişik inanç biçimlerini araştırmaya ve denemeye başlıyor. Böyle bir süreçte İslam'a giren kişi, bir süre sonra bundan çıkarak başka inanç biçimlerinde arayışına devam edebiliyor. Sayıları görece az olsa da İslam'a kişisel çıkarları için yönelen kişiler de var. Örneğin Müslüman bir şirkette iş bulmak için, Ortadoğu uzmanı bir bürokrat olmak için, hatta sosyal medyada takipçi kazanmak için gibi nedenlerle mühtedi olduklarını belirtip Müslümanların içine giren kişiler olabiliyor. Süreç içerisinde bu kişilerin İslam'a yönelme şartları ortadan kalkarsa, mühtedi olarak kalmaları da gerekmiyor ve İslam'ı terk edebiliyorlar. Bu ikisinin dışında dünya genelinde İslam'a yönelmedeki en büyük etkenlerden biri, sosyalleşme ihtiyacı. Yani insanlar, özellikle sosyal bağları zayıflamış ve

Yüce dinimiz İslam, ümidi, hayatın temeli olarak görür ve bugünkü haliyle geleceğe baktığımızda ümidimiz daha da canlıdır. Avrupa ülkelerinde eğitim gören on binlerce gencimiz ve kurumlarımızla ümitsiz olmamızı gerektirecek bir durum göremiyorum.

yalnızlaşmış olan Avrupalılar, camideki sıcak ortamdan, Müslümanların büyük bir aile gibi olmasından etkileniyor. Böyle samimi bir gruba katılan mühtedi, zaman içerisinde beklediği sosyal desteği alamaz da yine sorunlar karşısında yalnız kalırsa İslam'dan çıkabiliyor. Özellikle de kendi çevresi onu Müslüman olduğu için dışlamış, ailesi reddetmiş, hatta kişi bu nedenle işini kaybetmişse ilaveten bir sosyal baskıya maruz kalıyor. Önceki hayatındaki sosyal çevresinden gelen baskılar, yeni hayatındaki Müslüman çevresinden gelen sosyal destek ile dengeli olmazsa kişiler İslam'dan geri çıkabiliyor. Tabii bunda Müslümanların İslam ahlakı ile örtüşmeyen davranışlarına şahit olmaları da etkili oluyor. Bu nedenle mühtedilerin İslam kardeşliğini hissedebilecekleri bir ortamı sağlamak, onlarla ilişkileri sıkı tutmak ve hal ile güzel örnek olmak, yapılabileceklerden bazılarıdır. Başkanlığımız da bu noktada üzerine düşen görevi yapmakta ve yıllardır ihtida törenleri düzenleyerek mühtedilere ulaşmaktadır. Yeni Müslüman olan kardeşlerimizi daha fazla desteklemek ve onlara özel hizmetler üretmek için de Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü bünyesinde "Mühtedi Çalışmaları ve Yurtdışı Sosyal İçerikli Din Hizmetleri Dairesi" kurulmuştur.

S: Avrupalı yöneticiler sık sık Müslümanların yaşadıkları ülkeyle, yaşadıkları ülkenin hayat tarzıyla entegre olmadıklarından şikâyet ediyorlar. Hem Müslüman olarak kendimizi korumamız hem de yaşadığımız ülkeye yük olmamamız, orada sorun olmamamız lazım. Bunu nasıl aşabiliriz? Neler yapmak lazım bu konuda? Müslümanlar yanlış mı yapıyorlar yoksa Avrupalılar bunu abartıyorlar mı?

C: Avrupa ülkelerinde artık dördüncü beşinci nesil karşımızda, önyargıları birlikte yıkmalıyız. Göçmenlik, toplumları zaman içinde zenginleştiren ve geliştiren bir sürece dönebilir, bazı konuları abartmadan gerçek düzlem üzerinde ele almak gerekmektedir. Yeni nesil artık entegre olmuş durumdadır ve bu konuların konuşulmasından rahatsızlık duymaktadır.

Diyanet İşleri Başkanlığımız sahih dini bilgiye dayalı tecrübesiyle yurt dışında yaşayan vatandaş, soydaş, dindaş ve akraba topluluklara yönelik din hizmetlerini deruhte etmek ve onların dini sosyal ve kültürel sorunlarına çözümler üretmeye çalışmaktadır. Başkanlığımız, her türlü aşırılıktan uzak, toplumsal barışı esas alan bakış açısıyla vatandaşlarımızın asimile olmadan içinde yaşadıkları toplumun hukukuna uygun entegrasyonu teşvik etmektedir. Bu amaçla Avrupa ülkelerinde bulunan kurumlarla şeffaf ve açık bir iş birliği içinde çalışmaktadır. UİP'ten (Uluslararası İlahiyat Projesi) mezun olan ve din görevlisi olarak ça-

lışan görevlilerimiz hizmet verdikleri ülkelerin ana dilleri ile din hizmeti vermektedirler.

Diyanet İşleri Başkanlığımız din hizmeti sunmanın yanında yurt dışında yaşayan vatandaşlarımıza yönelik her türlü İslam düşmanlığı, nefret suçları ve ayrımcılığa karşı paydaş kurumlarla iş birliği içinde çalışmaktadır. Buna yönelik olarak 2021 yılında Başkanlığımız, Kamu Denetçiliği Kurumu ve Yurtdışı Türkler Akraba Topluluklar Başkanlığı ile bir protokol imzalayarak ilk olarak beş Avrupa ülkesinde de (Almanya, Hollanda, Belçika, Avusturya, Fransa) faaliyet gösteren muadil kurumlarla iş birliği yaparak sivil toplum kuruluşlarını bilgilendirmiş ve hukuki destek sağlama konusunda çalışmalar yapmıştır.

Avrupa ülkelerinde bir İslamofobi endüstrisinin varlığı izahtan varestedir. Başkanlığımız asırlık tecrübesiyle İslam ve yabancı düşmanlığına yönelik her türlü saldırıya karşılık basın yayın vb. faaliyetlerle mücadeleye devam etmektedir.

S: Bildiğiniz gibi hemen hemen her Avrupa ülkesinde, bir İslam ülkesiyle bağlantılı ve ilişkili olan kuruluşlar, cemaatler var. Bunlar bulundukları ülkelerde nasıl bir temsil sağlıyorlar? Diyanet, bunlarla nasıl bir ilişki sürdürüyor?

C: Diyanet İşleri Başkanlığı anayasal bir kurum olarak görevini icra ederken hiçbir ayrım gözetmeksizin kendisinden yardım isteyen diğer kurumlara da personel desteği vermektedir. Oralarda da din görevlilerimiz görev yapmaktadır ve Diyanet'in dini referansı ile vatandaşlara din hizmeti sunmaktadır. Özellikle Almanya'da İslam dininin Alman devleti tarafından tanınması konusunda ortak hareket edilmektedir.

S: Bugünkü fotoğrafa baktığınızda, geleceği nasıl görüyorsunuz? Avrupa'da İslam gelecekte nasıl bir yerde bulunacak?

C: Yüce dinimiz İslam, ümidi, hayatın temeli olarak görür ve bugünkü haliyle geleceğe baktığımızda ümidimiz daha da canlıdır. Avrupa ülkelerinde eğitim gören on binlerce gencimiz ve kurumlarımızla ümitsiz olmamızı gerektirecek bir durum göremiyorum. İslam evrensel mesajıyla kıyamete kadar var olacak ve doğru anlaşıldığı coğrafyaları geçmişte olduğu gibi huzur ve barışla dolduracaktır inşallah.

Tarihten bugüne ve yarına değişmez bir gerçek vardır. Her zaman iyiler var olacak ve yeryüzüne iyiliği hâkim kılacaktır. Bunu Rabbimiz şöyle ifade ediyor: "Andolsun, Zikir'den (Tevrat'tan) sonra Zebûr'da da, "Yere muhakkak benim salih kullarım varis olacaktır" diye yazmıştık." (Enbiya, 105)

وَلَقَدْ كَتَبْنَا فِي الزَّبُورِ مِنْ بَعْدِ الذِّكْرِ اَنَّ الْاَرْضَ يَرِثُهَا عِبَادِيَ الصَّالِحُونَ

S: Son zamanlar Avrupa'da, mesela Almanya'da, İlahiyat Fakülteleri açılıyor. Bunları o ülkelerin devletleri, hükümetleri açıyor. Bu gelişme ne hakkında ne dersiniz?

C: Almanya'da geçmişten beri teoloji fakültelerinin varlığı bilinmektedir. Fakat son on beş yılda İslam ilahiyat bölümleri de açılmaya başlandı. Bizim amacımız, Diyanet İşleri Başkanlığımızın yıllara sari tecrübesi, imkan ve destekleri ile sahih din eğitimi verecek fakültelerinin açılmasıdır. Bu konuda Avrupa ülkeleri ile ilahiyat fakültesi açma talebimiz devam etmektedir.

S: Son olarak eklemek istediğiniz bir şey var mı hocam?

C: Bugün Avrupa kıtasında binlerce camimiz mevcuttur ve buralarda yaklaşık 50 yıldır görevlilerimiz din hizmeti vermektedir. Camilerimiz her türlü aşırılıktan uzak, içinde bulunduğu ülkelerin hukukuna uygun bir şekilde insanlığın refah ve huzuruna yönelik çalışmalarına devam etmektedir. Yurt dışında, kuruluşundan bu yana camilere destek veren ve yaşatan tüm kardeşlerimizden Allah razı olsun, ahirete intikal edenlere rahmet eylesin.

Zaman ayırıp sorularımıza cevap verdiğiniz için teşekkür ederiz.

Almanya'da geçmişten beri teoloji fakültelerinin varlığı bilinmektedir. Fakat son on beş yılda İslam ilahiyat bölümleri de açılmaya başlandı. Bizim amacımız, Diyanet İşleri Başkanlığımızın yıllara sari tecrübesi, imkan ve destekleri ile sahih din eğitimi verecek fakültelerinin açılmasıdır.

Batı Avrupa'da İslam

Mucahid YILDIZ

Avrupa'nın İslam'la tanışması yüzyıllar öncesine dayanmaktadır. Tarihi merak edenler araştırıp öğrenebilirler. İslam devletleriyle olan temasları ise batıda Endülüs, doğuda Osmanlı ile başladı. Bir zamanlar Sicilya Yarımadası'nın ve Malta'nın da Arap Müslümanların hakimiyeti altında olduğunu biliyoruz. Malta'nın bugün konuşulan dili Arapçanın farklı bir lehçesi gibidir.

Acizane burada uzak tarih yerine, yakın tarihimizde İslam adına Batı Avrupa'da olup bitenler üzerinde durmak istiyorum. Özellikle içinde yaşadığım ülke Almanya'nın Osmanlı'nın son döneminde olduğu gibi daha sonra kurulan cumhuriyet yönetimiyle de yakın ilişkileri vardı. Halen de öyle denilebilir.

Altmışlı yıllarda iki ülke arasında yapılan işgücü anlaşması ile Türkiye'den büyük gruplar halinde insanlarımızın bu ülkeye gelmesiyle Almanlar, Müslüman Türkleri yakından tanıma fırsatı buldular. Böylece onların şahsında İslam'ı tanıma fırsatları da olmuştu. Fakat ne yazık ki beklediklerinin aksine, ülkeye Osmanlı torunları değil, yeni kurulan cumhuriyetin belki de ancak ilk mektebinde üçe kadar okuyabilmiş ya da hiç okuyamamış yeni bir nesil geldi. Maalesef gelenler İslam'dan bihaber oldukları kadar, genel kültür seviyesi bakımından da içler acısı bir halde idiler. Bunları zikrederken haşa kimseyi aşağılamak veya hor görmek niyetinde değilim. Buraya gelen ve bu meselelerin farkında olan büyüklerimizden, mürekkep yalamış bilgili amcalarımızdan duyduklarımız bunlar.

İspanya, Belçika, Hollanda ve Fransa'da ise Kuzey Afrika ülkelerinden Fas, Cezayir, Tunus'dan gelenler çok daha fazla sayıdadır ve buralardaki yerli halkın İslam'a bakışında önemli tesirleri olmuştur.

Almanya'ya işçi olarak ilk gelenlerin törenlerle karşılandığı rivayet edilir. Zira Osmanlı adabı, edebi, ahlakı, dürüstlüğü, efendiliği daha onlarca

yıl önce bu ülke insanlarının atalarından duydukları sanki birer masal gibiydi. Gelenlerden beklentileri de bu yönde idi. Fakat maalesef gelenlerin ekseriyetinin böyle olmadıklarını görüp sükutu hayale uğradılar. İlk neslin bıraktığı intiba, ne yazık ki Almanların İslam'a ısınmaktan ziyade daha çok uzaklaşmasına neden oldu. Bu durum Kuzey Afrikalıların geldikleri yerlerde farklı olmadı.

Almanya'da ve diğer Batı Avrupa ülkelerine gelen Arap ve Türk Müslümanlar arasında zamanla bir uyanış ve kendine dönme gayreti başladı. Bayram namazlarında, cuma namazlarında bir araya gelen Müslümanlar, Almanca tabiriyle 'Hinterhof' yani binaların arkalarındaki zemin kat ya da bodrum kat mahzenlerde bir araya gelerek ibadet etmeye başladılar. Almanya'da ilk bayram namazının Köln'deki büyük katedral Dom'da 3 Şubat 1965 yılında kılındığı rivayet edilir.

Bundan sonraki dönemde bu ülkelerde çalışan Almanya'da 'misafir işçi' Türkler, diğer ülkelerdeki 'göçmen' Araplar, her şehirde sayıları hızla artan cami, mescid açmaya başladılar. Benim elan yaşadığım şehirde, nüfusu itibariyle (yaklaşık 300 bin) küçük bir yer olmasına rağmen, yedi adet cami bulunmaktadır. Bunlardan diyanet kurumuna bağlı bir tanesinin çok yakında kubbeli minareli bir camisi olacak. İnşaatı neredeyse bitmek üzere.

Almanya'da yaşadıklarım ve gördüklerime göre bu ülkenin insanlarını müsbet olarak etkileyen Müslüman Türkler ya da Müslüman Türklerin bazı davranışları da yok değil. Mesela ilk gelen ve ikinci nesil işçilerin genel ekseriyetinden Alman işverenler her zaman memnun oldular. Övünmek ya da herhangi bir ırkı savunmak için söylemiyorum. Netice itibariyle Türkiye'den gelen herkese o zamanlar Almanlar 'Türk' diyorlardı. Bugün de bu çok farklı değil. Ancak Türkiye'de PKK terörünün ortaya çıkması ve mensuplarının Almanya'ya kaçarak sığınmaları, Alman devletinin de bunlara kucak açması sonucu, 'Kürt' ismi halk arasında daha çok bilinir hale geldi.

Tekrar örneğimize dönecek olursak, Alman işverenlerinin en çok memnun olduğu işgücü bugün hâlâ bizim insanlarımızdır. Ve bu hemen her alanda böyledir. Buna rağmen özellikle medyanın etkisiyle genelde yabancılara karşı özellikle de Türklere karşı maalesef olumsuz bir ayrımcılık söz konusudur.

Cemiyet içerisindeki davranışları bakımından da Türklerin diğer milletlere göre görgü, temizlik, trafik kurallarına riayet gibi konularda genel ekseriyetinin daha uyumlu olduğunu görmekteyiz.

Ahlaki ve imani açıdan değerlendirdiğimizde yine Anadolu'dan gelen Kürt, Türk, Laz ve diğerlerinin, İslami kaygı taşıyanların, ahlaki bakımdan Alman toplumuna asimile olmadıklarına şahid oluruz. Tam aksine daha çok kendine dönme ve şuurlanma yaşanmıştır. Bu yüzden bugün Almanya'da 3 bine yakın cami bulunmaktadır.

Tarihi gelişmelere baktığımızda, savaşlardan çok Müslüman tüccarların gidip yerleştikleri ülkelerde İslam'ın daha kalıcı olduğu ve buraların neredeyse tamamen Müslümanlaştığını görürüz. Fethedilen yerlerde ise buralara yerleşen Müslümanların cemiyet hayatı, ahlakı, ticaret ve iş hayatı, yerli insanları etkilemiş ve böylece onların da Müslüman olmalarına vesile olmuştur. Bugün aynı durum geçerlidir.

Batı Avrupa'da Müslümanların hayat tarzından etkilenen gayrimüslimler İslam'ı daha çok araştırma gayreti içine giriyorlar. Böylece İslam hakkında daha çok bilgi sahibi olunca Allah'ın hidayeti ve izniyle Müslüman oluyorlar. İhtida edenlerin sayısı giderek artmakta.

Bu gelişmeyi gören İslam düşmanları, nasıl bunu durdurabiliriz diye çareler aramaktalar. 11 Eylül 2001'de ABD'nin New York şehrindeki ikiz kulelere yapılan saldırılar böyle bir çabanın sonucudur. Bu hadiseden sonra tüm dünyada Müslümanları terörist ilan etmek suretiyle insanları İslam'dan soğutmak istediler. Maalesef İslam düşmanlarının bunda başarılı olmalarının en büyük nedeni, 'İslami cihad' adı altında camilere bile bombalı saldırılar yapan ahmak ve aptal sözüm ona 'Müslümanlar'dır.

Fakat ikiz kulelere saldırı hadisesinden sonra, tüm dünyada insanların İslam hakkında bilgi edinme arzuları çoğaldı. Bu mevzudaki eserlerin satışlarının büyük oranda arttığı görüldü.

Bugün Avrupa'da yaşayan Müslüman sayısının 35 ile 53 milyon arasında olduğu resmî kurumlar tarafından tahmin edilmektedir. Ancak kemiyet (yani uydurukça tabiriyle nicelik)'ten ziyade keyfiyet (yani yine uydurukça tabiriyle nitelik) her zaman daha önemlidir. Zira milyonlarca Müslümanın örnek davranışları, gayrimüslimlerin İslam'a bakışlarını, İslam'a uzaklaşmaları ya da yakınlaşmalarını belirleyecek en önemli faktördür.

Hollanda'da İslam

Veyis GÜNGÖR

Hollanda Türkevi Araştırmalar Merkezi Başkanı

Hollanda'da İslam'ın Kurumsallaşması Süreci ve Camilerin Konumu

Hollanda'da, bugün bir milyondan fazla Müslüman topluluğu yaşamaktadır. Her geçen gün büyüyen topluluk, kendi içinde çeşitlilik arz etmektedir. Hollanda'da Müslüman izleri 1600 başlarında, İspanya'da Hristiyanlığa geçmeye zorlanan Müslüman Moriskoların ülkeye gelmeleriyle başlar. Sonra, 16. ve 17. yüzyılda Osmanlı Devleti ile ilişkiler kuran Hollanda, 19. yüzyıldaki sömürgeci geçmişinden dolayı İslam ve Müslümanlarla tanış olur. Ancak, bu tanışıklık özellikle 1960'lı yıllarda yaşanan iş gücü göçü sonucunda farklı bir boyut kazanır. Geçici olarak Hollanda'ya gelen işçiler, bir müddet sonra ailelerini de Hollanda'ya getirirler. Bu süreçte, İslam Hollanda'da görünür bir hal alırken, İslam kültürünün kurumsallaşma süreci başlar. Bu sürecin en somut örneklerinden birisini, Müslümanların yoğun olarak yaşadıkları şehir ve mahallelerde çoğu minareli olmak üzere, inşa edilen camiler oluşturur. Geçen yüzyılın son çeyreğinde Hollanda'da açılan camilerin bir bölümü, cemaati kalmamış kilise ve havralardan oluşur. Bu makalede, Hollanda İslam ve Müslümanlar, camilerin açılmasıyla İslam'ın kurumsallaşması süreci, camilerin çok yönlü fonksiyonları, kilise ve havraların camiye çevrilmesi, ilk dönem İslam'ın kurumsallaşması üzerine yapılan araştırma, yayınlar ve günümüzde camilere bakış açısı üzerinde durulmaya çalışılacaktır.

Hollanda, İslam ve Müslümanlar

Hollanda'nın İslam ve Müslümanlarla tanışması ve ilişkisi 15. yüzyılda, İspanya'da Hristiyan olmaya zorlanan Müslümanların (Moriskolar) ülkeye gelmeleriyle başlar. 16. yüzyılda, Osmanlı Devleti tüccarları ile Hollandalı tüccarların alışveriş yapmalarıyla devam eder. 17. yüzyıl Hollanda Altın Çağı'nda ise, Hollandalılarla Müslümanlar arasındaki ilişkiler daha da artar. Bu çerçevede, Hollandalılar Osmanlı Devleti'nin yardımıyla İspanyollara karşı savaşırlar. Bu yüzyılda iki toplum arasındaki ticari ilişkiler de güçlenir. Müslümanların ilk kez Hollanda resmi evraklarında kayıt altına alınması bu dönemdedir. 1612 yılında, Hollanda ilk kez Cornelis Haga'yı, İstanbul'a büyükelçi olarak görevlendirir (Güngör, 2006).

19. yüzyılda, Hollanda'nın Endonezya ve Surinam kolonileri dönemi başlar. Hollandalılar bu ülkelerde milyonlarca Müslümanla iç içedirler. Ancak, Müslümanlar ilk kez 1879 yılında yapılan nüfus sayımında vatandaş olarak sayılırlar. Bu yıllarda, Hollanda'da 13 erkek ve 36 kadın olmak üzere toplam 49 Müslüman vardır. Endonezya Müslümanlarından olan bu küçük grup o yıllarda Den Haag'da yaşamaktadırlar. İkinci Dünya Savaşı sonrası, Hollanda'da Müslümanların sayısı az da olsa artmaya başlar. Endonezya'nın Hollanda'dan bağımsızlığını kazanmasının ardından, Hollanda Kraliyeti, Doğu Hint Ordusu'nun Müslüman olan bazı eski askerleri Hollanda'ya gelirler.

Hollanda'nın İslam ve Müslümanlarla daha geniş ve yakın tanışma döneminin ikinci süreci, yirminci yüzyılın ikinci yarısında yaşanan iş gücü göçüyle başlar. 1960'lı yıllardan itibaren Hollanda'ya göç eden Türkler ve Faslılar ve 1975 yılında bağımsızlığa kavuşan ve 1980'de yaşanan askeri cuntadan sonra Surinam'dan da çok sayıda Müslüman Hollanda'ya göç eder.

Yirminci yüzyılın son yirmi yılında yaşanan savaşlar neticesinde de İran, Bosna, Afganistan, Irak ve Somali'den Müslüman mülteciler Hollanda'ya iltica ederler. Ülke nüfusunun yüzde 5,6'nı oluşturan Hollanda'daki Müslümanların (Schmeets ve Houben 2023) önemli kısmı, mülteci Müslümanlar, Hollanda sömürgesi ülkelerden gelenler ve Hollanda'ya göç veren Türkiye ve Fas ülkelerinden gelen Müslümanlar ve yerli Müslümanlardan oluşmaktadır.

Hollanda'da İlk Cami

Hollanda'da ilk cami, 1935 yılında, Hollanda'nın Doğu Hint Adaları'ndan gelen Müslüman öğrenciler, denizciler ve ev hizmetçileri tarafından Den Haag'da kurulmuş olarak literatüre geçse de 1600'li yılların başlarında İspanya'dan Amsterdam'a sığınan Endülüs'ün sürgün Müslümanları Moriskolara, ibadet edebilmeleri için bir mescit izni verildiği, Katolik bir tarihçi tarafından ifade edilmektedir. Den Haag'da, Hugo de Grootstraat 31 nr'da açılan ilk camiden yirmi yıl sonra, de Oostduilaan 79 nr'da ilk camii inşa edilmiştir. Cami Pakistan, Hindistan ve Endonezya Müslümanlarının oluşturduğu Ahmediye ekolü mensuplarınca açılmıştır (Bouwman, 2019). 1953 yılında ise, Endonezya'dan gelen (Moluk) Müslüman askerlerce Hollanda'nın Friesland bölgesindeki "Wyldemerk Mülteci Kampı"nda ahşap bir cami inşa edilmiştir (Karagül, 2015).

Hollanda'da camilerin açılması süreci, 1960'lı yıllarda Türkiye

Bu yüzyılda iki toplum arasındaki ticari ilişkiler de güçlenir. Müslümanların ilk kez Hollanda resmi evraklarında kayıt altına alınması bu dönemdedir. 1612 yılında, Hollanda ilk kez Cornelis Haga'yı, İstanbul'a büyükelçi olarak görevlendirir

ve Fas'tan gelen Müslüman işçilerin, ailelerini de Hollanda'ya getirmeleriyle yeni döneme girer. Yeni dönemde, özellikle Müslüman topluluğun çocuklarının da dini eğitimcilerinin ihtiyaçlarının giderilmesinden hareketle, eski okul binaları, fabrika ve büyük salonlarda ibadet edilmeye başlanır. Söz konusu yoğun talebin karşılanması için çok yönlü çalışmalar devam ederken, devletin de desteğiyle ilk minareli cami 1975 yılında Hollanda'nın doğu bölgesinde bulunan Almelo kentinde inşa edilir.

1978 yılında Den Haag kentinin merkezinde bulunan Sinagog Müslümanlarca satın alınıp Mescid-i Aksa Camii olarak ibadete açıldı. 1981 yılında da Amsterdam Rozengracht'da bulunan eski Rum-Katolik Sint Ignatius Kilisesi, Fatih Camii olarak ibadete açıldı. 1982 yılında ise, Utrect'deki Overvecht mahallesinde bulunan Katolik Kilisesi Omer Faruk Camii olarak hizmete açıldı. Bu yıllarda, 18 kilise ve havra Müslümanlar tarafından satın alınarak camiye çevrildi (van der Linde, 2013). Bunların on tanesi Protestan Kilisesi, beş tanesi Rum Katolik Kilisesi ve üçü de Yahudi Havrası'ydı. Hollanda'da cami sayısı ilgili net bir sayı verilmezken, farklı yayınlarda toplam 500'ün üzerinde cami olduğu belirtilmektedir.

Camilerin Emansipatorik Fonksiyonları

Yirminci yüzyılın sonu ve yirmi birinci yüzyılın başlarında bir kurumsallaşma süreci yaşayan Hollanda'daki Müslümanlar, bulundukları şehirlerin bazı mahallelerin adeta bir sembolü haline gelen camilerin açılmasına yöneldiler. İslam'ın ilk dönemlerinde olduğu gibi, Hollanda'da yeni açılan camiler çok amaçlı olup, Müslümanların farklı ihtiyaçlarını karşıladı. Birçoğu, farklı birimlere sahip külliye fonksiyonuyla, dini, sosyal, kültürel, ekonomik özellikleriyle ortaya çıktı. Bunlara ek olarak, camilerin lokalleri ve kantinleri, özellikle 1990'lı yıllarda, Müslümanların Hollanda'da siyasi katılım sürecinde önemli rol oynadı. Hollandalı karar vericiler, Müslümanlara camilerden ulaştılar. Müslüman çocukların dini eğitimleri yanı sıra, ev ödevlerine yardım faaliyetiyle, camiler Müslümanların Hollanda eğitim sisteminde de başarılı olmasına katkıda bulundu. Birçok camide oluşturulan kadın kolları ve yapılan sosyal ve kültürel faaliyetlere, genç kızlar ve kadınlar toplumun etkin bireyleri oldular. Milli ve dini kimliğin muhafaza edilmesinde camilerde organize edilen eğitim çalışmaları da camilerin çok yönlü fonksiyonları arasındadır. Bazı camilerde, berber, lokanta, süper market, çay ocağının bulunması, Müslümanların sosyal ve ekonomik ihtiyaçlarını karşıladı. Camilerin salonları toplu törenlerin -düğün, nişan, sünnet düğünü, konser- yapıldığı mekanlardır. Camiler, kısmen Müslümanların kamu kurum ve kuruluşlarıyla, Hollanda'daki diğer topluluklarla iletişime girilen, toplumda temsil gücü olan merkezlerdir.

Camiye Dönüşen Kiliseler ve 2000'li Yıllar

Hollanda'da İslam'ın kurumsallaşma sürecinin etkin bir şekilde yaşandığı 1980 ve 1990'lı yıllarda, artık cemaati kalmamış kiliselerin satın alınarak camilere dönüşmesine Hristiyanlarca da sıcak bakılıyordu. Ancak, 2000'li yıllardan sonra, bu bakış, hızla değişti. Hollanda'nın günlük gazetelerinden Trouw'ın yaptığı araştırmaya göre, Hollanda'da toplam 25 kilise camiye dönüştürülürken, bu sayının 23'ü 2000 yılından öncedir. Son yirmi yılda, sadece iki kilise cami olmuştur. Protestan Kilisesinden Jos Aarnoudse göre, **"2000 yılına kadar Protestanlar, kiliselerin camiye dönüştürülmesini, kilisenin dini kullanımının bir devamı ve dolayısıyla arzu edilen bir şey olarak görüyorlardı".** Ancak, gerek 11 Eylül 2001 terör saldırıları, gerek Hollanda'da oluşan siyasi hava, örneğin, varlığı sadece İslam karşıtlığı olan Geert Wilders'ın oylarını her seçimde arttırması, Müslümanların suçlu görülmesi ve gösterilmesine sebep olmuştur. İslam aleyhinde oluşan toplumsal iklim, bir tür sansür oluşturmuş, Protestan ve Katolikler, kiliselerin Müslümanlara satılmasına sıcak bakılmayıp, cemaati kalmayan kiliselerin farklı amaçlarla kullanılması gündeme gelmiştir. Hollanda Kültürel Miras Ajansı'nın (RCE) Hollanda'daki tüm kilise binalarında yaptığı araştırmaya göre Hollanda'da 7.110 ibadet yeri ve tapınak bulunmakta. Bunun 1.530'u yeni amaçlar için düzenlenirken, 295'ine yeni işlev kararı verildi (RCE). Kiliseler artık, kültürel ve sosyal işlevler için satılırken, ev, apartman, restoran, kafe ve iş merkezi olarak faaliyete geçmektedir.

Hollanda'da İslam'ın Kurumsallaşması Sürecinde Araştırmalar

Hollanda'da İslam'ın görünürlüğünün artmasıyla birlikte, İslam'ın Hollanda'da kurumsallaşması üzerine araştırmalar, doktora tezleri ve kitap yayınlarında da bir artış gözlemlendi. Bunlardan en bilineni, uzun süre televizyon tartışmalarına ve medyaya konu olan, 1984 **yılında Jacques Waardenburg, J. T. P. de Bruijn** tarafından yayınlanan "İslam, norm, ideal ve gerçeklik"

başlıklı kitap yayınıdır. Bu yayını sırasıyla, 1992 yılında VU Yayınları arasında çıkan **Nico Landman'ın** *"Seccade'den Minare'ye; Hollanda'da İslam'ın kurumsallaşması"* başlıklı doktora çalışması, 1996 yılında **Jan Rath** redaksiyonunda *"Hollanda İslam'ı; bloklaşmış bir toplumun dini bir cemaatin ortaya çıkışına tepkileri"* başlıklı kitabı, aynı yıl **Tijl Sunier'in**, *"Hareket Halindeki İslam: Türk Gençleri ve İslami Kuruluşlar"* ve 1997 yılında **W.A.R. Shadid & P.S. van Koningsveld'in** *"Hollanda'da Müslümanlar ve çok kültürlü toplumda din"* ve 2008 yılında *"Hollanda'da ve Belçika'da İslam*" çalışmaları, 2009 yılında **J. Van der Sar, R. Lombo-Visser ve W. Boender**'ın *"Takdir edilen camiler: Hollanda'daki camilerin sosyal katkısı üzerine bir araştırma"* başlıklı eserler takip etmiştir. İslam'ın Hollanda'da kurumsallaşması sürecine katkıda bulunan Amsterdam Üniversitesi'nden İslam bilimcisi **Kees Wagtendonk**, Vrije Üniversitesi'nden teolog ve İslam bilimcisi **Anton Wessels,** teolog ve İslam bilimci **Jan Slomp'ın** literatür çalışmaları da önemli rol oynamıştır. Öyle ki, Protestan kilisesinin Müslümanlardan sorumlu uzmanı Jan Slopm'un o yıllarda **"Kur'an-ı Kerimde çok fazla gerçek var" ve "Hz. Muhammed Allah'ın Elçisidir"** (Güngör, 2023) ifadeleri büyük tartışmaları beraberinde getirmiştir.

Yirminci yüzyılın sonlarına doğru başlayan Hollanda'da İslam'ın kurumsallaşması sürecinin somut örneğini oluşturan camilerin açılması ve beraberinde getirdiği olumlu gelişmeler, içinde bulunduğumuz yirmi birinci yüzyılın ilk çeyreğinde, başlangıçtaki hareketliliği devam ettirememiştir. İlk dönemdeki çok yönlü araştırmalar, teşvikler, destekler hatta Müslümanların dinamikliği çeşitli sebeplerden dolayı sekteye uğramıştır. 11 Eylül saldırıları, Körfez ülkelerinden camilere sağlanan finans desteği ve selefi hareketlerin etkisi, dünyanın farklı yerlerinde İslam adına yapılan terör saldırıları, ırkçı ve aşırı sağ siyasi hareketlerin giderek büyümesi ve diğer gelişmeler ve faktörler, İslam'ın Hollanda'da kurumsallaşma sürecini olumsuz yönde etkilemiştir. Olumsuz yönde etkilenmesiyle kalmayan bu süreçte camiler, Avrupa'nın İslamlaşmasını sağladığı gerekçesiyle aşırı sağcı grupların hedefi haline gelmiştir. Camilere ırkçı saldırılar yapılmış, duvarlarına hınzır başı konularak Müslümanlar tahrik edilmeye çalışılmıştır. Diğer taraftan, medyanın da olumsuz yayınlarıyla, karar vericiler Hollanda'daki İslami kurumlarda, başta camiler olmak üzere, selefilik tehlikesini bahane ederek, camilerin mercek altına alınması yönünde görüş belirtmişler, bu yönde çeşitli araştırmalar yaptırmışlardır. Bu araştırmalardan birisi 2019 yılında Hollanda Parlamento Soruşturma Komisyonu tarafından "Özgür olmayan ülkelerden gelen istenmeyen etkiler" başlıklı yaptırılan araştırmadır. Geniş çaplı tartışmalara sebep olan bu araştırmanın çok yönlü sonuçlarının en dikkat çeken sonuçları; camilerin güvenlik sorunu alanına çekilmesi ve gösterilmesi iken, bir başka sonucu da son yıllarda Hollanda'daki camiler hakkında yeterli bilimsel araştırmaların yapılmadığı ve camiler hakkında siyaset, medya ve toplumun yeni bilgilere sahip olmaması ve ülkedeki Müslüman kuruluşlarla iş birliğinin sınırlı olmasıdır.

Hollanda'da İslam'ın görünürlüğünün artmasıyla birlikte, İslam'ın Hollanda'da kurumsallaşması üzerine araştırmalar, doktora tezleri ve kitap yayınlarında da bir artış gözlemlendi.

Göçmenlik ve Buğulu Cam

Muhsin CEYLAN
Gazeteci

Almanya'yı iktidar veya muhalefet siyasi ve mali destekli sosyal medya başta merkez medyadaki paylaşım ve haberlerden değil, yarım asra yaklaşan bir zamandır onun içinde yaşayan birinden okumaya ne dersiniz? 83 milyonluk Almanya'da, yoksulla zengin, doğuyla batı, kırsalla kentli, gençle yaşlı ya da kimlik, inanç veyahut da cinsiyetle ilgili tartışmasız, habersiz ve bunlarla ilgili araştırmaların açıklanmadığı, akademik analizlerin yapılmadığı gün yok gibi. Yeni yerlisi olduğumuz çok kültürlü toplumumuzu hâlâ neyin bir arada tuttuğunu soran talk showlar ve gazete-tv-radyo haber ve yorumlarının bulunmadığı bir günümüz geçmiyor.

Artık birçoğumuzun gündeminde bile olmayan Korona salgını, yaşadığımız sonuçları itibariyle ekonomik durumu daha da kötüleştirdi. Enflasyon, özellikle yoksulları vuruyor. İşsizler, bekar ebeveynler ve öğrenciler ile dar gelirli kadınlar daha çok fakirlik riskiyle karşı karşıya. Sosyal devletin üç yardım paketi, başta maddi sıkıntılara anlık kısmi çare katkısı sağlarken, toplum, paranın hızlı bir şekilde erimesinden dolayı dramatik bir şekilde yükselen fiyat artışlarına karşı köklü çözüm bekleyişi içinde. Enflasyonun özellikle yoksulları, dar ve orta gelirlileri vurduğu gerçeğiyle karşı karşıyayız refah ülkesi Almanya'da.

Almanya'da yoksulluğun artık birçok yüzü görünür hale geldi. İki milyondan fazla insan, destek ve ücretsiz yemek için düzenli olarak gıda bankalarına (Tafel) başvuruyor. Sosyolojik olarak orta sınıf da çok iş, az parayla geçinmeye çalışıyor. Vatandaşlık ödeneği, kira destek yardımı veya eğitim destek bursu BAFöG gibi mali yardımlar da vasat bir hayat için yetmiyor. Bu sürecin nereye evrileceğiyle ilgili yapılan araştırma sonuç analizleri, hiç te iyi günler vaat etmiyor maalesef.

Yarınların Kurulduğu Bugünler

Federal İstatistik Dairesi'nin rakamlarına göre, ağırlıklı olarak yarım gün çalışanlar, işsizler, bekar ebeveynler ve öğrenciler, artan yaşam maliyeti nedeniyle yalnızca temel ihtiyaçları satın alabiliyor. Akademik makale yazmadığımız için gerek hükümet gerekse çok çeşitli kurum ve kuruluşlarla vakıfların, siyasi partilerin araştırmalarının detaylarını burada paylaşarak sizleri rakamlara boğup yormak niyetinde değilim.

Almanya'da büyük bir düşük ücretli sektör var. Asgari ücret de yoksulluğa düşme riskini ortadan kaldırmıyor. Güncel oranı yüzde 17,4 olan yaşlıların, emeklilerin yoksulluğu uzun yıllardır tartışılan konular arasında. Evet, Almanya'da, son 30 yılın zengin ve fakir arasındaki en büyük uçurumunu yaşıyoruz. Dar ve düşük gelirlilerin yaşayabilmek için kendilerini taşıdıkları gettolar, artık bugün hemen hemen her şehirde mevcut. Bu mahallerdeki okulların hem fiziki hem de eğitim seviyesi durumu bahs-i diğer olmakla birlikte, nüfusları milliyetlerinden bağımsız her geçen gün artan bilhassa genç kuşağın aidiyet ve kimlik sorununun, yarınların en yoğun tartışılacak konuların başında olacağını bugünlerden kestirmek için kâhin olmaya gerek yok. Başta sosyal ihmalin tetiklediği yoksulluk ve umut eksikliğinin birikip çoğaldığı göçmen ülkesi Almanya'da, ivedilikle farklı kültürleri ve onlara sahip fertleri, toplulukları tanıyan kent sosyologlarına, hayatın içinden teologlara ve sosyal hizmet uzmanlarına ihtiyacımız var.

Almanya'da eşitsizlikle mücadele eden Paritaetische Wohlfahrtsverband'ın açıkladığı Yoksulluk Raporu "Almanya birleşmeden bu yana hiç bu kadar fakir olmamıştı" başlığı bu ülkedeki her ferdi, 'Almanya'da nereye gidiyoruz?' diye ciddi ciddi düşündürmeli. Dörtte biri göçmen asıllı olan 83 milyonluk Almanya'da, ülkedeki yoksulların oranının yüzde 16,6 ile 13,8 milyona ulaşmış olması, sosyal bir bomba adeta. Asli veya yeni yerli fark etmeksizin dar veya orta gelirlilerin mülk sahibi olma değil, normal kiralık ev bulmaları sosyal mesken politikasına dönülmediği sürece artık imkânsız Almanya'da.

Etkilerini iliklerimize kadar yaşadığımız Korona salgını ve Putin'in Kırım'dan sonra istila için Ukrayna'ya açtığı savaş, Almanya'da 2010 yılından bu yana derinden derinden giden yoksulluk artış seyrini tetik-

Göçmen ülkesi Almanya'da 'yalnızlık, yoksulluk ve kimlik' gibi alanlardan kaynaklanan sıkıntıların aşılması için sadece çözüm bekleyen değil, aktif katılımlarla teklif ve tenkitlerimizi her türlü çözüm masalarına taşımak için çok ama çok acele etmeliyiz ki, bu sıkıntılar daha da kangrenleşmesin.

İşin ehli, ister gönüllü ister zorunlu göçmenliğin tarifini yaparken, "Göçmenlik, tıpkı buğulu bir cam gibidir; ne dışarıdan içerisi, ne de içeriden dışarısı tam olduğu gibi gözükür, o hep bulanıktır.'' diyor.

ledi. Çocuklar ve gençlerdeki yoksulluk oranının yüzde 20,8 ile rekor seviyeye ulaşmış olması hiçte hayra alamet olmasa gerek.

Federal Hükümetin Göç, Mülteciler ve Entegrasyondan Sorumlu Devlet Bakanı Reem Alabali-Radovan'ın hazırladığı "Almanya'da Irkçılık: İlk Durum, Eylem Alanları, Tedbirler" başlıklı durum raporu, Almanya'da ırkçılığa dair veriler, ırkçılığın tezahür biçimleriyle bu hastalığa karşı tedbir planlarını detaylı bir şekilde ele alıyor. Bakan Alabali-Radovan'ın raporda "Çeşitlilik, çok kültürlülük uzun zamandır var olan bir reel durum; ancak bu gerçeklik tüm alanlarda norm haline gelmeye, getirilmeye yani kurumsallaşmaya muhtaç" ifadeleri, bu elzem köklü değişikliğin sadece politikanın, siyasetin görevi değil, asli yerlisi göçmen asıllısıyla hepimizin olduğu mesajını da içinde barındırıyor.

Göçmen ülkesi Almanya'da 'yalnızlık, yoksulluk ve kimlik' gibi alanlardan kaynaklanan sıkıntıların aşılması için sadece çözüm bekleyen değil, aktif katılımlarla teklif ve tenkitlerimizi her türlü çözüm masalarına taşımak için çok ama çok acele etmeliyiz ki, bu sıkıntılar daha da kangrenleşmesin. Bunu gerçekleştirmek için harekete geçemediğimiz sürece ortak tanımlayan değil, tanımlanan olmaya devam ederiz ki, uzmanları tarafından asrın hastalıklarından olduğuna dikkat çekilip vurgulanan yalnızlık, yoksulluk ve kimlik gibi başlıca problemlerin çözümüne hepten uzak kalırız.

Peki bu katılım eylemi için fikri bir manifestomuz, yol haritamız var mı ve kimlerden nasıl yardım alabileceğimiz sorularının cevaplarını bulmamız lazım. Almanya merkezli Avrupa'ya göçün 63. yılına yaklaştığımız bir zamanda bile artık yaşadıkları ülkelerin yeni yerlileri haline gelmiş bizlere, toplum ve medyamız ile siyasilerimizin bile hâlâ 'gurbetçi, alamancı' gibi dünün tanımlamaları, kavramları üzerinden anmaları, en hafif ifadeyle onların sosyoloji cahili ve zamanın ruhunun ne kadar ırağında olduğunun en net göstergesi. Yazıyı buraya kadar okuma zahmetinde bulunanlarımızdan bazılarının yukarıdaki cümlelerimize duygusal bakıp bize kızdıklarının farkındayım. Bazıları üzülecek, bize kızacak diye yaşadığımız gerçekle-

ri yazmaktan geri durmak, ilk başta Almanya'nın bugünkü haline gelmesinde el emeği, göz nuru ve alın teri olan, ömründe hiç bahar görmeyen güz güllerine benzettiğim babam başta amcalarım, halalarım ve dayılarım gibi birçoğu hayatta olmayan göçün birinci kuşağına saygısızlık olur. Yazıyı uzatmamak için Anadolu insanının o güzel deyimlerinden biri olan 'Yiğit, düştüğü yerden ayağa kalkar' ile ne demek istediğimizi sade yani; az ve öz ve de yalın demiş olalım.

Etrafımıza İlgi veya İlgisizliğimizin Sonuçları

Ünlü psikiyatrist ve beyin araştırmacısı Prof. Dr. Dr. Manfred Spitzer, toplumlardaki yalnızlık fenomenleri ve tehlikelerinden bahsederken, yalnızlığın hayattaki bir numaralı risk olduğuna dikkat çekiyor. Yalnız olanların kansere, kalp krizlerine, felçlere, depresyona ve bunamaya yakalanma ihtimalinin yalnız olmayanlara göre daha yüksek olduğunu belirten Prof. Spitzer, toplumlarda yalnızlığın genç-yaşlı, erkek-kadın, zengin-fakir ayrımı yapmadığını birçok ilmi araştırma sonuçlarının gösterdiğini, vurguladığı uyarı cümlesini de, 'Hepsi diyor ki: yalnızlık öldürür!' diye bitiriyor.

Ulm Üniversitesi Psikiyatri Kliniği ve Nörobilim ve Öğrenme Transfer Merkezi'nin başkanı Alman beyin araştırmacılarından Prof. Dr. Dr. Manfred Spitzer, insan izolasyonunun ilerlemeye devam ettiği bir toplumda yapılan araştırma sonuçlarında yalnızlığın günümüzde nasıl göründüğüyle beden ve ruh üzerinde ne kadar ciddi etkisi olduğundan bahsederken, yalnızlığın beden ve ruh için ölümcül sonuçları olan bir hastalık olduğu uyarısını yapıyor.

"Yalnızlık da bulaşıcıdır ve bir salgın gibi yayılır. Sadece bekarlar değil, evliler de etkilenir!'' diyen Prof. Dr. Dr. Spitzer, şöyle devam ediyor: "Batı ülkelerinde yalnızlık bir numaralı katildir. Bu endişe verici mesaj artık dünya çapında sayısız bilimsel çalışma tarafından doğrulandı ve bu da şunu açıkça ortaya koyuyor; yalnızlık, yalnız olmaktan daha fazlasıdır. Patojenik (hastalık oluşturan) yalnızlık ve sosyal izolasyonun insan bedeni ve ruhu üzerindeki etkileri o ferdi oluşturan en önemli faktörlerdendir".

Konu fert, birey olunca işin tabiatı gereği kişilik ve kimlik kavramları üzerinde konuşmak gerekiyor. Çağımızın her türlü krizleriyle ilgili bugün başta sosyoloji, sosyal psikoloji, felsefe, edebiyat, siyasal bilimler, antropoloji alanı uzmanları, yaşadığımız ve hatta düşündüğümüz her şeyin kişilik ve kimliğimize etki ve bunların oluşma süreçlerine temas ediyor, yazıp çiziyorlar. Yani etrafımızda olup biten her şey, bizim isteyip istemediğimizden bağımsız bizde iz bırakıyor ve bizi ilgilendiriyor. Bugün ve yarınlarımızı da bizim bu olgulara ilgi(sizliği)miz ve al(ma)dığımız tedbirler belirleyecek...

İşin ehli, ister gönüllü ister zorunlu göçmenliğin tarifini yaparken, "Göçmenlik, tıpkı buğulu bir cam gibidir; ne dışarıdan içerisi, ne de içeriden dışarısı tam olduğu gibi gözükür, o hep bulanıktır.'' diyor. Onun için Avrupa'da yaşayan insanlarımıza ne profesyonel (algıcı) ne de vasat akıldan uzak, bazılarının ileri geri lakırtıları üzerinden okuyup tanımlamak yerine -içinden geçtiğimiz süreçlerin beraberinde getirdiği gerilimlerin sebep olduğu- kızma hızımızı biraz yavaşlatalım ki, gerçek resim bize uzak düşmesin...

Yazıyı uzatmamak için Anadolu insanının o güzel deyimlerinden biri olan 'Yiğit, düştüğü yerden ayağa kalkar' ile ne demek istediğimizi sade yani; az ve öz ve de yalın demiş olalım.

Faydalanılan Kaynaklar:
Krisenpolitik: Der Abstieg der Mittelschicht MONITOR vom 06.10.2022
Verfall und Ende des öffentlichen Lebens: Die Tyrannei der Intimität Richard Sennett
Was unsere Gesellschaft zusammenhält Richard Sennett
Einsamkeit Prof. Dr. Dr. Manfred Spitzer
Die Krise der modernen Welt von René Guénon, Ulrich Kunzmann
Die gespaltene Gesellschaft Jürgen Kaube, André Kieserling
Der Paritätische Armutsbericht 2022: "Zwischen Pandemie und Inflation"
Armut in Deutschland wächst 19.12.2022 Bundeszentrale für politische Bildung (bpb)
Kinderschutzbund warnt vor Zunahme von Kinderarmut 19. 12. 2022 ZEIT ONLINE
Kinder und Jugendliche in Armut. Katholische Jugendsozialarbeit (BAG KJS).

Avrupa Müslümanlarının Gayrimüslimlerle Münasebetleri

Hakan AYDIN

Dr., IGMG Eğitim Başkan Yardımcısı ve ILM Akademi Müdürü

Müslüman toplumların gayrimüslimler ile beraber yaşam tecrübeleri Efendimiz Hz. Muhammed (s.a.v) zamanında başlamıştır. Sahabe-i Kiram bu bağlamda birbirinden çok farklı üç devir geçirmiştir. İlk başta Mekke'de Kureyşlilerin zalim müşrik nizamına maruz kaldıktan sonra Habeşistan'a hicret edip, adil bir Ehl-i kitap nizamın altında azınlık olarak hayatlarını sürdürdüler. O zamanlar daha Hristiyan olan Ashame isimli Habeşistan kralı (Necaşi) Müslümanlara bütün dini ve içtimai özgürlük haklarını verip onları koruma altına almıştır. Akabinde Medine-i Münevvere'ye göç edip Müslüman bir çoğunluk olarak Resulullah'ın irşadı altında adil bir nizam kurmuştular.

Yaklaşık 1440 senelik İslam tarihinin son 100 yılında Müslümanlar yeni bir durumla karşı karşıya kalmışlardır. Müslümanların azınlık, barış içerisinde ve devamlı olarak bir ülkede yaşamaları yeni bir tecrübedir. Peygamber (s.a.v) zamanındaki Habeşistan dönemine uygun bir yaşamı tecrübe eden Müslüman toplum, "Gayrimüslimlerle Münasebetler" bağlamında hassas bir dönemden geçmektedir. Aşırı uzaklaşmalar düşmanlığı, aşırı yakınlaşmalar ise benliğinden uzaklaşma neticelerini oluşturabilmektedir. "Gayrimüslimlerle Münasebetler", konusu dinen teorik bilgiler ve tecrübi rol modellikler ile beraber oluşturulmaya ve yeniden inşa edilmeye başlandı.

Allah Teâlâ, Maide Suresi'nde gayrimüslimlerden kitap ehli olanlarla münasebetlerimizde bazı önemli hususlara değinmektedir*: "Bugün size iyi ve temiz nimetler helâl kılınmıştır. Kendilerine kitap verilenlerin yiyeceği size helâldir; sizin yiyeceğiniz de onlara helâldir..."*[1]

Gayrimüslimlerin kitap ehl-i olanlarının helal olan yiyeceklerinden beraberce yemek ve bu vesile ile bir masa etrafında buluşmak ve kaynaşmak arzu edilmiştir. İçerisinde yaşadığımız ülkelerde ehl-i kitap olan ve olmayan gayrimüslim toplum çoğunluktadır. İslam çerçevesinde kalarak bu toplum ile münasebetlerimizi sürdürmek durumundayız.

Müslüman şahsın insanlara karşı sorumlulukları şu çerçevede olmalıdır:

1- Kişinin en yakın ailesi olarak ifade edilen anne, baba ve çocuklardan oluşan çekirdek aileye karşı görev ve sorumluluklar en üst seviyededir.

2- Büyük aile ve akrabalar olarak ifade edilen yakınlara karşı ikinci derecede sorumluluklar bulunmaktadır.

3- Ancak mü'minlerin birbiriyle kardeş oldukları gereği, Müslüman olan diğer mü'minlere karşı "Din kardeşliği" görevleri bulunmaktadır.

4- Mü'minlerin dışında kalan diğer bütün insanlara karşı görevler bulunmaktadır. Komşuluk ilişkileri, öğretmen-öğrenci münasebetleri, iş ortamı münasebetleri, okul arkadaşlıkları ve diğer ortamlarda gayrimüslim kişilerle olması gerekli insani münasebetler dinimiz tarafından açıkça belirlenmiştir. İnsanlar tam bir din özgürlüğüne sahiptirler. Hak dinin "İslam" olduğunu unutmadan, diğer dinlerin dünya görüşlerinin de var olacağını ve insanlar tarafından yaşanmasının yine "İslam" dini tarafından yeryüzü imtihanının bir parçası olarak kabul edilen bir durum olduğunun bilinmesi gerekir. Her şeyden önce kişi, insan olması itibariyle tabiî bir değere sahiptir. Çünkü onun hakkında Yüce Allah şöyle buyurmuştur: "And olsun ki biz, insanoğullarını şerefli kıldık, onların karada ve denizde gezmesini sağladık, temiz şeylerle onları rızıklandırdık, yarattıklarımızın pek çoğundan onları üstün tuttuk."

Yukarıda sayılan kesimlerin hepsi eşit derecede "insan" olma onuruna yakışan münasebeti hak etmektedirler. Bir gruba olan sorumluluk ve görevlerin daha fazla olması, diğer grubun daha az değerli olduğu anlamına asla gelmez. Çekirdek aile ve akraba boyutunda olan kişilerin gayrimüslim olmaları söz konusu ise, bu kişiler de "aile" yakınlığı boyutunda ilgiyi hak etmektedirler. Gayrimüslim olanlar ile "din" ayrılığı vesilesiyle şu ayet-i kerime akıllardan çıkarılmamalıdır: "Sizin dininiz size, benim dinim banadır."

Din ayrılığı vesilesiyle doğal olarak aynı mabet içerisinde ibadet edip kucaklaşmak, aynı bayramı veya dini özel günleri idrak etmek veya dini söylemlerle birbirimize hitap etmemiz mümkün olmaz. Herkes kendi din mensupları arasında bu münasebetler içerisinde bulunur. Her dinin kendi örfi uygulamaları kendi mensupları arasında uygulanır. Gayrimüslimler ile münasebet içerisinde bulunurken İslam ahlak kurallarından feragat edilmez. Yukarıda ifade edilen noktaları Hz. Peygamber Efendimiz 'den rivayet edilen şu hadis-i şerifften öğrenmekteyiz:

"Komşuların üç farklı dereceleri vardır. Bir komşunun bir hakkı olur, o da hak bakımından en düşük olan komşudur. Bir komşunun iki hakkı vardır. Bir komşunun da üç hakkı vardır, o da komşuların en faziletlisidir. Bir hakkı olan komşu, akraba olmayan müşriktir. Onun komşuluk hakkı vardır. İki hakkı olan komşu, akraba olmayan Müslüman komşudur. Onun İslam ve komşuluk hakkı vardır. Üç hakkı olan komşu ise, akraba olan Müslüman komşudur. Onun İslam, komşuluk ve akrabalık hakkı vardır."

Barış içerisinde yaşanılan gayrimüslim topluma karşı adaletli olmak Allah'ın sevdiği bir hususstur. Onlar ile güzel insanî münasebetler kurmak ve ortak faaliyetler yapmak Kur'an'ın arzuladığı bir hususstur. Hz. Ebubekir (ra)'ın cahiliye döneminde boşadığı Kuteyle isminde bir eşi vardı. O evlilikten Hz. Aişe (ra)'nın ablası olan Hz. Esma (ra) doğmuştur. Medine döneminde, Müslüman olmayıp müşrik kalan annesi Hz. Esma'ya gelip ona farklı hediyeler takdim ettiğinde kendisi bu ikramı reddedip sert bir üslup ile "Senden hediye kabul etmem! Resulullah izin verene kadar da yanıma gelme!" diye karşılık verdi. Hz. Aişe (ra) bu olayı Peygamber Efendimiz 'e taşıdığında şu ayet nazil oldu:

"Allah, din konusunda sizinle savaşmayan ve sizi yurtlarınızdan çıkarmayanlarla iyi ilişkiler içinde olmanızı ve onlara adaletli davranmanızı yasaklamaz. Allah adaletli olanları elbette sever."

Bir sonraki ayette uzak durulması gereken gayrimüslimlerin kim olduğu açıklanıyor:

"Allah ancak, din konusunda sizinle savaşmış, sizi yurtlarınızdan çıkarmış ve çıkarılmanıza yardım etmiş olanlarla dostluk kurmanızı yasaklar. Kim onlarla dost olursa işte bunlar kendilerine yazık etmişlerdir."

Allah'ın emir ve yasaklarına teslimiyet gösteren Müslümanlar, farklı inanç mensuplarına yönelik ilişkilerinde ve konuşmalarında bile, terbiye ve nezaket kurallarına riayet etmeleri gerekmektedir. Çünkü bu davranış biçimi, insan

olmanın bir gereğidir; ayrıca kötü söz ve davranış insanın aslî fıtratına aykırı olduğu için genellikle bu tür olumsuz söz ve davranışlar insanları tepki psikolojisine iter. Nezaketten yoksun olarak ifade edilen her türlü söz, kişiyi ve temsil ettiği kimliği itici kılacaktır. Bu husus, özellikle Batı coğrafyasında hayatlarını idame ettiren Müslümanların daha da çok dikkat etmesi gereken bir durumdur. Çünkü yaşadığımız gayrimüslim coğrafyada, biz Müslümanlar sadece şahsımızı değil, tabiri caizse İslam dünyasının vitrini konumundayız. Güzellik adına ortaya konulacak tüm hâl, hareket ve sözler aynı zamanda İslam'ın hanesine artı olarak yazılacaktır. Ortaya konulacak çirkinlikler ise, İslam'ın yanlış bilinip tanınmasına sebebiyet verecektir. Güzel ve çirkin söze, Allah Teâlâ Kur'an-ı Kerim'inde çok güzel bir misalle izah etmektedir:

"Görmedin mi Allah nasıl bir misal getirdi: Güzel bir sözü, kökü (yerde) sabit, dalları gökte olan güzel bir ağaca (benzetti). (O ağaç), Rabbinin izniyle her zaman yemişini verir. Öğüt alsınlar diye Allah insanlara misaller getirir. Kötü bir sözün misali, gövdesi yerden koparılmış, o yüzden ayakta durma imkânı olmayan (kötü) bir ağaca benzer."

Gayrimüslim Toplum Tecrübesi Olarak Hz. Yusuf (as)

Yusuf Suresi (1-101 ayet-i kerimelerinde), "kıssaların en güzeli" ifadesiyle anlatılan, Hz. Yusuf'un hayatının bir gayrimüslim ülkede geçmesi yönüyle de bu kıssadan alınacak önemli dersler bulunmaktadır. Rabbimiz Kur'an'da, "Andolsun ki Yûsuf ve kardeşlerinde, almak isteyenler için ibretler vardır" buyurarak, Yusuf kıssasına dikkat çekmektedir. Farklı din ve dünya görüşlerine mensup insanların barış içerisinde bir arada yaşadığı toplumlar açısından önemli hususlar bu surede ifade edilir. Yine aynı zamanda çoğulcu toplumun içerisinde yaşayan Müslüman bireyler ve oluşturdukları kurumlar açısından bu sureden alınması gereken önemli dersler ve ibretler bulunmaktadır.

Diasporada Bir Müslüman Olarak Yusuf Peygamber

Yakub (as)'ın 12 oğlundan birisi olan Yusuf, büyük kardeşleri tarafından ihanete uğramış ve bir su kuyusuna bırakılmıştır. Yoldan geçen bir kervan, su ihtiyacını karşılamak üzere su kuyusuna gelmiş ve orada güzeller güzeli bir erkek çocuğu ile karşılaşmışlardır. Yusuf'u Mısır'a götürüp satışa çıkarmışlar ve Mısır devleti yöneticisi tarafından Yusuf köle olarak satın alınmıştır. Bulunduğu ev sakinleri tarafından iyi muamele görmüştür. Yaşadığı Mısır devleti içerisinde artık azınlık statüsünde bir Müslüman ve aynı zamanda peygamber olarak hayatını idame ettirecektir. Yetişkin hale gelen Yusuf'un ilk imtihanı iffeti ile ilgili olmuştur. Evin hanımı kendisiyle yakınlaşmayı arzu etmiş ve Yusuf kendisinden uzaklaşınca da ona iftira atmıştır. Bu iftira Yusuf'un hapse girmesine sebep olmuştur.

Allah'ın işaret ve ikazı olmasaydı Yûsuf (a.s.)'ın bu teklife meyletmiş olabileceği burada ifade edilmiştir. Büyük günahlara düşmemek için Allah'ın koruması altında olmak gerektiği buradan anlaşılmaktadır. Şu ayet-i kerime de bunun delilidir: "Kitaptan sana vahyedilenleri oku, namazı özenle kıl. Kuşkusuz namaz hayâsızlıktan ve kötülükten meneder..." (Ankebût suresi, 29:45) Gerçekten de namaz ibadetinin, namaz kılanları kötülüklerden alıkoyan bir özelliği vardır. Namaz ve hayırlı ameller, kişiye kötülüklere düşmekten korunma hususunda yardımcı olur. Yeter ki kul samimiyet ve ihlas ile kulluk görevlerini ifa edebilsin!

Hapis Hayatı ve Gayrimüslim Arkadaşları

Haksızlıkla hapse mahkum edilen Yusuf, hikmetli ve olgun tavırlarından burada da asla vazgeçmemiştir. Kur'an'da anlatıldığına göre iki arkadaşı vardır ve onlara karşı sadece iyi bir örnek insan olarak tutum ve davranışlarda bulunmuştur. "El-emin" yani güvenilir bir insan olarak kabul gören Yusuf ve arkadaşları arasında geçen münasebetlerden şunu anlıyoruz. Tebliğ vazifesi öncelikle güzel örneklik ile olmalıdır. Öncelikle güven ortamını inşa eden Yusuf Peygamber, sonrasında sözlü olarak inancını anlatmaya başlamıştır.

Diasporada Bir Müslüman Yönetici Olarak Yusuf Peygamber

Bu esnada suçsuz olduğu anlaşılıp hapisten çıkmış ve sonrasında kralın yanında güvenilir bir konuma gelmiştir. Haksızlığa uğramış olsa da Yusuf, yaşadığı ülkenin kalkınmasına katkıda bulunmak istemiştir. Kral tarafından Mısır'ın maliyesinden sorumlu olan vezir olarak atanmıştır. Yani, günümüzün deyimleriyle Başbakan ve Maliye Bakanı statüsünü kazanmıştır. Yaşanan bunca olaya rağmen Yusuf'un hiçbir zaman dürüstlükten ayrılmaması, bilgisiyle ve yaşantısıyla herkesin güvenini kazanmış olması hepimiz için önemli bir örnektir.

Yusuf Kur'an'da ifade buyrulan şu özellikle hareket etmiş, kötülükleri iyilikle ve hikmetle önleyip düşmanları dost kazanmıştır:

"İyilikle kötülük bir olmaz. Sen (kötülüğü) en güzel olan davranışla sav; o zaman bir de göreceksin ki seninle aranızda düşmanlık bulunan kimse kesinlikle sıcak bir dost oluvermiş! Bu sonuca ancak sabırlı olanlar ulaşabilir, yine buna ancak (erdemlerde) büyük pay sahibi

olanlar ulaşabilir."

Yusuf Peygamber ve Mısır Yasaları

Kur'an'da kardeşi Bünyamin ile ilgili konuların anlatıldığı kısımlarda, Yusuf'un Mısır yasaları ile ilişkileri anlatılır. Öncelikle, barış ve güven içerisinde yaşadığı ve idarecisi olduğu ülkenin yasalarını hiçbir zaman ihlal etmemiştir. Kendi inancı gereği var olan kuralları uygulamak istediği vakit, o günün şartlarına göre öncelikle bu kuralın uygulanılmasını legal hale getirmiştir. Yani günümüzün deyimiyle, yasanın değiştirilmesi için çaba sarf etmiş ve sadece değişikliğini gerçekleştirebildiği kuralları uygulayabilmiştir. Kur'an ifadesiyle, bu tutum ve tavır övülmüştür. "…İşte biz Yûsuf'a böyle bir tedbiri öğrettik, yoksa Allah dileyip bunu öğretmeseydi kralın kanununa göre kardeşini alıkoyamazdı. Biz dilediğimizi derecelerle yükseltiriz. Her bilenin üstünde daha çok bilen biri vardır."

Mısır Devleti ekonomisinin zor dönemlerinin, başarılı bir şekilde atlatılabilmesi Yusuf Peygamber sayesinde mümkün olmuştur. Mısır toplumunun güvenini kazanmış ve bir Müslüman olarak "güzel örnek" olma özelliğini hayatının sonuna kadar devam ettirmiştir. Özetle bu kıssanın dersleri olarak bu bağlamda şu hususlar zikredilebilir.

1. İffet dersi: Yusuf Peygamber'de iffet duygusu, zirve noktadaydı. Bu yüzden Züleyha'nın en çekici tekliflerini şiddetle reddetmişti. Hatta iffetini korumak uğrunda zindana girmeye, eziyet çekmeye bile râzı olmuştu.

2. Güzel örneklik ve tebliğ dersi: Yusuf (as) öncelikle güzel yaşantısıyla örnek olmuştur. Güvenini kazandığı zindan arkadaşları kendisine bir vesileyle gelince bunu bir fırsat bilmiş ve inancını tebliğ etmiştir.

3. Vefa ve sadakat dersi: Yusuf Peygamber (as)'ın, Züleyha'nın isteklerini reddetmesi, onun vefasını ve sadakatini de ortaya koymaktadır. O, yanında kaldığı, ekmeğini yediği, iyiliğini gördüğü Mısır Azizi'ne hıyaneti asla düşünmemiş, daima vefalı ve sadık kalmıştır.

4. Sabır dersi: Yusuf Peygamber (as)'ın hayatı, bütünüyle sabrın yüceliğini gösteren bir ibret dersidir. Hz. Yusuf (as), yaşamında karşılaştığı sıkıntı engellerini sabırla aşmış neticede zindandan saraya çıkmış, başarıya ve mutluluğa ulaşmıştır.

5. Af dersi: Yusuf (as)'ın hayatından alınacak büyük bir ders de: Kötülük yapanı af ve hoşgörü ile karşılayıp, iyilikle karşılık vermektir.

6. Kötülükleri iyilikle ve hikmetle önleyip düşmanları dost kazanma dersi: Kur'an'da ifade buyrulan şu özellikle hareket etmiştir:

"İyilikle kötülük bir olmaz. Sen (kötülüğü) en güzel olan davranışla sav; o zaman bir de göreceksin ki seninle aranızda düşmanlık bulunan kimse kesinlikle sıcak bir dost oluvermiş! Bu sonuca ancak sabırlı olanlar ulaşabilir, yine buna ancak (erdemlerde) büyük pay sahibi olanlar ulaşabilir."

Yusuf (as) bu özelliğiyle Batı ülkelerinde yaşayan Müslüman azınlığa bir örnektir. Gayrimüslim toplum tarafından kendisine karşı yapılan haksızlıklara boyun eğmemiş, fakat hikmetli ve güzel davranışı da hiçbir zaman terk etmemiştir. İçerisinde bulunduğu gayrimüslim toplumun güvenini kazanıp o ülkenin en üst makamlarına kadar ulaşıp maliyesinden sorumlu hale gelmiştir. Kendi hayatı müddetince bu toplumun Müslüman olmamış olması onu bu özelliklerinden hiçbir zaman alıkoymamıştır.

Kur'an'da kardeşi Bünyamin ile ilgili konuların anlatıldığı kısımlarda, Yusuf'un Mısır yasaları ile ilişkileri anlatılır.

[1] Maide Suresi, 5:5; bu ayet-i kerimede Yahudi ve Hristiyanların, Allah'ın adını zikrederek boğazladığı ve bizim dinimize göre de helal olan hayvanlar kastedilmektedir. Aynısı tabii ki meyve ve sebze gibi zaten helal olan gıdalar için de geçerlidir.
[2] Hucurat Suresi, 49:10
[3] Bakara Suresi, 2:256
[4] Ali İmran Suresi, 3:19
[5] İsra Suresi, 17:70
[6] Kafirun Suresi, 109:6
[7] Taberânî: Müsned-i Şâmiyîn, H.No: 2458
[8] Bkz. Taberi Tefsîri, 60:8 ayetin tefsiri
[9] Mümtehine Suresi, 60:8
[10] Mümtehine Suresi, 60:9
[11] İbrahim Suresi, 14:24-26
[12] Fussilet Suresi, 41:34-35

Belçika'da İslam

Hüseyin DÖNMEZ
Gazeteci

Belçika Krallığı, Batı Avrupa'da bulunan bir küçük devlettir. Avrupa Birliği'ne üyedir. Birliğin ve NATO gibi bazı uluslararası organizasyonların merkezleri başkent Brüksel'de faaliyetlerini sürdürmektedir. 30,528 km^2'lik bir alanı kaplayan Belçika'nın nüfusu ise yaklaşık 11,4 milyon kişidir.

Belçika'da, 1 milyon civarında Müslüman yaşadığı düşünülmektedir. Bu da toplam nüfusa bakılırsa Müslümanların oranı yüzde 8'in üzerindedir. Bu konuda tutulan istatistikler ülkeye yaşayan vatandaşların bir kısmının Belçika vatandaşı, diğer Müslümanların ise halen kendi ülkelerinin vatandaşlığını taşımaları sebebiyle bazen yanıltıcı olabiliyor.

"Belçika'da İslam" başlığı altında ilk sunulabilecek bilgi, İslam dininin Hristiyanlıktan sonra Belçika'daki en büyük ikinci "Semavi Din" olmasıdır.

Belçika'da İslam'ın ilk tescilli varlığı 1829'da gerçekleşmiştir. Bazı belgelere göre ülkede o dönemde Cezayirliler, Malaylar, Tatarlar ve Kürtlerden oluşan yaklaşık 6.000 Müslüman olduğu görülüyor. Ayrıca İkinci Dünya Savaşı sırasında, Fransız Batı Afrika'sından Fransız Müslüman askerler Belçika'nın güneydoğusunda konuşlandırıldığı bilgileri mevcut.

Belçikalı Müslümanların çoğu 1960'lardan sonra gelen birinci, ikinci, üçüncü ve artık dördüncü nesil göçmenlerdir. Belçika'ya ilk gelen Türkler kendi imkanları ile bu ülkeye ulaşmış işçilerdir. İlk gelenlerin çoğu Almanya'da çalıştığı işleri beğenmeyen veya Belçika'da daha avantajlı iş ortamının olduğunu duyarak gelmişler.

Belçika yirminci yüzyılın başlarında ortalarına kadar kömür maden yataklarını işleyip ihraç ederek önemli bir gelir kapısı oluşturmuştu. Belçika'da kömür yataklarının fazlalığı nedeniyle her zaman işçi açığı olmuş ve bu nedenle farklı ülkelerle işçi anlaşmaları yapmıştı. Türkiye ile Belçika arasında ilk etapta 1963 yılında İş Bulma Kurumu ve bazı özel aracı kurumlar aracılığı ile geçici işçiler gönderildi. 1964 yılında ise Belçika, Türkiye ve Mağrip ülkeleri arasında ikili işçi göçü anlaşması imzalanarak düzenli

işçi akımının önü açılmış oldu. Belçika'ya çalışmak üzere gelenler çoğunlukla kömür madenciliği, çelik üretimi, otomobil endüstrisi gibi alanlarda istihdam edildiler.

Belçika'da İslam 1974'de Resmi Din Olarak Tanındı

Belçika'ya gelen Türk ve diğer milletlerden oluşan Müslüman topluluk iş yaşamının dışında ilk yaptıkları faaliyet dini vecibelerini yerine getirmek amacıyla önce küçük mescitler, daha sonra geniş kalabalıkların namaz kılacağı mekanlar inşa etmek oldu. Bu konuda özellikle Zolder Maden Ocağı'nda çalışan Türk maden işçilerinin yapmış olduğu Selimiye Camii en güzel örneklerden biridir.

Belçika'da İslam resmi din olarak 1974 tanındı. İslam Dininin resmen tanınmasının ardından ülkede yaşayan Müslümanlar din hizmetleri konusunda ilk etapta birçok kazanımlar elde ettiler. Okullarda okuyan Müslüman kökenli çocuklara yönelik din kültür dersleri, kendi çabaları ile kurdukları camilere geldikleri ülkelerden imamların getirilmesi ve zamanla İslam dininin resmen tanınması çerçevesinde din hizmetlerinin kurumsallaşması gibi 60 yıllık bir süreç yaşandı.

İslam dininin resmen tanınmasının ardından ilk kazanımlardan birisi de Brüksel'deki Parc du Cinquantenaire alanının bir köşesinde bulunan bir binanın camiye dönüştürülmesi oldu. Bu yapı 1897 yılında bir sergi mekânı olarak inşa edilmişti. Bu yapı 1978 yılında ise Suudi Arabistan tarafından yönetilen bir Müslüman ibadethanesine dönüştürülerek Brüksel Ulu Camii (Grote Moskee van Brussel) adı verildi.

Belçika'da İslam dinini anlamak ve anlatmak için bir çok farklı pencereden durumu ele almak gerekiyor. Dünyada gelişen siyasi konjonktür, Belçika'nın siyasi, ekonomik, sosyal durumu, Türkiye ve Türk toplumun durumu ve diğer Müslüman toplulukların geldikleri ülkelerdeki gelişmeler, hem de Belçika'da yaşadıkları süreç elbette İslam din hizmetlerinin sunuluş şekline ciddi bir etki yapmıştır.

Suudi Arabistan'ın Belçika'da İslam Dininin Kurumsallaşmasındaki Rolü

Belçika yönetimi 1970'li yıllardan itibaren ekonomik açıdan ayakta kalabilmek adına bazı atılımlar yaptı. Ülkede elbette İkinci Dünya Savaşı sonrası özellikle kömür-çelik alanı dışında birçok yatırım yapılmıştı. Ancak ülke ekonomisi için yeterli değildi.

1973 yılında dünyada ciddi bir Petrol Krizi yaşanmıştı. 15 Ekim 1973 tarihinde Petrol İhraç eden Arap Ülkeleri Birliği'nin (OAPEC) Yom Kippur Savaşı'nda ABD'nin İsrail ordusuna destek vermesine karşılık olarak bir petrol ambargosu uygulamaya başlamıştı. OAPEC, ABD ve savaşta İsrail'den yana tavır sergileyen ülkelere artık petrol ihraç etmeyeceğini bildirmişlerdi. Belçika yönetimi de bir yandan yaşanan ekonomik krize çözüm aramakta, bir diğer yandan da ülkesine işçi olarak gelmiş Müslümanlarla arasında bağ olabilecek bir ülke aramaktaydı. İşte bu ülke Suudi Arabistan olabilirdi.

Belçika Kralı Baudouin siyasilerin tavsiyelerine uyarak Suud Kralı Faysal'a yönelik olumlu yorumlar yapmış, Kral Faysal'ı "kutsal şehirlerin muhafızı", "dinin barış elçisi" gibi sıfatlarla övmüştü. Belçika uzun süre yapılan görüşmeler sonucu kurulacak muhtemel bir ortaklıktan çok önemli bir finansman sağlamayı ve petrol konusunda da bir ayrıcalık elde edeceğini düşünmüştü.

İşte bu beklentiler ışığında Kral Faysal'ın cömertliğine karşılık olarak da Belçika Kralı Baudouin, Faysal'a, 1880 yılında Brüksel'de

Belçika'ya gelen Türk ve diğer milletlerden oluşan Müslüman topluluk iş yaşamının dışında ilk yaptıkları faaliyet dini vecibelerini yerine getirmek amacıyla önce küçük mescitler, daha sonra geniş kalabalıkların namaz kılacağı mekanlar inşa etmek oldu. Bu konuda özellikle Zolder Maden Ocağı'nda çalışan Türk maden işçilerinin yapmış olduğu Selimiye Camii en güzel örneklerden biridir.

düzenlenen Ulusal Sergi'nin Doğu Pavyonu'nu oluşturmak üzere Mimar Ernest Van Humbeeck tarafından Arap tarzında inşa edilen binayı 99 yıllığına kullanmak üzere hediye etti. Suudi yönetiminin bu binayı Tunuslu Mimar Mongi Boubaker'in yeni çizimiyle inşa etmesi 10 yıl sürdü. Bu merkezin (Grand Mosque of Brussels and Islamic and Cultural Centre of Belgium/ La Grande Mosquée de Bruxelles/ Grote Moskee van Brussel en Islamitisch en Cultureel Centrum van België, Brüksel Ulu Camii) olarak 1978 yılında Suud Kralı Halid bin Abdülaziz'in katılımıyla açılışı gerçekleşti.

Böylece 1974 yılında İslâm, Belçika'da resmî bir din olarak kabul edilmiş, Brüksel Ulu Cami kompleksinde kurulan İslâm Merkezi ise 1978 yılından itibaren Belçika'da bir nevi İslâmî otorite hüviyetine dönüştü. Bu arada Suudi Arabistan devleti ve Kralı, Belçika'da İslâm dininin temsilcisi konumunu elde etmiş oldu.

Teoride Yüksek Beklentiler, Pratikte Hayal Kırıklığına Dönüştü

Belçika'da İslam'ın kabulü ve temsili noktasında yapılan çalışmalar, tabandan gelen bir talep ile değil, üstten gelen bir istekle ve uluslararası motiflerle ve ilişkilerle başlatılmış oldu. Olayın merkezinde Suudi Arabistan ve Belçika hükümetlerinin karşılıklı çıkar ilişkileri bulunmaktaydı.

Suudi Arabistan Krallığı, 1932 yılında, Vehhabîlik olarak bilinen Sünni İslam'da geriye dönük bir hareketin takipçileri olan Suud Hanedanlığı tarafından kurulmuştu. Sünni İslam'ın püriten, katı bir biçimi olan Vahhabilik, Suudi Arabistan ve Katar'da uygulanan bir dini doktrin olarak biliniyor. Dinen asla dönmeyi hedefleyen ve ehli sünnet dinin ıslahını hedef alan bu akım, muvahhid ve tevhid akımı şeklinde görülüyor. Kuran ve sünnet eksenli ehli sünnet anlayışını kabul eden ve dinin ilk hali ile yaşanabileceğini kabul eden bir anlayış. Bu dini doktrin Belçika'ya işçi olarak çalışmaya gelen Türk ve Fas kökenli Müslümanlara uzak bir anlayışı temsil etmekteydi. Zamanla beklenmedik tartışmalar başladı. Belçika'da yaşayan Müslümanların ihtiyaçları farklı, otorite konumuna gelenlerin hedefleri farklı idi.

Bir diğer büyük hayal kırıklığı ise Belçika'da yaşayan Müslüman topluluklar tarafından yaşandı. 70'li yılların sonlarına doğru din hizmetleri konusunda yaşanan gelişmeler, kurumsallaşma hamleleri zamanla yerini karşılıklı güvensizlik ve yasaklama dönemine doğru evrildi. Başörtüsü üzerinden yapılan tartışmalar, okullarda, işyerlerinde, resmi dairelerde getirilen yasaklar, dini usullerle kurban kesimi yasağı, tanınmış camilerin tanınırlığının suni sebeplerle geri çekilmesi ve sürekli bir tehdit dili kullanılması, Müslümanların geldikleri ülkelerinden davet edilen imamlara yönelik engelleme girişimleri, 1998 yılında kurulan Moslim Executif adlı kuruma anayasaya aykırı bir biçimde sürekli müdahale edilmesi ve sonunda yetkilerinin elinden alınması, Belçika siyasetinin Müslümanlara yönelik sürekli popülist dışlayıcı bir dil kullanması başta olmak üzere birçok konu ülkede yaşayan Müslüman toplumlarda büyük hayal kırıklığına sebep olmuştur.

Cinayetler, Terör Saldırıları Ve Korku Dalgası

1989'da çifte cinayet olarak tanımlanan olay Belçika yönetiminde ciddi kaygılar uyandırdı. Müslüman ülkeler arasındaki siyasi rekabet kendisini dünyanın en önemli siyasi merkezlerinden biri olan Brüksel'de göstermişti.

Brüksel Ulu Camii'nin 36 yaşındaki Sünni Suudi müdürü Abdullah el-Ahdal ve kütüphane sorumlusu 29 Mart 1989'da öldürüldü. Saldırıyı İran yanlısı Lübnanlı bir grup üstlendi. İran, Türkiye, Cezayir, Fas, Tunus gibi ülkelerin siyasi dinamikleri arasında bulunan yapıların Brüksel'de alan kazanma yarışı Belçika yönetimini radikal kararlar almaya zorladı.

Ayrıca Belçika'da 80'li yıllardan bugüne kadar onlarca terör saldırısında hayatını kaybedenlerin olması, tutuklanan, yargılanan örgüt mensuplarının sürekli medyada yer bulması, Belçika'da İslam Dinine mensup toplulukları maalesef hedef haline getirdi. 1967 yılında Belçika ve Suud krallarının dostluk mesajları vererek ve İslâm dininin koruyucu ve barış elçisi sıfatıyla 99 yıllık kiralama yoluyla verdiği Brüksel Ulu Camii, yaklaşık 50 yıl sonra, "aşırı selefiliğin", "şiddetin" ve "terör eylemlerinin" sorumlusu gösterilerek Suudilerden alınıp Fas yönetime devredildi.

Burada elbette terör saldırıları, nedenleri, perde arkası, gibi derin

bir analiz yapma şansımız yok. Şayet "Belçika'da İslam" başlığı altında bir yazı söz konusuysa bu durumda "terör, radikal dinci yapılanmalar" gibi başlıklar bir başka analizin teması olmalı.

Belçika Devleti'nin Güvenlik Kaygısı Yöneticileri Önemli Kararlar Almaya Zorladı.

Belçika Devleti hem Müslüman ülkelerde meydana gelen gelişmeler hem de ülkede din hizmetleri alanın zamanla oluşturulan sistemin kontrolünün zorlaştığını görmesi ve bu durumun bir güvenlik sorunu oluşturabileceği kaygısı ile 80'li yıllardan itibaren bazı filtreler oluşturmaya başladı.

Suud devletine bağlı Rabıta Örgütü seksenli yıllarda da Türkiye Diyanet İşleri Başkanlığı'na bağlı imamların maaşlarını vererek bir başka kanaldan Avrupa'da İslam'ın şekillenmesinde bir faktör olmaya devam etmesi Türkiye'de de ciddi tartışmalara yol açtı.

Belçika Devleti bir güvenlik, korunma politikası geliştirerek ilk etapta Türkiye ve Fas'tan gelen İslam Kültür Dersleri öğretmenlerinin Belçika eğitim sistemine alınmasını sağladı. Bu sayede Din Kültür Dersleri görevlileri hem Suudi Arabistan himayesinde olan Vehhabi/Selefi anlayışından koparılmış, hem de geldikleri ülkelerin otoritelerinin siyasi açıdan kullanılması önlenmiş oldu.

İkinci etap ise entegrasyon politikası çerçevesinde 1989 yılında yapıldı. Belçika'da "Göçmen Politikası İçin Kraliyet Komiserliği" (KCM) kuruldu. Kraliyet Komiserliği'nin ilk icraatlarından birisi, Belçika Müslüman nüfusunun farklı kesimlerini temsil edecek "Belçika Müslümanları Yüksek Konseyi" adı altında bir konsey kurulması oldu.

Bu kurumun oluşturulmasıyla komiserlik bir yandan Müslümanların göçmenler politikasına müzakereci bir taraf olarak katılmasını sağlamak, diğer yandan da Suud'a bağlı olarak iş yapan İslam ve Kültür Merkezi'ni devre dışı bırakmayı hedefledi. Ancak ülkede yaşayan Müslümanları temsil eden kurumlar Belçika'nın ortaya koyduğu siyaseti anlamakta zorluk çektiler. Suud kontrolünde İslam ve Kültür Merkezi yöneticileri, Faslı temsilciler, Millî Görüş Cemaati ve Belçika Türk Diyanet Vakfı bu süreçte adeta bir bilek güreşine tutuştular.

Belçika Devleti "Belçika Müslümanları Yüksek Konseyi" projesi ile de yetinmedi. 1996 yılında Fransız liberal kesimin baskısıyla Belçika hükümeti, temsili bir organın oluşturmak amacıyla, bir tavsiye organı olarak görev yapacak olan "Geçici Akil Adamlar Meclisi" kurulması önerdi. Yapılan uzun pazarlıklar ve tartışmalar sonucu "Geçici Konsey" (Voorlopige Executieve) adıyla bir tavsiye organının kuruldu.

Belçika Devleti ülkede yaşayan Müslümanlara yönelik verilecek olan din hizmetlerinin daha etkin bir şekilde kurumsallaşması adına 1998 yılında kesin bir temsili organın oluşturulması için bir seçim organize etti. Belçika'da ilk defa, tarafların kabulüyle ve uzlaşmasıyla bir Müslüman temsili organı seçildi. 3 Mayıs 1999 tarihinde, "Executief van de Moslims van Belgie" (EMB) olarak Kraliyet Kararı'yla tanındı.

EMB Din Hizmetleri bağlamında imam ve manevi rehberlerin eğitimi ve atanması, yerel dini cemaatlerin (camilerin) tanınma başvurularının hazırlanması, Belçika'da radyo ve televizyon programlarının prodüksiyonunu yapmak, helal kesim için sertifika vermek, Müslüman mezarlıklarını inşa etmek gibi görevleri üstlenmiş bir kurum olarak görev yapmaya başladı.

EMB 25 Yıl Sonra Feshedildi.

1998 yılında temelleri atılan ve 1999 yılında Kraliyet Kararı'yla resmen tanınan Belçika Müslümanları Temsil Kurumu EMB zamanla her siyasi iktidarın gündemine tartışmalı bir kurum olarak getirildi.

Bu kuruma ilk dönemlerde Belçika Diyanet Vakfı mesafeli bir duruş sergilemişti. Bu durumu Fas kökenli Cami Federasyonları ve Millî Görüş Cemaati iyi değerlendirmişlerdi. Yapılan ilk seçimlerde kurumu sayısal olarak ele geçirmişler ve yönetmeye başlamışlardı. Zamanla kurumun güvenilirliği ve temsil kapasitesi tartışılır oldu.

EMB 2004 yılında zamanın Adalet Bakanı Laurette Onkelinx tarafından güvenirliğini yitirdiği gerekçesi ile feshedildi. 2005 yılında yapılan seçimlere bu sefer Belçika Diyanet Vakfı tarafından desteklenen adaylar da katıldılar. Bu süreçte yaşanan gerginlikler sonucu kurum içinde bazı görev değişiklikleri yapıldı. 2014 yılında ise EMB görev tanımı, yapısal işlerliği, temsil ettiği taban ve alanın yeniden tanımlanması için cami tabanlı yeni bir yönetim oluşturuldu. Bu süreci şu anda halen başkan sıfatını taşıyan ve aynı zamanda kendisi de İslam Din ve Kültür Dersleri Öğretmeni olan Mehmet Üstün, üstün bir gayretle yönetmeyi başarmıştı.

Ancak tüm bu süreç Adalet Bakanı Vincent Van Quickenborne, için yeterli ve geçerli olmadı. Bakan Van Quickenborne, Şubat 2022'de hükümet ile Müslüman toplum adına ilişkileri yürüten Belçika İslam Temsil Kurulu'nun resmen tanınırlığının kaldırıldığını ilan etti. Bakan Van Quickenborne, görevde olduğu sürece Müslüman toplumunu temsil etmemekle", "Türkiye ve Fas'ın güdümünde olmakla" suçlanmıştı.

Bakan Van Quickenborne, tarafından başlatılan yeniden yapılandırma prosedürü yeni Moslimraad/Müslümanlar Meclisi adı altında kurumun Haziran 2023'de ilan edilmesi ile yeni bir süreç baş-

latılmış oldu. Bu kurumun başına ise Türk hükümetlerine muhalif tutumu ile tanınan 29 yaşında Esma Uçan adlı biri getirildi.

Bu gelişmelere EMB'nin Başkanı Mehmet Üstün, Belçika Diyanet Vakfı/BDV ve Belçika İslam Federasyonu/BİF tarafından sert tepki gösterildi. Bu gelişmelerin Belçika'da din özgürlüğünü tehlikeye attığı ve Belçika İslam Temsil Kurumu'nun işleyişi Adalet Bakanı tarafından ciddi şekilde baltalandığı dile getirildi. Faslı ve Türk toplumunu temsil eden kurumlar Bakan Van Quickenborne, tarafından ortaya konan siyasetin Müslümanların dini kuruluşunun işleyişine yönelik keyfi bir müdahale olduğunu ifade edilerek bu duruma kesinlikle son verilmesi gerektiğini yaptıkları basın durularıyla kamuoyu ile paylaştılar. Konu anayasanın temel unsurlarından biri olan din ve siyasetin birbirine karışmaması ilkesinin ihlal edildiği gerekçesi ile Adalet Bakanı Vincent Van Quickenborne'nın girişimleri ve kararları EMB ve diğer dini kurumların temsilcileri tarafından Belçika mahkemelerine taşındı.

Belgo İslam Mı, Euro İslam Mı?

Avrupa'da 1990 sonrası Müslümanların nüfusunun giderek artması ve kültürel, sosyal uyumsuzluk tartışmaları ön plana çıkarılarak Batı ülkelerindeki İslam anlayışının yeni bir form kazanması gerektiği düşünüldü.

Özellikle, Euro İslam terimi gerek Müslüman gerekse Gayri-Müslim teolog ve düşünürler tarafından sık sık dile getirilir oldu. Bu süreçte zaman zaman İslam'ın ve Müslümanların Batı Ülkeleri için bir sorun olduğu yaklaşımı ortaya kondu. Mevcut İslam anlayışının Batı uygarlığının yaşam tarzına bir tehdit olarak görüldüğü tezleri özellikle İslam ve Göçmen karşıtı popülizmden beslenen siyasi partiler, destekçileri durumunda olan medya, düşünürler ve yerel STK temsilcileri tarafından sürekli dillendirilir oldu.

Irkçı, ayrımcı siyasi partilerin dışında klasik geleneksel siyasi partiler de Müslümanlara yönelik popülizmin prim yaptığını görünce onlarda benzer bir siyasi dil geliştirmeye başladılar.

Belçika'da eski Adalet Bakanlarından Stefaan De Clerck, 2003 seçimleri öncesi Euro İslam terimi ve tanımlamasını seçim beyannamesinde yer verdiği görüldü. 2003 yılında yapılan Senato ve Parlamento seçimlerinde Belçika Hristiyan Demokrat Partisi Genel Başkanı ve Başbakan adayı pozisyonunda olan Stefaan De Clerck 1998 yılında kurulan Belçika Müslümanları Temsil Kurumu-Moslim Ececutif'in yasal sürecini bizzat yönetmişti.

1995–1998 yılları arasında Adalet Bakanlığı yapan Stefaan De Clerck yaşadığı zorlukları parti içinde Müslüman kökenli üyelere şöyle özetlemişti; (Bu açıklamaları bizzat kaydetmiştim) "Belçika'da İslam dininin temsil edilmesi ve kurumsallaşması adına çok çaba harcadım. Zaman içinde belli bir mesafe aldık. Gerekli yasal düzenlemeler yapıldı ve Moslim Executif göreve başladı. Ancak zamanla o kadar çeşitli tartışmalarla karşılaştık ki, bizler kendimize hangi İslam'ı tanıdık diye sormaya başladık. Moslim Executif kurumuna seçilerek gelen üyelerin birçoğu diğerini adeta Müslüman olarak görmüyor. Bayram günleri farklı, giyimleri farklı, ritüelleri farklı, karşılıklı suçlamalar, sürekli sorunlarla önümüze gelmeye başladılar. Bütün bunlar ülkemizi yöneten siyasi kurumların temsilcileri tarafından Belçika'da Müslümanların yeni bir form kazanması ya da kazandırılması gerektiği inancını besledi. Avrupa çapında Euro-İslam terimi sıkça kullanılır oldu. Bizde Belçika'da bir Belgo-İslam neden olmasın diye düşünüyoruz. Birlikte yaşamak için çok kültürlülük, hoşgörü, seküler ve kültürel modernliği içeren bir din anlayışına ihtiyacımız var. Belçika'da yaşayan binlerce Müslüman'ın kendi değerlerini yaşamasına imkân tanırken aynı zamanda da ülkenin değerlerine saygılı ve uyumlu hale getirmeye çalışılmalıyız. Ülkemizde yaşayıp, ülkemize, kültürümüze, dinimize düşmanca duygu ve fikirlerle donatılan insanları taşıyamayız. Bu durum görmemezlikten

gelinirse giderek birbiriyle çatışan topluluklar haline dönüşebiliriz" diyerek görüşlerini net olarak masaya koymuştu.

Kurumsallaşmada Türk Toplumunun Durumu

Şu anki duruma bir göz atacak olursak, tam sayıları bilinmemekle birlikte tüm Belçika'da 330-400 kadar cami ve mescit olduğu tahmin edilmektedir. Belçika'da camilerin 151'i Fas ve Arapça konuşan Müslümanlara, 134 tanesi ise Türklere aittir. Belçika'da Flaman (162), Valonya (92), Brüksel (77) bölgesinde cami bulunmaktadır.

Belçika'da Türk Toplumu söz konusu olduğunda kurumsallaşma adına en önemli gelişme Belçika Diyanet Vakfı'nın kurularak hizmet sunmaya başlamasıdır. BDV'nın resmen kuruluşu 3 Eylül 1982 tarihli Belçika Kraliyet Kararnamesi ile onaylanmış, 25 Ekim 1919 ve 6 Aralık 1954 tarihli Belçika dernekler ve uluslararası birlikler yasası kapsamında 187 sayılı Belçika Resmi Gazetesinde 28 Eylül 1982 tarihinde yayımlanan Kraliyet kararnamesi ile kurulmuş bir «Uluslararası Birlik» şeklindedir.

Belçika Diyanet Vakfı, kurulduğundan bu yana vatandaşlarımıza dini, sosyal ve kültürel alanlarda hizmetler vermektedir. Nitekim bugün de kendisine bağlı 73 camisi, 1 araştırma merkezi, 1 yatılı ve gündüzlü eğitim enstitüsü ve yüzden fazla derneği ile, din görevlileri ve din dersleri öğretmenleri ile, aile bazında kayıtlı 38.000 üyesi olan ve takriben 160.000 kişiye hizmet veren Cenaze Nakil, Yardımlaşma ve Dayanışma fonu ile, cami ve derneklerinde oluşturulan yüzlerce derslikte toplamda 5 bin civarında öğrenciye hitap eden, hem Türkçe hem de din derslerinin verildiği eğitim ve kültür merkezleri ile, genel merkez ve dernekleri bünyesinde oluşturulan kadın ve gençlik kolları ve her yıl düzenlediği hac ve umre organizasyonları ile Belçika'da yaşayan Müslüman Türk toplumunun bir kuruluşu olarak hem toplumumuza hem de Belçika'da yaşayan diğer topluluklara hizmet vermeye devam etmektedir.

Belçika Diyanet Vakfı, Belçika'da yaşayan Türk toplumu yanında Balkanlardan, Kafkaslardan, Afrika'dan ve dünyanın birçok farklı bölgesinden gelen Müslümanlara ayrım yapmadan hizmet sunmaya çalışmaktadır. Ancak Belçika bu kurumu Türkiye Devleti'ne bağlı bir kurum olması ve iki ülke arasında siyasi ayrılıklarda taraf olması suçlaması ile zaman içerisinde olumsuz bir yaklaşım ortaya koymaya başlamıştır. Bu yaklaşım için en somut örneklerden birisi 80'li yıllardan günümüze kadar sürdürülen imam atama prosedürünün giderek söndürülmesidir. Şu anda görev yapan imamların görev sürelerinin bitiminden itibaren muhtemelen artık Türkiye'den gelecek olan İmamların önü kesilmiş olacak.

Sonuç olarak Belçika'da İslam başlığı altında bu yazıda ele alınan başlıklar, sadece genel bir görüntü sergilemektedir. Bir özet durumunda olan bu yazıyı birçok alt başlık ile zenginleştirmek mümkündür. Belçika'da yaşayan Müslümanlar sadece yerel yöneticilerin siyasi, toplumsal ya da sosyal korkularının kurbanı değil, aynı zamanda küresel boyutta ortaya konan siyasi, stratejik projelerin kurbanı durumundadır. Bu bağlamda 1 milyon civarında Müslüman kökenli insanın yaşadığı Belçika'da Müslümanlar hem din hizmetleri alanında hem de kişi olarak, bir sade insan olarak, daha birçok zorlu yılları karşılamak durumunda kalacağımızı düşünebiliriz.

Sonuç olarak Belçika'da İslam başlığı altında bu yazıda ele alınan başlıklar, sadece genel bir görüntü sergilemektedir. Bir özet durumunda olan bu yazıyı birçok alt başlık ile zenginleştirmek mümkündür.

Almanya'da Göç ve İslam

Sahra ŞAHİN
Akademisyen-Yazar

Almanya'da İslam ve Müslümanlar

1960'lı yıllarla beraber iş gücü olarak Avrupa'ya göç eden Türkler, orada yeni bir dini, sosyo-kültürel ve ekonomik hayat inşa etmeye başladı. Bu süreç 90'lı yıllara kadar geri dönme ve kalıcı olma arasında gelgitlerle sürdü. Önceleri geçici olarak gördükleri dini dernekler ve camiler kuruldu. Cami yapıları da ona göre bina edildi. Kalıcılık öne çıkmaya başlayınca talepler de bu yönde şekillenmeye başladı. Okullarda İslam din dersleri okutulmaya başlandı. 2000'li yıllardan itibaren Alman üniversitelerinde İslam ilahiyat fakülteleri kurulmaya başlandı. Müslüman akademisyenler ve Almanca İslami literatür sayısında artış başladı. Bu gelişmeler, bir yandan bazı ön yargıların kırılmasına yardımcı olurken Almanya'daki yerli topluma ve araştırmacılara İslam'a ve Müslümanlara yönelik yeni perspektifler kazandırdı. İslam, Müslümanlar ve en büyük göçmen nüfusu olarak Müslüman Türkler Almanya'nın ve Avrupa'nın gündeminde geniş bir yer buldu ve en çok tartışılan konulardan oldu. Diğer yandan da Almanya'da kalıcı bir Müslüman toplumu ve nüfusu oluşması bazı kesimlerin endişelerini artırdı.

Bu bağlamda son dönemlerde İslam ve Müslümanlar ile ilgili genel olarak Alman basınında, akademisinde, kamuoyunda ve politik arenasında yapılan diskurda; "İslam Düşmanlığı/ İslamfeindlichkeit", İslam karşıtlığı, İslami kuruluşlar, Müslümanların entegrasyonu, Erdoğan etkisi, Avro-Euro İslam, İslamofobya, namaz kılan öğrenciler, başörtüsü, Müslüman kız öğrencilerin yüzme dersleri, İslamlaşma, imamlar, camiler, minarenin boyu, cami saldırıları, İslam'ın tanınması, İslami semboller, siyasal İslam, radikal İslam, liberal İslam, selefilik, paralel toplum, yükselen sağ, kültür savaşı, öncü kültür (Leitkultur), İslam'ın Avrupa'ya-Almanya'ya ait olup olmaması, İslam din dersleri, Müslüman nüfus, İslam ve Batı, çok kültürlülük gibi onlarca farklı başlık altında yoğun bir tartışma yürütülmektedir. Bu ve benzeri konular çoğunlukla Almanya'da ortaya çıkmakta, akabinde diğer Avrupa ülkelerine sirayet etmektedir. Peki neden bu konular bu kadar gündemde? Bu kadar gündem yapılmasının arka planı ve amaçları neler olabilir? Ayrıca, Avrupa'da veya

Almanya'da diğer Hristiyan ülkelerden gelenler, göçmenler de Türkler ve Müslümanlar kadar gündem yapılıyor mu?

Avrupa'nın İslam'a "istikamet çizme" Arayışı

Yukarıdaki soruların cevapları detaya girildiğinde hacimli yazılar ve eserler tutar. Kısa başlıklar halinde söyleyecek olursak başlıca şunları yazabiliriz: İslam ile kendi coğrafyalarında yeni karşılaşmış olmaları, tarihi İslam bagajları, "öteki" tanımlaması, demografiyi koruma güdüsü, tarihi olarak Batı'nın üstünlükçü anlayışı, kültürel olarak betimleyici anlayışa sahip olmaları vb. Bütün bu saiklerle Batı/Almanya kendi ülkelerinde kalıcı olmaya başlayan Müslüman toplumlara bir çerçeve, kendine uydurma, onları konumlandırma, onlara nasıl yaşamaları gerektiği konusunda yön verme, onlara gidecekleri rotayı gösterme gibi bir tavır ve tutum içindeler. Peki, bu saikin arkasında ne olabilir? Bu durumu biraz anlamaya çalışalım:

Batı'nın İslam ile tanışması yaklaşık 8. yüzyılda başlamıştır. İlk başlarda Hristiyan din adamları ile başlayan bu tanışıklık, Endülüs'ün Fethi ile birlikte kitlesel hale gelmiştir. Daha sonra Haçlı Seferleri ile yoğun bir sıcak çatışmaya dönüşmüştür. Bu süreç Osmanlı'nın yıkılışına kadar yaklaşık 10 asır sürmüştür. Bu durum, bugün son yarım asırda İslam coğrafyasından Kıta Avrupası'na yapılan göçler ile farklı bir duruma dönüşmüştür.

Bu tanışıklıklar son asra kadar genellikle kendi coğrafyasının dışında ve "öteki" bağlamında olmuş iken, bugün bu durum tam tersine "öteki Müslümandan vatandaş Müslüman"a, "öteki Türk'ten vatandaş Türk'e" dönüşmüştür. Müslümanlar bugün Avrupa coğrafyasında yaşamakta ve o ülkelerin vatandaşları konumundadır. Özellikle İkinci Dünya savaşından sonra sanayileşmenin artması ve Avrupa'nın yeniden inşası sürecinde duyduğu insan iş gücü kaynağı bağlamında farklı Müslüman ülkelerden gelen göçmenler ile bugün Avrupa'da yaklaşık 30 milyon civarında bir Müslüman toplum oluşmuştur. Kısaca söyleyecek olursak, ilk başlarda din adamlarının Kur'an ve İslam'ın tezlerine cevap verme şeklinde başlayan bu tanışıklık, daha sonra savaşlar ile devam etmiş, bugün ise komşuluk ve vatandaşlık ilişkisine bürünmüştür.

Müslüman nüfusun artması ve Avrupa'da kayda değer bir demografik düzeyde kalıcı İslami bir toplum oluşması nedeni ile Avrupa genelinde İslam'ı ve Müslümanları konumlandırma tartışmaları ve onlar ile Avrupalıların ilişkileri, Kıta Avrupası'nın en tartışılan konusu oldu. Farklı tonda ve çok farklı yönlerde tartışmalar yaşanmaktadır. "Ne olacak bu Türkler ve Müslümanlar? Ne zaman geri dönecekler? İslam ve Müslümanlar Avrupa'ya ait midir değil midir? Avrupa İslamlaşıyor mu (İslamisierung)? İslam hukuken ve kültürel olarak fiili durumda Avrupa'ya ait ise mevcut hali ile mi kalmalı yoksa dönüştürülmeli mi?"

İslam'a, Müslümanlara ve Türklere olan bu bakışların arkasında Atilla'nın Avrupa'yı fethinden Müslümanların Endülüs'ü fethine, Osmanlıların Viyana kuşatmalarından Avrupa'nın içlerine gelmesine kadar uzan bir tarihin beslediği bir İslam ve Türk korkusu bulunmaktadır. Viyana kuşatmaları, bugün günlük sosyal hayatta da çok işlevsel bir korku metaforu rolüne sahiptir.

Euro-İslam (Avrupa İslam'ı)

Bugün Avrupa'da en başat tartışmaların başında Euro-İslam konusu gelmektedir. Bunun ülke bazındaki karşılıkları Alman İslam'ı, Fransız İslam'ı şeklindedir. Bu bağlamda kiliseler ve konuya müdahil bazı sağduyulu kesimler İslam'ın Avrupa'da

Batı/Almanya kendi ülkelerinde kalıcı olmaya başlayan Müslüman toplumlara bir çerçeve, kendine uydurma, onları konumlandırma, onlara nasıl yaşamaları gerektiği konusunda yön verme, onlara gidecekleri rotayı gösterme gibi bir tavır ve tutum içindeler. Peki, bu saikin arkasında ne olabilir?

Müslüman nüfusun artması ve Avrupa'da kayda değer bir demografik düzeyde kalıcı İslami bir toplum oluşması nedeni ile Avrupa genelinde İslam'ı ve Müslümanları konumlandırma tartışmaları ve onlar ile Avrupalıların ilişkileri, Kıta Avrupası'nın en tartışılan konusu oldu.

çoğullaşma sürecinin yaşandığını, bu gelişmenin fark edilmesinin ve kültürel kurumlara da yansıtılmasının önemli olduğunu belirtmekte, örnek olarak üniversitelerde açılan İslam ilahiyat kürsüleri ve medyadaki İslam tartışmaları gösterilmektedir. Bunun dışında, Avrupa'daki toplumsal değişime dayanarak Hristiyanlığın, Yahudiliğin ve İslam'ın da değiştiği ve bu değişim sürecinin modern dinleri doğuracağını söyleyenler de bulunmaktadır.

Bugün, Almanya'da Luteryan bir bakış ile Hristiyanlığın geçirdiği evrimin bir benzerinin İslam'da da olması gerektiği bazen sesli ve doğrudan, bazen de dolaylı söyleyenler bulunmaktadır. Günümüzde, normlarından, ibadet ve muamelattan arındırılmış, sosyo-kültürel ve politik kimlik haline dönüştürülmüş bir Hristiyanlık söz konusudur. Günlük hayatta mevcut işleyen egemen düzenin bütün taleplerine evet demiş, dini otoritelerin fetvaları ile de sosyal bir meşruiyet kazanmış bir hayat düzeni hâkimdir. İbadeti, muamelatı, dini hukuku, sevabı ve günahı olmayan, üçüncü cins veya cinsiyetsizliği teşvik eden post yapısalcı bir Hristiyanlığın çoğunlukla tasdik edici pozisyonda olduğu görülüyor. Batı, kendine sınırsız özgürlük alanı sunan bu duruma itiraz edebilecek, farklı bir söz söyleyebilecek her yaklaşıma da sağır bir tutum içindedir. Bunların başında da "siyasal İslam başlığı ile İslam ve Müslümanlar" gelmektedir. Burada, esasen İslam'a ve Müslümanlara olan yaklaşımın teolojik olmaktan daha çok ideolojik bir yaklaşım olduğu görülüyor. Bir bakıma, kendilerinin Siyasal İslamcı diye niteledikleri Müslümanlara karşı bizzat kendileri siyasal bir ideoloji ile yaklaşıyorlar. Buradaki temel saik de Hristiyanlığın hâkim olduğu öncü kültür "Leitkultur" anlayışının Hristiyanlar ve Müslümanlar arasında hiyerarşik bir tasnif ile her zaman hâkim olması gerektiği görüşüdür. Bu anlamda, pek çok konuda örneğin ateizm, cinsiyetsizlik, ahlaki değerler gibi konularda liberal ve sınırsız özgürlükçü takılan Batı cenahında, İslam ve Müslümanlar söz konusu olduğunda aksi bir seda yankılanıyor.

Bu ve benzeri tutum ve görüşlerle bugün Müslümanlara bir istikamet çizmeye çalışan, son iki asırdır rasyonalist pozitivizmin hâkim olduğu ama tatmin etmediği Batı alemi, rasyonaliteden uzaklaşarak gerçeküstücülük anlayışı ile (post truth) esasında kendine bir istikamet aramaktadır denilebilir. Gerçeküstücülük, bir yönü ile sınırların kalkması, istikametin kaybolması, istikametsiz, rotasız bir yönelişin hâkim olması demektir. Bu anlamda post-yapısalcı yaklaşımla dini ve inancı da mevcutların dışında yeni formlara dönüştürmek ve yapılandırmak istemektedirler. Bunun beraberinde İslam'ı Hristiyanlığın geçtiği yollardan geçirerek Hristiyanlığın geldiği noktaya getirme çabası görülmektedir. Bunun sosyolojik zemini de oluşturulmuş ve bu devam etmektedir. Almanya'da yapılan güven araştırmalarında en fazla güven kaybeden Hristiyan dini kurumlar olmuştur. İslam da bu konudan payını alırken, İslam'a olan güven ve İslam'ın değersizleştirilmesi çabaları fonksiyonel bir düzeyde sürmektedir.

2020 yılında yapılan bir araştırmaya göre; RTL/n-tv televizyon şirketinin hazırladığı kurumlara olan güven barometresinde 25 kurum arasında geçen yıllara göre en fazla güven kaybeden kişi ve kurumların başında Hristiyan dini kurumları gelmektedir. Buna göre en fazla güven kaybeden kurumun Papalık makamı olduğu göze çarparken Almanların sadece yüzde 29'unun Katolik mezhebinin dini lideri olan Papa'ya güvendiği ve Papalık makamının en az güven duyulan ku-

rumlar arasında sondan dördüncü sırada yer aldığı tespit edilmiştir. Katolik Kilisesine güvenen Almanların oranı ise yüzde 18 ile 20. sıraya tekabül emiştir. Kiliseye olan güven kaybının nedenlerinden bazıları özellikle çocuklara ve gençlere yönelik cinsel taciz skandalları, toplumda yaygınlaşan değişik değerler ve aile yapılarına mesafeli eleştiriler ile yolsuzluk gibi konuların etki ettiği sanılıyor. Sıralamaya göre Almanlar arasında Protestan Kilisesi'ne güvenenlerin oranı yüzde 36 ile 14 sırasında yer almıştır. Güven barometresi sıralamasına göre İslam 25 başlık arasında 23. sırada yer almıştır. İslam'ı ve Müslümanları sürekli bir güvenlik konusu içinde ele alan, dini çatı örgütlerini sürekli gözetim altında tutan, İslam Konferansını bile Eğitim veya Kültür Bakanlığı yerine İçişleri Bakanlığı'nın düzenlediği Almanya'da İslam'a güven oranı da yüzde 9 ile sondan üçüncü sırada yer alması kaçınılmaz bir sonuçtur. Almanya'da yaşayan siyaset bilimci ve tarihçi Yasin Baş'a göre İslam dinine güven duyan Almanların oranı yüzde 9'u geçemiyor. İslam dini imaj bakımından düşük bir statüye sahip. 11 Eylül olayları ile İslam'a yönelik imaj suikastleri, algı operasyonları ve İslamofobya endüstrisinin gelişimi bu kara tablonun sadece bir yüzüdür.

Almanlar içinde bazı kesimler İslam'ın, camilerin ve dini kuruluşların bağımsız olmasını, Türkiye ile etkileşim içinde olmamasını ve kendi etkilerinde olmasını savunuyorlar. İmamlar ve modern Alman İslam'ı kavramları, cami ve dini derneklerin sürekli gözetim altında tutulması, bunun göstergeleridir. Kendi etkilerinde olmayan kitle ve kuruluşların paralel toplum oluşturmakla itham edildiği gözleniyor. Bunlar söylenirken de ilgisiz bir şekilde bu dernek ve camilerin Erdoğan'ın etkisinde, siyasal İslam ve paralel toplum oluşturma gibi nesnel olmayan nitelemelerle temellendiriliyor. Hâlbuki İslam'ın Almanya'da devletin kendisini tanımasından gayrı politik anlamda herhangi bir siyasal tarafı yoktur. Buna karşılık Alman siyasası ve politik kültürün sürekli olmayan bir siyasal İslam vurgusu üzerinden Almanya'daki Türk ve Müslüman toplumdan sürekli liberal İslam ve bağımsız camiler gibi taleplerde bulunarak İslam'ı ve Müslümanları yapılandırmaya çalıştığı görülüyor.

Bütün bu süreç içinde Almanya'da Türkler ve Müslümanlar, kendini konumlandırma çabası içindeler. Bu konumlandırma, genel olarak Suriye asıllı akademisyen siyaset bilimci Prof. Bassam Tibi'nin "Müslümanların en doğru uyumunun asimilasyon olması gerektiği" görüşü ile Prof. Tarık Ramadan'ın "Müslümanların en doğru uyumunun kendi öz varlıkları ve müktesebatı ile Alman ve Avrupa toplumuna her alanda katılım sağlaması" görüşleri arasında yürümektedir. Bunun yanına eklenen diğer görüşler de az da olsa gündemde kendine yer bulmaktadır.

Konuya, Türk ve Müslüman toplumun katkısı açısından bakıldığında da gerekli olan altyapı ve donanımın yetersiz kaldığı görülmektedir. Gerek başlardaki geçicilik düşüncesi gerek kurumsallaşmanın geç ve tek yönlü yapılması gibi nedenlere bağlı olarak Türk ve Müslüman toplumun bu süreçlerin şekillenmesinde güçlü, yetkin ve kolektif bir katkı sunduğunu söylemek zordur. Bu yönü ile çoğunlukla edilgen pozisyonda konulara müdahil olmuştur. Kurumsallaşma konusu bugün de büyük oranda tek yönlü ilerlemektedir. Düşün, kültür, sanat, eğitim ve akademi gibi konularda kurumsallaşma yönünden Türk ve Müslüman toplum henüz sahici bir adım atmış değildir.

Almanlar içinde bazı kesimler İslam'ın, camilerin ve dini kuruluşların bağımsız olmasını, Türkiye ile etkileşim içinde olmamasını ve kendi etkilerinde olmasını savunuyorlar. İmamlar ve modern Alman İslam'ı kavramları, cami ve dini derneklerin sürekli gözetim altında tutulması, bunun göstergeleridir.

Wer bist du Zehra?[1]

Zehra TUNÇ

İMH Genel Sekreter Yrd.

Avrupa'da İslam bahsine baktığımızda, o coğrafyadaki Müslümanları üç kronolojik sıralamayla inceleyebiliriz. Bunlardan ilki, İslam'ın ilk yüzyılında gerçekleştirilen 'İslam daveti' hareketlerinin bir sonucu olarak oluşturulan İslamî topluluklardır. İkincisi, Osmanlı sultanları tarafından ortaya koyulan fetih gayretleriyle İslam'ın yayılması teşebbüsleridir. Üçüncüsü ise yoğunlukla Avrupa'nın batı ve kuzey bölgelerine yapılan işçi göçü ve Müslüman öğrencilerin o bölgelere (Örneğin, 1960'lı yıllarda Bosnalı gençlerin ve 2000'li yıllarda yaşanan 28 Şubat post-modern darbenin etkisiyle Türkiyeli gençlerin öğrenci olarak Avusturya'ya hareketi) gidişleridir.

Bu üç kronolojik sınıflandırmanın hepsi elbette detaylı olarak tek tek ele alınmalı. Bununla ilgili siyaset bilimciler ve sosyologlar gerekli bilgileri derginin farklı sayfalarında ilginize sunacaklardır muhakkak. Biraz daha yakinen şahit olduğum ve belki de yukarıdaki sınıflandırmaya göre yaşadığımız, son yüzyıla tekabül eden üçüncü sıralama ile ilgili birtakım gerçekleri yeniden hatırlatmak isterim.

Avrupa'ya Bakış

Avrupa haritasını gözümüzün önüne getirelim. Yemyeşil bir coğrafya, billur ırmaklar, adeta yerkürenin ciğerleri tam da buralar. Kur'an'da tasvir edilen cennet: hani altlarından ırmaklar akan; herhalde dünya gözüyle böylesi yerler olmalı. Bir ağacın altına seccadenizi serdiğinizde, gölgesinin serinliği ile kuşların cıvıltısına ortak Fatihalar, Yasinler. Ellerinizi semaya açtığınızda, karşınızda çağıldayan nehrin buz gibi serinliği içinizi yakan duaya 'âmin' diyor adeta. Öyle güzel.

Peki bu cennetin ortalarında bir yerde Bosna Hersek yok mu?

Avrupa'da İslam sizce de tam olarak Bosna'da yaşananlar demek değil mi…?

[1] Kim bu Zehra?

Üzerinden yaklaşık yirmi yıl geçmiş bir insanlık ayıbı! Kimliği her yıl farklı sayılarda tespit edilen yüzlerce şehit, yüzlerce can... Sıra sıra dizilmiş, ruhlarının yirmi yıllık sancısı dinsin diye bekliyorlar. O toprakla buluşmayı bekleyen tabutların içinde tam bir beden olduğunu zannetmeyin sakın! Ve zannetmeyin ki o insanlar bir çatışma esnasında şehit düştü. O insanlar bütün dünyanın gözü önünde, BM'nin güvenli bölge ilan ettiği bir yerde, pek çok Avrupa ülkesinin de asker desteğiyle, insanlık dışı bir şekilde katledildi. Dozerlerle taşındı, parçalara ayrılarak onlarca toplu mezardan birine atıldı. Bunlar çok eskide kalmadı, en çok 20 yıl önce Avrupa'nın göbeğinde yaşandı.

Tüm bu acılarla birlikte Aliya'nın mezarını ziyaret ettiğimde benimle konuştuğunu hissettim. Kim toprağın üzerinde, kim altında? Bilemedim.

Viyana'ya İlk Adım

Yine yakın kimimize göre, kimimize biraz eski bir tarihe gidelim, 1997. Atılan imzalar ve boncuk boncuk ter damlaları...

Ve 98; Zehra ve onun gibi binlercesi okulundan atıldı!

2001'in son ayları, gurbet düştü payına Zehra'nın. "Hicret" dedi, sükûn buldu. Evine 15 dakika yürüme mesafesindeki okuluna alınmayan 18 yaşındaki kız, 22'sinde Avrupa'nın göz bebeği bir okula devam etme nasibinde. Yalnız değil, kendi gibi onlarcasıyla, bu kez farklı bir mücadelenin içinde. Yıllar yıllar önce ekmek parası için çalışmaya giden, oyalı örtüsüyle sokaklarda dolaşan eli öpülesi teyzelerimizden farklı bir Müslüman kadın profili ile baş başa bir şehir: Viyana. Tramvayda gördüğü yaşlıya yer veren başörtülü kızlar ile ilgili şaşkınlığını da gizlemiyor aynı zamanda.

Henüz sadece "ich bin Zehra" demeyi öğrenen genç kıza, daha dil kursunda politik sorular sorulmaya başlandığı da bir gerçek. Diyalog şöyle:

- Neden başını örtüyorsun? Burası Avrupa, burada mecbur değilsin.

- Ben Müslümanım, İslam'ın gereklerinden biri olduğu için kendi isteğimle örtülüyüm.

- Türkiye Müslüman bir ülke değil mi?

- Evet, halkının çoğu Müslüman bir ülke.

- O zaman neden örtünüzle, kendi ülkenizde üniversite eğitiminize devam edemiyorsunuz?

- ... Bu bir süreç, geçecek ve biz yeniden güzel ülkemizde, inandığımız gibi yaşayacağız.

- ...

Bu diyalog elbette bu kadar ile iktifa etmiyor, etmedi. Caddeler, sokaklar, hep şaşkın. Karşıdan karşıya geçerken Viyanalı bir teyzeden sağ böbreğime doğru bir şemsiye darbesi almadım değil meselâ. Güldük, geçtik. Nerede olduğumuzu ve niye gittiğimizi hiç unutmadık. Bize kapısını açan ülkeyi de gücendirmedik, kendi ülkemize de laf söyletmedik. Fırsatımız yok muydu? Elbette vardı. Bu sebeple bugün bilmem nerede ödül alıp, Avrupa'nın herhangi bir mikrofonundan ülkesindeki kız kardeşlerine özgürlük dilenen bacıyı anlayabildiğimi asla düşünmüyorum.

Avusturya'da İslam; Tuna Nehri'nin kıyısına yapılmış minareli bir cami. O küfrün içinde, şehrin ortasında cennet. Bütün önemli konferanslar orada yapılır. Ülkedeki bütün Müslümanlar bayramlarda bilhassa ve muhakkak cuma günlerinde orada toplanır. Almanca, Arapça, Türkçe, Fransızca ve bilumum diller konuşulsa da en geçerlisi İslam'ın bütünleştirici dili. Hepimiz "esselamu aleyküm" diyor ve anlamını iliklerimize kadar hissediyorduk. Şehrin hengâmesinden kaçan herkese nefes: akmam diyen Tuna nehri.

Ve öyle ki; İslam dalga dalga şehirde! Sadece ailesiyle 1960'larda Avrupa'ya gelen ve maddi destek sağlayabilmek için yalnızca kasiyer olabilecek kadar okuyabilen başörtülü kız, artık dünyanın en prestijli kürsülerinde diğer akademisyenlerle aşık atmaya yeltenecek kudrete gelmiş durumda. (Oyalı tülbenti ve temsil ettiği inanç ve geleneği asla küçümsemiyorum, başörtülü kasiyer kardeşimi de.)

Avusturya'da İslam kanunu bir ihtiyaç ve böylelikle çoktan laik ülkeleri geride bırakarak daha ilköğretimden itibaren de okul sıralarında. Tam da bu sebeple İslam dersi öğretmeni ihtiyacı gündemde ve Viyana Üniversitesi kendi bünyesinde, Teoloji alanıyla birlikte eğitimciler yetiştirmek için kolları sıvamış durumda.

Gelelim Zehra'nın ilk Viyana'ya gidişine… Yıl 2002, bunların hiçbirinin gerçekleşebileceği hakkında bir fikri yok fakat ümidi had safhada. Gittikten tam bir hafta sonra bir ahizeli telefondan annesiyle görüşme imkânı bulan genç kızın dilinden düşen ilk cümle, hâl hatır sormanın çok ötesinde fakat dert anlatmaya iktifa edecek seviyede: "Anne, burada ezan yok!"

Ve bugün hâlâ soru şu:

- 10 yıl, dile kolay, tam 10 yıl ve fazlası aylar… Ne yaptın elin gavur ilinde Zehra?

- İslam olsun diye çabaladım.

- Pişman mısın?

- Asla! Elhamdülillah.

Devamını merak edenleri İnsan ve Medeniyet Hareketi'nin Genel Merkezi'ne bekliyorum…

Avrupa Basın Dünyasında İslam'a Yaklaşım

İlhan BİLGÜ

Gazetecilik işi ile ilk uğraşmaya başlayan birisine herhâlde en fazla söylenen sözlerden birisi, basının bir ülkede dördüncü kuvvet olduğunu hatırlatmaktır. Bu hatırlatmayı olumlu yönde bir hatırlatma olarak sayarsanız, basın işine giren kişilerin sorumluluk yüklenmesi gerektiğini düşünebilirsiniz. Öyle ya, bir ülkeyi yöneten dördüncü kuvvet olarak görev yapacak birisi, mutlaka bu görevin mesuliyetini de yerine getirmek durumundadır.

Batı dünyasının, diğer ülkeleri sıklıkla tokatladıkları alanların başında basın özgürlüğü alanı gelmektedir. Yalan yok, Batı dünyasında basın özgürlüğü vardır, ama bu özgürlüğün sınırı kurulu düzeni sarsmayacak kadardır. Fakat aynı Batı dünyası, basın özgürlüğünün kendi dışındaki ülkelerde aslında birinci kuvvet olması gerektiğini de üzerine basa basa gururla dayatabilmektedir.

Söze ülkeleri yöneten kuvvetlerden girmişken, Batı dünyasının bir yönetim şekli olarak demokrasiyi tarifini de hatırlatmakta yarar vardır. Bu tarife göre demokratik yönetim: Yasama, yürütme ve yargı güçlerinin birbirinden ayrılmış bir yönetimi ifade eder. Fakat burada çok açık bir kandırmaca olduğu da ortadadır. Yasamanın bağımsız olduğunu ileri sürüp diğer ülkelere hava atma işini çok iyi becerebilen Batı dünyası, yasamaya yürütmenin yani hükümetin egemen olduğunu saklama becerisini de göstermektedir. Fakat bu üç kuvvet ayrımı yetmemiş, bir de buna basın olarak dördüncü bir kuvvet daha eklenmiştir.

Şu bir gerçektir ki; hemen hemen bütün dünyada yasamayı da yürütmeyi de hatta yargıyı da artık dördüncü kuvvet olan basın idare etmektedir. Ama, Batı dünyasında İslam ve Müslümanlar söz konusu olduğunda, basın her zaman birinci kuvvet olarak karşımıza çıkmaktadır.

Basının böyle bir güce kavuşması hem Müslümanlara verilen demokrasi dersleri açısından verimlidir hem de siyasal ürün toplama açısından elverişlidir. Basın, hükümetler tarafından Müslümanlara karşı öylesine kolay manipüle edilebilir bir hâle gelmiştir ki, yalanım yok, mesela bir hükümet, "Cami aslında bir kilisedir" diye bir yönlendirmede bulunsa, gazetecilerin yüzde 98'i "Evet Müslümanlar yanlış biliyor, cami aslında kilisedir." demekle kalmaz, aksine "Aşırı Müslümanlar artık camilerin kilise olduğunu kabul etmeyerek, demokratik ve özgürlükçü temel düzene karşı çıktıklarını ispat

ediyorlar." da diyebilecek kadar cehaletlerini izhar ettirebilecek durumdadır.

Haklarını yememek lazım, istisnalar her zaman söz konusu olmakla birlikte basın, Batı ülkelerinde Müslümanlar aleyhinde ne kadar basmakalıp ön yargı varsa hepsini hakikat gibi sunmaktan geri durmaz. İslam ve Müslümanlar aleyhinde ne kadar olumsuz ifadeler varsa, hepsini sonuna kadar kullanmayı basın özgürlüğü sayar.

Bunu Almanya'da daha yeni yaşanmış iki örnekle izah edebiliriz. Birincisi, geçtiğimiz aylarda Almanya'nın Kuzey Ren Vestfalya Eyaleti Polis Akademisi'nde Türkiye kökenli Bahar Aslan isimli bir öğretim üyesi, sosyal medya hesabından "Almanya'da aşırı sağcı polisler göçmenlere yönelik ırkçı motifli kontroller yapıyor. Ben ve arkadaşlarım bir polis kontrolüne yakalandığımızda kalp çarpıntısı yaşıyoruz. Çünkü güvenlik makamları içindeki tüm kahverengi pislikler bizi korkutuyor. Bu sadece benim değil, bu ülkedeki pek çok insanın gerçeği." şeklindeki paylaşımı dolayısıyla görevinden alındı. Kahverengi, Almanya'da sağcı ırkçı faşistleri ifade etmek için kullanılıyor. Bahar Aslan medyada gereği gibi destek bulamadı. "O da dilini tutsaydı. Halkı kışkırtmasaydı." şeklindeki yargılamalar, basında daha fazla yer aldı. Fransa'daki polis içindeki ırkçılığın nereye vardığını gördüğümüz şu günlerde, Bahar Aslan sadece polis içindeki ırkçılara dikkat çektiği için işinden kovulurken, hemen bunun arkasından bir kadın polis hem de polis üniformasıyla Hristiyan Demokratların parti kongresinde çıkıp göçmenlere hakaretler savurdu. Bu polis, demokratik özgürlükçü Alman basını tarafından alkışlar alabildi. Çünkü bu polis "açık konuşma cesareti gösterebilecek kadar cesur" davranmıştı.

Bir diğer gelişme de şu günlerde Almanya'da ilk kez hükümet tarafından "Müslüman Düşmanlığı" raporu yayımlanması üzerine yaşandı. Rapor, Başbakan Olaf Scholz ile birlikte Cumhurbaşkanı Frank Walter Steinmeier'in de dikkatini çekti. Rapor tam da 1 Temmuz 2009 tarihinde Marwa El-Sherbini isimli bir Müslüman kadının, Dresden kentinde bir mahkemede şikâyetçi olarak ifade verdiği esnada bir ırkçı tarafından 16 yerinden bıçaklanarak öldürülmesinin yıl dönümü arefesinde yayımlanmıştı. O mahkemede Marwa El-Sherbini'nin eşi, saldırganı durdurmak isteyince polis tarafından vurularak ağır bir şekilde yaralanmıştı. Polis, saldırganı durdurmak yerine Sherbini'nin eşini vurmuştu. İşte bu dönemde yayımlanan Müslüman düşmanlığı raporu karşısında hem de kamu televizyonunda "Tamam, Müslümanlara düşmanlık var da, Müslümanlar kendilerine yapılan eleştiriye tahammül etsinler. Zira hakaretlere karşı çok tahammülsüzler." diyecek kadar da dik kafalılık edilebildi.

Hatta, o da yetmiyor, "Demokrasilerde Müslümanlarla alay etme hakkımızı kimse elimizden alamaz." diyecek kadar ileri gidebilen ana akım basın bile ortaya çıkabildi.

Bu iki olayın bütün bir basın dünyasını yansıtmadığı söylenebilirse de sağcı ya da solcu marjinal akım medyadan bahsetmediğimizin de bilinmesi gerekir. Çünkü alıntıladığımız ifadelerin hepsi, kamu medyası ile ana akım medyada yer almış durumdadır.

Şu bir gerçektir ki; hemen hemen bütün dünyada yasamayı da yürütmeyi de hatta yargıyı da artık dördüncü kuvvet olan basın idare etmektedir. Ama, Batı dünyasında İslam ve Müslümanlar söz konusu olduğunda, basın her zaman birinci kuvvet olarak karşımıza çıkmaktadır.

Hollanda'da İslam Okulları

Bahaeddin BUDAK

Giris

1970 yılından itibaren birçok Müslüman işçi, ailesini Hollanda'ya getirmeye başladı. Müslümanlar dini eğitime de önem vermelerinden dolayı ilk önce cami etrafında dini eğitim organize ettiler. 1988 yılında cami haricinde devletin finans ettiği okulları açtılar. Bu yazıda özellikle devlet tarafından finanse edilen okulları işleyeceğim.

Hollanda Eğitim sistemi

Hollanda'da prensip itibariyle iki tur okul var. Kamu ve özel okullar. Kamu okulları herhangi bir dini ya da yaşam felsefesinden yola çıkarak eğitim vermemekte. Tüm dinlere karşı aynı mesafede bulunmak zorunda. Özel okullar ise Hollanda anayasasının 23. Maddesi gereğince okulun felsefesi ve eğitimin organizesini dini veya yaşam felsefesinden yola çıkarak eğitim verirler. Devlet, bu okullara temel kriterlere uydukları takdirde eşit bir şekilde finans eder.

Hollanda anayasanın 23. Maddesinin 2. bendi şöyledir:

Herkes eğitim vermekte özgürdür, yetkililerin denetim hakkına ve kanunla belirlenen eğitim biçimlerine ilişkin olarak, öğretmenlerin yeterliliklerini ve ahlaki dürüstlüklerini inceleme haklarına halel getirmeksizin, Parlamento Yasası ile düzenlenecektir. (Ministry of the Interior and Kingdom Relations, 2023)

Hollanda'daki okulların %70'i dini %30'u ise kamu okuludur. 2021/2022 Eğitim yılında Hollanda'da toplam 6608 ilkokuldan 2026'sı Kamu Okulu, 1920'si Protestan, 1987'si Katolik, 55'í İslam ve 620 de diğer dini ya da hayat felsefesine sahip okul mevcut idi…

Müslümanlar 1988 yılında bu yasadan faydalanarak bir Rotterdam'da bir de Eindhoven'da olmak üzere iki okul açtılar. Rotterdam'daki okulun kurucuları Milli Görüş Teşkilatına bağlı Türkiye vatandaşı yöneticilerdi. Eindhoven'daki okulun kurucuları ise Fas asıllı velilerdi. 2023-2024 eğitim yılında İslam okulları sayısı 70'i bulacaktır. Orta ve Lise düzeyine toplam 7 okul olacak.

Anayasanın 23. Maddesi okul yöneticilerine Eğitim Fakültesi mezunu olmak kaydıyla kendi eğitim personelini atama ve müfredatı belirleme özgürlüğüne sahiptir. Okul binasından belediyeler sorumlu, personel ve eğitim materyali finansesinden ise eğitim bakanlığı sorumlu.

1988 yılında ilk açılan Al-Ghazali ve Tariq ibnoe Ziyad Okulların Açılışı

1988 yılında aynı dönemde ilk İslam okulları açıldı. Aynı yılda biri Rotterdam'da 'Al-Ghazali College've Eindhoven şehrinde 'Tariq Ibnoe Zıyad' okulu açıldı. Al-Ghzalai okulunun açılış sebebini anlatan kurucu üyesi olan Mehmet Akbulut şöyle anlatıyor:

1987 yılında Millî Görüş Teşkilatı olarak organize ettiğimiz, Necmettin Erbakan'ın da katıldığı *Avrupa'daki Müslümanlar Meseleleri* konferansındaki sonuç bildirgesinde Avrupa'daki Müslümanların kurumsal organize olması ve kamu alanındaki hakkımızı aramamız tavsiyesinde bulunuldu. Bunun üzere kızımın gittiği okul müdürüyle randevu aldım. Okulda İslam din dersi organize edilmesini talebinde bulundum. Okul müdürünün 'Olmaz, bu okul Hristiyan okuludur. Dininizi önemsiyorsanız kendi okullarınızı kurun' cevabı verince, okul kurmanın nasıl olacağını araştırdık. Araştırma neticesinde imza toplama ile bunun mümkün olduğunu öğrendik. Hemen camideki arkadaşlarla imza kampanyası başlattık. Kısa zamanda yeterli imza topladık ve müracaat ettik. Bu müracaat neticesinde 'Al-Ghazali' okulunu kurduk (Akbulut, 2016) (Budak B. ,2014)

Tariq Ibnoe Ziyad okulunun açılış sebebi ise, bir velinin çocuklarını Hristiyan okulunda organize

Müslümanlar 1988 yılında bu yasadan faydalanarak bir Rotterdam'da bir de Eindhoven'da olmak üzere iki okul açtılar. Rotterdam'daki okulun kurucuları Milli Görüş Teşkilatına bağlı Türkiye vatandaşı yöneticilerdi.

İslam okullarının kısa zamanda çoğalmasında bazı siyasetçiler rahatsız oldu. Özellikle liberal parti siyasetçiler, okulların açılmasını Müslümanların entegrasyonu için faydalı olmayacağını ileri sürdü.

edilen dini etkinliklere göndermemesi üzere okul müdürü, bu veliyi Zorunlu Eğitim Memuruna (Leerplichtambtenaar) şikâyet etti. Memurun bu veliye 'neden çocuklarını okula göndermiyorsun?' sorusu üzerine 'dini inancıma ters düşüyor' cevabı alınca, 'öyleyse neden kendi okulunuzu kurmuyorsunuz?' yanıtını alır. Bu veli ile birlikte gelen tercüman gittikleri camideki idarecilerle istişare ettikten sonra okulun açılması için gereken imza kampanyasını başlatarak okul müracaatında bulunup açtılar (Budak, Bakker, & Ter Avest, 2018) (Budak B., 2021).

İlk kurulan iki okulunun arkasında yatan temel sebep ise Müslüman vatandaşın dini hassasiyeti olduğu gözükmektedir.

İslam Okulların Önündeki Engeller

Bu okullar 1988 yılında açıldıktan sonra okul yöneticileri okul açma prosedürlerini başkalarıyla paylaşması sebebiyle kısa zamanda okul sayısı çoğaldı. İslam okullarının kısa zamanda çoğalmasında bazı siyasetçiler rahatsız oldu. Özellikle liberal parti siyasetçiler, okulların açılmasını Müslümanların entegrasyonu için faydalı olmayacağını ileri sürdü. Buna karşılık okul açan yöneticiler okulların entegrasyona faydalı bir çalışma olduğunu ve çocuklar kendi kimliğiyle Hollanda'da uyum sağlayarak eğitim alma imkânları olduğunu iddia etti.

Yeni açılan okulların eğitim seviyesi araştırmalara konu oldu. Bu araştırmaların hepsi, İslam okullarında eğitimin diğer okullardan daha kötü olmadığını hatta bazı konularda daha iyi olduğunu tespit etti. Buna rağmen siyasi tartışma devam etti. Özellikle 11 Eylül olayları sonrası İslam okullarının toplumda bir güvenlik sorunu olup olmadığı sorgulanmaya başlandı. Bu konuda 2002 ve 2003 yıllarında Milli Eğitim Bakanlığı müfettişlerine, eğitimin entegrasyona aykırı eğitim verip vermediklerini araştırılması talimatı verildi. Yapılan tüm araştırmalar İslam okullarının Hollanda'da iyi eğitim verdiklerini lakin bazı sorunların olduğu neticesine vardılar. Sorunlardan bir tanesi, verilen din dersi eğitiminin Hollandaca olmaması ve din dersi

öğretmenlerinin pedagojik formasyonlarının eksik olduğu idi. Bunun üzerine Hollanda İslam Okulları çatı kuruluşu olan ISBO, 2007 yılında Hollandaca din eğitimi müfredatı yayınladı, bu esnada kendi başına din dersi müfredatı yazan başka kişiler de vardı.

İslam Din Dersi Müfredatı

Eğitim Bakanlığı'nın talimatıyla ISBO tarafından yayımlanan din dersi müfredatının birçok eksikliği olduğundan dolayı kısa zamanda İslam Okulları kullanmamaya başladı. Bu esnada basılan farklı müfredatlara yönelindi.

İlk başta Türkiye, Mısır, Endonezya gibi ülkelerin müfredatı tercüme edilerek eğitim materyali oluşturuldu. Daha sonra özgün din dersi müfredatı yayınlandı. 2023 yılında İslam Okullarında özellikle *Worden Wie je Bent* (Kendin Ol) ve *Amana* (emanet) müfredatı kullanılmakta. Bu müfredat 4 yaş ile 12 yaş grubu öğrencilere yönelik yazıldı.

Worden wie je bent metodu Amana metodundan daha kapsayıcı ve düşünmeye sevk eden bir metottur. Amana metodu klasik bir pedagoji yöntemine sahip. Öğrencinin metin ezberlemesini esas alan bir yöntemi seçmiş. Worden wie je bent metodunda ezber, anlama, kavrama ve uygulama pedagojik yöntemi izlenmekte.

Din Dersi Öğretmeni

İslam okulları kendi din dersi öğretmenlerini atama yetkisine sahiptir. Kanunen din dersi öğretmeni için belirli kriter olmamakla birlikte okullara öğretmen olacak kişide ilahiyat eğitimi şartı aranmaktadır. Devlet din dersi öğretmenin maaşını finanse eder.

Hollanda'da din dersi öğretmeni yetiştiren bir tek üniversite var, IUA (International University of Apllied Sciences Amsterdam). IUA Milli Görüş Teşkilatı tarafından kurulan bir Eğitim kurumudur. Akreditasyon sürecinin son safhasında olan IUA lisans ve yüksek lisan düzeyinde eğitim vermekte.

Okulların Kimliği

İslam Okulları, eğitim müfredatını kendisi seçme imkânı olmakla birlikte var olan müfredatta değişiklik yapma özgürlüğüne de sahiptir. İslam Okulları, Cuma namazına personel ve öğrencilerin katılabilmesi için Cuma vaktinde ders organize etmezler, din dersi haricinde diğer dersler esnasında İslami ahlak ve ilkelere uygun eğitim verebilirler. Hristiyan bayramlar yerine İslami bayramlar ve dini-özel günleri kutlama imkânına sahiptirler.

Kendi personelini kendisi seçebildiği için okulda kendi kıyafet genelgelerine sahiptirler. İlk yıllarda tüm bayan personel için başörtüsü takma zorunluluğu vardı. Bu durum şu anda değişti. İsteyen başörtüsü takar, istemeyen takmaz lakin öğrenciler başörtüsü takmaya teşvik edilmekte. Beden Eğitimi dersi, belirli yaştan sonra erkek ve kız ayırarak verilmekte. Cinsel eğitim, İslami çerçevede verilmekte.

İlk kurulan iki okulunun arkasında yatan temel sebep ise Müslüman vatandaşın dini hassasiyeti olduğu gözükmektedir.

Kaynaklar

Ministry of the Interior and Kingdom Relations. (2023, Mayis 6). The Constitution of the Kingdom of the Netherlands 2018. Opgehaald van Goverment.nl: https://www.government.nl/documents/reports/2019/02/28/the-constitution-of-the-kingdom-of-the-netherlands

Akbulut, M. (2016). Andermans Land. Rotterdam: De Kyzer van Aken.

Budak, B. (2014). Richting, stichting en inrichting van de eerste islamitische basisschool. In I. Ter Avest, Af en toe stemmen (pp. 37-a46). Amsterdam: Gopher.

Budak, B. (2021). Waarom stichten jullie niet een eigen school? Amsterdam: IUA-Publishing.

Budak, B., Bakker, C., & Ter Avest, I. (2018). Identity Construction of Public Funded Islamic Primary Schools in the Netherlands: An Historical Approach. In J. Berglund, European Perspectives on Islamic Education and Public Schooling (pp. 78-104). Sheffield-UK, Bristol-USA: Equinox.

Wagtendonk, K. (1991). Islamic Schools and Islamic Religious Education. A comparison between Holland and other West European countries. In W. Shadid, & P. V. Koningsveld, The Integration of Islam and Hinduism in Western Europe (pp. 154-170). Kampen: Kok Pharos.

İngiltere'de İslamiyet'in Öncüsü Abdullah Quilliam ve İlk Japon Müslüman Shotaro Noda'nın İstanbul Buluşması

Sevde ÖZTÜRK

İslam dünyasının politik olarak Avrupa Devletleriyle olan münasebetleri daha çok harp ve çatışmalarla ilerlemiş olsa da tarihi açıdan Avrupalı Müslümanların İslamiyet'in yayılış sürecine kıymetli katkıları olmuştur. Örneğin, Avrupa'yla İslam dünyası arasındaki münasebetler, Müslümanlar, politik, sosyal ve ekonomik olarak zor zamanlardan geçmelerine rağmen, son Osmanlı Sultanlarından II. Abdülhamid Han'ın politikası neticesinde yeniden şekillenmiştir. Bu politik sürecin örneklerinden biri İngiltere'de İslamiyet'in tarihinde yer alır. 19.yy. ortalarında Rus yayılmasına karşı kurulan iş birlikleri, İngiltere'de ve daha pek çok ülkede Osmanlı'yı savunan ve İslam dinine yakınlık duyan grupların doğmasına zemin hazırlamıştır. Müslüman olup Avrupa ile İslam dünyası arasında davet elçiliği yürüten İngiliz Henry Quilliam, Avrupa'da İslamiyet'in geniş çevrelere tanıtılmasında öncü şahsiyetlerindendir. İlginçtir ki Quilliam'ın İslam daveti sadece İngiltere'de değil Japonya'da İslamiyet açısından da tarihi bir karşılık bulmuştur. Sultan II. Abdülhamid'in Panislamizm politikası doğrultusunda İstanbul'a gelen Quilliam, İslam dinin doğru tanınıp yeniden öğrenilmesi için Avrupa'da yüksek İslam otoritesi olarak atanmış ve ilk İngiliz İslam davetçisi olmuştur. Bu ziyareti sırasında kaderin bir cilvesi olarak Japon Shotaro Noda'yla karşılaşmış ve onun üzerinde de mühim tesirler yapmıştır. Dolayısıyla, İngiltere ve Avrupa'da İslamiyet söz konusu olduğunda hatırımıza gelmesi gereken isimlerden biri muhakkak Quilliam olmalıdır.

Asıl adı William Henry Abdullah Quilliam (1856-1932) olan Quilliam 19. Yüzyılın sonunda Müslüman olan ve İngiltere başta olmak üzere tüm Avrupa'da İslam dininin yayılmasına vesile olan önemli bir şahsiyettir. Osmanlı Hakanının Asya'da Osmanlı destekçisi bulma politikası doğrultusunda Japonya'da Abdürreşid İbrahim ile yakın ilişkiler sürdürürken Avrupa'da Quilliam ile İngiliz aydınlarının desteğini aldığı vakıadır. Quilliam'ın faaliyetleri sayesinde, 19.yüzyılda Avrupalı Mühtedilerin varlığı hem İngiltere'de hem de tüm dünyada bilinmeye başlamıştır. Henry Quilliam 1856'da İngiltere'nin Liverpool şehrinde varlıklı bir ailenin oğlu olarak dünyaya gelmiştir. Hukuk eğitimi alıp avukatlık yaptığı bilinen Quilliam, Hristiyan metodist bir aileden gelmektedir. Hayatının ilk safhalarından beri mazlumları savunan, zenci-beyaz davalarında siyahileri destekleyen ve alkolizm karşıtı hareketlerin içinde bulunan Quilliam bulunduğu çevrelerde ün salmıştır. Quilliam'ın İslamiyet'le tanışması ise 1884 yılında Cezayir ve Fas'a yaptığı iş seyahati ile gerçekleşmiştir. 1889 yılına kadar Fas ve Cezayir'de kalmış, İslami ilimler ve Arapça eğitimi almıştır. Bu süreçte İslam kültürünü tanımış, Müslümanların kendilerine tanıtıldığı gibi barbar ve medeniyetten uzak söylemlerinin çok uzağında: ufku geniş ve yüksek medeniyet sahibi toplumlar olduğuna kanaat getirmiştir. Araştırmaları ve Kuzey Afrika seyahati sonucu 1887 tarihinde Müslüman olmuştur. İslamiyet'e girdikten sonra Abdullah adını alan Quilliam, 1887 tarihinde Liverpool'da İslam cemiyetini kurmuştur. Ailesi de Müslüman olduktan sonra ailesiyle birlikte İslam dinini İngilizlere ve Avrupalılara büyük bir özenle tanıtmıştır. Quilliam bu hareketin yanı sıra İngiltere'de ilk İslam dergisi ve gazetesini çıkarmış ve ilk caminin yapılmasına öncülük etmiştir. "The Crescent" Hilal (1893-1908) adını taşıyan haftalık İslami gazetenin yanında "Islamic World" İslam Dünyası isimli aylık dergi pek çok İngiliz ve Avrupalının İslam hakkında bilgi sahibi olmasına vesile olmuştur.

İslamiyet'i kendi coğrafyasında doğrudan İngilizlere tanıtmak isteyen Quilliam, pazar ve cuma günleri insanları evine davet etmiş ve gayrimüslim İngilizlere İslam hakkında vaazlar vermiştir. Bir süre sonra Quilliam'ın evini dahi camiye çevirdiği bilinmektedir. Abdullah Quilliam'ın en büyük etkisi ise İngiliz aydınları üzerinde olmuştur.

Quilliam hem Avrupa'da hem de Britanya adalarında İslamiyet'in imajına ve ilk elden tanıtılmasına olumlu katkılar yapmıştır. En önemlisi de 1894 yılında 1500 kişi kapasiteli bir cami ve Müslümanların çeşitli işler için kullanabileceği konaklama alanı inşa ettirmiştir. Bu alanın içerisinde İslami eserler basan bir matbaa da mevcuttur.

Quilliam hakkında daha önce pek çok yazı kaleme alınmasına rağmen Quilliam'ın İstanbul ziyareti sırasında ilk Japon Müslüman Shotaro Noda ile olan diyaloğu gözlerden kaçmıştır. Bu iki tarihi şahsiyetin karşılaşması incelendiğinde, Avrupa'daki İslamiyet'in Japonya'daki İslamiyet'in tarihinde bile etki yaptığı söylenebilir.

Yüksek sınıf insanlar, soylular ve yazarların bulunduğu çevrelere ve Lortlar Kamarası'ndaki İngiliz aydınlara, İslam dinini hakkında doğrudan bilgiler aktarmıştır. Quilliam hakkındaki araştırmalar arasında Quilliam'ın hareketini eleştiren ve hakkında olumsuz iddialarının yer aldığı bir gerçektir. Ancak Quilliam yaptığı faaliyetler ve bulunduğu dönemdeki etkisi değerlendirildiğinde onun Avrupa'da İslamiyet için bir dönüm noktası olduğu inkâr edilemez bir gerçektir. Başbakanlık Osmanlı Arşivlerinde (BOA) Quilliam'a ait çeşitli belgeler arasında çok sayıda kayıt mevcuttur. Osmanlı Devleti'ne ilgisi olan Quilliam'ın faaliyetlerinden haberdar olan dönemin sultanı II. Abdülhamid Han, Quilliam ve oğlunu İstanbul'a davet etmiştir. Bu tanışmanın neticesinde Quilliam 'la yakın ilişkiler kuran Sultan II. Abdülhamid, 1890 yılında onu Britanya Adalarının en yüksek İslami otoritesi, sembolik "Şeyhülislam" olarak atamıştır.

Avrupa'da 19.yüzyılda dini geleneği reddeden telakkiye rağmen Hristiyanlığın otoritesini koruduğu açıktır. Böyle bir zamanda İslam dinini tanıtma ve yayma faaliyetini büyük çapta ses getirecek şekilde gerçekleştiren Quilliam, İngiltere ve Avrupa'nın ötesindeki Müslümanlara ulaşmayı başarmıştır. Bir rivayete göre 600'den fazla İngilizin hidayetine vesile olmuştur. Amerika'dan Yeni Zelanda'ya ve çeşitli İslam ülkelerine ziyaretlerde bulunmuş, kendisi bulunamadığı durumlarda kongre ve organizasyonlara Liverpool İslam Cemiyeti'nden yetkililer göndermiştir. Böylelikle, çoğu İslam ülkesine ünü yayılmıştır. İngiltere sömürgesindeki Müslüman halklarla bir araya gelmiş ve onların sıkıntılarıyla ilgilenmiştir. Quilliam hem Avrupa'da hem de Britanya adalarında İslamiyet'in imajına ve ilk elden tanıtılmasına olumlu katkılar yapmıştır. En önemlisi de 1894 yılında 1500 kişi kapasiteli bir cami ve Müslümanların çeşitli işler için kullanabileceği konaklama alanı inşa ettirmiştir. Bu alanın içerisinde İslami eserler basan bir matbaa da mevcuttur.

Quilliam hakkında daha önce pek çok yazı kaleme alınmasına rağmen Quilliam'ın İstanbul ziyareti sırasında ilk Japon Müslüman Shotaro Noda ile olan diyaloğu gözlerden kaçmıştır. Bu iki tarihi şahsiyetin karşılaşması incelendiğinde, Avrupa'daki İslamiyet'in Japonya'daki İslamiyet'in tarihinde bile etki yaptığı söylenebilir. Quilliam'ın hayatını tetkik etmek bizlere yalnızca Avrupa'da İslamiyet'in değil Japonya'da İslamiyet'in tarihine dair de ipuçları sağlamaktadır. Japonya'da İslamiyet'in tarihi de 19.yy.'ın ortalarına denk gelmektedir. Japonların Müslümanlarla ilk yakın teması Osmanlı-Japon ilişkilerine dayanmaktadır. 1890 yılındaki Ertuğrul Firkateyni olayından sonra Tojiro Yamada ve Shotaro Noda isimli iki Japon 1891 yılında İstanbul'a gelmiş ve bir süre orada kaldıktan sonra Müslüman olmuştur. Bu iki isim Japon tarihindeki ilk Müslüman Japonlar olarak kabul edilmiştir. Noda'nın İstanbul ziyareti sonrası iki yıl orada kalarak Osmanlı subaylarına Japonca eğitim verdiği ve Osmanlı toplumu hakkında araştırmalar yaptığı bilinmektedir. 1891 yılına ait Başbakanlık Osmanlı Arşivi belgesine göre, Shotaro Noda, sık sık İstanbul'u ziyaret eden Quilliam'la, Quilliam'ın 1891 yılındaki Harp Okulu'nu ziyareti sırasında tanışmıştır.

Kayıtlarına göre Osmanlı Devleti yetkilileri tarafından Quilliam'a eşlik etmesi için gönderilen Hakkı Bey, Quilliam'ın Harp Okulu'nu ziyareti sırasında Japon öğretmen olarak çalışan Japon Noda ile onu tanıştırmıştır. Hakkı bey, Noda'nın Quilliam'la İslam dini hakkında konuşmalar yaptığını aktarmıştır. Bu konuşmalar Harp Okulu ile sınırlı kalmayıp Noda'nın Quilliam'ın otelini ziyaret ettiği diyaloglarla devam etmiştir. Konuşmanın sonunda Quilliam Noda'ya İngilizce Kur'an tercümesi ve bazı broşürler hediye etmiştir. Hakkı Bey, Quilliam'ın Japonların İslam'a dönmesi için temennide bulunduğunu da iletmiştir. BOA belgesine göre bu tarihten sonra Shotaro Noda'nın, Haziran 1891'de Müslüman olduğu ve adını Abdulhalim adını aldığı bilinmektedir. Matthew 'in 1891 yılında yayınlanan Tercüman-ı Hakikat gazetesinden aktardığına göre; Japon Noda Quilliam'la İstanbul'da karşılaşana kadar entelektüel olarak İslam dinini anlamakta zorlanmıştır. Quilliam ve Noda İslam'ın hakikatini, mantığını ve akla uygunluğunu tartışmışlardır. Gazetede aktarılanlara göre, bu sohbetler Noda'nın aklındaki soru işaretlerini gidermiştir.

Quilliam tarafından çıkarılan "Islamic World" gazetesinin 1894 yılı Haziran sayısında Christian Herald gazetesinden alıntı Islam in Japan başlıklı yazısında da Noda ve Quilliam'ın İstanbul'daki karşılaşmalarına yer vermiştir. İki Japon'un İstanbul'a İslamiyet'i incelemek için geldiğini vurgulayan yazı, Sultan II. Abdülhamid'in bu iki Japon'a özel rehber atadığını belirtmiştir. İngiliz Müslüman Quilliam'ın da o sırada İstanbul'da olduğunu ve genç Japonlarla görüştüğünü belirtmiştir. Japonların İslam dinin ilkelerini öğrenmek için Quilliam'la iletişime geçtiğini ifade eden makale, Türk alimler ve İngiliz Müslüman Quilliam'ın etkisi neticesinde genç Japonların İslam dinini benimsediğine dikkat çekmiştir. Tüm bu süreç değerlendirildiğinde Noda'nın İslamiyet'i kabul etmesinde Quilliam'ın katkısı olduğu söylenebilir.

Sonuç olarak, Müslümanlar, tarihlerinin başından beri medeniyetleri ve ahlak anlayışları nedeniyle dünya üzerindeki pek çok topluluğun İslam geleneğinden etkilenmesine vesile olmuştur. Quilliam'ın İngiltere'deki İslam anlatılarının aksine Fas ve Cezayir seyahatlerinde gördükleri, Müslüman toplumlar hakkındaki düşüncelerini değiştirmiştir ve onu derinden etkilemiştir. Bu etki neticesinde Quilliam İslam'a döndükten sonra inancını diğer insanlarla paylaşmayı ve İslam adına çalışmalar yapmayı görev edinmiştir. Quilliam'ın kişisel durumu ve İslam anlayışı eleştirilse de İslami faaliyetleri ve kurduğu cemiyetin etki alanı, İngiltere başta olmak üzere pek çok ülkede onu İslam davetçisi olarak öne çıkarmıştır. İslam davetindeki etki alanı ve bilgi birikimi sebebiyle Quilliam'ın İslam daveti Batı'dan Doğu'ya farklı ülkelerde ses getirmiştir. Avrupa'da İslamiyet bugün İslamofobi söylemlerine sıkıştırılmaya çalışılsa da Avrupa'da İslamiyet'in mirası, Avrupalı Müslümanların katkılarını içeren önemli bir birikimi barındırmaktadır. Avrupalı Müslümanlardan Quilliam'ın çabaları Shotaro Noda gibi bir genç Japon'u dahi İslamiyet'e teşvik etmiş görünmektedir.

Kayıtlarına göre Osmanlı Devleti yetkilileri tarafından Quilliam'a eşlik etmesi için gönderilen Hakkı Bey, Quilliam'ın Harp Okulu'nu ziyareti sırasında Japon öğretmen olarak çalışan Japon Noda ile onu tanıştırmıştır.

Almanya'da Din Hizmeti Açısından Karşılaşılan Bazı Problemler

Emre SARIÇAYIR

DİTİB Georgsmarienhütte
Fatih Camii Din Görevlisi

Almanya'da Türk toplumu, uzun bir tarihe sahip ve sayıca büyük bir topluluğu temsil etmektedir. Türk kökenli insanlar, Almanya'ya farklı zamanlarda gelmişlerdir. İlk dalgalar, genellikle 1960'larda ve 1970'lerde iş gücü ihtiyacı nedeniyle Türkiye'den gelen göçmen işçilerle başlamıştır. Daha sonraki yıllarda, aile birleşimi ve diğer faktörlerle birlikte daha fazla Türk kökenli insan Almanya'ya yerleşmiştir.

Bahse konu olan yıllarda yurt dışına işçi olarak giden Türk vatandaşları, gittikleri yerden dönmeyeceklerini anladıklarında ailelerini de yanlarına aldırarak bulundukları yere yerleşmişlerdir. Vaktiyle işçi olarak göç eden Türkler, birçok Avrupa ülkesinde olduğu gibi Almanya'da da artık yerleşik bir unsur olarak varlıklarını sürdürmektedirler. Türkiye'den Batı Avrupa ülkelerine giden işçi göçünün başlangıçta tahmin edilmeyen sonuçlarından biri de, bu insanların dini ihtiyaçlarının karşılanmasında ortaya çıkmıştır. Birçok problemle karşılaşan bu insanlar, gerekli din hizmetini almakta da güçlükler yaşamışlardır. Göçmen işçiler bir takım dini görevlerini yerine getirmek, orada yetişen nesillerine kendi dinlerini anlatabilmek, milli ve dini kimliği korumak için küçük yerler kiralayarak ya da satın alarak mescitler ve camiler yapmışlardır. T.C. Diyanet İşleri Başkanlığı, Türklerin kendi aralarında kurdukları bu derneklerde Diyanet İşleri Türk İslam Birliği vasıtasıyla gerekli din hizmetinin alınması için çeşitli imkânlar sağlamış, bu bağlamda 1980'li yılların başından itibaren din görevlileri göndermiş ve halkın dini ihtiyaçları ile resmi kanallardan ilgilenilmeye başlanmıştır.

Bu kapsamda yurtdışında din hizmeti verme fırsatını yakalayan din görevlileri, bununla beraber bazı zorluk ve problemler de yaşamaktadır.

Bunların başlıcaları şunlardır:

Dil Bariyeri: Ülkenin ana dilini bilmemek, iletişimde zorluk yaşanmasına ve günlük yaşamda sorunlarla karşılaşmaya neden olabilmektedir. Görevlendirildiği ülkenin dilini yeteri kadar bilememek; bürokratik işlemlerde zorluk yaşanmasına, Müslüman olanlar ve Müslüman olmak isteyenler ile istenilen düzeyde iletişim kurulamamasına ve yeni kuşak gençler ile iletişimde zorluk yaşanmasına neden olmaktadır.

Eğitim Alanında Yaşanan Problemler: Fiziki mekân yetersizliği. Fiziki mekân, öğrenme sürecinin gerçekleştiği ortamdır. Sınıflar, kütüphaneler, atölyeler ve diğer eğitim alanları, öğrencilerin öğrenme deneyimini etkiler. Bu mekânlar, öğrencilerin etkileşime girmesine, işbirliği yapmasına, araştırma yapmasına ve yaratıcı düşünmelerine olanak tanımalıdır. Fiziki mekânların yetersizliği, öğrenci ve öğretici açısından büyük bir dezavantaj olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bölgemizde bulunan öğrenciler, genel itibariyle hafta sonları camide eğitim ve öğretime katılmaktadır. Bu da bir haftalık süreçte evde tekrar edemeyen veya etmeyen öğrencilerin verilen bilgiyi çabuk unutmasına sebep olmaktadır.

Eğitim, dernek yönetimi içerisinde bulunan veliler birliği ve din görevlisi koordinasyonu ile yapılmaktadır. Veliler birliğinin pasif olması veya din görevlisi ile uyumsuzluğu, büyük bir koordinasyon sıkıntısına yol açmaktadır. Veliler birliği ve din görevlisinin aktif ve uyumlu görev yaptığı yerlerde eğitim ve öğretimin daha verimli olduğu veya olacağı yadsınamaz bir gerçektir.

Bununla beraber hafta sonları kursa katılan öğrencilerin devamsızlık ve kursa ilgisizlik sorunu da büyük bir dezavantaj oluşturmaktadır. Tüm bu olumsuzluklara rağmen eğitimde özveri, gayret ve samimiyet, başarılı bir öğrenme ortamının oluşturulmasında kritik öneme sahip olacağı kanaatiyle çalışmalarımıza devam etmekteyiz.

Sosyal Hayatta Yaşanan Problemler

Yurtdışında görevlendirilen din görevlilerinin birinci derece yakınları, sosyal hayata uyum sağlamakta zorlanmaktadır. Görev yapacağı bölgeye gitmeden önce yakınlarının dil bilgisinin olmaması ve görev yerindeki cemaatin ya da topluluğun iş yükünün fazla olması münasebetiyle din görevlisi ve yakınlarıyla yeteri kadar ilgilenmemeleri, din görevlisi ve beraberindekileri sosyolojik olarak yıpratmakta ve uyum sağlama sürecini uzatmaktadır.

Toplumsal Kabul: Almanya'da imam olarak çalışırken, ümmet varlığımıza ve kültürel dinamiklere uyum sağlamak önemlidir. Toplumsal kabul ve entegrasyon süreci, yerel halkla etkileşime girme; Almanya'daki değerleri ve yasal gereksinimleri anlama ve yerel toplumun beklentilerine uygun şekilde hizmet etme becerisi gerektirebilir. Bu durum için din görevlisi özel olarak eğitilmeli, bilgilendirilmelidir.

Sonuç olarak, her durum farklılık gösterebilir ve bazı sıkıntılar başka meslek grupları ya da bireyler için geçerli olabilir. Önemli olan, bu zorlukları aşmak için gereken çabayı göstermek, yerel toplumla iletişim kurmak, gerekli eğitim ve yetkinliklere sahip olmaktır.

Sivil Toplum Kuruluşları ve yardımseverlerin destekleriyle eğitimde fiziki mekânların daha iyi hale gelmesi yönünde gayret göstermek, başarıyı da beraberinde getirecektir. Öte yandan din görevlisinin Almanca dil bilgisi bağlamında kendisini geliştirmesi için destek sağlanması, gençler ve öğrenciler başta olmak üzere cemaate sahih bilgiyi aktarma noktasında büyük bir katkı sağlayacaktır.

Almanya'da imam olarak çalışırken, ümmet varlığımıza ve kültürel dinamiklere uyum sağlamak önemlidir. Toplumsal kabul ve entegrasyon süreci, yerel halkla etkileşime girme; Almanya'daki değerleri ve yasal gereksinimleri anlama ve yerel toplumun beklentilerine uygun şekilde hizmet etme becerisi gerektirebilir.

(Av)rupa Yolunda Av Olmayın

Halil ÇAYAN

Son zamanlarda ''Türkiye'yi terk ediyorum. Avrupa'ya gideceğim.'' gibi cümlelerle yaşadığı topraklardan şikâyetçi olan, halkını küçük görenlerin, kibirli cümlelerle, çektiği videolar sosyal medyada sıkça yer alır oldu. Ortaokul, lise yıllarımızda bir yolunu bularak köyden şehre inmek hayali revaçtaydı; bugünlerde ise Türkiye'yi terk etmek, bir şekilde kapağı Avrupa'ya atmak.

Konuşurken ''r'' harflerini yaya yaya, cümleleri yabancı dil aksanıyla kurmayı marifet zanneden bu eğitimli(!) insanlara "Sultan Vahdettin hakkında ne düşünüyorsun?" diye sorsanız, muhtemelen padişahın hainliğinden girer, İngiliz gemisiyle ülkeyi terk ettiğinden çıkarlar.

Yine de bir hakikatin altını çizmekte fayda var: "Bu memnunsuzlar grubu" ülkeyi terk ederken, belki de ona benzememek adına, Sultan Vahdettin gibi gemiyi değil uçağı tercih ediyorlarmış. Gelin kardeşim gelin; şimdiye kadar durduğunuz hata. Avrupa kollarını açmış sizi bekliyor. Hem buranın toprakları öylesine münbit ki, uçaktan iner inmez cebinize doğru bir Avro akışıdır başlıyor(!)

Bu gariban, birçok iş denemesine, yıllardır öğretmenlik yapmasına rağmen, günahlarının çokluğundan olsa gerek, böylesine imkanlara sahip olamadı. Kimbilir, belki siz olursunuz. Ayrıca, nice üniversite mezunu insanın en ağır işlerde çalışması, öğretmen veya mühendis olanların karın tokluğuna taksilerde direksiyon sallaması sizi yanıltmasın. Kimilerinin sokakta ya da köprü altında yatması da bir mizansen zaten. Hepsi de böylesine bir hayatı zevkten, yani yeşillik olsun diye yaşıyorlar.

Bu kıyağımı unutmamanız ricasıyla, Avrupa'ya geldiğinizde, sizi bekleyen bazı zorlukları yazayım. Yazayım ki, "Bize bunları söyleyen olmadı. Artık kimseye güvenmiyorum." serzenişleri eşliğinde, duymaya tahammül edemediğim, ''Baban da olsa güvenmeyeceksin.'' gibi beylik lafları tekrarlamayasınız.

• Dil problemin varsa, bunu halledebilmek için maddiyata ve zamana ihtiyacın olacak.

• Pandemi ve Rusya - Ukrayna savaşı sonrası hayat Avrupa'da oldukça pahalandı. İklim değişikliğinden kaynaklanan kuraklıklar nedeniyle gidişatın daha da zorlaşacağı tahmin edilmekte.

• Kimi firma, alışveriş merkezi ve bankalar, küçülme kararı alarak bazı şubelerini kapatmaya başladığından insanlarda işsizlik korkusu hâkim.

• Son yıllarda anaokullarında çocuklara yer bulmak bir hayli zorlaştı.

• Sağlık sistemi sıkıntıları ayrı bir problem. Ameliyat için randevu alabilme koşuşturmaları insana başka hastalıklar kazandırmakta.

• Savaşların sebep olduğu göçler sebebiyle kiralık ev bulmak ya da satın almak, artık herkesin kârı değil.

• Sular seller gibi bu ülkelerin dilini konuşup pasaportunu alsan da ''yabancı'' damgasını yemekten kurtulamayabilirsin.

• Ve daha nice sıkıntılar.

Ey sosyal medyada, "cahil insanlarla(!)" birlikte yaşamamak için, Türkiye'yi terk edeceğini ilan edenler!

Köyde yaşayanları hor gören, taraftarı olduğunuz partiyi desteklemeyenleri eleştiren cümlelerinizden de anlaşılıyor ki, kahir ekseriyetiniz, okumuş, dil bilen, kültürlü ve elit(!) kimselersiniz. Pembe hayallerle Avrupa'nın yolunu tuttuktan sonra tabak yıkamak, tarlalarda yana yakıla çalışmak zorunda kalırsanız üzülürüm. Onun için, fi sebilillah, Avrupa madalyonunun diğer yüzünü de biraz göstereyim istedim. Zira, pirim Yunus Emre, "Yaradılanı severim, yaradandan ötürü." virdini tavsiye etmekte.

Sizlere bir iyilikte daha bulunabilme adına, küçük gördüğünüz o ülkeyi terk etmeden önce, Şener Şen'in ''Züğürt Ağa'' filmini yeniden seyretmenizi tavsiye ediyorum. Böylece kendinizi olumsuz ihtimallere de hazırlar, zül addettiğiniz bazı işleri yapmak zorunda kalırsanız, Şener Şen'in İstanbul'da ağalığı bittikten sonra, "Domates! Biber var, biber." diye bağırırken yaşadığı utancı tatmazsınız. Tabii, hâlâ utanacak yüzünüz kalırsa.

Endişem, koca koca insanların, profesörlerin kimi anket firmalarına inanarak "Geliyor gelmekte olan! Her şey güzel olacak." çığlıkları atıp da bir türlü gel(e)memesi gibi, sizin de Avrupa'yı şereflendirememeniz.

Bazı siyasetçilerin yaptığı gibi, her söylenene inanmayın ne olur. Bulunduğunuz topraklarda yeterli yağmur yağmasa, istediğiniz ürün alınmasa da, Şener Şen'in Haraptar Köyü'nü satıp İstanbul'a gitmesi gibi, siz de "memleketinizi satıp(!)" Avrupa'nın yolunu tutmayın. Kim bilir, bir gün belki yağmur sağanak sağanak yağar, ürünler kantar kantar artar. Hem siz dağdaki çoban ya da kırdaki Züğürt Ağa gibi düşünüp aynı işi yapabilir misiniz? Ne de olsa sizler okumuş, mürekkep yalamış insanlarsınız.

Her şeye rağmen gurbet elleri mesken tutma sevdasına kapılırsanız, şu sözü yanınıza alın: ''Akılsız başın cezasını ayaklar çekermiş.'' Halil kardeşinizin üzüleceğini de unutmayın.

Dedim ya: (Av)rupa yolunda av olmayın.)

Kim bilir, bir gün belki yağmur sağanak sağanak yağar, ürünler kantar kantar artar. Hem siz dağdaki çoban ya da kırdaki Züğürt Ağa gibi düşünüp aynı işi yapabilir misiniz? Ne de olsa sizler okumuş, mürekkep yalamış insanlarsınız.

Eski Korkular, Yeni Kabuslar ve Modeller

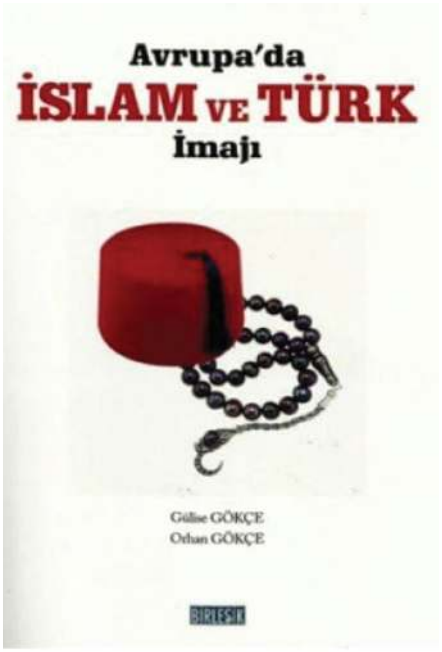
Gözde ÇİMEN

Uzun yıllardır Avrupa'nın önemli ülkelerinden biri olan Almanya'da ciddi akademik çalışmaları bulunan Orhan Gökçe ve yine aynı şekilde kendisi gibi akademik hayatta bulunan eşi Gülise Gökçe'nin ortak kaleme aldığı *Avrupa'da İslam ve Türk İmajı* üzerine kitabını sizlerle paylaşmak istiyorum.

Çalışmanın amacı Avrupa'da İslam'a ve daha özelinde Türklere bakış açısını irdelemek. Türklere bakış, daha çok indirgemeci olmakla birlikte bunun kökeninde Avrupa söyleminin etkili olduğunu özellikle belirtmek isterim. Bundan sonra yazacaklarım ise de tamamen kitap üzerinden ilerleyecektir.

Kitapta; İslam, Müslüman, Türk ve Türkiye'ye ilişkin hepimizin hissettiği stereotipik söylem nasıl gelişti, medyada nasıl kullanıldı hatta "kurgulandı", bu söylemlerin tarihi ve dini kökenleri hakkında önemli bir resim sunulmuş. İlk olarak modern zamanın algısı içinde sizin ne olduğunuz veya kim olduğunuzun bir önemi yoktur. Önemli ve geçerli olan, diğerlerinin sizi nasıl gördüğüdür. Çünkü bu hâl aynı zamanda bize nasıl davranılacağını da belirlemektedir. Bu nedenledir ki "imaj" kavramı her alanda çok etkili ve önemli hale gelmiştir. Bundan hareketle kitabın ilk kısmında, imaj üzerinden inşa edilen "kimlik", "öteki", "düşman", "önyargı" gibi kavramların üzerinde özellikle durulmuş.

Kitabın ilk makalesi, Orhan Gökçe tarafından yazılan "Avrupa Medyası" üzerine. Kitapta yer yer Türkiye'ye ve Türklere olan bakış hakkında bilgi verilse de aslında Avrupa'nın bilinçaltında Türklük ile İslam arasında özdeşim kurduğuna dikkat çekiyor. Ve evet araştırmanın sonucunu şimdiden yazmakta bir beis yok; Avrupa medyasında İslam düşmanlığı eğilimi gittikçe artmakta. Yazar bunun sebeplerini ise şu hatlarla özetlemeye çalışmış.

1- "Olayları yalnızca belirli perspektiften ele alma stratejisi."

Medya, (İslam üzerine düşünecek olursak) hangi konu ve gerçeklik boyutu üzerinde yoğunlaşacağına, neyin dikkatlerden uzak tutulacağına karar vermekte. Ve bu karar verme süreci politika, ekonomi, medya üçgeniyle beraber gücün yönlendirmesiyle kendisini gösteriyor.

Türk ve Müslüman tanımlarına gelecek olursak; Türklük ve Müslümanlık birbirine eş kullanılıp, "göçmen işçi" kategorisinde tanımlanır. Her türlü olay, olgu, konu ve sorunların baş müsebbibi Türkler yani Müslümanlardır. Müslümanlar, sadece kavga dövüş çatışma ile ilişkilendirilir ve sunulur. Müslümanlar, Alman toplumu için bir tehdit ve kültürlerini yabancılaştıran paralel toplum olarak lanse edilmekte. Bu bakış açısı sebebiyle tamamen kriminal, şiddet içerikli ve sansasyonel haberlere odaklanılmıştır.

2- "Bilgi yerine bolca görüntü kullanma stratejisi."

Zihinlerde yerleşik imaj sağlaması açısından bilgiden ziyade görüntünün önemi büyük. Avrupa medyasında konuyla alakalı olsun veya olmasın her zaman arkada başörtülü bir kadın, Kur'an kursları ve camii görüntüsüne mutlaka denk gelmişsinizdir. Böylelikle anlam çağrışımı veya bağlantısı görüntüler aracılığı ile başarıya ulaşır. Bu kurguda Müslümanlar acımasız, şiddet sever buna bağlı olarak modernizme karşı oldukları için intikam dolu, din ve vicdan özgürlüğüne karşı olup hoşgörüsüz ve zorbalıklarıyla kadınları aşağılan ve hayat hakkı vermeyenler olarak lanse edilmeye çalışır. Bunun için de korkutucu görüntülerle İslam dini, kendilerince gayrimedeni din algısı çerçevesine oturtulur. Konuyla alakasız bir yerde patlama olsa arkada bir camii görüntüsü ile patlama ve camii arasında bağ kurulmasına zemin hazırlanır.

Son olarak ise bu düşmanlığa dair kitabın ilerleyen kısımlarında bana göre yazarlarımızın önemli değerlendirmelerden biri de Avrupa'nın kendi kimlik arayışında aradığı düşman-öteki meselesidir.

"1945'ten sonra ideolojik boyuta transfer edilerek yaratılan komünizm tehlikesi ortadan kalkınca, dünya yeni bir öteki-düşman arayışına girdi ve bu arayış çok geçmeden komünizm yerine İslam'ın ikame edilmesiyle son buldu."

Evet meselenin önemli özetlerinden biri. Yine kitaptan gidecek olursak Avrupa zaten tarihsel olarak da İslam ve onun değerleriyle sorunlu. İslam dininin, Hristiyan dünyanın beklemediği bir zaman ve hızda yayılması, alınan önlemler ve daha sonra gelen Haçlı seferleriyle zaten İslam, Hristiyan dünyanın bildiği ve tanıdığı bir öteki. Ve hiç şüphesiz Avrupa'nın uzun yıllar yaşadığı Osmanlı İmparatorluğu gerçeği de mevcut. Ve bu gerçeklikle beraber, aslında Avrupa'nın Osmanlı İmparatorluğuna çok şey borçlu olduğu sonucu tarihsel süreç içerisinde ortada. Çünkü bu varlık Avrupa'yı kendisine bir kimlik bulmaya, devletle mücadele edebilmek için bir güç oluşturma şansını vermiştir. Kendi varlığını Osmanlı devletinin varlığında bulan bir "Avrupa" gerçeğini ortaya çıkarmıştır. Bu tarihsel korku ve çekişme sayesinde Avrupa medyası İslam'ı kendisine dert etmede zorlanmasa gerek.

Sözün özü; kitabın sonuç kısmında ele alındığı üzere Hristiyan dünya, kırmızı renkli tehditten yeşil renkli tehdite geçmeyi seçtiğinden bu yana, özellikle medya söylemi üzerinden dünyaya kendilerince İslam algısı oluşturmaya çalışmakta. Ve Avrupa'nın herhangi bir yerinde üretilen stereotipik söylem, yalnızca orayla sınırlı kalmayıp dalga dalga yayılmaktadır. Kurgulanan ve hep bir ağızdan sunulan resim, görüntü, vs. hepsi amaçları için araç olarak kullanılmaktadır. Bu oluşturulan ve tüm dünyaya pompalanan olumsuz İslam imajına karşı mücadele edebilecek tek ülke, yazarlar tarafından da belirtildiği şekliyle Türkiye. Türkiye, tarihi mirası, deneyim ve tecrübesi ile Batı'daki İslam ve onunla özdeşleşen Türk düşmanlığına karşı politika geliştirebilecek ve bunu da uygulatabilecek tek ülke konumundadır. Avrupa ise bunun farkında. Son yıllarda bu kadar çok dikkatimizin dağıtılmaya çalışılması, uluslararası alanda etkisiz hale getirilmek için her türlü baskı ve politikayı uygulamaktan geri durmaması yaşayarak tecrübe ettiğimiz gerçeklerdir. Eski korkular, yeni kabuslar ve modellerle bir alternatif gerçeklik üretilmeye çalışılmakta. Tarihi misyonumuz gereği ilişkileri yeniden kurabilecek, İslam toplumlarına önderlik edecek donanıma ve altyapıya sahibiz. Yetişmiş insan gücüyle sadece zulüm altındaki İslam topluluklarının değil, bugün Avrupa'da milyonları bulan Müslümanların sesi ve gücü olan Türkiye, bu gerçeği elbet dünyanın da gerçeği haline getirecektir.

Dostum, Ağabeyim: Ah(!)met Mercan

Ömer KARAOĞLU

O, benim dostum!

Çünkü sağlam ölmek için bu çağda, hasta yaşamak gerektiğini, sılasız gurbet türküsü dinlenmeyeceğini belletti bana. Maskesiz yaşamanın savaşların en çetini olduğunu, uygarlığın her kıtaya en kısa sürede ölüm ihraç edebilecek kadar ilerlediğini söyledi.

Değişimi en iyi ölülerin anlatabildiğini, tevhid bilincini eyleme dönüştüren insanın, yenilgisi olmayan bir savaşa çıktığını … ve hakikate dair damıtılmış nice cümleyi kayda geçirdi.

Bu itibarla şükür ki benim dostum kendileri!

Uzun yıllara sârî dostluğumuz, zamanımıza şahitlik oldu bir anlamda. Bir ağabey, bir yol arkadaşı, bir dost. Bir şair, bir düşünür, derdin derman olduğunu belleten bir ahir zaman muallimi.

Bir kez daha o anlatsın kimilerine, anlatmaktan aciz kaldıklarımızı:

"…biz yürüdük. Ah! Söyletmeyin çocuklar, biz içinden hüzün akan günlerle kırklanıp büyüdük.

Şarkını hafızanda tutabilir misin? Kıvranırken altın perçemli çocuk acıyla, yanından sıyrılıp kaçabilir misin? Biz en çok açmayan çiçekler için ağladık. Hiç durmadan, sabah akşam demeden aynalara baktık. Sorular sorduk, başkaları sormadan daha. Hep bir suç aradık.

Zindanlar anladı. Dağlar tesbihte daim, okyanuslar sırrımızı sımsıkı sarmalayıp sakladı.

Bir tek onlar anlamadı".

Böyle yazdı "Sensizliği Bilmiyorlar"da.

"Hüznün ev sahibi olduğu"nu kaydetmişse de "kiracı"lığa talip olduğumuzu beyan edelim yeri gelmişken. Zira nice günler ve geceler boyunca o "bildiği ve hiçbir kulağa değmemiş şarkı"yı ısrarla saklasa da arada bir mırıldandığı seslerden duymuşluğumuz vardır.

Sesi yükseltmeden de sözü yükseltebilen, sustuğunda da çok şey söyleyebilen nadir adamlar var. Onlardan birisidir benim dostum.

Ona onun kaleminden, işlediği cürümleri hatırlatmak isterim yine de:

"Suç duyurusu yaptılar adına
Ülkeye gizlice gül taşımışsın
Gökyüzünü çizmişsin kalın surlara
Sırtında nehirler şehre varmışsın"
…

Birçoğumuza göre önde başlamış hayata. Erken yaşlarında dağları, ovaları, ağaçları, gökyüzünü, yıldızları, kuzuları… tanımış. Kendi ifadesiyle "ağacın kitaba dönüşmeden de okunabileceğini" fark etmiş, kentin insanı tüm bu olan bitenlerin farkında değilken.

Sonra İstanbul yılları…

Dostluğumuzun başladığı "Selam" çocuk dergisi ve sesli yayıncılık. Devasa yangınlara bardaklarla su taşıma telaşımız. Anadolu'ya köşe bucak hicret ezgileri, Medine haberleri göndermek için nöbetler. Söylediği gibi:

"…dünya çok uzaklarda, küçük muamma. Anlamlar üstümüze akan ahtapot volkanı, dizlerimizde çatırtılar ve direncin benzersiz varoluşu. Yoruldukça nasıl da güçleniyoruz" ama!

Sonra meydanlarda kavgalar ve alınan yaralar. İleride kimileri için "kayda değer maluliyet getirilerine dönüştürülen" yaralar. En çok da onlar yaralar!

Dostum, ağabeyim, yürekten yazmış "Kurtuluşun Ölümü"nü ve azmettirmiş, biz de okumuşuz besteleyip nice şiirleri gibi. O şubat soğuğu günlerde takibe uğramış eser ve bir özel radyonun bir ay kapanma cezası almasına sebep olmuş.

"Hey dağlarım gelin orta yerine kentin
kurulun,
değişsin rengi çehresi şehrin…"

demiş, bize de bestelemek düşmüş tam da Marmara Depremi gecesinde. Demişti ki Hazret, "tamam yazdım yazmaya da sen de yürekten söylemişsin be arkadaş".

Benim dostum, öz ülkemizde olanları anlatmıştı yine:

"Sensizliği bilmiyorlar.

Seni bilmiyorlar. Sensizliği anlatıyorum ben. Örtüyorlar örtülerini içlerine. Karbon kağıdı girmiş günlerin arasına. Oynuyor her şey. Her şey kendinden başka olma yolunda. Görüntü vermeden kaçıyor katiller. Sessiz bir çığlıkla inliyor ve ürpertiye kapatıyor kapılarını evler.

Seni bilmiyorlar.

Veda tepesini, Hira'yı, Taif'i…Ve Veda'yı bilmiyorlar. Öfkeli bir üzüntüyle volta atıyorum…Bırakma beni. Tut ellerimi".

Çok zaman geçti üzerinden.

Hâlâ bilmiyor çoğu, O'nsuzluğu.

Yetmez gibi üstüne pandemi, faiz indir-kaldır kur'a kur yapmalar, kripto para ve çok harfli cinsiyetsiz cibilliyetsiz… düzenlerinin "sürdürülebilirliği" üzerine yeni aymazlıklara maruz kaldık şimdilerde. Oysa dostumun dediği gibi, "yuvarlak kelimeler aranıyor küresel dünyaya". Ve yine söylediği gibi, "hüner parayı merhamete dönüştürebilmek"miş ve "yağmuru dinlemeyene hiçbir şarkı kâr etmiyor"muş. Ne ki bilmiyorlar hâlâ.

Üzerimde çok hakkı var, biliyorum. Az mı taciz etti yangına su taşımaya, ağır kaldığımız kimi vakitlerde. Az mı söyleşip dertleştik, az mı yutkunduk birlikte. O da biliyor; akademi, müzik, bizim mahalle koştururken "çıkmazlar" çıkabiliyor önümüze. Ama "her çıkmazın aşka işaret" olduğunu söyledi bir kere. Ve yine o söylemişti; "tek övünç kaynağım, zaaflarım" diye.

Bu arada kendisini tanıyanlar, Mercan'da hüzne/çileye rağmen ince mizahı ve her şeye rağmen tebessüme vesile sayısız örneği iyi bilirler. Dostumda, hüznün umudu teslim aldığına tanık olmadım.

Kısa aralıklarda görüşmemiz aksamışsa bile, o zamanlarda "yalnızlığın en sadık dost" olduğunu hatırlatışı teselli oldu bize. İlk fırsatta da birikmiş hasreti çayda eritiverdik zaten.

Nihayet şarkılardan sual eden olursa, cevabı dostumdan gelsin yine:

"Dağın arkasında soylu bir susuş'un
uslanmaz şarkısı kaldı".

Sırdaşı olduğumuz sohbetlerin ebedi yurdumuzda da devamı duasıyla…

Bir Dostun Portresi: Ahmet Mercan

Temel HAZIROĞLU

Bugüne kadar genelde vefat edenlerin ardından birkaç yazı yazdım. Ancak bu kez yaşayan bir arkadaşımız için bizden bir portre yazmamız istendi. Önce bir garip oldum ve biraz tereddüt ettim. Fakat bu kişi Ahmet Mercan olunca yazmalıyım diye düşündüm. Doğal olarak bu portreyi talep eden arkadaşı da hem yazı için bizi düşünmesi hem de Ahmet Mercan hakkında yazı yazmamıza vesile olması sebebiyle tebrik edip teşekkürlerimi iletmek boynumuzun borcu oldu. Zira bu çaba güzel bir iş olduğu kadar bizim hakkımızda yıllar önce yazı yazmış olan Ahmet'e karşı bir borç ödeme fırsatı da sundu. Gerçekten böylece aramızdan sessizce çekilip selalara sarılıp gidenlerin gayretlerini, onlar daha yaşarken ölçülü bir şekilde kaleme almanın insani bir yanı yok mu?

Ahmet Mercan, Bayburt'ta doğdu. Evli ve üç çocuk babası. Birçok dergide yazılar yazdı, pek çok organizasyonda görevler üstlendi. Yaşayarak yazdığı şiirleri bestelendi, oyunları sahnelendi, velhasıl hayatı gerçek bir tiyatroya çeviren bu adam gündemden hiç düşmedi. Halen de okumaya, yazmaya ve aramaya devam ediyor.

Ben onu ilk kez 1980 sonrası her akşam devrim yapıp devleti yıkıp yeniden kurduğumuz, sabaha doğru birden tekrar yıkmaya çalıştığımız dünyayı kurtarma seanslarına geçtiğimiz toplantılarda tanıdım. O zamanlar bizim camiada ezgi söyleme ve bant tiyatrosu yapma yaygınlığı vardı. Ahmet de hem bunlarla ilgileniyor hem de Selam Çocuk Dergisi yayın yönetmeni olarak çalışıyordu. Bendeki ilk izlenimi, yeni bir dünya arayışı için kafa patlatan ve biraz sıkıştığında espri üreten bir zihindi. Karadeniz sıcaklığı ve aniden pat diye doğan espriler ile ortalığı şenlendirirdi. Liseden aldığı virüsten bir türlü kurtulamayan, Nuh'un gemisini nasıl yapar da yola çıkarız, tayfalar nerede, yakıt ne olacak, istikamet neresi diye çabalayan, zihnini yoran, döne döne bitmez tükenmez arayışlarla bitap düşmüş olan insanlar için bundan daha iyi bir yol arkadaşı olabilir mi? İşi gücü bu olanlar daha ne ister?

Onu ilk tanıdığımda taktığım şapkaya attığı taşları hiç unutamam. "Senin görünüşün böyle çağdaş ama fikirlerin acayip İslamcı, ileri devrimci. Sen gerçekten Of'ta mı doğdun, bırak Allah aşkına, söyle bana Of'a hiç uğradın mı?" diyerek sürekli sorgulandığım yıllar. Biz de şaşırıp duruyoruz; adama bırak düşüncelerimizi, doğduğumuz yeri bile anlatamıyoruz. Bazen de kendime dönerdim, bende ne var acaba diye.

Onunla yaptığımız yeni dünya kurma ve devrim yapma sohbetlerinde şûranın bağlayıcı olup olmaması başlarda en büyük tartışma konumuz olmuştur. Önceleri, bütün genel eğilimler gibi, istişare et, danış istediğin kararı ver çizgisine yakın dururken sonraları, sağ olsun, lider de dâhil şûranın aldığı karar bağlayıcıdır ilkesine dayalı "fonksiyonel şûracılık" noktasına gelmiş ender aydınlarımızdan biridir. Muaviye-Yezid ile başlayan saltanatçı Emevi çizgisinin halen devam ettiği ve bunun iktidara uyumlu muharref bir din anlayışı oluşturduğu gerçeğini erken görenlerden biridir. O yüzden de asırlardır karabasan gibi baskın olan "uyum hattı"nın karşısına "devrim hattı"nı koyup "Yeni ve başka bir dünya mümkündür," anlayışının yılmaz emekçilerinden biridir. Ama söylemeden geçemeyeceğim bir konu da başlama noktası olarak yerlilik ve millilik konusundaki hassasiyetimize, henüz tam aşındıramadıysa da halen taş atmaya devam ediyor. Olsun, canı sağ olsun, biz de gülle karşılık vermeye devam ediyoruz. Zira, sizi; anarşistin ahlaklısı, delinin tedbirlisi, bürokratın zekisi ve dostun güvenlisi olarak gören bir adama, ebedi dosta dünyanın güllerini atsanız da azdır.

Onunla üniversite, vakıf, dernek vb. kuruluşlarda olmak üzere birçok organizasyonlarda ortak konuşmalar yaptık, bazen karşılıklı tartıştık. Yine böyle bir toplantıda Kocaeli Üniversitesi öğrencileri ile yapılan sohbet sonrası üniversitenin yakınındaki bir parkın kenarındaki küçük bir ırmağın yanında çay içerken yaptığımız konuşmayı unutmak asla mümkün değil. O dönem, arayışımızı isimlendirmek ve yeni bir sürece girmek için bulmak istediğimiz, adını koymak için yanımızdaki benim kızım ile, onun yeğeni ile konuştuk. Alternatifleri sıralayınca, gençlerin tercihi Şems Suresi'nin "arınış…" ışığının etkisiyle geliştirdiğimiz, oluşturduğumuz isim "Yüceliş" olmuş ve bu isim daha sonra bütün çabalarımızın şemsiye ismi ve yeni çıkan kitabımızın adı oldu. Din, Yaratıcının nihai amacını bilmektir. Bu doğrultuda inanç, salih amel (güzel davranış), hakkı tavsiye ve sabrı yaşamaya (mücadele) çalışmak gerekir.

Biz Ahmet ile sürekli yeni dünya kurma çalışmalarında hayatın anlamını paylaşan ve ne yapacağını ve nereden başlayacağını bir türlü karar veremeyen iki dost olarak kaldık. Bir gün harekete yeniden başladık, İstanbul Okulunu kurduk o da yetmezse, hiç olmazsa gençlerden bir takım kuralım da teknik direktörlük yapalım dedik.

Aşırı ümmetçilik bastırıp bu topraklardan bağını koparınca bizim de milliliğimiz tutar Türk yükseliş hareketini kurmaya kalkar, aşırı Selefilik bastırıp Ehli Sünnet ve Hanefilik kısmen alaya alınınca, bu kez de hararetli bir şekilde "Ehli Sünnet akımının Hanefi damarının devrimci boyutundanız" der işin içinden çıkardık. O zaman Ahmet'in gönülden desteğini yakından hissederdik.

Bazen de bizim meşhur aydınların tutum ve davranışları gündeme gelir ve biz bunları kritik ederdik. Örneğin iyi, güzel, hoş çok faydalı işler yapıp verimli düşünceler ürettiler ancak iktidara bu kadar yakın durmak hür ve bağımsız aydına

Ahmet Mercan, Bayburt'ta doğdu. Evli ve üç çocuk babası. Birçok dergide yazılar yazdı, pek çok organizasyonda görevler üstlendi. Yaşayarak yazdığı şiirleri bestelendi, oyunları sahnelendi, velhasıl hayatı gerçek bir tiyatroya çeviren bu adam gündemden hiç düşmedi. Halen de okumaya, yazmaya ve aramaya devam ediyor.

yakışmaz, deyip birini eleştirince, Ahmet de o kadar da değil diyerek savunmaya geçip itiraz ederdi. Sonra bir bakarsınız, biz ikna olup gerçekten doğru, galiba fazla yüklendik deyip biraz geri çekilince, bu kez de roller değişir ve sazı Ahmet ele alırdı. "Biliyor musun reis aslında dediklerinin doğruluk payı var, gerçekten biraz haklısın" derdi. Velhasıl Ahmet, bu kadar da iktidara yanaşılmaz ki kardeşim, öyle olunca dediklerinin ve yazdıklarının altı boşalıyor diyecek kadar öz eleştiri ve muhasebe yapan nadir aydınlardan biridir.

Ahmet ile netameli konuları tartışıp durmak, ikimize de özel zevk verir. İçki yasağı konusu da bunlardan biridir ve bunu halen tartışırız dururuz. Biz ısrarla içmek isteyenlere dokunmamak gerekir, hatta halk ve hak düşmanlarının içkilerine hiç dokunmamalı, bırakın içsin ve kendinden geçsinler, o zaman devrim yapma mücadelesi daha da hızlanmış olabilir deyince, sen de fazla abarttın diyerek itiraz etmekten geri durmaz.

*

Kendisi çok dost canlısıdır, ancak insanları ayıklayıp onları dosta çevirmesi de bir o kadar zordur. Sevdi mi tam sever, dost oldu mu tam dost olur. Yakın dost olduklarını gözetmekten hiç geri durmaz. Çoğu insana nasip olmayan mı diyelim yoksa Ahmet'in mahareti mi diyelim bilemedim, ancak yaşarken yakın tanıyıp dost olduklarını o kendine has espri yüklü kalemiyle kâğıda dökmeyi ve kitaplaştırmayı başarmış ender şahsiyetlerden biridir.

"Vefasız çağa ince bir itiraz" olarak tanımladığı ve söz konusu "Boyasız Yüzler/ 23 Gerçek Adam" eserini, gidenlerin arkasından ettiğimiz olumlu sözlerin yarısını veya daha azını mevtanın sağlığında etme çabasını takdir etmemek mümkün mü? Hele o boyasız yüzlere sizi de dâhil edip masaya yatırdıysa. Ama kısmet, masadan kalkıp Ahmet'i masaya yatırma sırası da bize gelmiş oldu.

"Denizi kayıp, gemisi yanmış, elinde pusula, tayfa toplarken helak oluyor Reis Temel Hazıroğlu" adlı değerlendirmesine ve o ironik üslubuna ne diyeyim bilemiyorum. Övgü müdür, yoksa tatlı tatlı okşarken bir tokat mıdır, tam anlayamadım doğrusu. Galiba, severim de döverim de (dost uyarısı yaparım da). Bizim gibi bilerek ve isteyerek Oflu olduğunu unutup Trabzonlu olduğunu söyleyen birinin, Of'ta doğup da ne kadar Of'un özelliklerini taşımadığını ısrarla sıralayan insana ne diyebiliriz ki? Ancak estetik ve ironi yüklü olsa da o nazikâne ve kadirşinas üslubuyla hem şehir evliyası deyip hem de hukuk, ahlak ve tutarlılık için bize kendi evimizi yaktırmasına ne demeli bilemiyorum.

Yeri gelmişken bizim Ahmet'in anlatmaktan özel zevk aldığı, fiilen yaşanmış bir hikâyesi vardır: Bir gün Ahmet yemek için Tofaş Serçe arabasıyla Trabzon Akçaabat'ta bir lokantaya gitmiş. Masaya oturmuş ve sohbet esnasında lokantacı sormuş: Hemşerim ne iş yapayısun? Ahmet şöyle etrafa bir bakmış, ne diyeyim diye biraz düşünmüş ve cevap vermiş: Yazarım. Lokantacı, yüzünü Ahmet'ten çevirmiş ve arabaya doğru dönüp garip garip bakmaya başlamış, sanki alacakmış gibi Serçe'yi incelemiş ve tekrar Ahmet'e dönerek yüzüne anlamlı anlamlı bakıp şöyle demiş: Galiba iyi yazamayısun.

*

İyi okuyan, güzel yazan, rotası belli, istikameti doğru, cümleleri narin, her yazdığı adeta şiir gibi olan bir adam, Ahmet Mercan. Can dost, yol arkadaşı, güzel bir adam. Ayrıca hayatımı dolduran bu "yeni ve başka bir dünya arayışı" kavgamızda sürekli yanımda hissettiğim ender arkadaşlardan biridir Ahmet.

Ahmet, canı sıkıldığında ya da bir hastalık konusu açıldığında Necip Fazıl'ın dediği "Son gün olmasın dostum, çelengim, top arabam/ Alıp beni götürsün tam dört inanmış adam…" sözüne nazire yaparcasına, "Vasiyetimdir; tabutumu taşıyacak iki inanmış adam buldum, Temel ile Ömer. Artık kalan iki kişiyi de siz mi bulursunuz yoksa onlar kendileri mi gelirler? Ben bilmem." der. Ahmet işte böyle; adeta bu dünyadan gidişini kesin garanti altına almış gibi bize hatırlatır. Bu arada şunu ilave etmeyi de unutmaz; eğer siz benden önce giderseniz, o zaman tabii olarak vazife artık bende.

Yine Necip Fazıl, "Durun kalabalıklar, bu cadde çıkmaz sokak!" ve "Anladım işi, sanat Allah'ı aramakmış," diyor ya, o da bu arayışın yılmaz yolcusudur. Öyle ki bunu çoğu şiirinde hissedersiniz: "O sen misin/ Tek nüshadır yazdıklarım/ o adamı arıyorum/ tedbirsizliğe hazır kıta/ buzla ısınan ay ışığıyla doyan/ o adamı arıyorum/ yok mu tanıyan/ Zamanın en çetin savaşına çıkan/ yüzünü yüreğiyle barıştırırken yaralanan/ acıyla gülümseyip yeniden sefer için gün sayan/ o adamı arıyorum yok mu tanıyan."

"Şairdim/ söz diyarında/ mücevher dükkanım vardı/ çarptı bir ah'a ömrüm/ ben üryan dükkanım yangında kaldı"

"O atlıdan geriye kalanım ben/ yelelerinin alevi elimde mermer ırmak/ bir iç çekmek bir ateş yakmak/ geçsin diye o an aramızdan yalın kılıç/ saçlarım sensizliğin denizinde ağaracak"

*

Ahmet Mercan candır, dosttur, adamdır ve çileli gibi görünen hüzünlü âşıktır. Onda şiir gibi yaşama, ilginç ve estetik cümle kurma arayışı hiç bitmez. Bunu kitaplarının isminden bile anlarsınız. Üç noktalı yağmur altında bir yanınız yanardağsa, gölgenizin ayak seslerini

duyuyorsanız, sensizliği bilmeyenler çoğalıyorsa, boyasız yüzleri olan gerçek adam arıyorsanız, siz hâlâ akıl ağrısı çekiyorsanız ve birisi halen ve her an "yine de aşk" diye fısıldıyorsa bilin ki o Ahmet'tir. Nariyan içinde feveran eden, arının ayak tozunu izleyen, yağmurla yanan, anlamı yoran, sürgün özlemleri çekerken kelebek kanadında surlar kuran, cana düşen cemre gibi Kur'an'ın ışığıyla İslam'ın özüne yolculuk yapan birini görüyorsanız ya da arıyorsanız inanın ki o, yine de aşk diyen Ahmet'tir.

Sevgili Ahmet, sürgün özlemlerinde "Bir zarif sancısın candan içeru" derken bize şiir gülü atmayı da ihmal etmez: "Demirden duvarlar durur önümde/ Bir ateş yanar uzakta benden/ Beklenirken ufuktan gelmeyen gemi/ Taşla kuşla gardaş oldum beklerken/ Sabırla tevekkül dokunur durur/ Sevda bestelenir gece içinden/ Eşkıyadan sahabe çıkaran yangın/ Dertleri yok ettim senin derdinden/ Ardından koşarken boğulsun gece/ Gel yine geçelim Kızıldeniz'den/ Bu yüzdendir bu yüzlerde karanlık/ Habersiz hicret kardeşliğinden/ Haberin gelsin yeter ki senin/ Çıkmış olur canım gelen müjdeyle."

Bu güzel adam, kitaplarını adeta ilhamla yazar, şiir gibi sohbetiyle içimizi ısıtıp deşer ve eserleri ortaya çıkınca onları üzerinde güllerle, gül kokan imzasıyla bize yollamaktan özel keyif alır: "Erdem yüklü, sevgili dostuma (uzun laz) hayatı şiirleştirecek iklim uğrunda sabır ve başarı dileklerimle; kavi dosta bitmeyecek dostluk temennisiyle; sevgili reise, sevgi ve kıyısız muhabbetle, çok yaşa reis; sevgili reisimize sınırsız muhabbetle; canım ağabeyime kıyısız kavi muhabbetle; uzun ve hayırlı bir ömür duasıyla."

Dostumuz aynı zamanda çok yönlü bir arkadaştır. Bulunduğu ortamı şenlendirmekle kalmaz aynı zamanda tasvir etmeye de çalışır. Onun İstanbul'u anlatan kısa ve özlü sözleri ne kadar da anlam yüklüdür. "Kendini bulmanın öyküsü burada yazılır/ Yok oluş dehlizlerinin yanı başında/ İnsan insanı az bulur, çok kaybeder İstanbul'da..." diyen ve bunu adeta Picasso tablosu gibi çerçeveleyip hediye eden Ahmet, o bir şekilde kaybolunan İstanbul'da kendinizi bulmaya rehber olan bir yoldaştır.

Ahmet, derya deniz olan eserleriyle okuyanlarını daha kitabın şiirsel ismiyle şaşırtan, kelebeğin kanadına surlar sığdıran, bir kıtada annelere mermiyi bulacak çocuk doğurtan ancak başka bir kıtada çocuğu öldürecek mermileri dolduran kadınları durduramayan insan canlısı biridir.

O, bitmez tükenmez okumasıyla, yaptığı açılımlarla ve o şiirsel diliyle insanları başka diyarlara taşır, onlara ufuk kazandırır. Bir gerçeğin altını sürekli çizmekten vaz geçmez: İnsanın vahiy ile buluşup kitabı önyargısız okuduğunda aklının sancısını, kalbinin arayışını dindirme imkânına kavuşur. Gözlemlerini netleştireceği, sorularını yöneltebileceği yer artık vahiydir.

Sezai Karakoç Kitabın Konuşması adlı yazısında, "inanmış adamın işi, vakti kitapla konuşturmaktır. Yüzlerimizi kitaba ve kitaba bağlı kitaplara çevirelim. İnsanın yüzünü kitaba çevirelim. Vaktin yüzünü kitaba çevirelim. Bu dünya hayatında en büyük iyilik ve sevap, insan ruhuna kitabın ruhundan bağışlar taşımaktır," der. İşte Ahmet, bu bağışçılardan biridir.

Velhasıl şiir gibi yaşayan ve kitabın ruhundan bağışlar taşıyan bir adam arıyorsanız bilin ki o, Ahmet Mercan'dır.

Nariyan içinde feveran eden, arının ayak tozunu izleyen, yağmurla yanan, anlamı yoran, sürgün özlemleri çekerken kelebek kanadında surlar kuran, cana düşen cemre gibi Kur'an'ın ışığıyla İslam'ın özüne yolculuk yapan birini görüyorsanız ya da arıyorsanız inanın ki o, yine de aşk diyen Ahmet'tir.

Ahmet Mercan

Abdülbaki KÖMÜR

Seksenli yılların tam ortalarıydı. O'nunla tanışıklığımız "Selam"la başladı. O, 12 Eylül ihtilalinin tarumar ettiği zamanlarda "Selam"ı yaymak ve yayınlamak için koştururken, ben **bataklıkta bir gül açtı**rmaya çalışıyordum. Velhasılıkelam kavşak noktamızdı "Selam".

Zaman her şeyi değiştirdiği gibi insanı da değiştirmekte. Hiç birimiz yirmi yıl veya otuz yıl önceki kişi değiliz. Kimilerimiz zamanın imbiğinde değişmek yerine dönüşerek, başka istikametlere, başka amaçlara, başka kazanımlara yönelerek değişirken, kimilerimiz hiç değişmeyerek kaskatı kesildi, ütopik bir hayalin beklentisi içinde realiteden koparak ziyan olup gitti.

Kimilerimiz ise değişti ama dönüşmedi. Onlardan birisi Ahmet Mercan. İlk tanıdığım Ahmet Mercan ile bugün bildiğim Ahmet Mercan arasında adamlık, adanmışlık, duruş, duyuş ve düşünüş açısından çok bir farklılık yoktur, kendisine emanet olarak gördüğü tepeyi asla terk etmedi. Tepeyi terk etmiş olsaydı, ganimet namına çok şey elde edebilirdi, itibar etmedi. Ürettiği fikir ve eserleri, herhangi bir kişisel ikbal ve istikbal kaygısı gütmeden, matlub ve mansıb peşinde koşmadan takdim etti.

Yıllar geçti, her daim görüşemesek de "Selam" birlikteliğimiz hâlâ devam ediyor, mesafelerin ötesinde. Ahmet Mercan sanatçı kişiliği, klas duruşu, naif ve latif mizacının ötesinde benim nazarımda, dört özelliği ile müstesna bir yere sahiptir.

Tüm bilgi, birikim ve entelektüel donanımına rağmen asla "entel tekebbür" sapması yaşamadı; sanatını, inandığı ve savunduğu değerleri, "köşe kapmaca" ucuzluğuna kurban etmedi. Sadeliği ve naif anlatımı tercih ederken bayağılığa düşmedi, asla prim vermedi.

Çocukluk, insanın fabrika ayarlarının henüz bozulmadığı, yaratılış gerekçesinden henüz kopmadığı, fıtrata en yakın dönemidir. Ve insan bu iklimden ne kadar uzaklaşırsa fıtratından o denli uzaklaşır, ilahi maksattan o denli uzağa düşmüş olur. Çocuk yanını kaybetmeyenler ise daha az kirlenenler, daha az hasar alanlar ve yaratılış emanetini henüz kaybetmemiş, daha **insan** kalabilmiş olanlardır. Konuşmalarında, davranışlarında, ürettiklerinde, tükettiklerinde tüm insani davranışlarında çocukça bir yanını hep korumuş, dünyanın kirinden pasından uzak tutmuş bir sanatçıdır Ahmet Mercan. Çocukça ve çocuklara yönelik eserlere ağırlık vermesinin arka planındaki gerekçe de budur kanaatimce.

İslam'ı asrın idrakine söyletebilmenin yeni yol ve yöntemlerinin keşfi için fikir üretti, teşebbüste bulundu, zaman ve imkânlarını harcadı, haksız eleştirilere karşı durdu, inandıklarını savundu, saldırılara karşı göğüs gerdi, yılmadan, taviz vermeden mücadelesine devam etti. Savrulmaz esas duruşuyla, sanatın hemen hemen tüm mevzilerinde onu görmek mümkündür. Aynı zamanda sanata ilgisi olan gençleri cesaretlendirerek, onlara rehberlik ederek, yol yordam göstererek her daim "abi" makamında oldu, olmaya da devam edecek inşallah. Çünkü onun abi olarak varlığı, selamı hayat bilmiş sanatçılara cesaret ve umut, eserleri ilham ve üretme fikri aşılar.

Rahmetli dedem, "Evladım öfkenizi sakın yitirmeyin, öfkenizi yitirirseniz sevdanızı da yitirirsiniz" derdi. Çocuk aklımıza, öfkeyle sevdayı yan yana getirmeyi sığdıramazdık. Aradan yıllar geçti. Sevda ile öfkenin birbirinin mütemmimi olduğunu, biri olmadan diğerinin olamayacağını, o geçen yıllar içerisinde idrak etmiş olduk. Öfkesini yitirip sevdasız kalan birçok insana şahit olduk.

Ahmet Mercan Ağabey'in takdir ve gıpta ettiğim en büyük meziyetlerinden birisi de, öfkesini hiç yitirmemiş olmasıdır. Eylemlerini ve söylemini, sevdası ve öfkesiyle harmanlayıp sunuş tarzıdır.

O'nu seviyor ve hayırlı uzun ömür diliyorum.

Tarif bilinmeyen bir şeyi, bilinen başka bir şeyle anlatmak yoludur. Bazen birini ya da bir şeyi anlatmaya çalışırken, başvurduğumuz metotlardan birisidir tarif. Özellikle de tanımlamaya çalıştığımız nesnenin zorluğu veya tanıtmaya anlatmaya çalıştığımız kişinin aşkın özellikleriyle alakalı olarak. Mesela turuncuyu anlatmanın tarif etmekten başka bir yolu yoktur, portakal rengi der turuncuyu anlatmış sayarız kendimizi. Müslüman Sanatçı ve Adanmış Adam'lık kavramlarını mevcut bilinen kelimelerle anlatmaya kalkışmak zannımca hayli müşgül bir çaba olacaktır. Lakin bilinen ile yani tarif ile anlatacak olursak eşittir Ahmet Mercan dememiz yeterli olacaktır me ramımızı anlatmaya.

Çocukluk, insanın fabrika ayarlarının henüz bozulmadığı, yaratılış gerekçesinden henüz kopmadığı, fıtrata en yakın dönemidir. Ve insan bu iklimden ne kadar uzaklaşırsa fıtratından o denli uzaklaşır, ilahi maksattan o denli uzağa düşmüş olur.

Ahmet Ağabey

Elif GİRGİN AKIN
Eğitimci-Sosyolog

Ahmet Mercan, çocukluğumun öğretmenlerindendir. Sadece benim değil, 80'lerin çocuklarının çoğunun öğretmenidir. Arkadaşlarıyla hazırladıkları Selam -Ümit Nesline Aylık Dergi- ve bant tiyatrosu kasetleriyle hayatıma girmiştir ilk. Henüz çocukken siyeri, sahabileri, birçok İslamî kavramı o yayınlardan öğrendik. İlk gençlik yıllarımızda ise ezgilere yazdığı sözlerle imanî hislerimizi coşturan, diri tutan bir kalem oldu.

Çocukluğumda kendisini gıyaben tanırken üniversite yıllarımda yakinen tanıma imkânım oldu. Bir öğrenci dergisi çıkarıyorduk. Derginin yayın yönetmeni olmuştum, haliyle epey heyecanlıydım. Bir yazardan yazı alınmalıydı ve bu bizim için o yıllarda zor bir işti. 11 Eylül sonrasıydı. Ben Ahmet Mercan'dan 11 Eylül yazısı istedim. Hemen, tamam dedi ve yazıyı kısa zamanda verdi. Nasıl mutluydum, hiç unutamam. Çocukları, gençleri yüreklendiren; kendilerini keşfetmelerine destek olan, ufuklarını açan, değerleri işte böyle tevazu ile inşa eden bir öğretmen oldu hep. Yıllar sonra birlikte çalıştığımız Bilgi Merkezi'nde çocuklara yazdırdığı yazılarla çıkardığı Hayal Treni dergisinde de bu duruşunu müşahede ettim.

Kendisi aynı zamanda bir şair olan Ahmet Ağabey'in bu yönünü, onun çocukluk yönünün hâlâ diri olmasına bağlarım. Çocuklar için çok emek vermiş, yayınlar çıkarmış biri olarak bu zaten ortadadır. Her zaman yazmaya önem veren biri olarak onun küçük büyük demeden toplumun her kesimi için yazması, insana dair umudunun da bir göstergesi bana göre. Dert edindiği bir meseleyi yetişkinlere olduğu kadar çocuklara anlatmayı da çok önemserdi bu yüzden. Örneğin Mavi Marmara olayıyla ilgili olarak çocuk kitabı yazan tek isim bildiğim kadarıyla.

Ahmet Ağabey'in kalemini, elbette ki İslamcılık söylemi oldukça etkilemiştir. Onun düşünce dünyası, şiirleri hatta İslamî ezgi sözleri, bu söylemin izleriyle doludur. Kendisiyle zaman zaman görüştüğümüzde bu meseleyle ilgili fikir teatisinde bulunuruz. Özellikle 28 Şubat sürecinin öncesi ve o süreç boyunca İslamcılık söylemini diri tutmuş, özellikle de edebiyat ve tiyatro yoluyla aktarmayı seçmiştir her zaman. Çok yönü olan, durmadan üreten bir isim Ahmet Mercan. Şairdir, edebiyatçıdır ama bir o kadar da aktivisttir. Sadece anlatmaz, öğüt verip geri durmaz, yaşayarak da anlatır. MAZLUMDER'de yaptığı çalışmalarla bir insan hakları aktivisti olduğunu göstermiştir. Müslümanca insan hakları aktivisti nasıl olunur, Müslümanca insan hakları alanında nasıl düşünülür, nasıl mücadele edilir bizzat yaparak, yaşayarak öğretmiştir. Özellikle 28 Şubat darbe sürecinde en önde koşanlardan biriydi.

Batı'yı da iyi tanıdığını düşündüğüm Ahmet Ağabey'in insan hakları tartışmalarında Batılı değerlerle ilgili her zaman teyakkuz halinde oluşunu bilirim. Bu alanda sık kullanılan modern kavramları İslamî süzgeçten geçirmek gerektiğini, her zaman söyleyen biridir. Ona göre hak, adalet gibi kavramlar, Müslümanlar için ibadet değerindedir ve bu kavramlar, vahiy perspektifinden uzak ele alınmamalıdır. Bu bilinci, bizim inancımızın umut medeniyeti olduğuna inandığı için taşır ve nesil vurgusu da bu yüzdendir. Çocuklar için kaleme aldığı siyer ve değerler eğitimi temalı kitaplarda vahyin ışığını görmek mümkündür. Bu anlamda Ahmet Ağabey adalet mekanizmasının sadece devletlere bırakılarak işlemeyeceğinden emindir. Hukuku sadece hukukçulara bırakmaktan yana da değildir. Bu tür değerler insan olarak hepimizin tek tek sorumluluğundadır ve edebiyatla, sanatla bu bilinç yüreklerde içselleşir ancak.

İyi bir öykücüdür aynı zamanda. İnsana dair yakaladığı detayları şiirde olduğu gibi öykülerinde de kullandığını düşünürüm. Düşünsel dünyasını yansıttığı eserlerinde hayata dair pek çok gözlem, anı ve deneyim de yer alır. Öte yandan geniş bir okuma listesi vardır. Bu çoklu listede Batı'dan ve Doğu'dan pek çok isimle karşılaşmanız mümkündür. Ama baş ucundan ayırmadığı demirbaş kitapları da elbette vardır ki bu kitaplar pergelin sabit ayağı gibidir onun için.

25 yıldır tanıdığım Ahmet Ağabey'le çok uzun süre birçok kurumda, oluşumda birlikte çalıştık. MAZLUMDER'i bir okula çevirmesini, "Yeis Yok" yazısını, "İmamın Öldürülüşü" bant tiyatrosunu, kitapların kenarına çizdiği resimleri, dünyaya yüz vermeyişini, dostluğunu vs. anlatacak çok şey var; lakin zaman az, yer sınırlı.

Vesselam.

Allah O'ndan razı olsun.

Kendisi aynı zamanda bir şair olan Ahmet Ağabey'in bu yönünü, onun çocukluk yönünün hâlâ diri olmasına bağlarım. Çocuklar için çok emek vermiş, yayınlar çıkarmış biri olarak bu zaten ortadadır.

Hafızayı Resmetmek: Ahmet Mercan

Betül YAVUZ

Ahmet Mercan'ın son kitabı Hayat Defteri yarısı sende, Kasım 2022 yılında Siyer Yayınları'ndan çıktı. Bu zamana kadar şiir, öykü, deneme ve tiyatro alanında dikkatleri çeken yazar, sesini birçok eserle duyurdu şimdiye kadar; *Sensizliği Bilmiyorlar, Gölgemin Ayak Sesleri, İslam'ın Özüne Yolculuk, Akıl Ağrısı, Boyasız Yüzler 23 Gerçek Adam, Kirpik Ucu Öyküleri…*

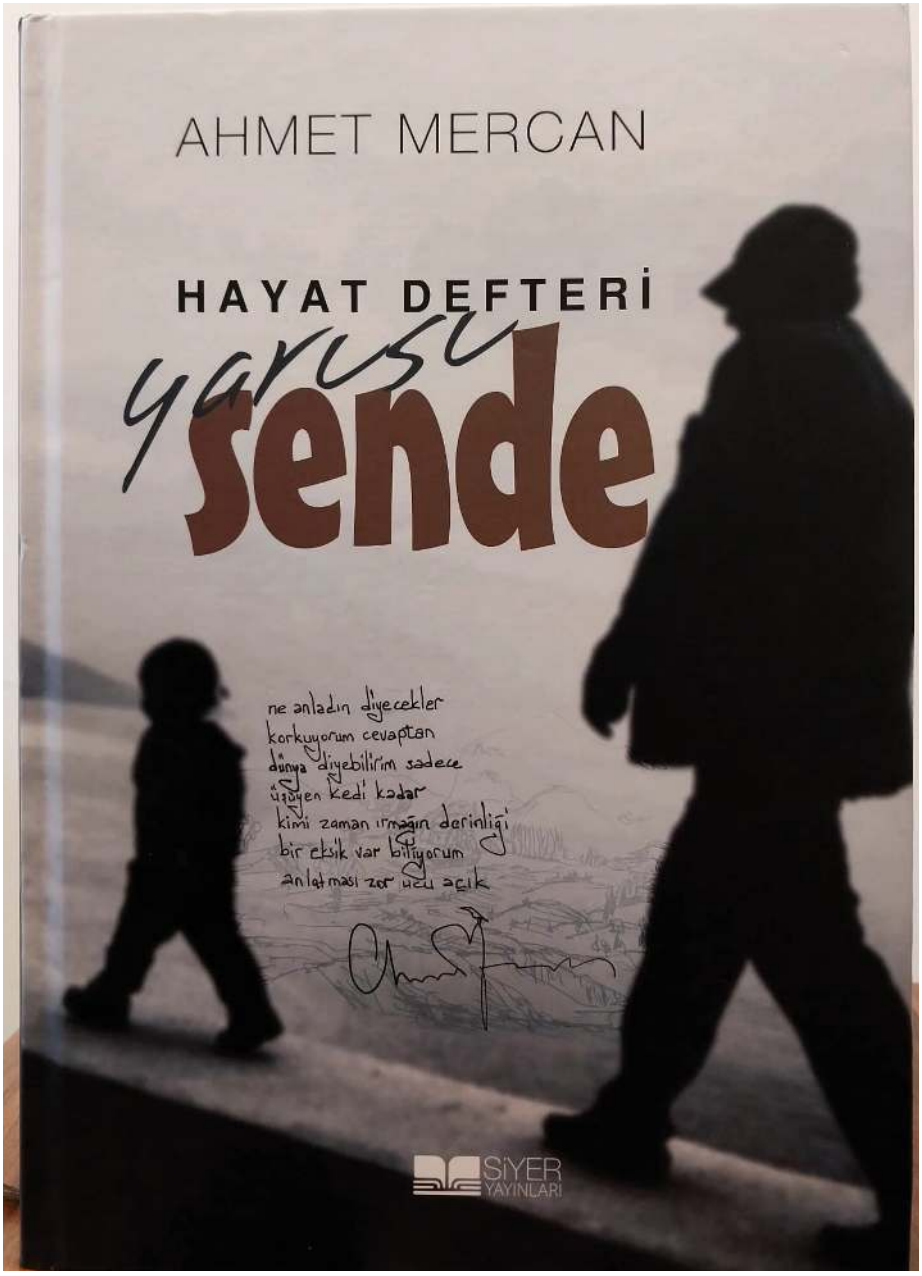
Yazar, eserlerinde kendi duyuş ve düşünce dünyasıyla okuyucuya ayna tutarken, onu kendi yolculuğuna davet ediyor. Bu yolculukta ayna kimi zaman kutsala kimi zaman tarihe kimi zaman insanın kendi arayışlarına tutuluyor. Her eserinde kendiyle olan muhasebesini samimiyetle okuyucusuna açmaktan çekinmeyen yazar, son eserinde bu muhasebeyi okuyucusuna da teklif ediyor.

Hayat Defteri yarısı sende kitabında, Gözaltı Tutanağı başlığıyla ilk muhasebeyi kendisi için gerçekleştiriyor Ahmet Mercan. Adınız-soyadınız ile başlayıp, ülkeniz, mesleğiniz, kimliğiniz ile devam eden sorular "hayat nedir, varlığa karşı konumunuz, nefret ettiğiniz davranış, ne okudunuz, ne yazdınız, dünyaya sözünüz…" diye devam ediyor. Soruların bazısı tanıdık bazısı alışılmadık ama hepsi meraklandırıyor insanı…

Şu iki soruyu ve cevabını sizler için bırakalım:

Ne Okudunuz: Kur'ân ve onun ışığıyla insan, olay, kâinat.

Ne Yazdınız: Tutamadıklarımı.

Sadece Gözaltı Tutanağı sorularıyla değil, kapak ve iç tasarımıyla da merak uyandıran kitabı bir süre elinizde evirip çevirmeye başlıyorsunuz. Ne olduğunu tam anlayamadan eliniz dolaşmaya başlıyor sayfalarda. Nasıl bir kitap? Yoksa ajanda mı? Günlük gibi sanki? Şimdi fark ettim çizimler de varmış, geçmişte bugünler, olaylar… Sonra boşluklar. Bu kadar parçalı bir şey nasıl iki kapak arasına girmiş de ceketini iliklemiş karşınızda oturuyor şaşırıyorsunuz. Eliniz tekrardan ilk sayfalara gittiğinde anlıyorsunuz, tam göz hizasına almış sizi, bir şeyler söylemek istiyor; kimi sesli, kimi tebessümlü, kimi üç noktalı ama hepsinde bir cevap-bir susma hakkı saklı okuyucu için.

Sayfanın sonunda bir boşluk daha…

Dünya çok bilmeceli geliyor bu kitapta. Bilmecenin her cevabı sorulana özel, çözdükçe yarısı başkasında kalan bir soru… "Yarısı bende mi şimdi?"

Sadece Gözaltı Tutanağı sorularıyla değil, kapak ve iç tasarımıyla da merak uyandıran kitabı bir süre elinizde evirip çevirmeye başlıyorsunuz. Ne olduğunu tam anlayamadan eliniz dolaşmaya başlıyor sayfalarda.

Üzerindeki Nimeti Hatırla Sen Yani Ben-Ben Yani Sen*

Ahmet MERCAN

Yazıdan önce okunması gereken ayetler:

"Müminler ancak, Allah'a ve Resulüne iman eden, sonra şüpheye düşmeyen, Allah yolunda malları ve canlarıyla cihad eden kimselerdir. İçleri ve dışları bir olanlar işte bunlardır." (Hucurat Suresi, 15)

"Fitne ortadan kalkıncaya ve din yalnız Allah'ın oluncaya kadar onlarla savaşın; fakat vazgeçerlerse artık zalimlerden başkasına saldırmak yoktur." (Bakara Suresi, 193)

"Onlar öyle kimselerdir ki kendilerine bir yerde egemenlik versek namazı kılarlar, zekâtı verirler, iyiliği emrederler ve kötülükten alıkoymaya çalışırlar. İşlerin sonu Allah'a varır." (Hac Suresi, 41)

"Onlar (takva sahipleri) bollukta da darlıkta da Allah yolunda harcarlar, öfkelerini yenerler, insanları affederler. Allah işini güzel yapanları sever." (Âl-i İmran Suresi, 134)

Yeis yok!

Hiçbir ahvalde yeis yok. Böyle bir hakkınız da yok. Umut bir âzânızken uyaran ve müjdeleyen misyonunuz omuzlarınızda parıldarken karamsarlık, seçenek bahsinde yer alamaz.

Ey! En yakınımdan, dünyanın en ücra diyarına kadar "iyiliği yayma, kötülüğe mani olma" görevini kuşananlar! Misyonunuzu hatırlayın. Kendinizi yoklayın. Davranın! Yeryüzünde, mutsuz tek kişi kalmayıncaya kadar durmak yok!

Salih bir niyetle başlamalısın. En küçük kıpırdama "salih amel" bahsine girmeli.

Gücünü kavra.

*Ahmet Mercan, Üzerindeki Nimeti Hatırla, Umran Dergisi, Mayıs 2005, Sayı 129, ss. 67-69.

Sana verilen kime verildi? Sağlam bir bilgi ile uyarıldın. İlk insandan (peygamberden) son peygambere kadar insanlık tarihi önüne, "can alıcı" kesitleriyle serilmedi mi? İnsanın yapısı, en küçük detayına kadar anlatılmadı mı sana? Düşmanın değişmeyen karakteri, tuzakları aktarılmadı mı? Sana kendin dahi tahlil edilmedi mi? Mücadele, bolluk, sıkıntı, zaaflar, sapmalar ve neticeler tek tek önüne bir sofra gibi açılmadı mı?

Ve her şeyin neticesinin o günde nasıl karşılık bulacağı, iman edip cehdeden ve sabredenlerin neler kazanacağı anlatılmadı mı?

Hangi beşerî söylemin, böyle bir imkânı var? Doğruluğundan şüphe duyulmayacak, bu güven kalesine senden başka kim sahip?

Gücünü idrak et!

Esenlik ikliminin özlemi yansın göz ışığında. Rüyalarını bezesin, mutlu dünyanın korkusuz çocukları. Ellerinde somun, ellerinde umut. Uçurtmaları sonsuz akan kırlangıç...

İnsanlar yıldız savaşlarına değil, bereketsizliğe proje hazırlar; böyle bir iklimde.

"Esenlik iklimi" gecelerine konuk olmalı, uykularını bölmeli. Çünkü ancak sen; yalnızca sen başarabilirsin bunu.

Güven kalesi senin. Adalet ve merhamet, senin künyene silinmez harflerle kazındı. Küçük bir rüzgârda, künyene şüpheyle mi bakacaksın? İstikametinden vaz mı geçeceksin? Yoksa donanımını gözden geçirip kararlılığını yeniden ve daha sıkı mı kuşanacaksın?

Ey! "iyiliği yayma, kötülüğü engelleme" misyonunu kuşananlar! Önce donanım gerek.

Ahlak temel ilke; bedel ve kararlılık gerek. Ve hiç kimseden ecir beklememek... Doğru olanın, adil olanın karşısına tüm dünya nüfusu dikilse dahi, tek başına, "Ben buradayım" deyip, dimdik ayakta durma gücünü elinde bulundurman gerek.

Sicilin pırıl pırıl. Alnın ok. Yüreğin merhamet kazanı, coşkun gür debili bir ırmak. Her dem yeni doğarsın; "Senden kim usanası…"

Rüzgâr, perçemlerinde dolaştı diye mutlu olur. Dağ seni taşıdığı için övünür. Sular türküne eşlik eder. Varlığınla nasıl da uyum içinde kâinat. Bir bütünsün, o sonsuz koro ile. Değil mi ki, "Kendin için istediğini, insanlar için istiyorsun; kendine uygun görmediğini başkalarına da uygun görmüyorsun…"

Önüne sayısız engel, aşılmaz duvarlar çıkabilir. Cana kasteden sürecin içinde olabilirsin. Yapabilirliklerin azalabilir. Hedeflerin küçülebilir, üzülme.

Yeni hedefler üret.

Akideni olayların eline bırakma. Yeise kapılma. Amacın yerinden sarsılmıyor ya, işte ona dayan. Allah'ın rızasını kazanmak... Ve o rıza, insanlarla faydalı olma mücadelesinden geçmektedir. Sen illegal değilsin, yeryüzünün asıl sahibisin. Bu bilinçle bas toprağa, senin varlığın güllerin açmasıyla uyumludur. Yağmurun gözlerindeki ışıltıyla anlaşmalıdır varlığın; güven duy. İç bütünlüğünü oluştur. Coşkulu çağlayanın, çarmıhlarda oluşu, şelaleye ramak kalışın göstergesidir.

Sen illegal değilsin. Umut sensin. O bilmese de Gardiyanın düşüşünü süsleyensin basitlik geçmesin yörenden.

Utanma, kaçma kendinden.

Esenlik iklimiyle uyumlu oldukça, yenilgi yok lügatinde.

Yenilgi yok!

Senden başka kim sahip buna. Davran! Bir tebessümün bile sağ yan meleğini harekete geçiriyor; bu ne dehşetli imkân.

Müslüman olmak, yeryüzünde erişebilinecek en büyük payedir; unutma. Canı sahibine, o uğurda, verebilmek zirvesidir yaşamanın. Ölüm sonrası sözlere sahipsin. Ölüm sonrası mekânların var. Uğrunda bilinçle kaybettiğin her şeyin, hesaba sığmaz karşılığıyla karşılaşacaksın orada. Havsalanı zorla! Senden başka kim erişebilir buna?

Küçük bir bedel öderken yalpalama. İnsanlardan ücret bekleme. Tek başına da kalsan, kimseye kızma. Çöken çatının altında birlikte ölünse bile unutma, herkes tek tek ölür.

Tek başına, gerektiğinde, tüm insanlığı karşısına alabilecek bilinçle ve kolektif çabada eriyip mütevazı olabilme inceliğini elinden kaçırmayan anlayışta ol...

Üzerindeki nimeti hatırla!

Hamd atmosferinde yaşa. Rabbine hayranlığı, bir saniye eksik etmeden, soluğuna ekleyerek yaşa.

Kitabı oku. Kâinatı oku. Olayları oku. Sürekli. Sürekliliği şiar edin kendine. Yakın, orta ve uzak hedeflerin olsun. Yerelliği ve evrenselliği, çelişkisiz bütünlemeyi başarmış olarak yola çık. Yoldaşlarına iyi davran. Güncelle ilgili ol, fakat ona teslim olma.

İnsana sirayet eden her dert, senin de derdindir unutma. Say ki, Taif'tesin. Taif bir bilinçtir. Yeniden giyin.

Yeis yok!

Bilinç, güven ve coşku.

Rabbin yardımcın olsun... Daha güzel yardımcısı olan kimdir?

Niyet: Kudüs Seferi

Sevanur CANER

Niyet; Kudüs

Seyahat etmenin faydalarından biri de insanın tefekkür edip öz yolculuğuna çıkmasıdır. Gidilen yer bilmeden sevilen, gitmeden gidilen; gidince dönülmeyen, sevgisi fıtrata nakşedilmiş bir belde ise havasını solumak ayrı bir lezzet veriyor.

Ümmetin göz bebeği, ilk kıblemiz Mescid-i Aksa seferine üzerinde hemhâl olacağız sizlerle.

Neden Gidelim?

Ayetlerde ve hadislerde Mescid-i Aksa'nın mübarek topraklar olduğu bildirilmiştir. Niyet, işlerin başında gelir. Evvela yolculuğumuzun niyetini bereketli topraklara değer veren, kâinatın sahibinin rızası üzerine alıp besmele çekmeliyiz. Neyi neden yaptığımızı Allah Resulünden örnek alırsak daha şuurlu ve daha sarılarak hareket etmiş oluruz.

Bugün olduğu gibi Peygamberimiz döneminde de Aksa işgal altındaydı. Ve Allah Resulü Aksa'yı İslam topraklarına katmayı çok istiyordu. Resulullah'tan sonra halifeliği döneminde Hz. Ömer, Ebu Ubeyde bin Cerrah komutasındaki orduyu Filistin'e gönderir; İslam ordusu Kudüs'ü kuşatır ve Hz. Ömer şehrin anahtarını alarak mübarek topraklar fethedilir.

Resulullah'ın Kudüs Hakkında İki Hükmü

Peki Kudüs fethedilmeden evvel Allah Resulünün Kudüs'e gidilmesi üzerine hükmü nedir? Hadis-i şerife göre, "Bir gün Meymune (radiyallahu anh) Peygamberimize gelerek: 'Ey Allah'ın Resulü! Bize Mescid-i Aksa hakkında hükmün ne olduğunu bildirir misin?' diye sorunca Peygamberimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdular: 'Oraya gidin ve içerisinde namaz kılın.' Meymune (radiyallahu anh) dedi ki: 'Ey Allah'ın Resulü, orası Müslüman olmayanların hâkimiyeti altında.' Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) sözlerine şöyle devam etti: 'Eğer oraya gidemez ve içinde namaz kılamazsanız kandillerinde yakılmak üzere oraya zeytinyağı gönderin.' buyururlar." (Ebu Davud Kitabu's-Salat 14) Bu hadis-i şerife göre Resulullah'ın ilk hükmü mübarek topraklara gitmek olduğunu görmekteyiz. O dönem, bereketli topraklarda Rumlar bulunuyordu. Bu sebeple Meymune annemiz "Gidemezsek ne yapalım?" diye soruyor. Yani bugünkü işgal, ekonomi, sosyal vb.

sebeplerle de gitmemiz mümkün olmayabilir. Eğer gitme imkânımız yoksa Resulullah'ın ikinci hükmü kandillerinde yakılmak üzere zeytinyağı gönderilmesi oluyor.

İslam Nuru Mübarek Topraklarda

Malumdur ki Kudüs ve çevresinde Mekke ve Medine'ye göre daha fazla zeytin ağaçları bulunmaktadır. Nasıl oluyor da zeytin ağacı çok olan Kudüs'ten az olan memlekete yağ gönderin buyuruyor efendimiz? Dikkat edecek olursak Peygamberimiz yalnızca zeytinyağı gönderin buyurmuyorlar, kandillerinde yakılmak üzere zeytinyağı gönderin buyuruyorlar. O dönemde aydınlatma olarak kandiller kullanılmaktadır. Resulullah burada bizlere ilk hükmü mübarek beldeye gidin oluyor. Gidemiyorsak da zulmün karanlığını İslam nuru ile aydınlatacak işler yapın mesajını vermektedir. Peki bugün Kudüs yine işgal altında yani kafirin zulmü karanlığında mı? Üzgünüz ki evet, İsrail'in işgali altında ve zulüm tüm toprakları sarmış durumda. Peygamberimiz burada, Müslümanlara maddi manevi yardım götürülmesini ve bu mübarek topraklarda zalimin karanlık zulmünü yok edecek faaliyetler yapılmasını buyuruyor. Evvela imkanları yoklayıp gitme imkanımızın kapılarını çalalım. Yoksa da mübarek topraklara İslam'ın nurunu götürecek işlerde gayret edelim. Mesela şu an bu dergi vesilesiyle sizlere bu topraklardan bahsederek zulmü duyurmuş ve zulmün azalması için gayret etmiş bulunuyoruz, hamd olsun. İslam için Aksa ve çevresinin öneminden bahsederek mübarek topraklara İslam'ın nurunu götürelim niyetiyle kalemlerimizi oynatıyoruz. Sizler de kıymetli vaktinizi değerli toprakları öğrenmek için ayırıyor yani hep birlikte Allah'ın (celle celalühü) nasip etmesiyle bu hadis-i şerifi gerçekleştirmiş bulunuyor, karanlığı söndürmeye çalışıyoruz.

Her şartta hedefimiz ve niyetimiz mübarek topraklara İslam'ın nurunu götürmek. Elbette ki bizler zaferden sorumlu değiliz. Zafere götürecek seferden sorumluyuz. Kısacık ve biricik, baki olan aleme yön gösterecek ömrün içindeyiz. Ve ektiklerimizin ahirette biçileceği bu dünya tarlasında Allah bizlerin önüne "Aksa" imtihanını koyuyor. Zira Allah'ın "Ol" demesiyle İslam ülkeleri birlik olur, "Ol" demesiyle Kudüs fethedilir. Allah bizleri imtihanı zor olan ömürden muhafaza eylesin. Ömrümüze, ilmimize ve hanemize Aksa bereketi gelsin. Selametle.

Dikkat edecek olursak Peygamberimiz yalnızca zeytinyağı gönderin buyurmuyorlar, kandillerinde yakılmak üzere zeytinyağı gönderin buyuruyorlar. O dönemde aydınlatma olarak kandiller kullanılmaktadır.

İlk Kıblegâhımız Olarak Kudüs ve Serencamı (2)

Hüseyin YÜRÜK
Hukukçu-Yazar

Kudüs'ün Yitik Hale Gelmesi

Kudüs'te siyasî alanda son dönemin en önemli problemi, yasa dışı Yahudi göçü idi. Osmanlı Devleti, Yahudi göçünü ve Yahudilere toprak satışını engelleme girişimleri çerçevesinde birçok tedbir almasına rağmen mahallî ve milletlerarası kaynaklı sebeplerden dolayı tam anlamıyla başarılı olamadı.

Özellikle II. Abdülhamid döneminde siyonizm ve Filistin'e Yahudi göçüne karşı yoğun çabalar sarfedildi. I. Dünya Savaşı'nın sonunda Osmanlı Devleti'nin yenilmesiyle Kudüs'ün geleceği de köklü değişikliklere mâruz kaldı.

Avrupa Devletleri umumen Yahudileri Filistin'e yerleştirecek bir projenin gerçekleştirilebilmesi için ellerinden gelen her türlü yardımı yapmaya hazır olduklarını taahhüt ediyorlardı.

İngiltere ve Amerika gibi devletler ise, Yahudi aleyhtarlığının hâkim olduğu bu batı ülkelerinden kaçan Yahudilere sınır kapılarını kapamışlardı. Osmanlı Devleti ise, XIX. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Müslüman muhâcirleri iskân edebilmek için uğraşıyordu. Avrupa basını ve konsolosları ise Suriye ve Filistin bölgesine Müslüman muhâcir iskanına karşı çıkarken bu bölgelere Yahudilerin muhâceretini teşvik ediyorlardı.

Osmanlı Hükümeti, 1892'de mahalli kadastroya emir vererek milliyet ayrımı yapılmadan hiçbir Yahudi'nin Filistin'de arazi satın alamayacağını ilan etti. Aynı gün Newlinsky, dostu Herzl'in projesini anlatmak üzere Padişah ile görüştü. Osmanlı borçlarına karşılık 20 milyon sterlin teklif ederek Filistin'e Yahudilerin yerleştirilmesi ve Osmanlı Devleti'ne bağlı yasal bir devlete müsaade edilmesi esasına dayanan bu proje Padişah tarafından reddedildi.

ThedorHerzl'in teklifini ileten Newlisky'ye Sultan Abdülhamid şu tarihi cevabı vermişti: "Mösyö Herzl, sizin arkadaşınız olduğuna göre, benim de dostum demektir. Kendisine bu meselede artık hiçbir teşebbüste bulunmamasını öğütleyiniz. Benim bir karış toprak vermem söz konusu olamaz. Zira istenen toprak bana ait değildir. O, milletime aittir. Bu devleti kuran ve kanıyla besleyen milletime... Herhangi birisine vermek veya bizden koparılmasına razı olmaktansa, yeniden kanımızla yıkamayı tercih ederiz.

Benim Suriye ve Filistin'den gelen iki alayım Plevne'de son neferine kadar şehit oldular. Türk toprakları bana değil, Türk milletine aittir. Bu imparatorluğun hiçbir parçasını hiçbir kimseye veremem." (Birol,2009:369)

1917 yılı Kudüs için bir kader yılı oldu. 2 Kasım'da Balfour Deklarasyonu ile İngiltere Yahudilerin bölgede siyasî bir varlık oluşturmalarını destekleyeceğini açıkladı.

11 Aralık'ta da İngiliz askerleri Kudüs'e girdi. İngiliz işgali, Kudüs'teki sadece Haçlı işgaliyle kesintiye uğrayan yaklaşık 1200 yıllık Müslüman yönetimini de sona erdirdi.

İngiliz yönetiminde Kudüs, köklü demografik, ekonomik ve kültürel değişiklikler yaşadı. Şehir içinde Yahudi nüfusu Arap nüfusunu geçti. Ekonomik olarak da Araplar kendi imkânlarıyla, dışarıdan yoğun maddî destek alan Yahudilerle mücadele etmek zorunda kaldı. Araplar ile Yahudiler arasında dengelerin tamamen altüst olmasının doğurduğu problemleri çözemeyen İngiltere, 1947'de Birleşmiş Milletler'e sunduğu Filistin'i paylaştırma planında Kudüs'e milletlerarası bir statü verilmesini önerdi. 1948 Arap-İsrail savaşında İsrail Batı Kudüs'ü işgal etti. Ürdün ise eski şehri yani Doğu Kudüs'ü ele geçirdi. Böylece Kudüs, Batı ve Doğu olmak üzere ikiye bölündü. İsrail, Ocak 1950'de Birleşmiş Milletler kararlarına aykırı olarak Batı Kudüs'ü başşehir ilân etti ve parlamento ile birlikte diğer önemli hükümet birimlerini oraya taşıdı (Aseli,2002:338).

Muhammed Esed, 1922 yılının Kudüs'ünü şöyle anlatıyor: Terastan bakınca keskin ufuk çizgileri içinde plansız caddelerin, oyma taş geçitlerin, sokakların oluşturduğu karışık manzarası içinde eski Kudüs'ü olduğu gibi görebiliyordum. Şehrin bir ucunda olduğundan daha yakın görünen Süleyman Tapınağı Külliyesi, en uzak köşelerinden birinde de Mescidi Aksa (Müslümanlar için Mekke ve Medineden sonra en kutsal Mescit) yer alıyordu. Ortasında bir taş kubbe vardı. Ötelerde, eski şehrin surları Kidron Vadisi'ne doğru iniyor ve vadinin ötesinde de yamaçları yer yer zeytin ağaçlarıyla benekli tatlı bir eğimle de alçak kıraç tepeler yükseliyordu. Doğuya doğru daha verimli topraklar göze çarpıyordu. Orada yola aşağı uzanan, duvarlarla çevrili bir bahçe görüyordunuz. Gethsemane bahçesi.. Zeytin ve Selvi ağaçlarının arasında Rus Kilisesinin soğan biçimli altın kubbesi parlıyordu.

Bir simyacının imbiğinde çalkalanan bir iksir gibi açık ama yine de binlerce renkle parıldayan, kelimelerin ve tahayyülün ötesinde bir manzara. Zeytindağı'dan Ölüdeniz ve Ürdün Vadisi böyle görünüyordu. (Esed,2019:119).

(……) Çünkü ilk zamanlar Filistin hakkında okuduklarımın çoğu siyonistler tarafından yazılmış kitaplardı. Ve siyonistler de doğal olarak tabloyu kendilerine göre boyuyorlardı. Şehir ve kasabaların Araplarla dolup taştığını ve söz gelimi 1922'de bu son Filistin'de her bir Yahudiye karşılık 5 Arapın yaşadığını ve bu son derece belirgin nüfus farkından kalkarak buranın bir Yahudi memleketi olmaktan çok bir Arap memleketi olduğunu da nereden bilebilirdim? (Esed,2019:122).

(……) Kendimde Yahudi kökenli olmama rağmen Siyonizme karşı güçlü bir muhalefet beslemişimdir içimde. Araplardan yana beslediğim kişisel sempati bir yana, büyük yabancı güçler tarafından desteklenen Yahudi göçmenlerin ülkede nüfus çoğunluğunu sağlamak yolundaki niyetlerini hiç de saklamadan, bu ülkenin gerçek sahibi durumundaki insanlarını saf dışı bırakmak istemelerini ahlak dışı buluyordum. Ve sonuç olarak ne zaman Arap-Yahudi sorunu gündeme gelse ben kendimi Arapların yanında hissediyordum (Esed,2019:123-124).

(……) Siyonist hareketin lideri Dr.Weizmann Ulusal yurt düşünü bulandıran parasal zorluklardan ve dışarıdaki insanların bu düşe gösterdikleri ilginin yetersizliğinden yakınıyordu. O da Filistin'de olup biten her şeyin sorumluluğunu dış dünyaya yükleme eğilimindeydi. Bu durum beni orada bulunan öteki insanların onu dinlerken gömüldükleri saygılı sessizliği bozarak "Peki ya Araplar ne olacak?" diye sormak zorunda bıraktı.

Tartışmasız sürüp giden konuşmayı bu çatlak name ile yaralayarak bir gaf yapmış olmalıydım ki Dr.Weizmann bana doğru döndü elindeki fincanı sehpaya bırakarak şaşkınlıkla soruyu tekrarladı: "Araplar ne mi olacak?"

Tabii her şeye rağmen bu ülkede çoğunluk olan Araplar değil mi? Onların açık ve kesin muhalefeti karşısında Filistin'i kendi vatanınız haline getirmeyi nasıl düşünebilirsiniz?

(……) Siyonist hareketin lideri alaycı bir tavırla omuz silkerek: "Birkaç yıl kadar sonra onlar için çoğunluk falan kalmayacak" dedi (Esed,2019:124-125).

(……) Ne garip bir olguydu. Uzun ve acılı bir sürgün hayatını sürdürürken böylesine büyük haksızlık-

lara uğrayan bir halk, şimdi kendi tek boyutlu amacı uğruna, başka bir halka, üstelik Yahudilerin geçmişte çektiği acılardan hiçbir şekilde sorumlu olmayan mazlum bir halka karşı korkunç bir haksızlık işlemeye bütünüyle hazır görünüyordu. Tarih boyunca böyle bir olguya rastlanmamıştır sanırım (Esed,2019:127).

Son dönem gezginlerinden Orhan Kural, Kudüs seyahat gözlemlerini şöyle naklediyor: Kadınlar ayrı bir bölümde ve başları kapalı dururken, erkekler Kippa denen bir dua takkesi takıyorlar. Omuzlarında ise, talleth denen kutsal şal var. Yahudilerin radikal ve tutucu kesimini temsil eden siyah sakallı, kulaklarının yanından doğuştan itibaren hiç kesilmeyen zülüfleri olan, kara sakallı, fört şapkalı ve uzun siyah pardösülü erkekleri burada çok sık görüyorsunuz. İki radikal Yahudi, Ağlama Duvarı'na doğru ilerliyor. Adımları sıklaştıkça örgülü saçları daha bir inatla sağa sola savruluyor (Kural,2011:17).

Kural şöyle devam ediyor: Hani İstanbul için derler ya, "Doksan dokuz millet bir araya gelmiş, her biri bir başka kafadan ses veriyor" diye. Kudüs için de aynısı geçerli. Ağlama Duvarı'na dua etmeye giden, kara cüppeli, kara sakallı Ortodoks Yahudiler, müezzinin öğle namazını haber veren ezanı, Aziz Franciscus mezhebine bağlı rahipler (ki günde birkaç kez İsa'nın geçtiği yollarda gezinmeyi şiar edinmişler) ellerinde makineli tabancalarla dolaşan çok genç askerler, mini etekli polis kızlar, bermuda şortlu, ağızları purolu şişman turistler, ağır küfeli boz eşeklerinin yularına yapışmış, bağıra çağıra baharat pazarlayan Araplar, en ucuz ve sıradan kumaşları, Doğu ipeğiymiş gibi turistlere satmaya uğraşan Sefarad (İspanyol kökenli Yahudi) tüccarlar, "Şu görmüş olduğunuz tahta parçası, İsa'nın çarmıhından kesilmiştir, hediyesi yalnızca bir dolar." diye bağrışan çocuk sürüleri... Hz. İsa'nın çarmıha gerildiği yer olan bugünkü St. Sepulchre Kilisesi, çarmıhı sırtlanıp ölüme yürüdüğü Via Dolorosa (Acılar yolu) boyunca düşe kalka acı içinde kendi sonuna doğru yürürken durakladığı, aralarında son kez ekmek yediği ve şarap içtiği yerlerde bulunan 14 nokta, bugün Hz. İsa'nın acısını paylaşmak isteyen Hristiyanlarca sık sık ziyaret edilmektedir (Kural,2011:20-21).

(.....) Bu mezarlar Avrupa, Amerika ve ülkemizde olduğu gibi çiçek ve yeşille bezenmemiş, sanki kentin yapısını yansıtır gibi tüm mezarlık taştan yapılmış. İnanışlarına göre mezarlık üzerine konan çiçekler kısa ömürlü olduğu için, mezar üzerine çiçek yerine uzun ömürlü olması için minik minik taşlar konuluyor. Bu mezarlıkta yüzlerce dindar Hristiyan, 31 Aralık 1999'u 1 Ocak 2000'e bağlayan dakikalarda gözlerini bulutlara dikerek Hz. İsa'nın dünyaya inmesini büyük bir heyecan ile beklemiş (Kural,2011:18).

Haluk Dursun, 1990'lı yıllarda yaptığı Kudüs seyahati intibalarını şöyle anlatıyor: Pastırma yazının hala sürdüğü bir kasım gününde Kudüs'e önce şöyle bir tepeden baktım. Nereden mi? Zeytin Dağı'ndan. Cemal Paşa'nın karargâhının yanlarından. Sultan Süleyman Han'ın yaptırmış olduğu surların dibine Aslanlı Kapı'ya ulaştım. Kudüs kapalı çarşısının felafeli, humuslu, kubbeli, kebaplı lokantalarının önünde her biri ateş topu gibi duran narların sıkıldığı, mis gibi suların içildiği büfeleri doya doya seyrettim. Baharatçılara, kınacılara, künefecilere göz ucuyla baktım.

Mescid-i Aksa'da mirâcı yaşamanın, Kubbet-üs Sahra'da namaza durup, mihrap yerine imamın arkasında Mescid-i Aksa'yla göz göze gelmenin ve sabah namazlarının o sessizliğini, cemaatinin tadını; o ruhanîliği hep Kudüs'de yaşadım.

Buna karşılık yine orada cuma namazlarında heyecanlı hutbeleri, Filistin davasının ateşli hatiplerini, o cem-i gafûr içinde mescid bahçesinde servi ağaçları diplerinde dinledim. Kubbet-üs Sahra'nın kubbesini çeviren kuşak yazılarını, İstanbul hattıyla kaleme alınan Yâsin-i Şerîfi inceledim. Ah Kudüs! İstanbul benim mekânım, payitahtım, Medine sevgilim, Mekke kâbem, Şam ilk gözağrım. Sen ise, feleğin çemberinden geçmiş, nice peygamberler görmüş, nice sultanlarla yatmış kalkmış; yıpranmış, yaşlanmış, ama mihrabı yerinde kalmış bir şehr-i kadîmsin. İşte sana 'Şam" kapısından giriyorum. Beni de koynuna almaya tenezzül eder misin? (Dursun,2003:256).

Haluk Dursun, intibalarını anlatmaya şöyle devam ediyor: Büyük cami avlusunda bir hutbe ve vaaz yarışı başladı. Hatta bu durum bana biraz da İngiltere'deki Hyde Park'ı hatırlattı. Hatiplerin mevzuları hep aynıydı. Heyecanla Müslümanların içine düştüğü durumdan; Filistin'in, Kudüs'ün acıklı halinden bahsediyorlar, cemaati kendine gelmeye, uyanmaya teşvik ediyorlardı. Bu her yaştan hatiplerin bir tanesi de dibinde konuştuğu Osmanlı döneminden kalma yaşlı servi ağacına dayanmış, Sultan Abdülhamit Han'ın Filistin konusunda göstermiş olduğu hassasiyeti övüyordu. (Dursun,2003:244-245)

Akif Emre, Kudüs izlenimlerini şöyle anlatıyor: Bütün bunlar olup

biterken her dinden Kudüslü aynı anda "kutsallığı" yaşamaya çalışıyor. Tıpkı eski Kudüs'ün tarihi sokakları gibi kimi ayinler, törenler birbiriyle kesişiyor. Hatta karışıyor demek abartı sayılmaz. Tarihi Kudüs'ün hâkim nüfusunu oluşturan Müslümanların Ramazan ayında olmaları her tarafta hissediliyor. Taş döşeli, dar ve yüksek, çoğu kısmı kemerlerle kapanmış Kudüs Çarşısı'nda gözle görülen sükûneti iftara doğru yaşanan aceleci canlılık bozuyor.

Şam Kapısı'nı dolduran seyyar satıcılar, Ramazan coşkusunu hissettiriyor. Bu coşku, gün boyu dükkânlardan yankılanarak çarşıya yayılan Kur'an-ı Kerim kasetlerinin sesinde hissediliyor. Bu sükûneti sadece Ramazan yorgunluğuna bağlamak da yanıltıcı olabilir. Sokakta, çarşıda gezinen İsrail askerleri bu durumu açıklayan nedenlerden biri. Ekonomik sıkıntı içinde olan esnaf, İsrail işgal yönetiminin uyguladığı vergi politikasından yakınıyor. İş yerlerini kontrole gelen bir vergi memurunun arkasında en az 5-6 adet tam teçhizatlı askerle içeri dalmaları gerilimin boyutlarını göstermeye yetiyor (Emre,2019:92).

Yayıncı Hasan Bayraktar, Kudüs'ten şöyle bahsediyor: Hazreti Süleyman'ın inşa ettirdiği mabedin temel duvarlarından kalan bölümü Ağlama Duvarı olarak bilinir.

Bu mabet, Ağlama Duvarı, yüzyıllarca Yahudide milli ve dini şuuru ayakta tutmaktadır. Bu manzarayı da burada ibretle seyrettik. Cumartesi günü Halilurrahman Camii'ndeyiz. Peygamber mezarları üzerlerine inşa edilmiş. Bu mübarek Halil İbrahim'in yarısından fazlası Sinagog. İçinde Hz. İbrahim ve zevcesi Sare. Cami dışındaki ilk kabir oğlu Hz. İshak ve zevcesi Rıfka, Hz. İshak'ın oğlu Hz. Yakup ve zevcesi Laika ve Hz. Yakup'un oğlu Hz. Yusuf'un kabirleri bu caminin altındaki mağaradadır. Cami bu mağaranın üzerine inşa edilmiştir.

Camide Selahattin Eyyubi'nin Askalan Camii'nden getirdiği minber ve Eyyubi döneminden kalan mozaik süslemeli mihrap var. Cami içini çepeçevre saran Yasin-i Şerif suresi ve kabir örtüleri Sultan Abdülhamid'in yadigarı.

1994 yılı Şubat'ın 25. günü Ramazan ayının cuma günü, sabah namazındaki ABD kökenli bir Yahudi doktorun namaz kılan cemaati otomatik silahla taraması sonucu 29 kişi şehit olmuş 300 kişi de yaralanmıştı.

Katilin niyeti bütün cemaati öldürmekti, silah tutukluk yapınca Müslümanlar tarafından linç edildi ve katliama devam edemedi. İsrail bu saldırıyı bahane ederek camiyi 9 ay kapatmış ve açıldığında da caminin %60'ı Sinagog'a dönüştürülmüş. Camiye tam boy güvenlik turnikelerinden geçtikten sonra girebildik. Cumartesi günleri Yahudiler ailece, öğretmenler okul öğrencileriyle, ki ilkokul öğrencilerinin başlarında siyah fötr şapkalılarla gruplar halinde caminin işgal ettikleri kısmına geliyorlar. Cumartesi günleri Yahudiler rahatsız olmasın diye camide ezan okuyamıyorlar. Halilurrahman Camii'ne gelmenin sevincini ve buradaki Yahudi zulmünün devam etmesini görmenin burukluğu içinde ziyaretimizi tamamladık. (Bayraktar,2020:386).

(……) Mescid-i Aksa'da tanıdığımız insanlar sanki yüzümüze bakarak "Türk müsünüz? Bugüne kadar neredeydiniz" diye soruyorlardı. Gönüllerine ilaç olduğunuzu hissediyorsunuz. Boynumuza sarılanlar, evine davet edenler, ağlayıp göz pınarlarını tutamayanlar… Sokaklar Türk bayrakları ile dolu. Cadde isimleri ecdadın… Osmanlı ve İslam Tarihi… Binalara bakıyorum bizim, yollar bizim, taşlar bizim, toprak bizim.. Beldeye gelen 4 milyon gayrimüslime karşı 40 bin Müslüman… (Bayraktar,2020:387).

Katilin niyeti bütün cemaati öldürmekti, silah tutukluk yapınca Müslümanlar tarafından linç edildi ve katliama devam edemedi.

KAYNAKLAR

Ahmet Cevdet Paşa,(1973),Cevdet Paşa Tarihi, Cilt:1,İstanbul: Başbakanlık Kültür Müsteşarlığı
Adıvar Halide Edip,(1963),Mor Salkımlı Ev, İstanbul:Atlas Kitapevi
Aselî Kâmil Cemîl ,(2002), Kudüs,(Osmanlı Dönemi ve Sonrası) DİA,cilt: 26, s:334-338
Bayraktar Hasan, (2020) Bir Ömrün Tanıklığı,İstanbul:Şelale Yayınları
Birol Nurettin, (2009),Sadrazam Halil Rıfat Paşa Dönemi ve İcraatları,Ankara:Cedit Neşriyat
Coşan M.Esad ,(2018), Bakara Suresi Tefsiri,İstanbul:Server Yayınları
Dursun A. Haluk,(2003) Nil'den Tuna'ya Osmanlı Yazıları, İstanbul: Ötüken
Dündar Fuat, (2008), Modern Türkiye'nin Şifresi, İstanbul: İletişim Yay,
Emre Akif,(2019), Çizgisiz Defter, İstanbul: Büyüyenay Yayınları
Esed Muhammed, (2019), Mekke'ye Giden Yol,İstanbul:İnsan Yay
Harman Ömer Faruk,(2002), Kudüs, DİA , cilt: 26, sayfa: 323-327
Kural Orhan (2011), Gezginin Gölgesi, İstanbul Han Yayınları,
Mustafa Münim,(2018), Kanal Seferi'nden Çanakkale'ye, İstanbul: Yeditepe Yayınevi
Naima,(1967),Naima Tarihi,Cilt:1 İstanbul: Zuhuri Danışman Yayınevi
Pomiankowski Joseph,(1997),Osmanlı İmparatorluğunun Çöküşü, İstanbul: Kayıhan Yay
Rey Ahmet Reşit (2014). İmparatorluğun Son Dönemlerinde Gördüklerim Yaptıklarım, İstanbul: İş Bankası Yayınları
Sarıbay Selahattin Adil, (1982), Selahattin Adil Paşa'nın Hatıraları, İstanbul: Zafer Matbaası
Tomar Cengiz,(2002), Kudüs,(Memlüklüler Dönemi) DİA , cilt: 26, sayfa: 332-334

İslâm-Batı İlişkileri Çerçevesinde Medeniyet Meselesi*

Nihal PAKIRDAŞI

Haşr Suresi'nin *"Kendileri ihtiyaç içinde olsalar dahi başkalarını kendi nefislerine tercih ederler."* ayetinin nüzul sebebi olarak gösterilen Hz. Ebu Talha el-Ensari (r.a), Asr-ı Saadet zamanında îsâr; yani kendi ihtiyacı varken elindekini Allah için verme alicenaplığını gösteren eşsiz yücelikte bir sahabi. Allah'ın son elçisi Efendimizin (s.a.v) getirdiği İslâm'ın ahlâkı ile ahlâklanmış, ihtiyaç sahibi karşısında gösterilen bu yüksek nezaketli verme biçimini zamanı geldiğinde "Eline bir şey geçerse şükretmek, geçmezse sabretmek, Belh köpeklerinin yaptığıdır. Biz elimize bir şey geçerse, onu bir din kardeşimize veririz. Geçmezse, hiç üzülmez, Rabbimize şükrederiz" şeklinde Tebe-i tabiînden olan Şakik-i Belhi ile birlikte nice İslâm'a gönül vermiş müminlerde görürüz.

İslam yaşam tarzının kendi nefsinden önce karşındakini terci etme bilinci; Batı Avrupa'dan zuhur eden ve tüm insanlığa dayatılan modern dünyada ise; insanların kendisini ve çıkarlarını koruması ve bunun için yaşaması şeklinde bir üst ilke olarak karşımıza çıkar. Tüm dünyayı etkisi altına alan modern Batı'nın (!) modern dünyası Müslüman bilinci de etkisi altına alarak önemli ölçüde sekülerleştirmeyi başarır. *"18-19. yy. öncesine gittiğinizde İslâm dünyasındaki varlık ilkesi insanların öncelikle kendilerini koruması olmadığını, her bir insanın kendi dışındaki diğer insanları ve tabiatı koruyarak, onun üzerinden kendi varlığını teminat altına almayı, varlık ilkesi olarak benimsendiğini ve uygulandığını görebiliriz"* der Tahsin Görgün, "İslâm-Batı İlişkileri Çerçevesinde Medeniyet Meselesi" kitabında. İçerik olarak sayfa sayısının fersah fersah üstünde olan eser, Müslüman zihniyetine kendini hatırlatan, 18. yy.'dan beri dayatılan ezberleri bozan ve yapılacak birçok iş için halis bir niyetin olması gerektiğine dikkat çeker. Düşünce ve eylemleri alışılan Avrupa merkezci bir yaklaşımın aksine hakikatli bir bakış açısıyla ele alan Tahsin Görgün'ün bu kıymetli eseri, başucu kitabı olma özelliğinde.

Tahsin Görgün kitabına; "İslâm medeniyetinin dünya tarihindeki yeri nedir? Batı medeniyetinin dünya tarihindeki yeri nedir? Özellikle yaşadığımız dünyanın hâlini dikkate aldığımızda, acaba geleceğe hakikaten umutla bakmak için elimizde gerekçelerimiz var mı?" şeklindeki esaslı üç soruyla başlıyor ve okuyucusunu İslâm- Batı konusunda derin bir tefekküre götürüyor.

* Tahsin. Görgün, İslâm Batı İlişkileri Çerçevesinde Medeniyet Meselesi. İstanbul: Endülüs Yayınları, 2020.

Kitabına ilk olarak medeniyet kavramını açıklayarak giriş yapan Görgün; Türkçede ilk olarak 19. yy.'ın ortalarında kullanılan "medeniyet" kelimesinin, Batı Avrupa'da yaşayan bir zümrenin hayat tarzını ifade etmek için kullanılan "civilisation" kavramını belirtmek için uydurulmuş bir kavram olduğuna dikkat çekiyor. Batılıların sadece kendilerinde bulunan bilgi ve hayat şekillerine medeniyet dediklerini, başka bölgelerde yaşayan insanların hayat tarzlarına, nasıl bir hayat tarzı, toplumsal düzen olursa olsun "civilisation" denemeyeceğini; çünkü bu kavramın zuhurunun ön şartlarının sadece Batı Avrupa'da olduğuna dikkat çekiyor. Ayrıca, Avrupalı için başka yerlerde bu ön şartların tahakkukunun mümkün olmadığından Civilisation'un başka yerlerde bulunmasının düşünülemeyeceğinin altını çizen Tahsin Görgün, bu bilgi ışığı etrafında sorularına cevap arıyor. Medeniyet teriminin kullanılmadan önce onun kavramının Batı Avrupa dışında her yerde mevcut olduğuna dikkat çeken Görgün, özellikle Müslümanların en başından itibaren, bir hayat tarzına sahip olduklarını ve bir toplumsal düzen içinde yaşadıklarını ve bu hayat tarzını ifade eden birçok terimimizin olduğu vurguluyor. İlk olarak İbn Haldun'un "Umran" kelimesine dikkat çeken Görgün; Umran kelimesinin ömürden geldiğini ve İbn Haldun'un bir insanın nefeslerini alıp verirken yani ömrü boyunca ortaya koyduğu her şeye umran dediğini aktarıyor. Ayrıca, Orta Asya âlimlerinin ve Osmanlı ulemasının kullandığı "Nizam-ı Âlem" ve "Dârül-İslâm" tabirlerinin medeniyeti ifade etmek için kullanılan yaygın terimler olduğunu ekliyor.

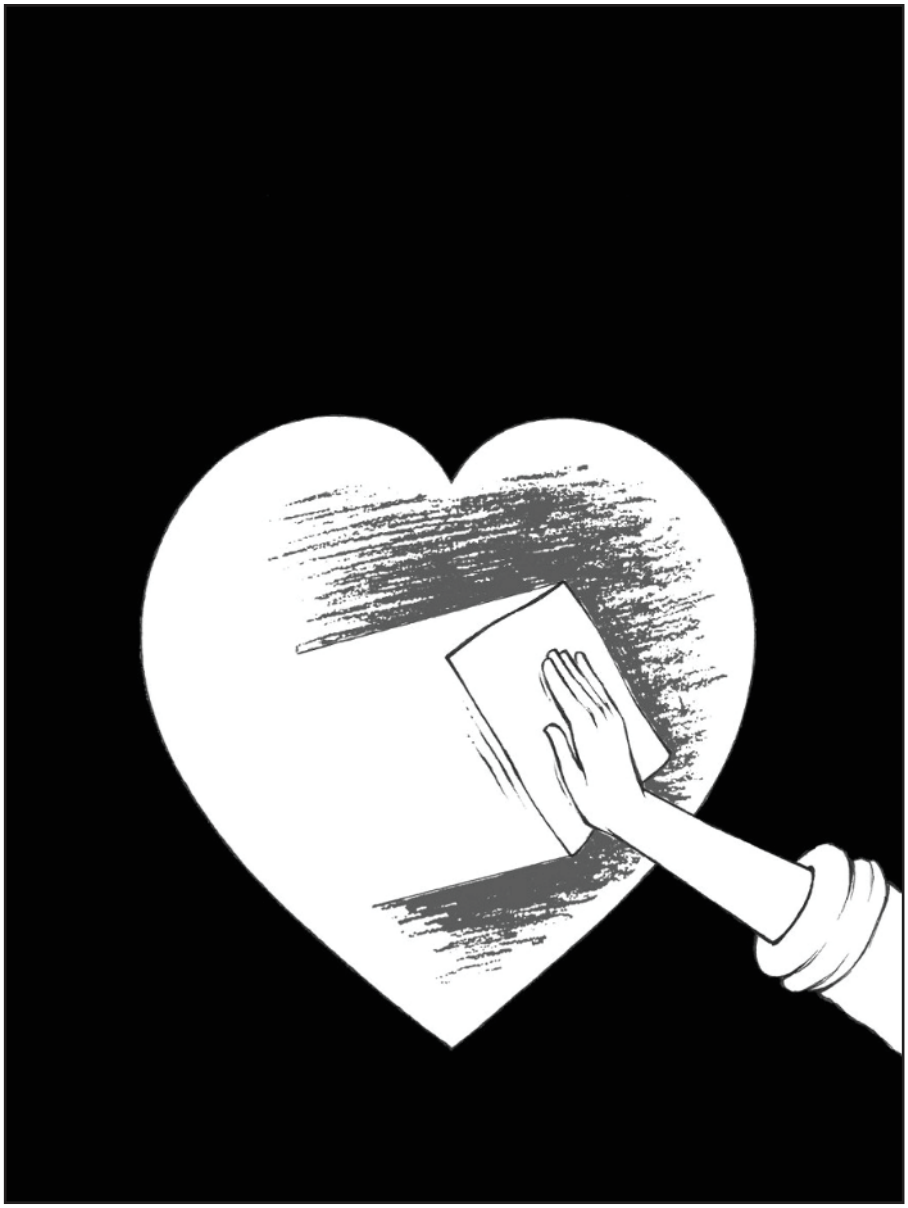
Eserde, Müslümanları ve İslâm medeniyetini tarih marifetiyle yok etmek istendiğine dikkat çeken Görgün, bu konuyla ilgili zihinlerde dönüm noktası olabilecek bir noktaya dikkat çekiyor. Yazar, Almanların en önemli şairi olan Goethe'nin o günkü Batı Avrupalıların, Müslümanlar ve Hz. Peygamber hakkında oldukça düşmanca ve kötü fikirlere sahip olduklarını, Müslümanları hep ötekileştirdiklerine dair yaygın söylemi dikkate aldığımızda nasıl oluyor da Goethe Mahomets Gesang (Kaside-i Muhammediye)'yi yazabildiğini sorguluyor. Goethe'nin şiirinin arka planını anlamak için, sorusunu o dönemde yazılmış dünya tarihi kitapları üzerinden de ele alan Görgün, geniş bir perspektif eşliğinde Orta Çağ diye bir dönemin tarih yazarlığı marifetiyle icadının İslâm'ı ve Müslümanları tarih dışına ittiğini belirtiyor. Bu tasnif ile birlikte Batılıların İslâm'a ve Müslümanlara atıfta bulunmadan da geçmişten bahsetme imkânını ele geçirdiğini ve bunu sonuna kadar nasıl kullandıklarını okuyucusuna gösteriyor. Avrupa'nın dışında kalan toplumların bu mevcut durumu kabullenmekle birlikte çıkan vazifeleri de detaylı bir şekilde eserinde sıralayan Görgün; kendi farklılığımızı da keşfetmenin nasıl büyük farklara yol açacağını da okuyucusuna anlatarak yüzyıl boyunca süren bu derin uykunun artık bitmesi gerektiğini ısrarla vurguluyor.

Eserde ayrıca bütün medeniyetlerin bir dini olduğunu savunan Toynbee'den, modern düşüncenin başlatıcısı ilk modern filozof olarak görülen Nicalaus Cusanus'a; Montaigne'den Pierre Charron'a kadar birçok Batılı düşünürlerin, İslam yaşam düşüncesinden apardıkları ve hikmetin esası kabul edilen "kendini bilen Rabbini bilir" ilkesinin, nasıl adım adım hümanizme, oradan da ateist hümanizme dönüştürdüklerini derin bir okumayla okuyucusuna sunuyor.

"Doğulu ve Batılı düşünürler eşliğinde nereden geldik? Nereye gidiyoruz? Bizden ne bekleniyor?" sorularına Batı medeniyetinin bir cevabının olmadığının altını çizen Görgün, onların sadece Evrim teorisi bağlamında "tür" olarak insan türünün nereden geldiğini cevaplandırabileceğini işaret ederek, Batı'nın görüş açısının darlığını eserinde açık açık gösteriyor. Ayrıca Görgün, Hristiyanlığın ruhbanlık yani dünyayı terk etmek demek olduğu için yerküreyi imar etmek gibi "dünyevi" ideallerin Hristiyanlığa uymadığını da belirtiyor. Görgün buradan hareketle, Hristiyanlık ve Müslümanlık arasındaki farkın zuhur ettiği gibi modern dünya ile Müslümanlık arasındaki açığın zuhur etmesinin de kaçınılmaz olduğunu hatırlatıyor. İslâm medeniyetinin aksine modern medeniyetin insanların ebedi mutluluk umudunu da çaldığını dile getiren Görgün; Müslüman olmakla dünyadaki hiçbir şeyi ihmal etmeden, ölçülü bir şekilde yaşama imkânına sahip olurken, bunun daha ötesi ile alakalı bir ufka da sahip olunduğunu belirtiyor.

Ayrıca Görgün eserinde; Batı Avrupa'da Kant ile başlayan birey ve bireyciliğin modern dünyayı, siyasetten hukuka kadar sadece bu dünya düşünülerek nasıl dizayn edildiğini; Müslümanların ise bütün hazlarında, nimetleri istifadesinde ve imkânları kullanımında ölçüsüzlüğe yer olmayıp; İslâm inancında, Müslüman dünyasında, İslâm'ın medeniyet ufkunda, tek tek, fert olarak Müslümanın geleceğini cennet olarak düşünüp dizayn etmesindeki devasa farka dikkat çekiyor. Görgün farkımızı ortaya koymanın salih bir niyete bağlı olduğunun da altını çiziyor.

Avrupa'da İslâm yeni bir olgu gibi lanse edilse de gerçekler yansıtılanın aksine Müslümanların Avrupa'ya seferi Tarık Bin Ziyad'ın Endülüs'ü fethi ile başlamıştır. Avrupa'daki İslâm konusunu Civilisation, Medeniyet ve Umran ayrımını yap(a)madan daha derinden ve yakından analiz etme imkânının olmadığı da bir gerçektir. Bu açığı kapatmak için zamanımızın önemli mütefekkirlerinden biri olan Tahsin Görgün tarafından büyük bir emeğin ürünü neticesinde hazırlanan "İslâm-Batı İlişkileri Çerçevesinde Medeniyet Meselesi" okuyucusunu beklemektedir.

Çizgi: Hasan Aycın